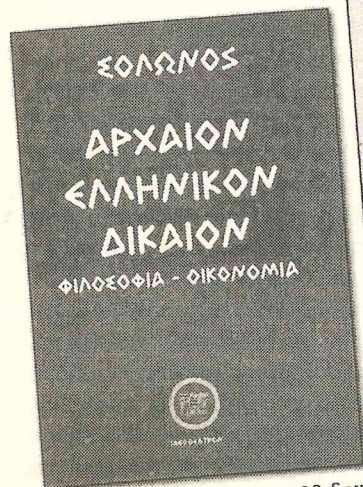

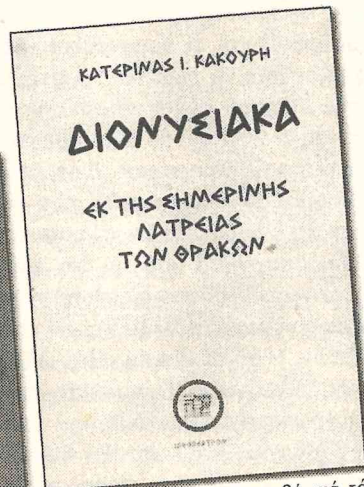

Εκδόσεις - βιβλία 'Ιδεο-Θέατρον

Στουρνάρη 57 Ἀθήναι Τηλ.: 52.37.543 ΡΑΔΑΜΑΝΘΥ Α. ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

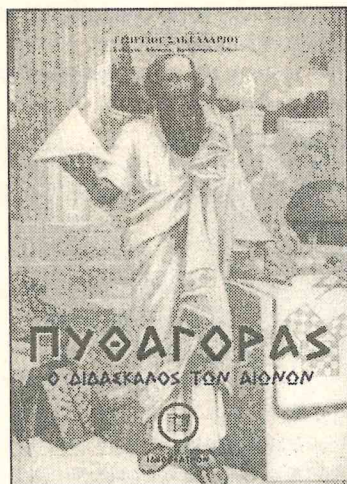

5.000 δρχ.

Ἡ πλέον ἐγκυρος διατριβή γιά τή
ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ καί τήν σχέση
τούς μέ Διονυσιακά Μυστήρια
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

5.000 δρχ.

Ὁ καθηγητής Φιλοσοφίας
τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
Γ. Σακελλαρίου
ἀναλύει
ὅλο τὸ μυστικὸ καί
ἐκπαιδευτικὸ σύστημα
τοῦ

ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ

Πῶς μποροῦμε νὰ
ἐφαρμόσουμε σήμερα
τὸ ἠθικὸ του σύστημα
Τὸ μοναδικὸ
πρακτικὸ ἐγχειρίδιο
αὐτογνωσίας καί
πνευματικῆς ἀνεξίτητος
διὰ μέσου τῆς
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

5.500 δρχ.

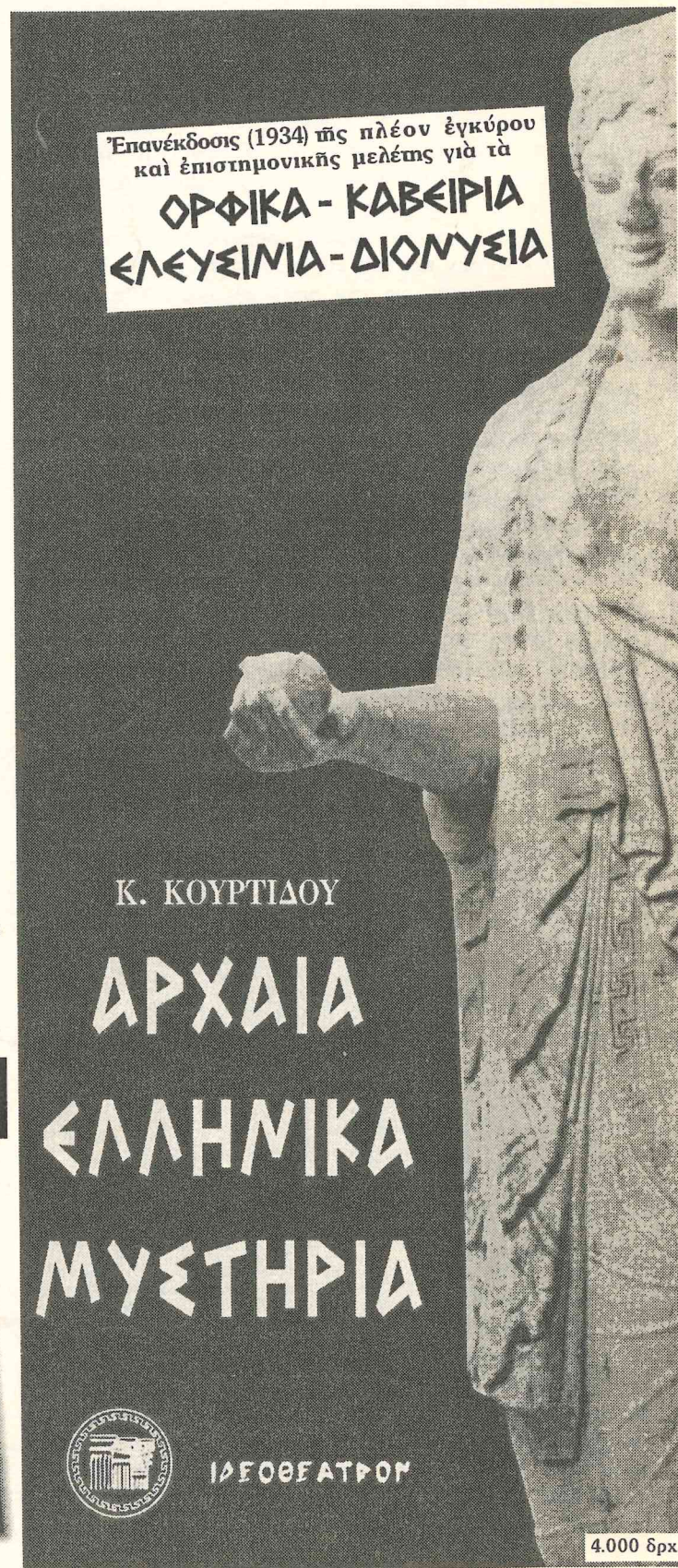
Ἡχογραφεμένες θεατρικὲς παραστάσεις
μέ τὸν Ῥαδάμανθυ Ἀ. Ἀναστασάκη

3.000 δρχ. ἐκάστη κασέτα

Ἀ. Ἀσσημάκου
ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ
ΟΡΕΣΤΗ

Πλάτωνος
ΑΠΟΛΟΓΙΑ
ΕΣΚΡΑΤΟΥΣ

Πλάτωνος
ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ
ΦΑΙΔΡΟΣ

Κ. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

4.000 δρχ.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

4ο Τεύχος δρχ. 1000

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Σ. Μπογδάνου
ΔΙΟΝΥΣΙΑ
ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ
ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΑ

Γ. Λεγκάκη
ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

Σ. Νάγου
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ
ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΑΙ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ι
Δ
Ε
Ο
Θ
Ε
Α
Τ
Ρ
Ο
Ν

Ν. Χαράκας

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ίδεο - Θέατρον

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Έτος Α' Άρ. Φύλλου 4 Μάρτιος 1999

Τριμηνιαία περιοδική έκδοσις
της Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Έταιρείας
"Θεατρική Έρευνήτική Ομάδα Σύνδεση"

Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι

Τηλ.: 52.37.543, Τηλεομοίωτοπον: 52.26.694

Έκδότης

(Ραδάμανδρος) Αντώνιος Ίωάννου Αναστασάκης
Καλλιτεχνική επεξεργασία: Καλλιόπη Κατσουλάκη

Στοιχειοθεσία: Δήμητρα Μουστιάκη

Διορθώσεις: Δήμητρα Αθανασοπούλου

Εκτύπωση: Γ. & Χ. Ζαχαρόπουλος - Δ. Σιταράς

Λευκάδος 9 Μοσχάτο Τηλ.: 4817381

Τά κείμενα, όπως και η γλώσσα κάθε δημοσιεύματος
άπηγουν τις απόψεις του εκάστοτε γράφοντος

ΕΑΝ ΘΕΛΕΤΕ

ΝΑ ΓΙΝΕΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ

ἀποστείλατε για έτησίαν συνδρομή
τακ. επιταγή 5.000 δρχ.

στο όνομα: Ίδεο-θέατρον Α. Αναστασάκη

Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι

ή τηλεφωνήσατε στο 52.37.543

Συνδρομές εξωτερικού: 10.000 δρχ.

Εάν θέλετε

νά γίνετε δωρητές

στό Ίδεο-Θέατρον

ἀποστείλατε το ποσό που επιθυμείτε
στο όνομα: Ίδεο-θέατρον Α. Αναστασάκη

Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι

με την ένδειξη δωρεά

Τά δώρατα και τὰ ποσά τῶν δωρητῶν
θά ἀναγράφωνται στό περιοδικό.

Δωρίσατε

μία συνδρομή

στούς φίλους σας

Έκδόσεις Ίδεο - Θέατρον

Ραδάμανδρ Αναστασάκη

Στουρνάρη 57 Αθήναι * Τηλ.: 52.37.543

Όμήρου: ΙΛΙΑΣ

Όμήρου: ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Όρφews: ΥΜΝΟΙ - FRAGMENTA

Όρφews: ΛΙΘΙΚΑ - ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ

Πλάτωνος: ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Πλάτωνος: ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ - ΦΑΙΔΡΟΣ (ΕΡΩΤΟΣ ΜΥΣΤΗΡΙΑ)

Πορφυρίου: ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΑΝΤΡΟΥ

Σόλωνος: ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Λουκιανού: ΜΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΣΕΛΗΝΗ
ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Σ. Νάγου: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΙΔΕΑΙ

Α. Αδριανόπουλου: ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Γ. Σακελλάρη: ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ - Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Κ. Κουρτίδου: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Δ. Καλλέργη: ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΘΕΟΙ

Δ. Καλλέργη: Ο ΝΟΥΣ, Η ΓΝΩΣΗ, Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Δ. Καλλέργη: ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Δ. Καλλέργη: ΥΜΗΤΤΟΣ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Σ. Πιμπλή: ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Γ. Dupuis: Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΠΟΥ
ΛΑΤΡΕΥΘΗΚΕ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Π. Βασιλειάδου: Η ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ

Α. Ασημακόπουλου: ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ ΟΡΕΣΤΗ

Α. Ασημακόπουλου: ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΑ

Γρ. Ζώρζου: ΑΜΒΡΟΣΙΑ - ΤΟ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΣΠΕΡΜΑ

Γρ. Ζώρζου: ΝΕΚΤΑΡ - ΤΟ ΚΟΣΜΙΚΟΝ ΠΥΡ

Γρ. Ζώρζου: ΑΠΑΡΧΑΙ - Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

Γρ. Ζώρζου: ΣΠΟΝΔΑΙ - Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

Γρ. Ζώρζου: ΘΑΓΕΤΟΙ - ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ

Ε. Δάγιου: ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

Κ. Κακούρη: ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ

Μ. Κωνσταντινίδου: ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ (Διήγημα)

Β. Λαμπροπούλου: ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ (ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΑ)

Μ. Μάκρας: ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ

Μ. Μάκρας: ΟΙ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΚΛΑΜΙΝΑ

Α. Χαλᾶ: Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Α. Γεωργιάδου: ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Α. Κελεσιδου: ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Κ. Έλάτου: Ο ΧΑΡΗΣ ΤΟΥ ΘΕΑΓΕΝΗ (Ιστορικό ανάγνωσμα)

Αλτάνη: Η ΘΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Επανεκδόσεις της Έλλ. Μυσταγωγίας του Π. Γράβιγγερ σε συνεργασία με τον ΔΙΜΕΛΗ

ΧΑΛΔΑΪΚΑ ΛΟΓΙΑ

Σαλουστίου ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ

Ίαμβλίχου ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

Π. Γράβιγγερ Ο ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ

Ι. Mallinger ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ

ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ

Ίουλιανού ΕΙΣ ΜΗΤΕΡΑ ΘΕΩΝ - ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΑ ΗΛΙΟΝ

Ίεροκλέους ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΕΠΗ ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ

Π. Γράβιγγερ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΩΝ ΔΟΝΗΣΕΩΝ

ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Σέ όλα τά πρό τῶν Ἐλευσινίων μυστήρια, οἱ θρύλοι καί οἱ
μῦθοι καλύπτουν τό ἀπόρρητο τῆς γονιμότητος σέ σχέ-
ση μέ τήν ἐτήσια ἡλιακή περικύκλιση. Κοινό χαρακτηριστικό
τοὺς εἶναι ἡ συμβολική ἀπεικόνιση τῶν φάσεων τῆς
ζῶης πού πηγάζει ἀπό τήν κίνηση τοῦ ἡλιακοῦ
μακροκόσμου σέ ἀναλογία μέ τήν ροή τῶν ὄντων
στόν γήινο μικρόκοσμο. Ἔτσι τά "ἄνω", στόν
πίνακα τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Τρισεγγίστου εἶναι
ἀστρονομικά καί τά "κάτω" φαλλικά. Ἀπό τήν
ἀναλογική αὐτήν σχέση προκύπτει ἡ ὑπαρξη
ἐνός ἀρχικοῦ αἰτίου, τό ὁποῖο ἐνεργεῖ ἐπὶ
αὐτῶν τῶν δύο κοσμικῶν παραστάσεων.

Στά προελευσινιακά μυστήρια ὑπο-
κρύπτεται ἓνας ὑποτυπώδης μονοθεϊσμός,
πού ἀποτελεῖ τήν ἐπιβράβευση τῶν γνώσεων
τοῦ ἐξελιγμένου μύστου, ἡ ὁποία τόν ὁδηγεῖ
στήν ἀλήθεια τοῦ μεγάλου μυστηριακοῦ ἀπορ-
ρήτου. Τό μυστηριακό αὐτό ἀπόρρητο ὁδηγεῖ τόν
μύστη στήν πνευματική του λύτρωση.

Τά Ἐλευσίνια μυστήρια, ὅμως, ἔχουν ἄλλη μορφή καί
ἀποτελοῦν νέο σταθμό στήν μυητική ἱστορία, ὅπως θα δοῦμε
παρακάτω. Ὑπῆρξαν τά λαμπρότερα μυστήρια τῆς ἀρχαί-
οτητας, ἐνῶ ὁ σεβασμός τῶν λαῶν τῆς τότε ἐποχῆς πρὸς
αὐτά ἦταν βαθύτατος.

Πολλοὶ συγγραφεῖς ταυτίζουν τήν Ἰσιδα μέ τήν Θεά
Δήμητρα, τήν ὁποία λάτρευαν στήν Ἑλλάδα καί τήν Ρώμη.

Οἱ Ἀθηναῖοι, στοὺς ὁποίους ἐλαμπρύνοντο τά μυστήρια
αὐτά, ἐθεωροῦντο ἀπὸ μερικοῦ, ἀποικοὶ ἐξ Αἰγύπτου, προερ-
χόμενοι ἀπὸ τήν Σαῖδα, ὅπου λατρευόταν ἡ Ἰσις. Ἐν τούτοις
τό ἀληθές εἶναι ὅτι ἡ ἴδρυση τῶν μυστηρίων αὐτῶν ἀνάγεται
στοὺς λαοὺς τοὺς πρό τῶν ἐλληνικῶν φύλων, οἱ ὁποῖοι διέ-
μεναν στήν Ἑλλάδα. Ἐμφανίστηκαν στήν Ἑλλάδα καί κατὰ
τήν ἐπέκταση τῶν ἀσιατικῶν θρησκειῶν τῆς Κυβέλης καί τοῦ
Ἀδωνίδος, οἱ ὁποῖες μεταφέροντας τόν ἀνατολικό μυστικι-
σμό, διεγείρουν τό μυητικὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων.

Ὡς πρώτη μορφή, τά Ἐλευσίνια μυστήρια, ὑπῆρξαν ἐορ-
τές οἰκογενειακοῦ χαρακτῆρος, τελούμενες ἀπὸ ἐγγαμεις
γυναῖκες, ὅπως οἱ τελετές τῆς καλῆς Θεᾶς στήν Ρώμη, προ-
σωποποιουμένης ἐδῶ ἀπὸ τήν Δήμητρα, ἡ ὁποία ὀνομαζόταν
Καλιγένεια, δηλαδή Θεά τῶν πολλῶν ἀπογόνων. Οἱ ἐορτές
τελούμενες τόν μῆνα Πυανεψίωνα (Ὀκτώβριος), ὁ ὁποῖος
εἶναι ὁ μῆνας τῆς σπορᾶς πρὸς τιμὴν τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου,
ἐκαλοῦντο Θεσμοφορία.

Ἀπὸ κάθε φυλὴ τῶν Ἀθηναίων ἐξελέγοντο δύο γυναῖκες
ἀντιπρόσωποι στὶς ἐορτές αὐτές. Οἱ γυναῖκες αὐτές ἐπρεπε
νά εἶναι κόρες ἀπὸ νόμιμο γάμο καί νομίμως παντρεμένες.
Κάθε πολίτης πού εἶχε περιουσία ἄνω τῶν τριῶν ταλάντων
ἦταν ὑποχρεωμένος νά χορηγῇ στήν σύζυγό του τό ἀνάλο-
γο ποσόν γιὰ τὰ ἐξοδα τῆς τελετῆς. Κατὰ τόν χρόνον πού
ἐτελοῦντο οἱ ἱεροτελεστίες, οἱ ἀφιερωμένες στήν Θεσμοφό-
ρο Δήμητρα, ἡ παρουσία τῶν ἀνδρῶν ἦταν ἀπαγορευμένη,
διότι ἐθεωρεῖτο βεβήλωση ἐπιφέρουσα τήν ποινὴ τοῦ θανά-

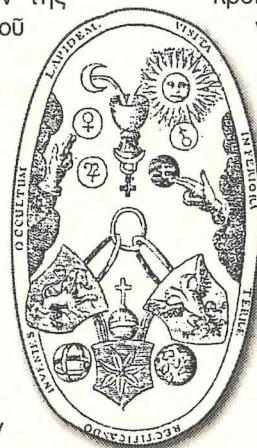
του. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι ὁ Κυρηναῖος Βάττος, θανατώθηκε προ-
σπαθώντας νά εἰσχωρήσῃ στήν τελετὴ τῶν Θεσμοφορίων.

Οἱ γυναῖκες πού μετεῖχαν στὰ Θεσμοφορία ὑφίσταντο
προηγουμένως καθαρμὸ ἐγκράτειας καί νηστείας. Γιὰ
νά καταπραΰνουν τίς αἰσθήσεις τοὺς κοιμόντουσαν
ἐπάνω σέ στρώματα ἀπὸ φύλλα τοῦ δένδρου τοῦ
Ἄγνου (Agnus castus). Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ
θεσμοφοριάζουσες ἀντάλλαζαν μεταξὺ τοὺς
ἄσεμνες φράσεις, πρὸς ἀνάμνηση τῶν
ἀστείων τῆς Ἰάμβης καί τῆς μμικῆς τῆς Βαυ-
βοῦς, οἱ ὁποῖες προκάλεσαν τό χαμόγελο
τῆς Δήμητρας κατὰ τίς ὥρες τῆς θλίψεως
τῆς, ὅπως ἀναφέρεται στήν περιγραφή τοῦ
θρύλου τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Μέ τήν
πάροδο τοῦ χρόνου, ἡ οἰκογενειακὴ ἐορτὴ
τῆς Δήμητρας κατέστη ἀγροτικὴ τῶν κατοί-
κων τοῦ Θριασίου πεδίου καί μετεβλήθη σέ
ἡθικὴ ἐορτὴ περιβαλλόμενη ἀπὸ τόν πέπλο τοῦ
μυστηρίου.

Αὐτὰ δέχονται ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι καί νέοι συγγραφεῖς
γιὰ τήν πρωταρχικὴ λατρεία τῆς Δήμητρας. Ἐπίσης, συμφω-
νοῦν ὅτι κυρία μαρτυρία ἀρχικῆ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων
εἶναι ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος πρὸς τήν Δήμητρα, ὁ ὁποῖος παριστᾷ
τήν χθόνια Θεά νά διηγῆται τὰ παθήματά της, ὅπως αὐτὰ
ἀναφέρονται στήν Ἐλευσίνια παράδοση. Ὁ ὕμνος αὐτός λέ-
γεται ὅτι συνετέθη κατὰ τόν Ζ' π.Χ. αἰῶνα καί εἶναι παράδοξο
πῶς αὐτός ἀποδίδεται στόν Ὀμηρο, ὁ ὁποῖος, στήν Ἰλιάδα
καί τήν Ὀδύσσεια σπανίως ἀναφέρει τήν Δήμητρα. Γνωρίζει
τήν Δημήτριο ἀκτὴ καὶ τοὺς ἔρωτες τῆς Δήμητρας
μέ τόν Ἰασίωνα, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους γεννήθηκε ὁ Πλούτος. Τό
ἴδιο ἀναγράφει καί ὁ Ἡσίοδος στήν Θεογονία του. Καί οἱ δύο
ὅμως ἀγνοοῦν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Γιὰ τήν κόρη τῆς Δή-
μητρας, τήν Περσεφόνη, στὰ ὁμηρικὰ ἐπὶ ἀναφέρεται ὅτι
ἐκείνη μοιράζεται μέ τόν καταχθόνιο Δία τό κράτος τοῦ ὑπο-
γείου σκότους. Τήν ἀπαγωγή της, ὅχι ὅμως ὑπὸ μυστηρια-
κό χαρακτῆρα, ἀναφέρει ἀπλῶς ὁ Ἡσίοδος.

Ὁ προαναφερθεὶς ὁμηρικὸς ὕμνος, κατὰ τόν Decharm,
συνετέθη ἀπὸ ποιητὴ μυημένο στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, διότι
ἀπὸ ἐκείνων ἀπέρρευσε ὁ θρύλος τῆς Ἐλευσινίου μυήσεως.
Ὁ θρύλος αὐτός διαιρεῖται σέ δύο πράξεις: Τὴν ἀρπαγὴ τῆς
Κόρης (Περσεφόνης) καί τήν περιπλάνηση τῆς Δήμητρας,
πρὸς ἀναζήτησή της. Τό μυθολογικὸ αὐτό περιστατικὸ ἀνα-
φέρεται ἀπὸ τὸν Ἀπολλόδωρο λακωνικῶς.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ μυστηριακοῦ θρύλου ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἡ νέα
παρθένος Κόρη τῆς Δήμητρας (Περσεφόνη) ἐπαίξε μέ τίς
νύμφες τοῦ Ὠκεανοῦ, σέ ἓνα λαμπρὸς ἀνθισμένο λειβάδι τοῦ
Ἀνυσίου πεδίου. Λησμόνησε ὅμως τίς συμβουλές τῆς μητέ-
ρας της, νά μὴ δώσῃ προσοχὴ στὰ δελεαστικὰ λόγια τοῦ
Ἐρωτος καί νά μὴ δρέψῃ γήινα ἄνθη, καί ἔκοψε ἓναν ὠραιό-
τατο νάρκισσο, πού τόν εἶχε πλάσει ἡ γῆ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ
τόν Δία. Τήν στιγμὴ κατὰ τήν ὁποία εἰλκυε πρὸς τό μέρος
της τό ἄνθος αὐτό, ἄνοιξε ἡ εὐρύστερνος γῆ καί ἐξῆλθε ἀπὸ

τήν υποχθόνιο διαμονή του ὁ Θεός τοῦ Ἄδη, ὁ Πλούτων, ἐπιβαίνοντας σέ χρυσό ἄρμα, τό ὁποῖο ἔσυραν οἱ ἀθάνατοι ἵπποι του. Ἀμέσως ἄρπαξε τήν Περσεφόνη, καί παρ' ὅλη τήν ἀντίστασή της, τήν ἐπεβίβασε στό ἄρμα καί τήν ἀπήγαγε κλαίουσα, στό σκοτεινό βασιλείο του. Στίς ἀπελπισμένες ἐπικλήσεις τῆς Περσεφόνης πρὸς τήν μητέρα της καί τίς γοερές κραυγές τῶν Νυμφῶν πού τήν συνόδεuan, κανεῖς Θεός ἢ θνητός δέν προσέτρεξε πρὸς βοήθειά της.

Τὴν ἴδια υπόθεση διηγεῖται ὁ Λατίνος ποιητής Ὁβίδιος μέ παραλλαγές. Κατ' αὐτόν, ὑπάρχει ἓνα νησί, τοῦ ὁποῖου οἱ τρεῖς ἄκρες εἰσχωροῦν στήν θάλασσα πού ὀνομάζεται Τρινάκρια¹⁶. Τό νησί αὐτό ἄρεσε στήν Θεά Δήμητρα διότι εἶχε πολλές πόλεις ἐκεῖ. Κάποτε ἡ ψυχρή Ἀρέθουσα κάλεσε τίς μητέρες τῶν Θεῶν σέ συμπόσιο στό ὁποῖο προσήλθε ἡ Ξανθή Δήμητρα. Ἡ κόρη της (Περσεφόνη) μένοντας μόνη μέ τίς φίλες της περπατοῦσε γυμνόποδη στά κτήματα τῆς μητέρας της. Στό βάθος μιᾶς κοιλάδας ὑπῆρχε βράχος ἀπό τόν ὁποῖο, πέφτοντας τά ὕδατα, δημιουργοῦσαν δρόσο λαμποκοποῦσα ἀπό ὅλα τά χρώματα τοῦ κόσμου καί ἡ γῆ στολιζόταν μέ ἄνθη. Ἡ Περσεφόνη γοητευμένη ἀπό τό θέαμα κάλεσε τίς φίλες της νά δρεψοῦν ἄνθη, ἐνῶ ἡ ἴδια ἄρεσκόταν νά κόβῃ ἄνθη τοῦ κρόκου καί κρίνους. Περιπλανώμενη ὁμως, ἀπομώθηκε καί τότε ἐμφανίστηκε ὁ θεῖος της, ὁ Θεός τοῦ Ἄδη, καί τήν ἄρπαξε ἀπαγάγοντάς την στά σκοτεινά βασιλεία του, παρά τίς γοερές κραυγές καί τά κλάματα τῶν φίλων της.

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ ὑπάρχει ἀντιστοιχία καί ὁμοιότητα μεταξύ τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου καί τοῦ μύθου τοῦ Ὁβιδίου, ὁ ὁποῖος μεταφέρει τήν σκηνή τῆς ἀρπαγῆς, ἀπό τήν περιοχὴ τῆς Ἐλευσίνος, σέ ἐκείνη τῆς Αἵτνας τῆς Σικελίας. Ἀλλά ὁ Λατίνος ποιητής προσθέτει στήν ἀφήγησή του τό περιστατικό τῆς νύμφης Κυάνης ἢ Κuanῆς ἡ ὁποία ἀντιτάχθηκε στὸν γιό τοῦ Κρόνου νά φέρῃ εἰς πέρας τήν ἀπαγωγή. Τότε ἐκείνος ἐπληξε μέ τό σκῆπτρο του τό ἔδαφος καί ἡ γῆ ἀνοίξε τόν δρόμο πρὸς τὸν Τάρταρο, ἀφήνοντας ἀπὸ τό ἀνοιγμα νά διέλθῃ τό ἄρμα τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἀπαχθεῖσα στήν ἄβυσσο. Μετά ἀπὸ αὐτό, ἡ Κυάνη ἀπὸ τήν θλίψη της ἀσθένησε καί διαλύθηκε τό σῶμα της, γενομένη πολτός καί ὕδωρ.

Ἐδῶ τερματίζεται ἡ πρώτη πράξη ἢ φάση τοῦ θρυλικοῦ δράματος πού ἀποτελεῖ τό ἀντικείμενο τῶν μικρῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων.

Κατὰ τὴν συνέχεια τῆς μεταφράσεως τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου, ἡ Δήμητρα ἄκουσε τό κλάμα τῆς κόρης της. Τότε λύπη γέμισε τὴν καρδιά της. Ἔλυσσε τίς κορδέλες πού στόλιζαν τά μαλλιά της, κάλυψε τοὺς ὤμους της μέ μαῦρο πέπλο καί ὀρμησε σάν πτηνὸ στήν ξηρὰ καί τά κύματα, ἀναζητώντας τήν κόρη της.

Κανεῖς, ὁμως, Θεός ἢ ἄνθρωπος δέν τῆς ἔλεγε τήν ἀλήθεια. Καί κανένα σημεῖο ἀξιοπίστευτο δέν βρῆκε. Ἐπὶ ἐννέα ὁλόκληρες ἡμέρες ἡ σεβαστὴ Θεά περιπλανιόταν κρατῶντας ἀναμμένους πυρσούς καί βαθεῖα πονοῦσε, χωρίς να γευθῇ ἄμβροσία καί νέκταρ, οὔτε νά λουσθῇ. Τὴν δεκάτῃ ἡμέρᾳ συνάντησε τήν Ἐκάτῃ ἡ ὁποία τήν ὁδήγησε στὸν Ἥλιο, τὸν μόνον ἱκανὸ νά γνωρίζῃ τήν τύχη τῆς Περσεφόνης. Ὃταν ἡ Δήμητρα τὸν ρώτησε, ἐκείνος τῆς ἀπάντησε: *Κατανοῶ τὴν θλίψη σου. Κανεῖς ἄλλος ἐκ τῶν ἀθανάτων δέν εὐθύνεται, παρὰ ὁ Ζεὺς, ὁ ὁποῖος παρεχώρησε τὴν κόρη σου Περσεφόνῃ στὸν ἀδελφό του, τὸν Ἄδη, ὡς σύζυγο καί ἐκεῖνος τὴν ἄρπαξε χωρὶς τὴν θέλησή της στό ἄρμα του καί τὴν ὁδήγησε στό Ἔρεβος. Ἀλλά μὴ κλαῖς καί ἀνωφελῶς ὀργίζεσαι γιατί*

ὁ Ἄδης εἶναι ἰσάξιος σου Θεός καί ἀντάξιος γαμβρός, γιατί εἶναι ἀδελφός σου".

Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ἥλιου δέν κατεπράυναν τὴν Δήμητρα. Ἐγκατέλειψε τὸν Ὀλυμπο καί ἄρχισε νά περιπλανᾶται στίς πολιτεῖες τῶν ἀνθρώπων καί τίς καλλιεργημένες περιοχές. Ἐπὶ πολὺ καιρὸ ἐκρυβε τὴν ὠραιότητά της καί κανεῖς ἄνδρας ἢ γυναῖκα δέν τήν ἀναγνώριζε ἔως ὅτου ἔφθασε στήν Ἐλευσίνα, ὅπου νηστική καί κουρασμένη κάθησε κάτω ἀπὸ μίαν ἐλιά κοντά στοῦ Παρθένιο φρέαρ. Στό πηγάδι αὐτὸ ἤλθαν νά ἀντλήσουν νερὸ οἱ κόρες τοῦ βασιλέως καί συνετοῦ ἄρχοντος τῆς Ἐλευσίνος, Κελεοῦ, ἡ Καλλιδική, ἡ Δημῶ καί ἡ Καλλιθόη. Βλέποντας οἱ νεάνιδες τὴν ξένη ρώτησαν τί τῆς συνέβαινε καί τὴν προσκάλεσαν νά ἐλθῇ στοῦ πατρικοῦ ἀνάκτορο.

Ἡ Δήμητρα τοὺς διηγήθηκε ὅτι τὴν ἀπήγαγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα της τὴν Κρήτη οἱ πειρατές, κατόρθωσε ὁμως νά δραπετεύσῃ καί ἔκτοτε περιπλανᾶται ἀσκόπως. Προσεφέρθη μάλιστα νά ἐργασθῇ. *Μπορῶ*, εἶπε, *νά ἀναλάβω τὴν ἀνατροφή νεογνοῦ καί νά ἐτοιμάζω τὴν τροφή του, νά φυλάττω τὸν οἶκο, νά στρώνω τὰ κρεβάτια καί νά διδάσκω στοὺς δούλους τίς ἐργασίες, τίς ἀρμόζουσες στό φύλο τους*".

Τότε ἡ Καλλιδική, παρθένος ὑπερήφανη καί ἄγνή, εἶπε στήν ξένη ποιοὶ ἦσαν οἱ γονεῖς της, ὅτι ἔχει ἀδελφὸ μικρότερο καί ἀπὸ τίς ἀδελφές της, ὅψιμο καρπὸ τοῦ γήρατος τῶν γονέων της, τοῦ ὁποῖου ἴσως τὴν ἀνατροφή θά ἤθελαν νά τῆς ἀναθέσουν οἱ γονεῖς της.

Ἡ Μετάνειρα, μητέρα τῶν νεανίδων καί σύζυγος τοῦ Κελεοῦ, δέχθηκε τὴν ξένη προθύμως. Ὃταν ὁμως ἐκείνη πέραςε τὴν εἰσοδο τοῦ οἴκου, οἱ πύλες γέμισαν θεῖα λάμψη. Σεβασμός, θαυμασμός ἀλλὰ καί τρόμος γέμισε τὴν ψυχὴ τῆς Μετανείρας, ὥστε σηκώθηκε ἀπὸ τὸν θρόνο της καί προσκάλεσε τὴν Θεά νά καθῆσθ.

Ἡ Θεά κάθησε ἀνοίγοντας τὸν πέπλο της καί ἔμεινε θλιμμένη, σωπητὴ καί ἀκίνητη. Δέν ἄγγιξε τὰ προσφερόμενα φαγητά, οὔτε ἔβρεξε τὰ χεῖλη της μέ νερό. Ὃπως ἦταν περίλυπη, ἡ συνετὴ Ἰάμβη προσπάθησε νά τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν θλίψη της καί ἔκανε τόσα ἀστεῖα, ὥστε κατάφερε νά μεταβάλῃ τὴν λύπη τῆς Θεᾶς σέ γέλια καί εὐθυμία¹⁷. Τότε πῆρε στά χέρια της τό κύπελλο καί ἤπιε τὸν κυκεῶνα. Κατὰ τὸν ὁμηρικὸ ὕμνο ὁ κυκεῶν ἦταν μείγμα ὕδατος, πτισάνης (ἡμαλεσμένου κριθαριοῦ)¹⁸ καί γλύχωνος (φυτοῦ τοῦ γένους τῆς μέντας). Τό ποτὸ αὐτὸ θα συναντήσουμε καί πάλι στίς τελετές καί τίς μῆσεις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, διότι ἦταν τό μόνον ποτὸ τό ὁποῖο δέχθηκε Θεά ἀπὸ χερί θνητῆς.

Ἡ Δήμητρα ἀποδέχθηκε τὴν πρόταση τῆς Μετανείρας νά ἀναλάβῃ τὴν ἀνατροφή τοῦ γιοῦ της, Δημοφῶντος, ὁ ὁποῖος μεγάλωνε ἔκτοτε ἰσόθεος μὴ θηλάζοντας καί μὴ τρεφόμενος, διότι ἡ Δήμητρα τὸν ἄλειψε μέ ἄμβροσία καί κρατῶντας τὸν στήν ἀγκαλιά της, τὸν φυσοῦσε ἐλαφρῶς, ἐνῶ τὴν νύκτα τὸν σκέπαζε μέ τὴν δύναμη τοῦ πυρός, ὡς ἀναμμένο πυρσὸ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γονέων του. Ἦταν θαῦμα τό πῶς ἀναπτυσσόταν τό παιδί ρωμαλέο καί ἰσόθεο¹⁹. Καί θά γινόταν ὁ Δημοφῶν ἄτρωτος καί ἀθάνατος, ἂν κάποια νύκτα ἡ ἀνόητη Μετάνειρα δέν παραφύλαγε γιὰ να παρακολουθῇ τὴν ἀνατροφή τοῦ γιοῦ της. Διότι ὅταν ἀντελήφθῃ τὸν γιό της πᾶν στήν πυρά, ἔβγαλε ἀπελπισμένη κραυγὴ ἀπὸ τὸν φόβο της. Ἔτσι, διέπραξε μέγα σφάλμα, διότι ἡ Θεά ὀργισμένη ἀπέσυρε μέ τὰ ἀθάνατα χέρια της τό παιδί ἀπὸ τὴν πυρά καί ἀφήνοντάς το, εἶπε: *Τό παιδί αὐτὸ θά τό καθιστοῦσα ἄτρωτο*

ἀπὸ τὰ γηρατειά. *Ἦδη τώρα εἶναι ἀδύνατον νά λυτρωθῇ ἀπὸ τὸν θάνατο καί τὴν ἐπιρροή τῶν Μοιρῶν*".

Καί ἀφοῦ ἀπέδειξε τό τρομερὸ σφάλμα στήν Μετάνειρα, πρόσθεσε: *Εἶμαι ἡ Δήμητρα, ἡ Θεά τὴν ὁποία πάντες τιμοῦν, χαρὰ θνητῶν καί Θεῶν. Τώρα δέ ὁ λαὸς ἄς κτίσῃ ναὸ εὐρύχωρο καί βωμό, διότι ἐγὼ ἡ ἴδια θά διδάξω τὰ μυστήριά μου, γιὰ νά ἐπιτελῇτε τελετουργίες καί νά εὐφραίνεται τό πνεῦμα μου*²¹. Αὐτὰ λέγοντας ἡ Θεά ἄλλαξε μορφή καί ἀνάστημα, ἀπέβαλε τό γῆρας καί ἔλαμψε ἀπὸ ὠραιότητα. Ἀρωμα γλυκὸ διαχύθηκε ἀπὸ τοὺς πέπλους της, τὰ ξανθὰ μαλλιά της ἀπλώθηκαν στοὺς ὤμους καί ἀπὸ τὴν ἀθάνατη λάμψη γέμισε τό ἀνάκτορο καί ὁ τόπος. Ὑστερα ἔφυγε.

Ὁ Κελεός, πιστὸς στήν ἐπιθυμία τῆς Θεᾶς, κάλεσε τὸν λαὸ στήν ἀγορὰ καί διέταξε νά κτισθῇ στὸν γειτονικὸ λόφο πλούσιος ναὸς μέ βωμὸ ἀφιερωμένο στήν Θεά Δήμητρα. Ὁ λαός, πρόθυμος καί ὑπάκουος στὸν βασιλέα του, ἄρχισε νά κτίζῃ ὅπως τοῦ ζητήθηκε. Μέ τὴν συμπαράσταση τῶν Θεῶν τό κτίσμα ὕψωνόταν, ἐνῶ ἡ Ξανθὴ Δήμητρα μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Θεοὺς ἔμεινε θλιμμένη γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς κόρης της. Ὁ χρόνος τῆς θλίψεως τῆς Δήμητρας ὑπῆρξε σκληρὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ γῆ δέν ἀπέδιδε διότι οἱ σπόροι δέν φύτρωναν²², καί ματαίως τὰ ἄροτρα σύρονταν ἀπὸ τὰ βόδια. Ἡ πείνα ἀπειλοῦσε μέ ἀπώλεια τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἔμεναν χωρὶς θυσίες, καί ὁ Ζεὺς ἐπενέβη πρὸς διόρθωση τῆς καταστάσεως, διότι ὡς συνένοχος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, ἀντιμετώπιζε τὸν θάνατο ἀπὸ λιμὸ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐέλησε νά καταπραῦνῃ τὴν Δήμητρα στέλνοντας πρὸς αὐτὴν τὴν χρυσοπτερὴ Ἰριδα, ἡ ὁποία ὁμως ἀπέτυχε στήν ἀποστολὴ της. Ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο ὅλοι οἱ Θεοὶ προσήλθαν γιὰ νά τὴν ἐξευμενίσουν. Τῆς προσέφεραν πολ-λά καί μεγαλοπρεπῆ δῶρα καί τιμές. Κανεῖς ὁμως δέν μπόρεσε νά πείσῃ τὴν θλιμμένη μητέρα, ἡ ὁποία ἦταν ἀνένδοτη καί ἀπειλοῦσε ὅτι δέν θά ἐπανέλθῃ στὸν Ὀλυμπο, ἀλλὰ θά ἔμεινε στήν γῆ, ἐμποδίζοντας τὴν γονιμότητά της, ἐφ' ὅσον δέν ἀντίκρυζε τὴν ἀγαπημένη κόρη της.

Κατόπιν τούτου, ὁ Ζεὺς ἀποφάσισε νά μεσολαβήσῃ καί νά ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἄδη νά ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμία τῆς Δήμητρας ἀφήνοντας τὴν κόρη της ἐλεύθερη νά ἐπανέλθῃ σέ ἐκείνη. Ἀπέστειλε, λοιπόν, τὸν διπλωματικώτερο τῶν Θεῶν, τὸν Ἑρμῆ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε τὸν Θεὸ τοῦ Ἑρέβους τοῦ εἶπε: *Ἄδης, Κύριε τοῦ βασιλείου τῶν νεκρῶν, ὁ πατέρας μου ὁ Ζεὺς μέ διέταξε νά παραλάβω ἐκ τοῦ Ἑρέβους τὴν ἀκουστὴ σέ ὅλους Περσεφόνῃ, γιὰ νά δῇ τὴν μητέρα της καί νά θέσῃ τέρμα στὸν θυμὸ της ἐναντίον τῶν Θεῶν καί τῶν ἀνθρώπων, διότι κλείστηκε σέ ἓνα μυρμημένο ναὸ στήν αἰχμηρὴ Ἐλευσίνα*".

Ὁ Ἄδης ὑπάκουσε στήν διαταγὴ τοῦ Διός, ἀφοῦ πρῶτα τῆς ἔδωσε νά φάῃ καρπούς ροδιᾶς, γιὰ νά μὴ μείνῃ γιὰ πάντα κοντά στήν σεβαστὴ μητέρα της. Ὃταν ὁδηγήθηκε ἡ Περσεφόνη πρὸς τὴν μητέρα της ρωτήθηκε μήπως ἔφαγε κάτι στὸν Ἄδη. *Ἦδη τώρα θά μένης πάντοτε μέ ἐμένα καί τὸν πατέρα σου τὸν ἄρχοντα τῶν νεφῶν. Ἐάν, ὁμως, γεύθηκες σπόρους ροδιᾶς, θά ἐπανέρχεσαι στά ἔγκατα τῆς γῆς καί ἐπὶ τέσσερις μῆνες κάθε ἔτος θά μένης ἐκεῖ, τοὺς δέ ἄλλους ὁκτὼ θά μένης κοντά μου μαζί μέ τοὺς ἄλλους Θεοὺς. Ὃταν ἡ γῆ θά καλύπτεται μέ τὰ ἄνθη τῆς ἀνοιξέως θά ἐπανέρχεσαι ἀπὸ τό Ἔρεβος, καί τότε θά ἐπιτελῇται θαῦμα μέγα γιὰ τοὺς ἀθανάτους Θεοὺς καί τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους*".

Ἡ Περσεφόνη διηγήθηκε στήν μητέρα της τὰ ὅσα συνέβησαν, ὅποτε ἡ μητέρα τῆς Δήμητρας, ἡ Ρέα, ἀπεσταλμένη τοῦ Διὸς τὴν κάλεσε νά συναντήσῃ τὸν Δία²³ γιὰ νά τῆς ἀνακοινώσῃ τὴν συγκατάθεσή του ὅτι ἡ Περσεφόνη μόνον τέσσερις μῆνες τὸ ἔτος θά ἀπουσιάζῃ παραμένοντας μέ τὸν σύζυγό της στὸν Ἄδη.

Ἡ Δήμητρα ἐπέστρεψε στὸν Ὀλυμπο ὅπου οἱ ἄλλοι Θεοὶ τὴν δέχθηκαν μετὰ τιμῶν ὅταν ἐκείνη δέχθηκε τὴν ἀπόφαση τοῦ Νεφεληγερέτου Διός. Τότε γονιμοποιήθηκαν καί πάλι οἱ ἀγροὶ καί ἡ γῆ στέναξε ἀπὸ τό βάρος τῶν φύλλων καί τῶν ἀνθῶν.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησή της ἡ Θεά δίδαξε τοὺς δικαίους βασιλεῖς Τριπτόλεμο, Διοκλῆ, Εὐμολπο καί τὸν ἄρχοντα τῶν λαῶν Κελεό. Τοὺς μύησε στὰ μυστήριά της, τὰ ὁποία δέν ἐπιτρέπεται νά ἀγνοοῦμε, οὔτε νά διερευνοῦμε, οὔτε νά κοινολογοῦμε διότι ὁ βαθὺς σεβασμὸς πρὸς τοὺς Θεοὺς σταματᾷ τὴν φωνή. Εὐτυχῆς ὁ ἄνθρωπος πού ἔμαθε τὰ ἱερά αὐτά²⁴. Σέ αὐτὸ τό σημεῖο λήγει ἡ δευτέρη φάση ἢ μορφή τοῦ θρύλου τῶν Ἐλευσινίων.

Αὐτὸς εἶναι ὁλόκληρος ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος ἐν συντομίᾳ ὁ ὁποῖος καθιεροῖ τὰ τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων μέ τὸν παραπάνω ἐξιστορούμενο θρύλο.

Υπάρχει ὁμως καί μία ἄλλη ἡ παραλλαγή τοῦ ἱστορήματος, τὴν ὁποία διηγεῖται ὁ Ὁβίδιος στίς Μεταμορφώσεις του.

Σύμφωνα μέ αὐτόν, ἡ Δήμητρα ἀναζητώντας τὴν Περσεφόνη συναντᾷ ἓνα γέροντα πού μεταφέρει στήν καλύβα του "βελανίδια, καρπούς ἐλαίας καί ξύλα ξηρά" ἐνῶ ἡ κόρη του προηγεῖται μέ δύο αἶγες. Ὁ γέρον εἶχε ἀκόμη ἓνα μικρὸ παιδί "ἄρρωστο στήν κούνια του". *Μητέρα*, εἶπε ἡ νέα, καί ἡ προσαγόρευση αὐτὴ ἔκανε τὴν Θεά νά σκιρτήσῃ, *ποῦ πηγαίνετε χωρὶς ὁδηγὸ σ' αὐτοὺς τοὺς ἔρημους λόφους;* Ἀλλὰ καί ὁ γέρον, ἂν καί μετέφερε βαρὺ φορτίο, στάθηκε καί παρακάλεσε τὴν ξένη νά δεχθῇ τὴν φιλοξενία του στήν πτωχὴ του καλύβα.

Ἡ Δήμητρα μεταμορφωμένη σέ γριά μέ καλύπτρα στὰ μαλλιά δέν δέχθηκε τὴν φιλοξενία. Ἐκεῖνος ὁμως ἐπέμεινε. Τότε ἡ Θεά τοῦ εὐχήθηκε νά χαίρεται ἐπὶ μακρόν τὴν ζωὴ του καί τὰ τέκνα του. *Εγὼ ἔχασα τό δικό μου*, πρόσθεσε. *Κατὰ πόσον ἡ δική σου τύχη εἶναι καλύτερη τῆς δικῆς μου!* Καί τότε μία διαυγὴς σταγόνα, ὅμοια μέ δάκρυ, διότι οἱ Θεοὶ δέν χύνουν δάκρυα, ἔπεσε στό φλεγόμενο στήθος της. Ὁ γέρον καί ἡ κόρη του συγκινημένοι ἐκλαιγαν συμπονῶντας τὴν Θεά. *Εἶθε νά μὴν ἔχῃ χαθῇ ἡ κόρη σου τὴν ὁποία σοῦ ἀπήγαγαν. Ὅμως τώρα σήκω ἐπάνω καί καταδέξου νά ἐλθῃς στὸν πτωχὸ μου οἶκο*, εἶπε ὁ γέρον. *Ὁδήγησέ με, λοιπόν*", ἀπάντησε ἡ Θεά, *βρῆκες λόγους μοναδικούς πού μποροῦν νά μέ πείσουν*". Ἔτσι ἀκολούθησε τὸν γέροντα, ὁ ὁποῖος διηγήθηκε μέ τὴν σειρά του τὸν πόνο του γιὰ τό ἀσθενὲς μικρὸ παιδί του, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου δέν μπορούσε νά κοιμηθῇ οὔτε νά ἡσυχάσῃ. Πρό τῆς εἰσοδοῦ στὸν ταπεινὸ οἶκο τοῦ γέροντος ἡ Δήμητρα ἔκοψε παπαροῦνες, οἱ ὁποῖες φέρνουν τὸν ὕπνο. Λέγεται δὲ ὅτι ἐνῶ τίς ἔκοβε ἡ Θεά ἔφερε μία ἀπὸ ἀπροσεξία στό στόμα καί κατ' αὐτόν τὸν τρόπο διέκοψε τὴν νηστεία της²⁵. Ὃταν πέρασε τὴν εἰσοδο τοῦ σπιτοῦ ἡ Θεά εἶδε παντοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ πόνου, διότι τό ἄρρωστο παιδί δέν εἶχε ἐλπίδα σωτηρίας. Χαρέτισε τὴν μητέρα τοῦ ἀσθενοῦς Μετάνειρα καί ἄγγιξε μέ τὰ χεῖλη της τὰ χεῖλη τοῦ παιδιοῦ. Ἀμέσως ἡ ὠχρότητά του ἐξαφανίσθηκε καί νέα δύναμη ζωογόνῃσε τό ἐξαντλημένο σῶμα. Τόση ζωτικότητα ὑπάρχει

στήν πνοή των Θεών! Χαρά γέμισε την οικογένεια. Μετά από λίγο ήλθε η ώρα του δείπνου και η Θεά άρνήθηκε την τροφή. Για να κοιμήση όμως το παιδί του έδωσε να πιη γάλα άνακατεμένο με χυμό παπαρούνας. Ύστερα όλοι κοιμήθηκαν. Κατά τα μεσάνυχτα, όμως, η Θεά αφού σηκώθηκε πήρε στην άγκαλιά της τον άσθενή Τριπτόλεμο (έτσι λεγόταν το παιδί), τον χάιδεψε και πρόφερε μαγικές λέξεις, τις οποίες οι θνητοί δεν μπορούν να προφέρουν. Έπειτα πλησίασε την πυρά, ξάπλωσε επάνω το παιδί και τό σκέπασε με άναμμένα κάρβουνα για να καθαρθή διά του πυρός τό θνητό του περίβλημα.

Τήν στιγμή εκείνη ξύπνησε η Μετάνειρα και εξαλλη ρώτησε την Θεά τί είναι αυτό που επιχειρεί. Εκείνη της άπάντησε: *"Η πολλή άγάπη σου έκμηδένισε ό,τι είχα κάνει, ό γιός σου θά μείνη θνητός. Άλλά πρώτος από όλους τους ανθρώπους θά σπειρή και τά στάχια πού θά θερίση θά είναι ή άμοιβή των κόπων του".* Καί έπακολουθεϊ ό μύθος όπως στόν όμηρικό.

Τό περιστατικό όπου η Περσεφόνη τρώει τό ρόδι ό 'Οβίδιος τό άφηγεϊται ως εξής: *"Η Περσεφόνη παρέβη τόν νόμο πού επέβαλλε την άποχή από την τροφή. Περιπλανώμενη στους κήπους του "Αδη ή νεαρή Θεά, μέ την άθωότητα της ηλικίας της, έκοψε από ένα δένδρο φορτωμένο καρπούς ένα ρόδι και έλαβε από αυτό επτά σπόρους τους όποιους δάγκωσε"*²⁶. *"Ο μόνος ό όποιος την άντελήφθη ήταν ό 'Ασκάλαφος, πού είχε γεννηθί, όπως λένε, σέ σκοτεινό σπήλαιο από την ένωση του 'Αχέροντος μέ την Νύμφη 'Ορφνή ή Γοργύρα. Τότε ή Θεά του "Αδη ταραγμένη μεταμόρφωσε τόν άδιάκριτο μάρτυρά της πού την είδε σέ παράδοξο πτηνό. Έβρεξε την κεφαλή του μέ τό ύδωρ του Πυριφλεγέθονος, έκανε νά φυτρώση σέ αυτήν ράμφος, μεγάλωσε τους όφθαλμούς του, τόν κάλυψε μέ φτερούγες και στά πόδια του έβαλε γαμψά νύχια. Τό πτηνό αυτό έλαβε μορφή άποκρουστική, άσχημη και έγινε ό προάγγελος των δακρύων και του πόνου, ή θλιβερή γλαυκά"* (κουκουβάγια).

Αυτές είναι οι παραλλαγές της δεύτερης πράξεως ή μορφής του θρύλου κατά τόν 'Οβίδιο.

Άλλά τό θέμα του θρύλου δεν εξαντλείται. Θά χρειαζόταν, όμως, μακρά άνάπτυξη εάν επεχειρείτο νά έρευνθούν όλοι οι περί την Δήμητρα και την Κόρη της μύθοι. Άλλά τότε ή παρούσα ιστορική άναπαράσταση θά έκτρεπόταν του κυρίου άντικειμένου της και θά χρειαζόταν νά γραφούν τόμοι όλόκληροι μέ βάση πλέον την αρχαιολογική έρευνα. Για αυτό άπλως, για νά λάβη ό άναγνώστης μίαν ιδέα, συντόμως θά άναφερθούν οι τόποι οι σχετιζόμενοι μέ τό θέμα των Έλευσινίων μέ τους άντιστοιχούς σέ αυτούς ύφισταμένους μύθους.

Άφετηρία της λατρείας της Δήμητρας θεωρείται τό Δώτιο πεδίο της Θεσσαλίας. Εκεί υπήρχε δάσος άγαπητό στην Θεά άφιερωμένο σέ εκείνην. Στην Βοιωτία και την Θήβα²⁷ ιδίως λατρευόταν ή Δήμητρα και ή κόρη της. Στίς Ποτιΐες, τίς Πλαταιές, την Κορώνεια, την Λεβάδεια και την Τανάγρα υπήρχαν ιερά άφιερωμένα στίς δύο Θεές, μητέρα και κόρη. Η όνομασία της πόλεως των Μεγάρων όφείλεται στό μεγαλοπρεπή ιερά της Δήμητρας. Εκεί επιδεικνυόταν τό σημείο όπου κάθισε ή Θεά για νά άναπαυθί άναζητώντας την κόρη της, όπου υπήρχε ναός κτισμένος από τόν Ράρο, βασίλεα της πόλεως των Μεγάρων. Εκεί οι γυναίκες τελοΰσαν ειδικά μυστήρια σχετιζόμενα μέ τόν θρύλο. Στην Πελοπόννησο ή λατρεία της Δήμητρας είχε διαδοθί μέ άντιστοιχούς μύθους κατά τόπους συνδεομένους μέ την λατρεία της. Στην Σικυώνα ό μύθος άνέφερε ότι ή Θεά άνέθρεψε τόν

'Ορθόπολι, γιό του Πλεμναίου, τόν μόνο πού απέμεινε από τά πεθαμένα παιδιά του. Στην Φλιοΰντα ή λατρεία της Δήμητρας επέκτάθηκε από τόν Δύσκυλο, άδελφό του Κελεού. Στο Άργος άναφερόταν ειδική περιπέτεια κατά τίς περιπλανήσεις της Δήμητρας όταν φιλοξενήθηκε από τόν Μύσιο. Ο Κλύμειος, γιός του Φορωνέως, και ή άδελφή του Χθονία έκτισαν ναό πρός τιμήν της Δήμητρας στην Έρμιόνη εκεί έτελούντο τό καλοκαίρι άλλες έορτές και ιεροτελεστιές, στίς οποίες έλάμβαναν μέρος γυναίκες και παιδιά και γηραιές γυναίκες έσφαζαν άγελάδα πρός τιμήν της Θεάς. Ο μύθος της Δήμητρας και της Κόρης άποτελούσε τό θέμα ιεροτελεστιών στην Τροιζήνα και την Λακωνία των όποιων τα ιερά έξαρτώντο από την Έλευσίνα. Στην Μεσσηνία υπήρχε μεγαλοπρεπής ναός στην Άνδανία πόλη.

Στην Ήλιδα έπιστεύετο ότι ό τόπος της άπαγωγής της Περσεφόνης βρισκόταν κοντά στην Όλυμπία. Στην Άλβι, όπου βρίσκεται τό ιερό του Όλυμπίου Διός, υπήρχε βωμός άφιερωμένος στην Δέσποινα, κόρη της Δήμητρας. Στην Άχαΐα, τό Αίγιο, την Άρκαδία υπήρχαν ναοί της Δήμητρας όπου έτελούντο μυστηριακές ιεροτελεστιές μέ διαφόρους σχετικούς πρός τόν κεντρικό θρύλο άντιστοιχούντες μύθους. Στην Φιγαλεία υπήρχε άντρο άφιερωμένο στην Μελαίνα Δήμητρα. Στην Τελφοΰσσα έπιστεύετο ότι ή Δήμητρα απέκτησε από τόν Ποσειδώνα κόρη της όποιας τό όνομα ήταν άνέκφραστο.

Σέ όλες τίς χώρες πού έχουν σχέση μέ την Ελλάδα υπάρχει ή λατρεία της Δήμητρας μέ βάση διαφόρους μύθους, όπως στίς Κυκλάδες και την Θάσο. Στην Σαμοθράκη ή Δήμητρα έχει σχέση μέ τίς παραδόσεις των μυστηρίων των Καβείρων. Στην Μικρά Άσία ύποκατέστησε σε πολλές πόλεις την λατρεία της Θεάς Κυβέλης. Καί στην Αίγυπτο, όπου ή Δήμητρα αυτή ταυτιζόταν μέ την 'Ισιδα, υπήρχαν ιδιαίτεροι ναοί λατρείας της, ιδίως στην Άλεξάνδρεια²⁸.

Τέλος, τά Έλευσίνια, από άπόψεως παραδόσεως, σέ πολλά σημεία συγχέονται μέ τά μυστήρια του Διονύσου ή Βάκχου εκ του όποιου προέκυψε ότι ό 'Ιακχος, ταυτόσημος πρός αυτόν, υπήρξε γιός της Δήμητρας. Όμως περισσότερα επί του θέματος άναφέρονται στην περιγραφή των μυστηρίων του Διονύσου²⁹.

Ο άρχων βασιλεύς, επί κεφαλής όλων των τελετουργών μέ τέσσερεις έπιμελητές των μυστηρίων, βοηθουμένων από τόν πάρεδρο, ό όποιος μαζί μέ τους ύφισταμένους κήρυκές του τελοΰσε άστυνομικά καθήκοντα τάξεως και άσφαλείας κατά την διεξαγωγή των τελετών, των ιερών πομπών και των μυήσεων³⁰.

Άνώτεροι τελετουργοί ήσαν:

Ο 'Ιεροφάντης μέ την 'Ιεροφάντιδα³¹ άμφότεροι κατ'όνομα από την οικογένεια των Εϋμολπιδών³².

Ο 'Ιεροκλήρυξ από τό γένος των Κηρύκων.

Ο 'Επιβώμιος 'Ιερεύς μέ την 'Επιβώμιο 'Ιέρεια από τό ίδιο γένος.

Οι άνωτέρω είχαν την συνεπικουρία κατωτέρων βοηθών, οι όποιοι ήσαν:

Ο 'Ιακχοφόρος, πού έφερνε κατά τίς τελετές και τίς πομπές τό είδωλο του 'Ιακχου. Ο Κουροτρόφος, ό όποιος φρόντιζε για την διατήρηση του 'Ιακχου. Ο Δαιρίτης και ή Δαιρίτις³³ 'Ιέρεια κατά τίς πομπές και τίς τελετές.

Ο Λικνοφόρος ό όποιος έφερνε τό κέρνον, δηλαδή τό ιερό λίκνο του 'Ιακχου κατά τίς τελετές και πομπές.

Οι 'Υδρανοί, οι έπιμελούμενοι των καθαρμών των ύποψηρίων μυστών. Οι Σπονδοφόροι, οι κηρύσσοντες την έκεχειρία των άντιμαχομένων Έλλήνων κατά τόν χρόνο της τελέσεως των μυστηρίων. Οι Πυρφόροι, οι όποιοι έφερναν τό ιερόν πυρ κατά τίς τελετές και πομπές. Ο 'Ιεραύλης, άρχηγός της ιερής μουσικής μέ τους 'Υμνωδούς και τίς 'Υμνήτριες. Οι Φαιδρυντές ή Νεωκόροι, οι έπιφορτισμένοι μέ την καθαριότητα του ναού και την καλή διατήρηση των αγαλμάτων. Οι 'Ιεροποιοί, δηλαδή οι άντιπρόσωποι της πόλεως των Άθηνών κατά την τέλεση των μυστηρίων. Οι Παίδες, από έστία μνημόνοι, ήσαν γόνοι των οικογενειών παλαιών εύπατριδών, εκλεγμένοι κατά έτος διά κλήρου για νά άπαγγέλλουν τυπικές φράσεις και εύχές εξ όνόματος όσων μετείχαν στίς τελετές και τίς πομπές. Οι Παναγείς, οι όποιοι ύφίσταντο την μύηση, καθ' ό τι ήσαν υπάλληλοι διακονούντες τά μυστήρια³⁴.

ΚΥΡΩΣΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΕΒΗΛΟΥΝΤΩΝ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Κατεβάλλετο μεγίστη προσοχή για την πρόληψη και καταστολή παντός αδικήματος ή αταξίας κατά την τέλεση των έορτών, τελετών, πομπών και μυήσεων, προσέχοντας ιδιαιτέρως νά μη έμπαιχθούν αυτά. Κάθε πταίσμα έπιμωρείτο κατόπιν άναφοράς του από τόν άρχοντα βασιλέα στην "ιερά γερυσία" ή όποία άπετελείτο από τους Εϋμολπίδες και τους Κήρυκες. Άν, όμως, διεπράττετο βαρύ αδικήμα, όφειλε μετά την λήξη των έορτών ό άρχων βασιλεύς νά τό άναφέρη στην βουλή των 500 ή όποία συνεδρίαζε την έπομένη της τελευταίας ήμέρας. Οι έπιβαλλόμενες ποινές ήσαν βαρύτατες.

Η κεφαλή του Διαγόρα κινδύνευσε διότι άπεκάλυψε άπόρρητα των μυστηρίων. Ο Άνδοκίδης και ό Άλκιβιάδης όδηγήθηκαν στό δικαστήριο διότι μίλησαν περί των μυστικών αυτών δημοσίως. Ο Αίσχυλος διέτρεξε τόν κίνδυνο της κατ'αδίκης εις θάνατον διότι κατηγορήθηκε ότι παρούσισε επί σκηνής δρώμενα σχετικά μέ τά Έλευσίνια, άπαλλάχθηκε όμως διότι απέδειξε ότι δεν ήταν μυημένος.

Τέλος, ό 'Αριστοτέλης, όταν καταδικάσθηκε για άσέβεια από τόν 'Ιεροφάντη Εϋρυμέδοντα έπειδή θυσίασε στην μνήμη της συζύγου του κατά τά Έλευσίνια, άναγκάσθηκε νά διαφύγη στην Χαλκίδα. Οι άμύητοι πού εισέρχοντο στό άδυτο καταδικάζονταν εις θάνατο και ή περιουσία τους δημεύταν.

ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Τά μυστήρια της Έλευσίνος άρχικώς είχαν χαρακτήρα άγροτικών τελετών κατά την σπορά μέ επίκληση προς την Θεά Δήμητρα (Γή Μητέρα) νά προστατεύση την μέλλουσα σοδειά. Έπειτα εξελίχθηκαν σέ οικογενειακή μυστηριακή τελετή, για την προστασία των θεσμών της συγγενικής άρμονίας. Οι προσφάτως άποκτώμενοι συγγενείς ήταν άνάγκη, νά εισαχθούν από τόν μυσταγωγό της οικογενείας. Βαθμηδόν, όμως, διευρύνθηκε ό μυσταγωγικός κύκλος και εξελίχθηκε σέ κοινωνικό, μέ θρησκευτική χροιά και άπετέλεσε τόν τοπικό πυρήνα της μυστηριακής λατρείας στην περιοχή της Έλευσίνος.

Καθώς περνούσε ό χρόνος, απέκτησαν αίγλη ή όποία κάλυψε όλόκληρη την Άττική μέχρι της συγχωνεύσεως του

παλαιού έλευσινιακού κράτους μέ εκείνο των Άθηνών. Καί τότε ή μύηση στά μυστήρια κατέστη δικαίωμα των άξιων πολιτών, εκείνων πού κρίνονταν κατάλληλοι και την έπιθυμούσαν. Η αύξηση της δυνάμεως της πολιτείας των Άθηνών έδωσε στά Έλευσίνια μυστήρια νέα λάμψη και λαμπρότητα εκτεταμένη ή όποία διεύρυνε τόν κύκλο των εισδοχών των ύποψηρίων. Η πολιτική σκοπιμότητα τά κατέστησε Πανελλήνια και διεθνή. Για τόν λόγο αυτόν κτίσθηκε κάτω από την Άκρόπολη των Άθηνών τό Έλευσίνιο ιερό, ως παράρτημα του Έλευσινίου ναού, και έδόθη ή έορταστική μεγαλοπρέπεια στίς πομπές, τελετές, πανηγύρεις και μυήσεις.

Δέν είναι ύπερβολή νά ύποστηριχθί ότι τά Έλευσίνια μυστήρια υπήρξαν ό λανθάνων παράγων συμμαχιών, διπλωματικών έπαφών και διαπραγματεύσεων των Άθηναίων μέ τους ξένους, τους όποιους γοήτευαν και τους προκαλούσαν τόν σεβασμό. Η συρροή του πλήθους από όλα τά σημεία του τότε κόσμου έφεραν την Άθήνα στην κορυφή του θρησκευτικού συναισθήματος, τό όποιο άπλωνόταν υπό τόν μυστηριακό πέπλο και έπηρέαζε τίς ψυχικές και νοητικές διαθέσεις όσων έρχονταν σέ έπαφή μέ την ιερή πόλη της όποιας ή αγιότητα ήταν άναγνωρισμένη.

Οι προσερχόμενοι στίς τελετές των Έλευσινίων μυστηρίων έπισκέπτες από όλα τά έθνη του τότε γνωστού κόσμου μεταβάλλονταν σέ πρεσβευτές ύψηλών έντυπώσεων πρός τίς χώρες τους. Όπως στην Αίγυπτο σημειωνόταν άθρόα προσέλευση του λαού στίς έορτές της Σαΐδος, της Βουβάστος, της 'Ηλιουπόλεως, της Πεμπρέμιδος, κατά τόν ίδιο τρόπο από όλα τά μέρη της Ελλάδος ταξίδευαν στην Άθήνα τά πλήθη των έορταστών σέ βαθμό καταπληκτικό.

Κατά την διάρκεια του πολέμου προσφερόταν άσυλία ακόμη και στους έχθρους πού έπιθυμούσαν νά παρευρίσκωνται, είτε ως ύποψήφιοι πρός μύηση, είτε ως άπλοί θεατές.

Ός εκ τούτου τά μυστήρια αυτά ένέπνεαν βαθύ σεβασμό στους Έλληνες καθώς και στους ίδιους τους βαρβάρους. Ο Ξέρξης δηλωμένος έχθρός των Έλλήνων και καταστροφέας των ναών τους, έφείσθη του ιερού της Έλευσίνος. Ο δέ Άριστίων για νά παρορμήση τους Άθηναίους νά έκδηλωθούν υπέρ του Μιθριδάτη, είπε ότι οι Ρωμαίοι είχαν σκοπό νά καταλύσουν τά Έλευσίνια μυστήρια.

ΕΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Τά τελούμενα κατά την διάρκεια των έκδηλώσεων των Έλευσινίων μυστηρίων διακρίνονται σέ κοσμικές, θρησκευτικές έορτές και μυήσεις. Οι πρώτες ήσαν τελετές τύπου πανηγύρεων και οι δεύτερες τελετουργίες άποκαλυπτικές του δράματος της Δήμητρας, μυστηριακώς τελούμενες, μέ κύριο θέμα τόν όμηρικό θρύλο της άρπαγής της Κόρης της Περσεφόνης. Οι μυστηριακές τελετές διακρίνονταν σέ δύο βαθμούς και τόπους τελέσεως.

Ο πρώτος περιελάμβανε τά Μικρά Μυστήρια, τά τελούμενα στην Άγγρα, προάστειο των Άθηνών κοντά στόν Άρδηιτό στίς όχθες του 'Ιλισού, τά όποια κατά την παράδοση ιδρύθηκαν κατ' έπιθυμίαν του 'Ηρακλέους, για νά παρευρεθί στίς έορτές της Έλευσίνος. Κατ' άλλους αυτά ήσαν τά πρωταρχικώς τελούμενα προτοϋ ή πόλη αυτή ένωθη μέ την Άττική. Υπάρχει επίσης ή έκδοχή ότι αυτά ήσαν μεταγενέστερα των Μεγάλων, πού έτελούντο στην Άθήνα³⁵.

Τά Μικρά Μυστήρια έτελοῦντο σέ τρεῖς περιόδους:

- α) κατά τόν μήνα Ἀνθεστηριῶνα ἐκάστου ἔτους (Φεβρουάριο-Μάρτιο),
- β) μετά ἐπτά μηνες (Σεπτέμβριο) καί τέλος,
- γ) μετά ἓνα ἔτος ἀπό τῆς πρώτης τελέσεως.

Κατά τήν διάρκειά τους έτελοῦντο κοσμικές ἐορτές ἀγώνων καί τίποτε ἄλλο. Ἡ πρώτη περίοδος εἶχε ὡς τόπο τελέσεως τήν Ἀγρᾶ οἱ δύο ἐπόμενες τήν πόλη τῆς Ἐλευσίνος.

Ὁ δεύτερος καί ἀνώτερος βαθμός περιελάμβανε τά μεγάλα ἢ ἐποπτικά μυστήρια στήν Ἀθήνα καί τήν Ἐλευσίνα ἀνά τετραετία, τήν 15η Βοηδρομιῶνος (περί τό τέλος Αὐγούστου) πού εἶχαν διάρκεια δέκα ἡμέρες, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἦταν ἡ παραμονή τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν.

Κατά τήν διάρκειά της οἱ σπονδοφόροι ἐκήρυτταν τήν ἱερή ἐκεχειρία ἀπό τήν ἑναρξη τῆς ὁποίας ἀπαγορευόταν μέ εἰδικό νόμο στούς πιστωτές νά ἐνεργοῦν κατασχέσεις ἢ φυλακίσεις ὀφειλετῶν μέχρι τοῦ πέρατος τῶν μυστηρίων.

Κατά ἄλλη ἱστορική ἐκδοχή ἡ ἱερή ἐκεχειρία διαρκοῦσε δύο μηνες καί δέκα ἡμέρες.

Κατά τήν πρώτη ἡμέρα, 14η Βοηδρομιῶνος, μεταφέρονταν ἀπό τήν Ἐλευσίνα στήν Ἀθήνα τά ἱερά τῆς Δήμητρας ἀπό ἐφήβους οἱ ὁποῖοι εἶχαν διανύσει περίοδο ἐκγυμνάσεως (δηλαδή εἶχαν τεθῇ σέ στρατιωτική θητεία) καί τά ἀπέθεταν στόν μικρό ναό δίπλα στήν Ἀκρόπολη. Οἱ ἴδιοι ἐφηβοί ἦσαν ἐντεταλμένοι νά τά ἐπαναφέρουν στήν Ἐλευσίνα μετά τό πέρας τῶν ἐορτῶν.

Τά ἱερά αὐτά ἦσαν χονδροκομμένα ἀγάλματα τῶν θεοτήτων καί σύμβολα³⁶ δηλαδή διάφορες παραστάσεις τους, τίς ὁποῖες γνώριζε ὁ λαός καί τό πλῆθος, διότι δέν θα ὑπῆρχε λόγος νά ἀποκρύπτονται τόσο ἐπιμελῶς καί νά ἐπιτρέπεται ἡ θεά μόνο στούς μύστες, σάν νά ἦταν αὐτή ἡ μεγαλύτερη ἀποκάλυψη τῶν μυστηρίων. Στόν Ἐλευσίνιο μικρό ναό τῶν Ἀθηνῶν παρέμεναν κλεισμένα σέ ἰδιαίτερο χώρο στόν ὁποῖο μόνον ὁ ἱεροφάντης εἶχε τό δικαίωμα νά εἰσέρχεται. Τά ἱερά ἦσαν τοποθετημένα μέσα σέ κιβώτια ἀπό ξύλο ὀξυᾶς, τό δέ ἐξωτερικό περικάλυμμα ἦταν δεμένο μέ ταινίες πορφυροῦ ὑφάσματος. Ἡ φροντίδα τῆς μεταφορᾶς ἐπιβάρυνε τίς ἱερεῖες τῆς Δήμητρας καί τῆς Κόρης, γινόταν δέ μέ ἄρμα συρόμενο ἀπό βόδια. Ὄταν ἡ πομπή πλησίαζε στήν Ἀθήνα σέ ἀπόσταση δύο χιλιομέτρων ἀπό τό Δίπυλο (Θριάσιες πύλες τῶν Ἀθηνῶν), σταματοῦσε. Ὁ Φαιδρυντής εἰσερχόμενος στήν πόλη καί ἐπισκεπτόμενος τήν ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς ἀνήγγελλε τήν ἀφιξη τῶν ἱερῶν καί τήν μέλλουσα εἰσοδό τους στήν πόλη. Γιά νά τά τιμήσουν, ἀξιωματοῦχοι καί πολῖτες μετέβαιναν πρὸς συνάντησιν αὐτῶν καί ἀκολουθοῦσαν μέ πομπή στόν τόπο τῆς ἐναποθέσεώς τους.

Κατά τήν δεύτερη ἡμέρα (15η Βοηδρομιῶνος) γινόταν ὁ ἀγυρμός ἢ συγκέντρωση ὅσων ἐπιθυμοῦσαν νά μυηθοῦν στήν Ποικίλῃ Στοᾷ ἀνδρῶν καί γυναικῶν καί ἡ πρόρρηση ἢ ἀνακοίνωση ὅσων ἀπεκλείοντο³⁷ καθώς καί ὅσων γίνονταν δεκτοί μεταξύ ἐκείνων πού εἶχαν κάνει αἴτηση νά μυηθοῦν. Ἀπεκλείοντο δέ *"οἱ τὰς χεῖρας μή καθαροί"*, δηλαδή οἱ ἐγκληματίες, οἱ ἱερόσυλοι καί οἱ βάρβαροι, εἰς ἀνάμνηση τῶν δεινῶν τῶν Μηδικῶν πολέμων, διότι βρῖσκονταν σέ ἀκάθαρτη κατάσταση καί δέν ἄρresαν στούς Θεούς.

Βεβαίως δέν ἦταν δυνατή ἡ πλήρης ἐξέταση τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ὑποψηφίων μυστῶν, ἰδίως μάλιστα τῶν ἀγνώστων. Ἐν τούτοις, ὁ φόβος τῆς ἐνδεχομένης μετέπειτα ἀποκαλύψεως καί τῆς τιμωρίας πού θα ἀπέρρεε ἀπό αὐτήν

καί ὁ ἐλεγχος τῆς συνειδήσεως πολλές φορές ἀπέτρεψαν τοὺς ἀνάξιους τῆς τιμῆς τῆς μυήσεως νά τολμήσουν νά ὑποβληθοῦν σέ αὐτήν.

Γνωστό εἶναι τό περιστατικό τοῦ Νέρωνος, ὁ ὁποῖος ὅταν ἐπεχείρησε νά γίνῃ δεκτός στά Ἐλευσίνια ὑпанεχώρησε τῆς τόλμης νά μυηθῇ διστάζοντας λόγῳ τοῦ ἐγκληματικοῦ του παρελθόντος. Ὄταν ὅμως ἐπῆλθε ἡ παρακμή τῶν μυστηρίων καί ἡ ἐκλυση τῶν ἡθῶν, τό ἀνωτέρω κώλυμα πρὸς μύση παραμερίσθηκε, καί μάλιστα ἐπεβλήθη ἡ συμβατική ἀποψη ὅτι ἡ εἰσοδος στόν κύκλο τῶν μυημένων ἀποτελοῦσε πράξη λυτρωτική ἀπό τά τελεσθέντα ἐγκλήματα. Ὁ Διογένης, μάλιστα, εἰρωνευόμενος τήν συμβατική αὐτήν ἀποψη, ἔλεγε ὅτι θά ἦταν γελοῖο ἂν ὁ μυημένος στά Ἐλευσίνια κλέπτης Πατακίων ἀπολάμβανε τήν Ἠλύσσια εὐδαιμονία μετά θάνατον, ἐνῶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος μή ἔχοντας μυηθῇ, ἂν καί ὁμολογουμένως δίκαιος θά ἦταν ὑποχρεωμένος *"βορβόρῳ κείσθαι"*.

Κατά τήν τρίτη ἡμέρα (16η Βοηδρομιῶνος) ὁ κῆρυξ ἐκφωνοῦσε τό παράγγελμα *"ἄλαδε μύσται"* πρὸς τό ὁποῖο συμμορφούμενοι οἱ πρὸς μύση ὑποψήφιοι πορεύονταν πρὸς τήν θάλασσα καί καθαρίζονταν. Ὁ καθένας ἀπό αὐτοὺς ἔσυρε ἓνα χοιρίδιο, ἓνα εἶδος ἀποδιοπομπαίου τράγου, τό ὁποῖο ἔπαιρνε τό βάρος τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν τοῦ ἀτόμου μέ τό ὁποῖο ἐλούετο. Τό θαλάσσιο ὕδωρ³⁸ ἔθεωρεῖτο καλύτερο ἀπό ἐκεῖνο τῶν πηγῶν καί τῶν ποταμῶν καί ἔφερνε τόν ἀποκαθαρμό κάθε ἀνομίας³⁹.

Κατά αὐτόν τόν τρόπο ἀποκαθαίρονταν καί τά χοιρίδια πού προορίζονταν γιά τήν θυσία τήν ἐπομένη πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας στό Ἐλευσίνιο ἱερό τῆς Ἀκροπόλεως. Τό αἷμα τῶν ζώων αὐτῶν φημιζόταν γιά τήν δύναμη τῆς καθάρσεώς του. Πιστευόταν δέ ὅτι προσέλκυε τά ἐγκατεστημένα στό ἀνθρώπινο σῶμα κακά πνεύματα, τά ὁποῖα εἰσερχόμενα στό σῶμα τοῦ χοιριδίου, δέν μπορούσαν νά τό ἐγκαταλείψουν καί νά ἐπανεέλθουν στήν προηγούμενη, ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, κατοικία τους.

Κατά τήν τετάρτη ἡμέρα (17η Βοηδρομιῶνος) πένθος ἀπλωνόταν καί νηστεία ἐτηρεῖτο. Πένθιμες καί οἱ τελετουργίες σέ ἀνάμνηση τῶν δακρύων τά ὁποῖα ἔχυσαν ἡ Δήμητρα καί ἡ κόρη της, Περσεφόνη⁴⁰. Περὶ τήν δύση ὅλοι ἐτοιμάζονταν πίνοντας τόν κυκεῶνα, ὁ ὁποῖος κατά τήν ἐξωτερική παράδοση θεράπευε τίς καρδιακές παθήσεις. Τήν ἐσπέρα διέκοπταν τήν νηστεία καί ἔτρωγαν ἐλαφρῶ δεῖπνο μαζί μέ σῆσαμο καί τεμάχια διπυρίτου, τά ὁποῖα ἀπεκαλοῦντο πυραμίδες λόγῳ τοῦ σχήματός τους καί ἄλλα τρόφιμα τοποθετημένα μέσα σέ καλάθια πού ὀνομάζονταν κίστες⁴¹.

Κατά τήν πέμπτη ἡμέρα (18η Βοηδρομιῶνος) ἐτελοῦντο θυσίες στήν Ἀθήνα, ἐκ τῶν ὁποίων κάποιες πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ἦταν δέ αὐστηρῶς ἀπαγορευμένοι στοὺς ὑπομύση νά θίξουν τά γεννητικά μέρη τῶν θυμάτων. Ἐτελοῦντο χοροὶ πρὸς τιμὴν τοῦ περιστρεφόμενου Ἡλίου⁴².

Κατά τήν ἕκτη ἡμέρα (19η Βοηδρομιῶνος) γινόταν στήν Ἐλευσίνα ἡ πομπή τῶν πυρῶν καί ἡ ἱερή πομπή ἀπό τήν Ἀθήνα, στήν Ἐλευσίνα.

Κατά τήν πομπή τῶν Πυρῶν στήν Ἐλευσίνα, οἱ ὑποψήφιοι μύστες κρατῶντας ὁ καθένας δᾶδα ἀναμμένη, παρήλαυνον κατά δυάδες. Σιωπὴ βαθυτάτη ἀπλωνόταν κατά τήν διέλευσή τους. Εἰσῆρχοντο στόν ναό τῆς Δήμητρας καί ὑπεβάλλοντο κατά αὐτόν τόν τρόπο στόν συμβολικό διά τοῦ πυρός καθαρμό.

Ὁ ναός τῆς Ἐλευσίνος ἦταν κτισμένος στήν κορυφὴ λόφου, εἶχε δέ βωμό ἐκτεταμένο, περιβαλλόμενο ἀπὸ ὑψηλοὺς τοίχους, οἱ ὁποῖοι προορίζονταν νά κλείσουν τοὺς ὑποψηφίους μύστες τῆς τελευταίας μυήσεως προτοῦ ἐπακολουθῇ ἡ μυστική τελετουργία.

Ὅπως προελέχθη τήν ἴδια ἡμέρα γινόταν ἡ κοσμική τελετή τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἱερῶν πού εἶχαν προσκομισθῇ ἀπὸ τήν Ἀθήνα στήν Ἐλευσίνα, συνοδευόμενα ἀπὸ παλαιούς μύστες. Μαζί μέ τά ἱερά μεταφερόταν τό ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου, τοῦ πνεύματος τοῦ ἡγουμένου τῶν ἐορτῶν καί ὁδηγοῦ τῶν μυστῶν, μέ μεγαλοπρεπῆ πομπή. Ἡ πομπή αὐτὴ προχωροῦσε βραδέως κατά μήκος τῆς ὁδοῦ, ὅπου ὑπῆρχαν βωμοὶ καί θυσιαστήρια στά ὁποῖα προσφέρονταν θυσίες, τῆς μέχρι σήμερα καλουμένης Ἰερᾶς Ὀδοῦ.

Πλῆθος καταπληκτικὸ χυνόταν ἀπὸ τήν Ἀθήνα μέχρι τήν Ἐλευσίνα σέ ὅλα τά σημεῖα τῆς ἀκολουθουμένης ὁδοῦ γιά νά λάβῃ μέρος στὶς θυσίες, τίς σπονδές καί τοὺς χορούς.

Στὶς πρώτες γραμμές τῆς πομπῆς, κατά τόν Foucart, ἦσαν οἱ ἀξιωματοῦχοι, στοὺς ὁποῖους εἶχαν ἀναθέσει δημόσια λειτουργήματα, ἐν συνεχείᾳ οἱ Ἀρεοπαῖτες, τά μέλη τῆς βουλῆς τῶν Πεντακοσίων καί πλῆθος πολιτῶν μέ γυναῖκες καί παιδιὰ κατά φυλές καί δήμους. Εἰδικὴ θέση στήν πομπή εἶχε προβλεφθῇ γιά τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἄλλων πόλεων. Οἱ πολυάριθμοι μέτοικοι, ὅμως, δέν εἶχαν θέση στὶς γραμμές τῶν πολιτῶν.

Ἡ διανυομένη ἀπόσταση τήν ὁποία διέτρεχε ἡ πομπή, ἀνερχόταν στά 22 χιλιόμετρα. Γιά αὐτό οἱ ἰδιῶτες πού παρακολουθοῦσαν εἶχαν τό δικαίωμα νά χρησιμοποιοῦν μεταφορικά μέσα, τῶν ὁποίων ἡ πολυτέλεια ἐνοχλοῦσε τοὺς δημοκρατικούς Ἀθηναίους. Κατόπιν εἰσηγήσεως μάλιστα τοῦ ρήτορος Λυκούργου κατά τόν 4ο π.Χ. αἰῶνα ἐψηφίσθη νόμος πού ἀπαγόρευε στὶς γυναῖκες νά χρησιμοποιοῦν ἅμαξα ἀκολουθώντας τήν πομπή, ἐπὶ ποινῇ προστίμου ἐξὶ χιλιάδων δραχμῶν. Τό ἐκπληκτικό, ὅμως, ἦταν ὅτι πρώτη πού παρέβη τόν Νόμο ἦταν ἡ σύζυγός του καί πρῶτος ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς πού κατέβαλε τό πρόστιμο ὑπῆρξε ὁ εἰσηγητής τοῦ Νόμου.

Ὅλοι οἱ μετέχοντες τῆς πομπῆς στεφανώνονταν μέ κλαδιά μύρτου, μουσικά δέ ὄργανα παιάνιζαν ἀρμονικά τεμάχια. Ἡ διαδρομὴ δέν γινόταν διὰ μιᾶς. Πρὸ τῶν παρεκκλησιῶν τῶν Θεῶν καί τῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι σχετίζονταν μέ τήν λατρεία τῆς Δήμητρας, ἡ πομπή στεκόταν καί προσφέρονταν θυσίες καί σπονδές, ἐνῶ ἐψάλλοντο ὕμνοι καί ἐτελοῦντο χοροί.

Κατά τήν διάβαση τῆς γεφυρας τοῦ Κηφισοῦ, οἱ πιστοὶ καί οἱ παριστάμενοι ἀντάλλασαν μεταξύ τους χονδροειδῆ ἀστεία, καλούμενα *"γεφυρισμοί"*. Κατά ἄλλους *"ἄνθρωπος καθήμενος εἰς τό διάζωμα τῆς γεφύρας μέ τό πρόσωπον κεκαλυμμένον διὰ προσωπίδος, ἀπηύθυνεν ἀστεία καί πειράγματα εἰς διακεκριμένους πολίτας"*.

Τό ἔθιμο αὐτό ἐρμηνεύεται σήμερα διαφοροτρόπως. Ὁ Foucart τό ἐκλαμβάνει ὡς τύπο διεξόδου τῶν δημοκρατικῶν ἐνστίκτων τοῦ πλῆθους, ἄλλοι ἀποδίδουν σέ αὐτό θρησκευτικὴ σημασία, τό πιθανώτερο ὅμως εἶναι ὅτι συντατίζεται μέ τὰ ἀστεία τῆς Ἰάμβης, ἡ ὁποία προκάλεσε τό γέλιο στήν Δήμητρα κατά τήν θλίψη της.

Δέν εἶναι γνωστή ἡ ὥρα τῆς ἐκκινήσεως τῆς πομπῆς ἀπὸ τήν Ἀθήνα. Ἦνύκτα ἐρχόταν καί τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ στενωποῦ τοῦ Δαφνίου ὄρη ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τίς φωνές τῶν ψαλλόντων τό ἱερό μυστικὸ ἄσμα, πού κατέληγε μέ τήν ἐπιφώνηση *"Ἰακχε! Ἰακχε!"*. Τό θεῖο αὐτό πρόσωπο δέν

ὑπῆρχε ἀρχικῶς στήν λατρεία τῶν Ἐλευσινίων. Ἐθεωρεῖτο ταυτόσημο μέ τόν Βάκχο καί ἦταν γιός τῆς Δηοῦς καί τοῦ Διός, ἀδελφός τῆς Κόρης ἢ σύζυγος αὐτῆς. Ἐθεωρεῖτο μεσάζων μεταξύ τῶν μεγάλων Θεαινῶν καί τῶν κιστῶν τους καί ὁ συμβολικῶς διευθύνων τήν πομπή. *"Αὐτὸς ὁδηγεῖ τὸν χορὸ τῶν ἄστρον καὶ αὐτὸς προστατεύει τοὺς νυκτερινοὺς ὕμνους"*⁴³.

Ὁ Ἀριστοφάνης στοὺς Βατράχους παρουσιάζει τοὺς μύστες νά ἀναφωνοῦν: *"Ἰακχε, σεβαστέ Θεέ, ἔλα εἰς αὐτό τό λειβάδι, τήν ἀγαπημένην σου διαμονήν. Ἐλα νά ὁδηγήσης τοὺς ἀγίους χορούς τῶν μεμυημένων. Φέρε τὰς λαμπάδας καὶ ζωπύρῳσε τήν λάμψιν των, ὦ Ἰακχε, ἄστρον λαμπρόν τῶν μυστηρίων μας"*⁴⁴.

Τό ὁμοίωμά του, στεφανωμένο μέ μύρτο καί δᾶδα στό χέρι προχωροῦσε, τοποθετημένο σέ ἄρμα, συνοδευόμενο ἀπὸ ἱερέα καί περιστοιχιζόμενο ἀπὸ τοὺς μεγάλους λειτουργοὺς τῶν μυστηρίων, δηλαδή τόν ἱεροφάντη, τόν δαδοῦχο, τοὺς ἱερεῖς καί τίς ἱερίεις, τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν Εὐμολπιδῶν καί ἄλλων οἰκογενειῶν πού συνδέονταν, κατά τόν θρύλο, μέ τήν λατρεία τῆς Δήμητρας. Ἀκολουθοῦσε δέ μέγα πλῆθος μυημένων οἱ ὁποῖοι συμπορεύονταν εἰς ἐνδειξη εὐλάβειας καί ἀπονομῆς τιμῆς πρὸς τίς δύο Θεές, μητέρα καί κόρη.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλευσίνος ἐξήρχοντο ἀπὸ τήν πόλη πρὸς συνάντησιν τῆς πομπῆς μέχρι τῶν ταχνῶν σέ ἀπόσταση 12 χιλιομέτρων ἀπὸ τήν Ἀθήνα (τήν σημερινὴν λίμνη Κουμουνδούρου δίπλα στόν Σκαραμαγκᾶ). Περαιτέρω ἡ πομπή σταματοῦσε καί οἱ Κροκωνίδες, ἀπόγονοι τοῦ ἥρωος βασιλέως Κρόκωνος τοῦ Θριασίου Πεδίου, προσάρμοζαν στόν δεξιὸ βραχίονα καί τό ἀριστερὸ πόδι κάθε μύστη ταινία βαμμένη μέ κόκκο. Ἡ πομπή ἐφθανε στήν Ἐλευσίνα περὶ τό μεσονύκτιο. Κοντὰ στό Καλλίχοο πηγάδι γινόταν ἡ τελευταία τελετὴ κατά τήν ὁποία ἐψάλλαν ὅλους τοὺς ὕμνους κινώντας ἀναμμένους πυρσούς. Κατόπιν δέ τὰ μέν ἱερά τοποθετοῦνταν στήν μυστηριώδη κρύπτη τους, τό δέ ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου στόν ναό ἢ στήν οἰκία εὐλαβοῦς ἰδιώτου.

Τήν ἐπομένη, ἔβδομη ἡμέρα (20ῇ Βοηδρομιῶνος) οἱ μετέχοντες στήν πομπή ἀναπαύονταν καί παρασκευάζονταν γιά τίς ἐορτές τῶν δύο ἐπομένων ἡμερῶν. Κατά τίς ἡμέρες αὐτές (21ῃ καί 22α Βοηδρομιῶνος), ἐτελοῦντο τὰ κυρίως μυστήρια καί οἱ μυήσεις. Ὁ κῆρυξ φώναζε *"ἐκάς οἱ βέβηλοι"*. Οἱ βέβηλοι καί οἱ μή καθαρμένοι ἐξήρχοντο τοῦ ναοῦ, ἐνῶ εἰσῆρχοντο οἱ μυημένοι καί οἱ πρὸς μύση ὑποψήφιοι.

Ἡ τελευταία ἡμέρα (22α Βοηδρομιῶνος) καλουμένη τῶν *πλυμοχοῶν* ἢ *καταλίσκων* σημείωνε τήν λήξη τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν. Οἱ μύστες ἐπέστρεφαν διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ στήν Ἀθήνα. Δύο πῆλινα ἀγγεῖα γεμισμένα μέ νερό τοποθετοῦνταν πρὸς τήν ἀνατολή καί τήν δύση τοῦ ναοῦ καί ἀνατρέπονταν. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦταν ἀφιερωμένη στήν λατρεία τῶν δαιμόνων καί τῶν νεκρῶν.

Υπάρχει ἡ ἱστορικὴ γνώμη⁴⁵ ὅτι κατά τήν πέμπτη ἡμέρα (18η Βοηδρομιῶνος) ἐτελοῦντο τὰ Ἐπιδαῦρια. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐγίναν πολλές συζητήσεις μεταξύ τῶν ἀρχαιολόγων ἐκ τῶν ὁποίων κάποιες⁴⁶ τοποθετοῦν τήν κοσμικὴ αὐτὴν ἐορτὴ μετὰ τό πέρας τῶν Ἐλευσινίων τελετουργιῶν. Ἐν προκειμένῳ, τό ἱστορικῶς γνωστό εἶναι ὅτι τό 431 π.Χ. κάλεσαν στήν πόλη τῶν Ἀθηνῶν τόν Θεό τῆς Ἐπιδαύρου, λόγῳ τῆς ἐπισυμβάσης ἐπιδημίας τῆς πανώλης. Ἐκεῖνος ὅταν ἀφίχθη στήν Ἀθήνα, φιλοξενήθηκε ἀπὸ τόν ποιητὴ Σοφοκλῆ ἢ, συμφώνως μέ ἐπιγραφή ἡ ὁποία βρέθηκε στό Ἀσκληπιεῖο, ἀπὸ τόν Ἀθηναῖο Τηλέμαχο. Λέγεται ὅτι ὁ Ἀσκληπιός ζήτησε νά μυηθῇ στά Ἐλευσίνια, καί ὅτι καθιερώθηκε ἡ ἐορτὴ αὐτὴ εἰδικά

γιά εκείνον μέ σκοπό νά θεωρηθῇ ἡ προσέλευσή του κανονική ἔστω καί μέ καθυστέρηση. Ἐπίσης, προστίθεται ὅτι τά Ἐπιδαύρια ἔδιναν τήν εὐκαιρία στούς λόγῳ ταξιδιοῦ καθυστερημένους ὑποψηφίους μύστες νά μετάσχουν στά μυστήρια. Τέλος, ἀναγράφεται ὅτι τά μετά τίς ἐορτές κατά τήν γνώμη ἄλλων τελούμενα Ἐπιδαύρια καθιερώθηκαν πρός τιμήν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὁ ὁποῖος μυήθηκε κατ' ἐξάιρεση μετά τίς ἐορτές τῶν Ἐλευσινίων. Ἐξακριβωμένο, πάντως, καθώς φαίνεται, εἶναι ὅτι οἱ μύστες δέν συμμετείχαν στά Ἐπιδαύρια καί ὅτι γινόταν κατ' αὐτά θυσία και πομπή κατά τίς ὁποῖες τά ἀγάλματα τῆς Δήμητρας καί τῆς Κόρης μεταφέρονταν στό Ἀσκληπιεῖο.

ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΜΥΗΣΕΙΣ

Πολλά ἔχουν γραφῇ σχετικά μέ τίς τελετουργίες τῶν μυήσεων στά Ἐλευσίνια μυστήρια, ἀπό διάφορους, ἰδιαίτερος νεωτέρους συγγραφείς, πού προσπαθοῦσαν νά πλησιάσουν κατά τήν ἐξιστόρησή τους τήν πραγματικότητα τῶν ὄσων ἐτελοῦντο. Πολλοί ἐκθέτουν συμπερασματικές περιγραφές, συναρμολογούμενες ἀναπαραστάσεις καί ἄλλοι παρασύρονται σέ φανταστικές ἐνοράσεις. Ὑπάρχει μία περιγραφή ἀρχαία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, βασιζόμενη στόν ὁμηρικό θρύλο τοῦ ὁμνύμου ὕμνου, ἀλλά αὐτή δέν ἀντεξε στίς ἐκάστοτε κριτικές, θεωρεῖται δέ φανταστική, ἀνακριβής καί στερουμένη αὐθεντικότητος. Αὐτό ἀκριβῶς συμβαίνει στόν Μανέθωνα προκειμένου περί τῶν Αἰγυπτιακῶν μυστηρίων⁴⁷. Καί αὐτό εἶναι φυσικό, διότι οἱ κυρώσεις τῶν ἀκριτομυθιῶν ἐπὶ τῶν Ἐλευσινίων ἦσαν βαρύτατες.

Γιά τόν λόγο αὐτόν, προτοῦ περιγραφοῦν οἱ τελετουργίες τῶν μυήσεων, ὅπως οἱ νεώτεροι συγγραφείς ἐκθέτουν κατά τά Μικρά καί Μεγάλα Ἐλευσίνια Μυστήρια, εἶναι ἀναγκαῖο νά συναρμολογηθοῦν τά ὑφιστάμενα γραπτὰ μνημεῖα καί νά ἐκτεθοῦν σέ ἓνα συνεχές κείμενο προσανατολιζόμενο σέ πραγματικά ἀρχαιοῦθεν δεδομένα.

*“Ἐν τῇ μυήσει ὁ ὑποψήφιος δέν ἐμάνθανε πι, ἀλλ’ ἐπαθαίνετο (ὕφιστατο δοκιμασίας) καί τῷ ἐκεντρίζετο ἡ διάθεσις πρός αὐτομήσιν”*⁴⁸. Στεφανούμενοι μέ μύρτα εἰσερχόμεθα μετ’ ἄλλων μυστῶν εἰς τόν προθάλαμον τοῦ ναοῦ ἀλλ’ ὁ ἱεροφάντης ἔρχεται νά μᾶς ἀνοίξη τοὺς ὀφθαλμούς⁴⁹.

Ὁ Ἱεροκῆρυξ λέγει: *Ἰδοὺ ὅτι εὗρίσκεσθε εἰς τό ὑποχθόνιον κατώφλιον τῆς Περσεφόνης. Διά νά ἐννοήσετε τήν μέλλουσιν ζωὴν καί τήν παροῦσαν κατάστασίν σας πρέπει νά διέλθητε ἀπό τό κράτος τοῦ θανάτου”*⁵⁰. *Αὕτη εἶναι ἡ δοκιμασία τῶν μεμνημένων. Πρέπει νά μάθητε νά ἀψηφῆτε τά σκότη διὰ νά χαρῆτε τό φῶς*⁵¹. Κατ’ ἀρχάς πλενόμεθα μέ ὕδωρ... Ἀφοῦ ὠδηγήθημεν πρό τοῦ Ἱεροφάντου μᾶς ἀναγιγνώσκει εἰς ἓν πέτρωμα (λίθινον βιβλίον) πράγματα τά ὁποῖα δέν πρέπει ἐπὶ ποινῇ θα-νάτου νά ἀνακοινώσωμεν εἰς κανένα. Ἀς εἴπωμεν ὅσα συμβι-βάζονται μέ τόν τόπον καί τήν περίστασιν. Ἡθέλατε γελᾶσαι ἐάν τά ἠκούετε ἔξω τοῦ ναοῦ, ἐδῶ ὅμως δέν ἔχετε καμμίαν διάθεσιν ἀκούοντες τοὺς λόγους τοῦ πρεσβύτου καί παρατη-ροῦντες τά ἀποκαλυπτόμενα σύμβολα⁵².

Ἐπεδεικνύετο στάχυς τεθερισμένος ἐν σιωπῇ τοῖς μύσταις^{53, 54}. Καί ἀπέχετε πολύ ἀπό τοῦ νά γελάσητε, ὅταν ἡ Δήμητρα βεβαιώνη μέ τήν ἰδιαίτεραν της γλῶσσαν καί μέ ὅλα τά σημεῖα της, ὅλα ὅσα εἶδομεν καί ἠκούσαμεν ἀπό τόν σεπτὸν ἱερέα⁵⁵.

Ἡ Δῆω (Δήμητρα) καί ἡ Κόρη δρᾶμα ἤδη ἐγενέσθην μυστικόν καί τήν πλάνην καί τήν ἀρπαγὴν καί τό πένθος

αὐταῖς Ἐλευσίς δαδουχεῖ⁵⁶. Τότε πάσχει ἡ ψυχὴ αἶον οἱ τελευταῖες μεγάλαις κατοργιαζόμενοι. Δι’ ὃ ρῆμα τῷ ρήματι καί τό ἔργον τῷ ἔργῳ τοῦ τελευτᾶν καί τελεῖσθαι προσέοικε. Πλάναι τό πρῶτον καί περιδρομαὶ κοπιώδεις καί διὰ τοῦ σκότους ὑποπται πορεῖαι καί ἀτέλεστον εἶτα πρό τοῦ τέλους αὐτοῦ τά δεινὰ πάντα φρίκη, τρόμος καί ἰδρώς καί θάμβος⁵⁷. *Ἐνόμιζον ὅτι ἡγγιζα τὸν Θεόν, ὅτι ἡσθανόμην τήν προσέγγισίν του, εὕρισκόμην μεταξύ ἐγρηγόρσεως καί ὕπνου, ὅτι τό πνεῦμα μου, ἦτο ἐντελῶς ἐλαφρόν. Οὐδεὶς θνητός ἡδύνατο νά τό περιγράψῃ ἂν δέν ἦτο μύστης*⁵⁸.

*Βλέπομεν τά ἀγνὰ πεδία τῶν Ἥλυσσίων καί τοὺς χορούς τῶν μακάρων*⁵⁹. *Καί τύποι καθαροί καί φωναί καί χορεῖαι καί σεμνότης ἀκουσμάτων ἱερῶν καί φαντασμάτων ἀγίων*⁶⁰. *Ἡ νέα αὕτη ζωὴ δέν ὑπόκειται εἰς τοὺς νόμους τῆς κατωτέρας ζωῆς. Ἡ γέννησις καί ὁ θάνατος δέν τήν ἐπηρεάζουν πλέον. Δύνатаί τις ἐπὶ μακρόν νά ὁμιλῇ διὰ τό Αἰώνιον, ἀλλ’ ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ, χωρὶς προηγουμένως νά κατέλθῃ εἰς τὸν Ἀἶδην, δέν γνωρίζει τί λέγει. Οἱ λόγοι του δέν εἶναι εἰ μὴ μάταιος φθόγγος καί καπνός*⁶¹.

Τότε ὁ Ἱεροφάντης ὄχι μόνον δι’ ἑνός ἐξωτερικοῦ φαινομένου καί διὰ φιλοσοφικῆς ἐρμηνείας, ἀλλ’ ὄντως καί πραγματικῶς γίνεται δημιουργός καί ἀποκαλυπτὴς ὄλων τῶν πραγμάτων⁶².

Ὁ Ἥλιος δέν εἶναι ἄλλο τι ἢ ὁ Δαδοῦχος, ἡ Σελήνη, ὁ λειτουργός περὶ τῶν βωμόν (ὁ Ἐπιβώμιος) καί ὁ Ἑρμῆς ὁ μυστικός του κῆρυξ (ὁ Ἱεροκῆρυξ).

Παντελὴς ἦδη καί μεμνημένος ἐλεύθερος γεγονώς καί αἰρετός περιῶν στεφανωμένος... συνέστη ὁσίοις καί καθαροῖς ἀνδράσι⁶⁴. *Τά μυστήρια δικαιότερους καί εὐλαβεστερούς καθίστησιν τοὺς τελεσθέντας ἢ τετελεσμένους*⁶⁵. *Ὀλβιος οἶδε μὲν βίου τελευτᾶν, οἶδε διόσδοτον ἀρχάν*⁶⁶. Διὰ τῆς τυπικῆς φράσεως τῶν μυστῶν⁶⁷ *“ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐγευσάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, ἐκ καλάθου εἰς κίστην καλὰ γε τά θεάματα τῷ θεῷ πρέποντα”* συμπληρώνεται στήν ἀνωτέρω περιγραφὴ ὁ τύπος μεταλήψεως καὶ ἀποθέσεως τῶν θείων δώρων. Ἀλλά ἡ τελευταία λέξη ἐξεφωνήθη:

Κόγξ ὁμ πάξ

- ἡ λειτουργία ἐτελείωσε - εἴμεθα ἐπόπται διὰ παντός⁶⁸. Ἡ παραπάνω συναρμολόγησις τῶν σωζωμένων γραπτῶν μνημείων, ἐγένεν ἀπὸ ἐμᾶς διὰ τῆς ταξινομήσεώς τους, σέ ἓνα ἐνιαῖο σύνολο ὑπὸ μορφὴ μωσαϊκῆς εἰκόνας καί νομίζομε ὅτι ἔχεται πλήρους αὐθεντικότητος γιὰ μία γνήσια περιγραφή κλασσικῆς μορφῆς.

Πῶς, ὅμως, περιγράφονται ἡ μᾶλλον συμπεραίνονται ἀπὸ τοὺς νεωτέρους συγγραφείς οἱ στά μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος γενόμενες μυήσεις;

Ἀπὸ τὴν διασταύρωση τῶν περιγραφῶν⁶⁹ ἐξάγονται τά τυπικά τῶν τελετουργιῶν ὡς κατωτέρω:

α) Μύηση στὰ μικρά Ἐλευσίνια Μυστήρια

Ἐτελοῦντο στήν Ἀγρὰ ἢ Ἀγρες κατὰ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα (Φεβρουάριο), τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπιστροφῆς ἀπὸ τὸν Ἀδὴ τῆς Κόρης ἢ Περσεφόνης, τῆς ἀποκαλουμένης ἀνόδου. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μικρὸς ναός στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ἰλισοῦ. Ἡ Ἀγρὰ ἢ οἱ Ἀγρες εὕρισκοντο βορειοανατολικῶς τῶν Ἀθηνῶν σέ ἀπόσταση δύο ἢ τριῶν σταδίων. Οἱ μυητικές τελετές στά Μικρά Μυστήρια ἦσαν καθαρτήριες, προπαρασκευαστικές γιὰ τά Μεγάλα.

Ὁ ὑποψήφιος πρὸς μύηση ἔπρεπε νά προσφέρῃ θυσία στίς Θεές Δήμητρα καί Κόρη (Περσεφόνη) καί νά καθαρθῇ. Οἱ καθαρμοὶ γίνονταν στόν ποταμὸ Ἰλισό καί συμβόλιζαν τὸν ἠθικό ἐξαγνισμό. Ἐπειτα προσήρχοντο σέ μικρὸ ναό.

Ὁ Δαδοῦχος, δεύτερος λειτουργός τῆς μυήσεως, ἀνάγκαζε νά θέσῃ ὁ ὑποψήφιος τὸ ἀριστερὸ πόδι του ἢ, κατὰ ἄλλους, καί τά δύο πόδια ἐπὶ τῶν δερμάτων τῶν θυσιασθέντων θυμάτων. Στὴν θέσῃ αὐτὴν εὕρισκόμενος, τὸν ρωτοῦσαν ἂν γεύθηκε ἄρτο καί ἂν ἦταν ἀγνός, ὕφιστατο κάποιες συμβολικὲς τελετές γιὰ τίς ὁποῖες τοῦ ἐδίδετο ἀποκαλυπτική ἐξηγήσις. Ὁ μυσταγωγός καλοῦσε τὸν ὑποψήφιο νά ὀρκισθῇ φρικτὸ ὄρκο ἐχεμύθειας. Ἐπακολουθοῦσαν παραστάσεις σχετικές μέ τὴν ἔνωση τοῦ Διονύσου μέ τὴν Κόρη ἢ, κατὰ ἄλλη ἐκδοχή, μέ τὴν γέννησις ἢ τὸν θάνατο τοῦ Διονύσου, τὴν δευτέρη γέννησις τοῦ Θεοῦ τούτου καί τὴν ἔνωσή του μέ τὴν Κόρη. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀπαντοῦσε σέ διάφορες ἐρωτήσεις, καί ἂν οἱ ἀπαντήσεις του ἦσαν εὐστοχες, κάθιζε στόν θρόνο γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐσύρετο χορός κυκλικός (ὅπως γινόταν κατὰ τὴν μύηση τῶν Καβείρων στήν Σαμοθράκη). Τὴν τελετὴ συμπλήρωναν προσευχές καί λιτανεῖες πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν καί ἀπήγγελλαν τοὺς ἱεροὺς λόγους. Ὁ ναός τῆς Ἀγρας συμβόλιζε τὸ Σύμπαν⁷⁰, οἱ δέ ἀλληγορικὲς παραστάσεις ἦσαν σχετικὲς μέ τὴν παράδοση τῆς ἐπιστροφῆς τῆς Κόρης ἀπὸ τὸν Ἀδὴ, πού συμβόλιζε τὴν προ-αγγελία τῆς ἐπερχομένης ἀνοξείας, μετὰ τὸν χειμῶνα, τὴν ἀναζωογόνησις τῆς φύσεως καί τὴν ἔμμεσις ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν σέ μίᾳ νέᾳ ζωῇ⁷¹. Τά Μικρά Μυστήρια ἀναφέρονται στό φαινόμενο τοῦ Ὑπνου⁷².

Ἐθεωροῦντο ὡς προπαρασκευὴ γιὰ τά Μεγάλα μέ τὴν δημιουργία τελετουργικῆς καταστάσεως καθαριότητος. Κατὰ αὐτόν τὸν τρόπο ὁ ὑποψήφιος λάμβανε τὸν τίτλο τοῦ μύστου ἀλλὰ κατὰ τά ἄλλα ἦταν τυφλὸς τῶν ἀνωτέρω ἀληθειῶν. Κατελάμβανε ὅμως τὴν μυητικὴ βαθμίδα γιὰ νά ἐτοιμασθῇ γιὰ τὰ Μεγάλα Μυστήρια τῶν Ἐποπτῶν.

Ἄνωτέρω περιγραφὴ δύσκολα μπορεῖ νά ἀμφισβητηθῇ ἀπὸ ἀπόψεως αὐθεντικότητος διότι ἀποτελεῖ τὸ γενικὸ συμπέρασμα σοβαρῶν ἱστοριοδιδῶν καί ἀρχαιολόγων. Ὑπάρχουν καί ἄλλες λεπτομερέστερες περιγραφές μέ βάση τὴν ἐνόραση.

Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν, ἡ ὠραιότερη εἶναι ἐκείνη τοῦ Waldemeaer von Ochkull, ἡ ὁποία ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν κλασσικὸ συμβολιστὴ Ο. Wirth.

Κατὰ αὐτὴν ὁ δόκιμος στά Μικρά Μυστήρια ὀφείλε νά ἀπευθυνθῇ σέ δύο μυημένους, οἱ ὁποῖοι γίνονται ἀνάδοχοί του, ἐφ’ ὅσον ἐξακρίβωναν ὅτι εἶναι ἐλεύθερος πολίτης καί λάμβαναν ἀπὸ αὐτόν ἐννορκή βεβαίωση ὅτι οὐδέποτε διέπραξε ἀνθρωποκτονία. Ἐφ’ ὅσον κρινόταν ἄγιος, ὁ δόκιμος ἐμπιστευόταν τὸν ἑαυτό του σέ ἓναν τῶν ἀναδόχων του. Ἐτσι, τὴν προκαθορισμένη ἡμέρα ἀφοῦ ὑπὸ τὴν ὁδηγία τῶν μυσταγωγῶν τοὺς οἱ ὑπὸ μύηση ἐλούοντο στόν Ἰλισό, συγκεντρώνονταν πρό τοῦ περιβόλου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δήμητρας στίς Ἀγρές. Ἐκεῖ τοὺς ἀνέμεναν οἱ μυσταγωγοὶ ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῇς τελετάρχη μεταμφιεσμένο πρὸς Ἑρμῇ. Ἐκεῖνος ἐκαλεῖτο Ἱεροκῆρυξ, καί ὁδηγοῦσε τὴν ὁμήγυρη στό Ἱερό Ἀλσος, ὅπου τοὺς ὑποδέχονταν ψάλλοντες οἱ Ἱεροφάντιδες μέ κατὰλευκὴ ἀμφίεσις. Τὸ ἄσμα τῶν Ἱερειῶν αὐτῶν ἐξυμνοῦσε τὴν πραγματικὴ ζωὴ, τὴν πρό τῆς γεννήσεως καί τὴν μετὰ θάνατον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὁποία ἡ ἐπίγειος ζωὴ εἶναι χίμαιρα. Ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ χοροῦ τῶν Ἱεροφαντῶν στεκόταν ἡ Προφάντις, ἡ ὁποία μετὰ τό τέλος τοῦ ὕμνου,

προχωροῦσε λίγα βήματα καί μέ τεντωμένα τά χέρια παρακαλοῦσε ὑπὲρ τῶν δοκίμων τὴν προστασία τῶν Θεαινῶν Δήμητρας καί Περσεφόνης. Ἡ προσευχὴ αὕτη τερματιζόταν μέ τρομακτικὲς κατάρες γιὰ τοὺς μὴ τηροῦντες ἐχεμύθεια ἐπὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων.

Πρὶν ἀποσυρθοῦν στίς οἰκίες τους, ὅπου ὑπεβάλλοντο ἐπὶ πολλές ἡμέρες σέ προσευχές καί νηστεία, οἱ δόκιμοι θυσίαζαν ἓνα χοιρίδιο εἰς ἐνδειξὴ ὅτι ἀπαρνοῦνται τίς κτηνώδεις ὀρέξεις. Ὅταν ἐκ νέου ἐκαλοῦντο, ὁδηγοῦνταν ἐνώπιον τῶν μυσταγωγῶν καί τοῦ Ἱεροκῆρυκος, ὁ ὁποῖος ἐξηγοῦσε ὅτι ἡ Περσεφόνη, τῆς ὁποίας ἡ ἀρπαγὴ θά ἐξελισσόταν πρό τῶν ὀφθαλμῶν τους, παρίστανε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἡ ὁποία ἀφοῦ ὑπέκυψε στὴν γοητεία τοῦ Ἑρωτος, παραδόθηκε στόν Πλούτωνα, βασιλέα τοῦ Ἀδὴ.

Κατόπιν, ὅλοι σέ τάξη λιτανείας μέ βήματα ἀργὰ καὶ ἐπιβλητικά διέσχιζαν τὸ ἱερό ἄλσος, ἔφθαναν σέ ἓνα ἄδενδρο μέρος, ὅπου ἀπὸ τοὺς βράχους ἀνέβλυζε πηγὴ καί σχηματίζε δεξαμενὴ μέ διαυγὲς νερό. Γύρω ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν στέκονταν Νύμφες, ἐνῶ στὴν μέση καθόταν ἡ Περσεφόνη ἀπορροφημένη στὴν ἐργασία κεντήματος ἀραχνοῦφάντου πέπλου, πού ἔφερε τίς ἀποχρώσεις τῆς Ἰριδος. Οἱ δόκιμοι διακόπτουν τὸ βῆμα τους καί μέ ἐκπληξὴ καί συγκίνησις ἀτενίζουν τὸ ὠραῖο καί θεῖο αὐτὸ σῆμα. Ὁ Ἱεροκῆρυξ τοὺς συνιστᾷ μέ προσοχὴ καὶ εὐλάβεια νά παρακολουθήσουν τὴν ἐξέλιξιν καί τίς περιπέτειες τοῦ θεοῦ δράματος. Πρόκειται νά ἐμφανισθῇ ἡ Δήμητρα, ἡ Θεὰ ἐκείνη ἡ ὁποία εἶχε κομίσει ἐξ οὐρανοῦ τὸν σῖτο γιὰ νά τὸν παραδώσῃ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ὑλικὴ τους τροφὴ καί τὴν μύηση τὴν ἀκόμη πολυτιμότερη. Πράγματι, μετὰ ἀπὸ λίγο, ἐμφανίζεται ἡ Δήμητρα καί πλησιάζοντας τὴν Περσεφόνη, τὴν συμβουλεῖ νά μὴ παραμελήσῃ οὔτε μίᾳ στιγμῇ τὴν ἐργασία της καί νά μὴ σκέπτεται τίποτα ἄλλο παρὰ τὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖο οἱ Θεοὶ τῆς ἐπιφυλάσσουν γιὰ σύζυγο.

Ἐάν τυχόν πλησιάζῃ ὁ Ἑρως, νά μὴ δώσῃ προσοχὴ στοὺς δελεαστικούς του λόγους, πρὸ παντός δέ νά μὴ δρέψῃ τά γήινα ἄνθη, τῶν ὁποίων τὸ μεθυστικὸ ἄρωμα συντελεῖ στό νά λησμονηθῇ ὁ Οὐρανός.

Ἡ Περσεφόνη ὑπόσχεται ὅτι θά ὑπακούσῃ καί ἡ Δήμητρα φεύγει ἐπαναπαυμένη. Ἐν τούτοις, ἡ σκέψιν τοῦ Ἑρωτος δέν ἀργεῖ νά τυραννήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς νεαρῆς Θεᾶς, ἡ ὁποία ἐγκαταλείπει τὸ ἔργο της καί παραδίδεται σέ ὄνειροπολήσεις ἐντελῶς ξένες πρὸς τίς συνήθειες τῶν Θεῶν.

Οἱ Νύμφες, ἀνήσυχες ἀπὸ τὴν στάση τῆς Περσεφόνης, τὴν ἀνακαλοῦν στό καθήκον, ἀλλὰ τά λόγια τους εἶναι ἀνίσχυρα ἐνώπιον τοῦ Ἑρωτος, ὁ ὁποῖος ταραζεῖ ἀκόμη καί τοὺς Θεούς. Λησμονῶντας τίς ὑποσχέσεις της, ἡ Περσεφόνη φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νά ἐπικαλῆται τὴν ἐκδήλωσις τοῦ Ἑρωτος. Στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς της ὁ γιός τῆς Ἀφροδίτης τρέχει πρὸς αὐτὴν καί μέ τίς γοητευτικὲς ὑποσχέσεις του κατορθώνει νά διασαλεύσῃ τὸ πνεῦμα τῆς νεαρῆς Θεᾶς. Ἐν τούτοις ἐκείνη διστάζει ἀκόμη νά ἀγγίξῃ τά ἄνθη, τά ὁποῖα θά τῆς ἀπεκάλυπταν τίς ἀπολαύσεις, μέχρις ὅτου ὁ Ἑρως κτυπώντας μέ τό τόξο του τὴν γῆ ἔκανε νά φυτρώσῃ ἓνας ὠραιότατος νάρκισσος.

Κατατρομαγμένος ὁ χορός τῶν Νυμφῶν στενάζει καί ἐξορκίζει τὴν Θεὰ νά ἀντισταθῇ στὴν ἔλξιν. Κόβει τὸ μοιραῖο ἄνθος καί εἰσπνέει τὸ ἄρωμα. Ἀλλήμονο! Αὐτοστιγμὴ πέφτει κεραυνός, ἡ γῆ ἀνοίγει καί ἀφήνει δίοδο στόν Θεό τοῦ Ἀδὴ, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται ἐπάνω σέ ἄρμα πού σύρουν δράκοντες.

Ὁ Πλούτων ἀρπάζει τὴν Περσεφόνη καὶ ἐξαφανίζεται μαζί της. Οἱ θεατές δὲν ἀκούουν τίποτα πλέον παρά τὴν φωνή "*Βοήθεια, μητέρα, βοήθεια*".

Ὁ ἥλιος ἔδυσε, τὸ λυκόφως ἀπλώνεται ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἄλ-
σους ἐνῶ ὁ ἱεροκῆρυξ ἐξηγεῖ στοὺς νεοφύτους τὴν σημασία τοῦ Ἱεροῦ Δράματος. Εἶναι νύχτα, ὅταν ἡ λιτανεὶα στρέφεται πρὸς τὴν ἔξοδο τοῦ δάσους μέ βῆμα βραδύ, κανονιζόμενο ἀπὸ τίς ρυθμικές πένθιμες κραυγές τῶν ἱεροφαντιδῶν "*Περσεφόνη, ὦ Περσεφόνη*" οἱ ὁποῖες ταραάζουν τὸ κοιμώμενο δάσος.

Στὴν ἔξοδο τοῦ Ἱεροῦ Ἄλσους ἀναμένουν μαυροφορεμένες Ἀτθίδες γυναῖκες, πού ἐνώνουν τοὺς θρήνους τους εἰς ἐνδειξη τῆς ἀπελπισίας τους γιὰ τὴν ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης.

Κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο τελείωναν τὰ Μικρά Ἐλευσίνια Μυστήρια, οἱ δὲ νέοι μύστες εἶχαν ὅλο τὸν καιρὸ νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ τὴν μεγάλη μύση.

6) Μύση στὰ μεγάλα Ἐλευσίνια Μυστήρια

Οἱ ὑποψήφιοι δὲν ἐμμοῦντο ὁμαδικῶς⁷³. Πρὸ τῆς μῆσεως στὸν βαθμὸ τῆς Ἐποπτείας ἐπρεπε προηγουμένως νὰ ἐκτίσουν στὸν βαθμὸ τοῦ μύστου τῶν Μικρῶν Μυστηρίων θητεία ἐνός ἔτους⁷⁴. Οἱ κυρίως ἱεροτελεστίες ἐτελοῦντο μέσα στὸ μυστήριο τῆς νυκτός^{75, 76}. Οἱ ὑποψήφιοι εἰσήρχοντο διαδοχικῶς στὸν ἱερό περίβολο. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν ὑποψηφίων στὸν κυρίως ναὸ καὶ τὸ τελεστήριο, οἱ μέλλοντες μύστες ὀφείλαν νὰ ἐκτελέσουν πολλές τελετουργικές πράξεις, οἱ κυριώτερες τῶν ὁποίων ἀνάγονται στὴν ἐπανάληψη τῆς φράσεως "*ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἀπὸ κίστης καὶ ἀφ' οὗ ἐγεύθην, ἐτοποθέτησα πάλιν ἀπὸ τὸν κάλαθον εἰς τὴν κίστην*"⁷⁶. Ὁ κάλαθος καὶ ἡ κίστη ἦσαν κιβώτια ἀπὸ ξύλο ὀξυᾶς διαφόρου σχήματος. Τὸ πρῶτο ἦταν σχεδὸν ἐπίμηκες, κατέληξε δὲ νὰ διακοσμῇ τίς κομμώσεις τῆς Δήμητρας, τὸ δὲ δεύτερο ἦταν συνήθους σχήματος μέ κάλυμμα κυρτό. Ὑποτίθεται ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὰ ἱερά ἀντικείμενα, τὰ κιβώτια περιεῖχαν γλυκίσματα παρασκευασμένα μέ ποικίλες οὐσίες σχήματος ἐμβληματικοῦ ἐπρόκειτο περὶ τροφίμων ὄχι θείων, ἀλλὰ ἱερῶν, στὰ ὁποῖα ἀπεδίδετο θεία χαρῆ. Ἦταν δῶρο τῆς Θεᾶς διότι κατασκευάζονταν ἀπὸ σῖτο καὶ κριθή καὶ διανέμονταν ἐν ὀνόματί της στὸν ναὸ της μαζί μέ τὸν κυκεῶνα⁷⁷. Ἔτσι, διὰ τῶν ἀνωτέρω πράξεων ἀποδεικνυόταν ἡ προηγούμενη μύση τῶν ὑποψηφίων στὰ μικρά Ἐλευσίνια μυστήρια⁷⁸. Ἀκολουθῶς προσδένονταν ταινίες στὶς κεφαλές τῶν μυστῶν ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ εἰσέρχονταν στὸ Τελεστήριο ὅπου ἡ Θεὰ συνέδεε, τοὺς ὑπὸ μύση μετ' αὐτῆς καὶ ἀπεκάλυπτε τὰ μυστικά τοῦ ὑπερπέραν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐξασφάλιζαν τὴν σωτηρία τους⁷⁹. Κάθε ὑποψήφιος γυμνωνόταν καὶ καλυπτόταν μέ δέρμα νεβροῦ (νεογνοῦ τῆς ἐλάφου) ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευαζόταν ἡ ζώνη του. Ἐγκατέλειπε τὴν περιβολή αὐτὴν καὶ ἐπανεन्दύετο τὸν ἱερό λευκὸ χιτῶνα, τὸν ὁποῖο θὰ ἔφερε στὴν ζωὴ του μέχρι ἀπορρακώσεως⁸⁰.

Βυθισμένος στὸν τρόπο τῆς νύκτας καὶ κατελιγμένος ἀπὸ φρίκη προχωροῦσε πρὸς τίς πύλες τοῦ αἵτου. Σκότος ἐπικρατοῦσε. Ἀκουγε θορύβους ὁμοίους μέ βροντές καὶ κεραυνούς, βοή μυκωμένων ἀνέμων. Ἀστραπές αὐλάκωναν τὸ σκότος, φευγαλέα φαντάσματα ἐμφανίζονταν καὶ ἐξαφανίζονταν, ἔβλεπε τὸ ὁμοίωμα τοῦ τρικεφάλου Κερβέρου⁸¹ καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τίς φράσεις τοῦ Πλουτάρχου: "*Ἐβλεπον*

πορείας, κουραστικές ἐπιστροφάς περὶ τὸ ἴδιον σημεῖον, ἀτελευτήτους ἐρεῦνας εἰς τὸ σκότος, πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔργου ὁ τρόμος ἐφθάνεν εἰς τὸ κατακόρυφον"⁸². Ἐδῶ οἱ γνῶμες τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων διχάζονται. Οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ δοκιμασία αὐτὴ ἦταν στὸ πρόσωπο τοῦ ὑποψηφίου ἀναπαράσταση τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Ἰάκχου ἢ Βάκχου ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες συμβολίζοντας τὴν πάλη τοῦ φωτός πρὸς τὸ σκότος⁸³, οἱ δὲ ὅτι ἔδινε τὴν ἐντύπωση, τοῦ τί ἀντίκρυσε ἡ Κόρη κατεβαίνοντας στὸν Ἄδη καὶ τί ὑπέστη ἡ Δήμητρα ἀναζητῶντας τὴν⁸⁴.

Ἐδῶ, μπροστὰ στὰ μάτια τους ἐκτυλισσόταν σέ φωτισμένο χώρο τὸ θεῖο δρᾶμα τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, τῶν ἀναζητήσεων τῆς Δήμητρας μέ τὴν ὁδὴν της, τῆς ἐρευνας πρὸς ἀνεύρεσή της ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρῶν καὶ ἡ ἐπιστροφή τῆς Κόρης ἀπὸ τὸν Ἄδη κάτω ἀπὸ τίς ἐπευφημίες τῶν μυστῶν⁸⁵.

Μετά ἀπὸ αὐτὰ ὁ ὑποψήφιος πού κατέβαινε συμβολικῶς στὴν Ἄδη φθάνει μέ ὀπτασία στὰ Ἠλύσια πεδία, φωτισμένα μέ ἐξάισιο φῶς. Ἐβλεπε τὴν εἰκόνα τῆς μακαρίας διαμονῆς, τὴν ὁποία οἱ παριστάμενες Θεές ὑπόσχονταν στοὺς πιστοὺς τους. Ἱεροὶ λόγοι, φωνές ἀρμονικές, χοροί, ἐμφανίσεις θεϊκές ἐνέπνεαν δέος καὶ σεβασμό. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, οἱ ὑποψήφιοι μύστες ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸν φόβο στὴν γαλήνη, ἔβλεπαν τίς περιοχές τοῦ ἄλλου κόσμου, τοὺς κατοίκους τους καὶ τὴν ὁδὸ τὴν ὁποία θὰ ἀκολουθοῦσαν γιὰ νὰ φθάσουν ἐνώπιον τῶν βασιλέων τοῦ Ἐρέβους⁸⁶.

Τότε ἀνοίγονταν οἱ θύρες τοῦ αἵτου καὶ ὁ ὑποψήφιος, ὑπὸ ἄπλετο φῶς, ἔβλεπε τὰ ἐπιδεικνυόμενα ἱερά ἀντικείμενα σημαντικώτερο τῶν ὁποίων ἦταν τὸ πολὺ ἀρχαῖο ἄγαλμα τῆς Θεᾶς, δηλαδὴ ἕνας χονδροκομμένος κορμὸς δένδρου καλυμμένος μέ κοσμήματα καὶ πλούσια ἐνδύματα⁸⁷. Τότε ἀνακηρυσσόταν ὁ δοκιμασμένος ἐπόπτης καὶ ὁ μυσταγωγὸς τοῦ ἀπεκαλύπτε τὴν μυστικὴ ἐπιστήμη. "*Ἀλλὰ χωρὶς τέχνη*", λέει ὁ Πλούταρχος, "*ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως, ἀνευ οὐδενός στοιχείου δυναμένου νὰ προσανατολίσῃ τοῦτον, πρὸς μίαν σαφὴ ἐξηγήσιν*". Ἐν τούτοις ὅμως, οἱ μυηθέντες εἶχαν λάβει τὴν χάρη νὰ δοῦν τὴν Θεὰ ἐπανερχόμενη ἀπὸ τὸ ὑποχθόνιο βασίλειο.

Γιὰ αὐτὸν τὸν λόγο μερικοὶ νεώτεροι ἐρευνητές προχώρησαν καὶ σέ τρίτο βαθμὸ μῆσεως, τῆς πλήρους ἐποπτείας⁸⁸. Κατ' αὐτὸν, ὁ ἱεροφάντης ἔδιδε μερικές φράσεις ἐπεξηγηματικές τῶν ὅσων εἶδαν οἱ μυηθέντες. Ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῶν διαβεβαιώσεων χωρὶς καμμία ἀπόδειξη, ὅπως τὰ σύμβολα τῆς πίστεως. Φράσεις προφέρονταν προορισμένες ὄχι πρὸς διδασχὴ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσουν τὰ ἀναγκαῖα ὅπλα κυριαρχίας στὴν ζωή. Τίς φράσεις αὐτές ἐπρεπε νὰ προφέρουν οἱ μυημένοι μέ ἰδιαίτερο τόνο διότι χωρὶς αὐτὸν ἡ δύναμή τους ἐκμηδενιζόταν.

Ἦσαν τύποι μυστηριώδεις, λέξεις οἱ ὁποῖες εἶχαν θεία δύναμη⁸⁹. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἐννοία τοῦ στάχεως σίτου, περὶ οὗ κατωτέρω, σχετικοῦ μέ τὸ "*ῥε, ῥε*"⁹⁰.

Με αὐτὸν τὸν τρόπο, οἱ Ἀθηναῖοι, λέει κάποιος χριστιανὸς συγγραφεὺς⁹¹, στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἔδειχναν στοὺς Ἐπόπτες, πόσο ἀξιοθαύμαστο καὶ τέλειο γέννημα εἶναι "*εἷς τεθερισμένος στάχυς*".

Εἶναι ἡ εἰκόνα τῶν μεταλλαγῶν τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως, μέ τὴν ὁποία παρομοιαζόταν ἐκφραστικῶς ἡ ζωὴ καὶ τὸ πεπρωμένο τοῦ μυημένου.

Ὁ ἀνωτέρω στάχυς στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἦταν προϊόν ἱερογαμίας κατὰ τὴν συμπληρωματικὴ αὐτὴν μύση⁹².

Κατὰ τὴν καθιερωμένη ἡμέρα τῆς ἐπισκέψεως στοὺς ἁγίους τόπους ἐπακολουθοῦσε στὸ ἱερό δρᾶμα τελετουργικὴ πράξη. Τοὺς πρωτεύοντες ρόλους ὑπεδύνοντο ὁ ἱεροφάντης καὶ ἡ μεγάλη Ἱέρεια. Στὸ σπουδαιότερο σημεῖο τοῦ τυπικοῦ ὁ ἱεροφάντης ἀπήγαγε σέ σκοτεινὸ σπήλαιο τὴν μεγάλη Ἱέρεια καὶ ἀφοῦ ἔσβηναν τὰ φῶτα τελοῦσαν τὸν ἱερό γάμο (ἱερογαμία). Κατόπιν ἀναβαν τὰ φῶτα καὶ ὁ ἱεροφάντης ἐξήρχετο τοῦ σπηλαίου κρατῶντας στάχυ σίτου, πού εἶχε γεννηθῇ ἀπὸ τὴν συμβολικὴ αὐτὴν ἐνωση καὶ ἀναφωνοῦσε:

"*Ἡ ὑπάτη Βριμὴ ἐγέννησε τέκνον τὸν Βριμόν*"⁹³.

Οἱ ἀνωτέρω περιγραφόμενες τελετουργίες τῆς μῆσεως διεκρίνοντο στὰ **δρώμενα**, τὰ **δεικνύμενα** καὶ τὰ **λεγόμενα**. Δρώμενα ἦσαν ἡ ψαύση τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων, δεικνύμενα ὅλες οἱ θεώμενες παραστάσεις καὶ λεγόμενα ἦσαν οἱ συμβολικὲς φράσεις τῶν μυστῶν.

Τὸ τέλος τῆς μῆσεως σημειωνόταν μέ τὴν συμβολικὴ φράση "Κόγξ ὦμ Πάξ" ἐρμηνευομένη ἀπὸ κάποιους ἐρευνητές ὡς "*Ἀπέλωμεν ἐν Θεῷ*".

Πῶς ὅμως ἐτελοῦντο, συνεχίζει τὴν περιγραφή του στὰ Μεγάλα Μυστήρια ὁ Walclemar von Uxkul μέ βάση τὴν ἐνόραση:

Κατὰ αὐτὸν, τὰ μεγάλα μυστήρια ἐτελοῦντο στὴν Ἐλευσίνα κατὰ τὸ Φθινόπωρο καὶ ἀρχικῶς ἀνὰ πενταετία, μετέπειτα δὲ ἀνὰ ἔτος, ἐκτός ἐάν ἐπρόκειτο περὶ τῆς τελευταίας πράξεως τῆς ἐποπτείας, μῆσεως ἰδιαιτέρως ἱερῆς, ἐπιφυλασσομένης σέ λίγους ἐκλεκτοὺς Ἐπόπτες, οἱ ὁποῖοι ἐκρίνοντο ἄξιοι τῆς συμβολικῆς ἀποθεώσεως.

Οἱ μύστες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δεκτοὶ γιὰ τὰ Μεγάλα Μυστήρια, συναθροίζοντο τὴν 15ῃ τοῦ μηνὸς Βοηδρομιῶνος στὴν Πύλη τῶν Ἀθηνῶν τὴν καλουμένη Παικίλη. Ὄταν συμπληρωνόταν ἡ συγκέντρωση, ἀκουγόταν φωνὴ πού καλοῦσε τοὺς βεβήλους νὰ ἀποχωρήσουν. Κατόπιν μετέβαιναν στὴν Ἐλευσίνα μέσῳ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ. Στὴν Ἐλευσίνα τοὺς ὑπεδέχοντο οἱ Ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ τοὺς ἐξέθεταν τοὺς ὅρους τῆς νέας τους μῆσεως, τοὺς προσκαλοῦσαν νὰ διανυκτερεύσουν ἐντός τοῦ ἱεροῦ περιβόλου. Τὸ πρωῒνὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας στὸ σύνθημα "*εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν θάλασσαν*" μετέβαιναν ὅλοι καὶ ἐλούοντο⁹⁴, καὶ ἀφοῦ καθαρίζονταν, γίνονταν δεκτοὶ στὴν ἀναπαράσταση τῆς δευτέρας πράξεως τοῦ θεῖου δράματος.

Συγκίνηση καταλαμβάνει τοὺς μύστες στὴν θέα τῆς Δήμητρας, ἡ ὁποία συντετριμμένη ἀπὸ τὴν θλίψη, τὴν πείνα καὶ τὴν κόπωση, ἀφοῦ περιπλανήθηκε ἐπὶ ἐννέα ἡμέρες ζητῶντας τὴν ἐξαφανισμένη κόρη της, φθάνει στὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ὁ Κελεός τῆς χορηγεῖ ἀφθόνως τόσες περιποιήσεις, ὥστε δέχεται νὰ παραμείνῃ πρὸς ἀνάπαυση γιὰ λίγες ἡμέρες. Εὐγνώμων γιὰ τίς περιποιήσεις ἡ Θεὰ, τοὺς ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια τῆς καλλιεργείας καὶ ἐμπιστεύεται στὸν Τριπτόλεμο τὸν πρῶτο κόκκο σίτου. Ἐπειδὴ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ παρηγορήσῃ τὴν Θεὰ, ἡ Ἐκάτη⁹⁵ γιὰ νὰ τὴν καθησυχάσῃ σχετικῶς μέ τὴν τύχη τῆς Περσεφόνης, τῆς ἀνακοινώνει ὅτι ἡ κόρη της συμβασιλεύει στοὺς νεκροὺς μέ τὸν Πλούτωνα. Ἐπειτα ἀφοῦ ψάλλουν ὕμνους, ἄρχεται ἀπὸ τὸν ἱεροκήρυκα γενομένη διδασκαλία ἐπὶ τῆς μῆσεως πού πρόκειται νὰ συμβῇ.

Τὴν τρίτῃ ἡμέρα προσφέρονται θυσίες στὶς δύο μεγάλες Θεές. Τὴν τετάρτῃ ἡμέρα γίνεται ἡ ἐορτὴ τῶν ἀνθέων κατὰ τὴν ὁποία κρατῶντας ὅλοι ἄνθη, συνοδεύουν μέ πομπὴ τὸν Κάλαθο τὸν προσφερόμενο στὸν βωμὸ τῆς Περσεφόνης, ἕνα γιγαντιαῖο κἀνιστρο πού περιέχει ὑπέροχα ἄνθη. Ἀντιθέτως, τὸ πλέον αὐστηρὸ πένθος χαρακτηρίζει τὴν πέμπτῃ ἡμέρα. Οἱ

μύστες θρηνοῦν τὴν κρατούμενη στὸν Ἄδη Περσεφόνη, καὶ παρακαλοῦν τοὺς Θεοὺς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της. Ἀφοῦ διὰ τῶν προσευχῶν καὶ τῆς νηστείας φθάσουν στὸ ἀναμενόμενο σημεῖο ψυχικῆς ἐξάρσεως, τοὺς προσφέρεται ἕνα ποτό, καλούμενο κυκεῶν, τὸ ὁποῖο, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, εἶχε ὡς σκοπὸ καὶ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν μυστικοπάθειά τους.

Τὴν ἕκτῃ ἡμέρα κάθε μύστης εἶναι ἐφοδιασμένος μέ Βακχικὸ Θύρσο καὶ μέ Κίστη (μικρὸ καλάθι καλυμμένο μέ κισσό). Ὁ Ἱεροκῆρυξ τοὺς συνιστᾷ μέ κανένα τρόπο νὰ μὴ ἐναποθέσουν κάπου, ἢ νὰ ἀνοίξουν τὸ καλάθακι, ἀφήνοντας νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἐμπεριέχει πολὺτιμα δῶρα, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς ἀποκαλυφθοῦν διὰ τῆς μῆσεως. Ἡ ἡμέρα παρέρχεται γιὰ τοὺς μύστες ἐν ἀναμονῇ τῆς μεγάλης ἐορτῆς τῆς νύκτας, τὴν ὁποία προετοιμάζει ὁ Δαδοῦχος. Τοῦτος, ἀπόγονος τοῦ Τριπτολέμου, μεταβαίνει στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς πομπῆς μυημένων, στὴν ὁποία λαμβάνουν μέρος περισσότερα τῶν 30.000 πρόσωπα, κρατῶντας δᾶδες, καθ' ὅσον τὸ **ἄγαλμα τοῦ Διονύσου-Ἰάκχου**, τὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ μετα-φέρουν στὴν Ἐλευσίνα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ἱερό, παρά μόνο κατὰ τὴν νύκτα. Ἡ ὁδός, τὴν ὁποία πρέπει νὰ διανύσουν, εἶναι μακρά (22 χιλιόμετρα), ἀνέρχεται μέχρι τοῦ λόφου "Δαφνίου" καὶ προχωρεῖ μέ ἐλαφρὰ κατηφόρα μέχρι τὴν Ἐλευσίνα. Μόλις ἡ πομπὴ φθάνει στὸ Αἰγάλεω, ἡ φωτεινὴ διαδρομὴ γίνεται ὁρατὴ στοὺς μύστες, οἱ ὁποῖοι σπεύδουν νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν στὰ προπύλαια τοῦ Ἱεροῦ. Ἡ πομπὴ φτάνει πρὸς τὴν Πύλην, ἀλλὰ ὁ Ἱεροκῆρυξ ἀγρυπνεῖ καὶ μέ τὴν τρομερὴ φωνή "*ἐκάς οἱ βέβηλοι*" καλεῖ τοὺς μὴ μυημένους νὰ ἀποσυρθοῦν, ἀλλήμονο δὲ σέ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπωφελοῦμενος τῆς συγχύσεως ἤθελε εἰσελθεῖ στὸν ἱερό περίβολο.

Ἀφ' οὗτο ἐπαναληφθῇ ὁ ὅρκος περὶ τηρήσεως ἀπολύτου ἐχεμυθείας, ἀνακοινώνεται στοὺς δοκίμους ὅτι πρὸ ὀλίγου διέβησαν τὸ κατώφλι τῆς ὑπογείου κατοικίας τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης. Τοὺς ἐπιβάλλεται νὰ ἀφαιρέσουν τὰ ἐνδύματά τους καὶ νὰ περιβληθοῦν μέ δέρμα δορκάδος (ζαρκαδιοῦ), σύμβολο τῆς κτηνώδους καταστάσεως, στὴν ὁποία ὑποβαλλόμεθα διὰ τῆς ἐνσάρκώσεως.

Κατόπιν ὁ δαδοῦχος σβῆνει τὴν δᾶδα, τὸ δὲ παράδειγμά του ἀκολουθοῦν ὅλοι ὅσοι φέρουν φῶτα. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους οἱ μυσταγωγοὶ ὁδηγοῦν τοὺς δοκίμους στὴν εἴσοδο μιᾶς στενῆς διόδου, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἐντός τῆς γῆς.

Ἡ καθόδος γίνεται κατ' ἀρχὴν μέ ἀπόλυτη σιγὴ, τὴν ὁποία διακόπτουν μετὰ ἀπὸ λίγο ἀνησυχητικοὶ ὑποχθόνιοι ἤχοι, πού φθάνουν στὰ αὐτιά τῶν κατερχομένων. Πένθιμοι στεναγμοί, κραυγές φρίκης, ὑπόκωφες βροντές. Ἀστραπές νὰ διαφαίνωνται στὸ σκοτάδι τέρατα ἀπειλητικά, ἐρπετά, φαντάσματα, σκελετοί, πτώματα οἰκτρῶς ἀκρωτηριασμένα. Οἱ ἐμφανίσεις αὐτές ἐπαναλαμβάνονται μέ ταχύτητα πού καταπλήσσει καὶ ταραάζει τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ λίγο οἱ ἀστραπές παύουν καὶ σκότος βαθύ ἐπικρατεῖ, πού ἀρχίζει νὰ γίνεται λιγώτερο, ἐνῶ προχωροῦν πρὸς ἀχανὴ κρύπτη ὅπου εἰσχωροῦν ὑπὸ τὸ φῶς πυρᾶς ἀπὸ ξύλα, ἐπάνω στὴν ὁποία βρίσκεται τοποθετημένη μεγάλη χύτρα μέ νερό πού βράζει ἀναδίδοντας ναρκωτικούς ἀτμούς.

Ὁ Ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἐποπτεύει στὴν βράση τοῦ νεροῦ, προσκαλεῖ τοὺς πάντες νὰ γονατίσουν στὸ ἄντρο αὐτοῦ τοῦ τρόμου.

Ἀκούγονται φωνές ἐνός ὑποχθονίου χοροῦ σκελετῶν, καθὼς οἱ κινήσεις διαφαίνονται διὰ μέσου τῶν καπνῶν καὶ καθίστανται ὁλοένα πυκνότερες. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη οἱ δόκι-

μοι προσκαλούνται νά ἐξέλθουν τοῦ ἄντρου, τοῦ ὁποίου τήν ἐξοδο ἐμποδίζουν καταχθόνια πνεύματα. Τρομερή πάλη λαμβάνει χώρα μεταξύ αὐτῶν καί τῶν δοκίμων, οἱ ὁποῖοι μέ ἐφοδο ἐπιχειροῦν νά κατανικήσουν τήν ἀντίσταση τῶν δαιμόνων. Οἱ λιγώτερο γενναῖοι ἀπό αὐτούς προτιμοῦν ν' ἀποσυρθοῦν, ἀλλά σέ αὐτήν τήν περίπτωση οὐδέποτε πλέον γίνονται δεκτοί γιά τήν Ἑποπτεία.

Ἐκεῖνοι, ὅμως, οἱ ὁποῖοι θριαμβεύουν, ἔχουν τό πλεονέκτημα νά δοῦν τόν Πλούτωνα καί τήν Περσεφόνη. Ἐκείνη, φέρουσα μαῦρο πέπλο ἐμφανίζεται καθισμένη σέ θρόνο στό πλευρό τοῦ Πλούτωνος, περίλυπη, διότι κρατεῖται στό σκοτάδι. Ἐπιχειρεῖ νά σηκωθῇ γιά νά μεταβῇ στό φῶς νά συναντήσῃ τήν μητέρα της, ἀλλά ἐπιτακτική χειρονομία τοῦ Πλούτωνος τήν καθελώνει στήν θέση της. Εἶναι φυλακισμένη καί χύνει δάκρυα πικρά. Οἱ μελωδικές ἱκεσίες της ἀφήνουν ἀσυγκίνητο τόν σκληρό σύζυγό της, ὁ ὁποῖος τήν ὑποχρεώνει νά πιῇ ἓνα ποτήρι μέ χυμό ροδιοῦ. Ἡ ψυχή, ἐξηγεῖ ὁ ἱεροκῆρυξ, ἐκπεσοῦσα, εἰς μάτην ζητᾷ νά ἀποσπασθῇ ἀπό τά δεσμά τῶν αἰσθήσεων καί ἀδυνατεῖ νά ἀνακτήσῃ ἀφ' ἐαυτῆς τήν χαμένη ἐλευθερία.

Διανέμονται στούς νεοφύτους γιρλάντες ναρκίσσων, τίς ὁποῖες προσφέρουν στήν Περσεφόνη. Τήν στιγμή ἐκείνη, ἀνοίγει δίφυλλη θύρα ἀπό τήν ὁποία ἄπλετο φῶς εἰσέρχεται καί ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στήν κατοικία τοῦ Διονύσου-Ίακχου. Ἡ Περσεφόνη ὄρθια προσπαθεῖ νά φύγῃ, ἀλλά ὁ Πλούτων τήν ἀρπάζει ἀπότομα ἀπό τόν καρπό τοῦ χειριοῦ καί τήν ἀναγκάζει πάλι νά πέσῃ στόν θρόνο της. Ἀπελπισμένη ἡ Θεά μένει ἄϋπνη καί ἀποθνήσκει κατά τόν τρόπο τῶν Θεῶν, γιά νά ξαναζησῇ. Ὁ θάνατός της ἐπαναφέρει τό σκότος καί οἱ μυσταγωγοί ὁδηγοῦν πλέον τούς μύστες ἐξω, ὅπου ἀποβάλλουν τό δέρμα τῆς δορκάδος καί ἀφοῦ λουσοῦν περιβάλλονται μέ λευκό χιτῶνα.

Ἐπειτα ὁδηγοῦνται στόν κατάφωτο ναό, ὅπου τούς ὑποδέχεται ὁ ἀνώτατος ἱεροφάντης μέ στολή χρώματος πορφυροῦ. Διέρχονται ἐμπροσθέν του κατά σειρά, αὐτός θραύει τήν σφραγιδα, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τήν κίστη καί ἐξάγοντας προσφέρει στόν καθένα ἀπό ἓνα αὐγό, ἓνα πευκόμηλο (κουκουναρί) καί ἓναν χάλκινο ὄφι. Τά σύμβολα αὐτά συμβολίζουν τήν ζωή, ἡ ὁποία σέ λανθάνουσα κατάσταση ἀρχικά κάτω ἀπό τό κέλυφος τοῦ αὐγοῦ φθάνει στήν κατάσταση τοῦ ὀρίμου καρποῦ γιά νά ἐξαπολύσῃ σπόρους καί ἐν τέλει κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως ὅπως ὁ ὄφις. Ἡ δὴ οἱ μύστες δύνανται νά προαχθοῦν σέ ἐπόπτες ἢ θεατές.

Ἡ Περσεφόνη ἐμφανίζεται ἐκ νέου καί ὁδηγεῖται ἀπό τόν Διόνυσο καί τήν Δήμητρα ἐνώπιον τοῦ Διός, πρὸς τόν ὁποῖον ὁ Πλούτων προσέτρεξε ζητώντας τήν γυναῖκα του, ἐνῶ ἡ Δήμητρα ἐπιμένει νά τήν κρατήσῃ ὀριστικῶς κοντά της. Καί τά δύο μέρη ὑποστηρίζουν τίς ἀπόψεις τους ἐνώπιον τοῦ ἱεροφάντου, ὁ ὁποῖος παριστᾷ τόν πατέρα τῶν Θεῶν. Ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφαση παραχωρεῖ τήν Περσεφόνη στήν Δήμητρα κατά τήν ἐποχή τῆς βλαστήσεως τῆς γῆς. Μόλις ὅμως φθάσῃ ὁ χειμῶνας, ὁ Πλούτων ἀναλαμβάνει τά δικαιώματά του ἐπὶ τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ὑποχρεοῦται νά παρακαθήσῃ στόν θρόνο του, κατά τήν διάρκεια τοῦ πένθους τῆς φύσεως. Ὑμνοι πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν θέτουν τέρμα στίς ἐορτές τῆς ἑκτῆς ἡμέρας.

Κατά τίς δύο μετέπειτα ἡμέρες γίνονται ἐορτές καί ἀγῶνες, τήν δὲ ἐνάτη ἡμέρα τό ἐπίσημο κλείσιμο τῶν Μεγά-

λων Μυστηρίων. Δύο μεγάλα δοχεῖα γεμισμένα μέ νερό εἶναι ἐναποτεθειμένα στό ἀνατολικό καί δυτικό μέρος τοῦ Ναοῦ, τά ὁποῖα κατόπιν ὕμνων καί προσευχῶν ἀνατρέπονται, καί τό νερό πού χύνεται σκορπίζει πρὸς Ἀνατολή καί Δύση τήν εὐλογημένη ἐπίδραση τῶν θεῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσίνος. Σέ αὐτό τό σημεῖο τερματίζονταν οἱ κοινές μῆσεις καί οἱ μύστες εἶχαν τόν βαθμό τοῦ Ἐπόπτου, χωρίς ὅμως νά ὑποπευδῶνται τήν ὑπαρξὴ τῆς ὑπερτάτης μύσεως.

Πράγματι, σπάνιοι καί ἐξαιρετικῶς ἐκλεκτοί μύστες ἐτύγχαναν τῆς ὑπερτάτης μύσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐξομοιώνοντο ὁ ἄνθρωπος μέ τούς Θεούς⁹⁶. Μόνον οἱ ἐπόπτες, στούς ὁποίους μέ τήν ἐξοχὴ ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος εἶχε παντελῶς ἐκλείψει ἡ ἐπίδραση τῶν αἰσθήσεων, ἐκεῖνοι δηλαδὴ στούς ὁποίους εἶχε ἀπολύτως ἐπικρατήσῃ τό πνεῦμα καί ἡ θεία ἐκείνη οὐσία τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ, μόνον ἐκεῖνοι ἐτύγχανον τῆς ἀποθεώσεως.

Ἡ ἀνωτέρω φανταστικὴ ἀναπαράσταση τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἔχει μὲν ἱστορικὴ ἀκρίβεια καί ἀκολουθεῖ τὰ ἱχνη τῶν γραπτῶν μνημείων, ἀλλά ἔχει πολλές παρεμβολές ρομαντικῆς ἐμπνεύσεως, εἰκόνες ποιητικῆς πού ψαῦουν τήν μυθοπλασία καί ἐλεύθερες λυρικές ἐξάρσεις, ὥστε νά μή μποροῦμε νά τήν θεωρήσουμε τελειῶς αὐθεντική. Ἡ σαφήνειά της εἶναι τό κυριώτερο μειονέκτημα στήν διήγηση, ἀλλά στό σύνολο, ὑπάρχει ἡ ἀληθοφανὴς ἰδέα τῶν μυστηρίων.

Ὡς ἐνόςραση εἶναι θαυμάσια, ἀλλὰ ὡς ἱστορικὴ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νά ἀντέξῃ σέ τυχόν ἐπικρίσεις.

Ἄλλωστε, ἡ ἐνορατικὴ ἀφήγηση ἐμπνέεται πάντοτε ἀπὸ τήν θερμὴν τῆς πίστεως καί ὑψώνεται σέ ὑπερβολικές σφαῖρες, οἱ ὁποῖες ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τό ἐδαφίαιό ἐπίπεδο τῆς ἐπιστήμης καί τῆς λογικῆς. Πίστη καί λογικὴ εἶναι δύο ἰδεατές παράλληλες, οἱ ὁποῖες προεκτείνόμενες ἐντὸς τοῦ πεπερασμένου οὐδέποτε συναντῶνται διότι τό σημεῖο τῆς συναντήσεώς τους βρίσκεται στό ἄπειρο, στήν ὑπερτάτη βαθμίδα τῆς μαγείας⁹⁷. Ἐκεῖ βρίσκεται τό κλειδί τοῦ μεγάλου ἀπορρήτου τῆς σχέσεως τοῦ ἀοράτου ἀρχικοῦ αἰτίου μέ τό αἰσθητὸ αἰτιατό.

Τό ἀπόρρητο τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὅπως προελέχθη, ἦταν ἀπαραβίαστο. Οἱ γυναῖκες ἔστω καί μνημένες στά Θεσμοφόρια, κατὰ τόν F.T.B. CLAVEL, ἀπεκλείοντο ἀπολύτως. Ἐν τούτοις, κάποτε ὁ ἄρχων βασιλεὺς Δημήτριος ἐνθαρρύνθηκε ἐξ αἰτίας τῆς παρεχομένης σέ αὐτόν προστασίας τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, καί τοποθέτησε κάθισμα γιά τήν Ἀρισταγόρη, τήν ἐρωμένη του, πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος, κατὰ τήν διάρκεια τῶν τελετουργιῶν τῆς μύσεως στά μυστήρια, ἀπειλώντας ὅτι θά τιμωροῦσε ὁποιονδήποτε ἀντετίθετο στό ἐπιχειρήμα του.

Πρὶν τὸν θάνατό τους οἱ Ἀθηναῖοι ὑποχρεοῦνταν νά μνηθοῦν στά Ἐλευσίνια μυστήρια⁹⁸ ἐπίσης μπορούσαν καί ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία νά λαμβάνουν μέρος στίς κοσμικὲς τελετὲς τῶν Ἐλευσινίων.

Ἀρχικά ἡ μύση γινόταν δωρεάν, ἀλλὰ οἱ κρατικές ἀνάγκες δὲν ἐπέτρεψαν στήν συνέχεια νά διατηρηθῇ τό ἔθιμο αὐτό. Ἐπὶ Ἀριστογείτονος καθιερώθηκε διὰ νόμου ἡ ὑποχρεωτικὴ καταβολὴ χρηματικοῦ ποσοῦ γιά νά ἐπιτραπῇ ἡ μύση.

Στὴν Ρώμῃ τά κατασχόμενα ἀπὸ ἐνόχους ἀδικημάτων καθὼς καί τά πρόστιμα ἀφιερώνονταν στήν Δήμητρα.

ΣΗΜΕΙΑ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Ἐκτός τοῦ ἀνωτέρω περιστατικοῦ πού ἀναφέρει ὅτι ὁ Δημήτριος ἀπαίτησε νά παραστῇ ἡ ἐρωμένη του, Ἀρισταγόρη, κατὰ τήν τέλεση τῶν τελετουργιῶν τῶν μύσεων, ἄλλο ἱστορικὸ γεγονός μαρτυρεῖ ὅτι ἡ αὐστηρότητα τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων χαλάρωσε. Ὁ ἴδιος ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τόν Κάσσανδρο ἀπὸ τήν Πελοπόννησο, προτοῦ ἐπιστρέψῃ στήν Ἀθῆνα ἔγραψε ὅτι εὐθύς ἀμέσως μετὰ τήν ἐπάνοδό του ἀξίωσε νά κατηχηθῇ πλήρως ἀπὸ τῶν Μικρῶν μέχρι καί τῶν ἐποπτικῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, δηλαδὴ μέχρι τῆς τελευταίας ἀποκαλύψεως. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιτρεπόταν, οὔτε ὑπῆρχε κανένα προηγούμενο γεγονός, διότι τά Μικρά Μυστήρια ἐτελοῦντο κατὰ τόν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα, τά δὲ Μεγάλα κατὰ τόν Βοηδρομιῶνα.

Ἡ ἐπιθυμία ὅμως τοῦ Δημητρίου ἦταν ἐπιτακτική. Καί τότε ἐπακολούθησε συμβιβαστικὴ πράξη ταπεινώσεως καί γελοιοποιήσεως τῶν Μυστηρίων. Πρὸς συνδιαλλαγὴν μέ τόν νικητὴ Μακεδόνα, οἱ ἑλληνικές ἀρχές ἐξέδωσαν ψήφισμα μέ τό ὁποῖο μετονόμασαν Ἀνθεστηριῶνα τόν μῆνα τόν ὁποῖον διέτρεχαν ὅταν ἐπέστρεψε ὁ Δημήτριος, ἀφ' ὅτου ὅμως μνηθῆκε στά Μικρά Ἐλευσίνια, ἐξέδωσαν ἄλλο ψήφισμα μετονομάζοντας τόν μῆνα Βοηδρομιῶνα⁹⁹ γιά νά μνηθῇ στά Μεγάλα Μυστήρια¹⁰⁰.

Ὅμως δὲν κακοποιήθηκε μόνον τό ἡμερολόγιο, χάρις στήν δειλὴ αὐτὴ φιλοφροσύνη, ἀλλὰ παραβιάσθηκαν καί οἱ χρονικές περίοδοι τῶν μύσεων καθὼς καί οἱ κανονισμοί.

Ἡ πρώτη αὐτὴ προσβολὴ τῶν θρησκευτικῶν κανόνων τῆς Ἐλευσίνος, ἀπετέλεσε καί προηγούμενο. Ἀπὸ τότε παραβιάζονταν χάριν τῶν ἀπαιτούντων νικητῶν.

Ἐν τούτοις, ἡ φήμῃ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ὑπῆρξε μεγάλη, παρ' ὅτι ὁ Πλάτων μέ ἀγανάκτηση περιέγραφε ὅτι γινόταν ἐκμετάλλευση ἀπὸ τούς λειτουργοὺς τῶν ἐν γένει ἐπικρατούντων στήν Ἀθῆνα μυστηρίων, οἱ ὁποῖοι παραχωροῦσαν φυλακτά, ἱερὰ βιβλία καί τελοῦσαν θυσίες στίς οἰκίες τῶν πλουσιῶν πρὸς ἐξαγορὰ ἁμαρτιῶν¹⁰¹ ἐπὶ ἀμοιβῇ.

Παρ' ὅλα ὅμως τά σημεῖα αὐτά τῆς παρακμῆς, τό γόητρο παρέμεινε ὑψηλό. Οὔτε ἡ πάροδος τῶν αἰώνων, οὔτε οἱ πολιτικές περιπέτειες, οὔτε ὁ μαρασμός τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου κατὰ τούς ἀλεξανδρινούς καί ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἦταν ἱκανὰ νά ἀραιώσουν τίς τάξεις τῶν συρρεόντων κατ' ἔτος στήν Ἐλευσῖνα καί ὑποβαλλομένων σέ μύση σέ αὐτήν.

Ἀκόμη καί ἡ ἐξάπλωση τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν ἦταν ἱκανὴ νά ρίξῃ στήν ἀφάνεια τά μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος, διότι ὅσο μικρότερος ἀπέβαινε ὁ ἀριθμὸς ὅσων ἐπέμεναν στήν ἐθνικὴ θρησκεία, τόσο περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς φιλοτιμοῦνταν νά μνηθοῦν στά Ἐλευσίνια μυστήρια¹⁰² καί νά ἐξασφαλίσουν γιά τούς ἴδιους τήν αἰώνια ζωή, ὅπως ὑποσχόταν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία στοὺς ὁπαδοὺς της, μετὰ θάνατον.

Οἱ χριστιανοὶ Βησιγότθοι κατὰ τήν ἐπιδρομή τους τό 396 μ.Χ. στήν Ἑλλάδα, κατέστρεψαν τό ἱερό τῆς Ἐλευσίνος καί φόνευσαν τόν ἱερέα, τόν τελευταῖο ἱεροφάντη τῶν μυστηρίων. Τότε ἦταν κλειστό τό ἱερό καί ὁ ἱεροφάντης ἐξω ἀπὸ αὐτό, διότι διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Θεοδοσίου το 381 μ.Χ. καταργήθηκε ἡ τέλεση ἑθνικῶν ἐορτῶν καί θυσιῶν τῶν Ἐλευσινίων καί τά μυστήρια εἶχαν πλέον ἀπαγορευθῇ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΑΥΤΩΝ

Τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν ὑπὸ δύο μορφές, τήν ἀγροτικὴ ἢ φυσιογραφικὴ καί τήν ἐσχατολογικὴ. Ἡ πρώτη μορφή ἐρμηνείας ἀπορρέει ἀπὸ τίς παραστάσεις πού ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μουμένων ἐνῶ ἡ δεύτερη ἀπὸ τίς ψυχικές καί νοητικές διεγέρσεις αὐτῶν, οἱ ὁποῖες σχετίζονται μέ τόν προορισμό τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος.

Κατὰ τήν πρώτη ἐρμηνεία ἡ Δήμητρα, θεότητα πελασγικῆς καταγωγῆς, ἐνσαρκώνει τήν γονιμότητα τῆς γῆς καί εἶναι χθόνια¹⁰³. Εἶναι ἡ Γῆ - Μήτηρ ἢ ἡ Δημήτηρ¹⁰⁴. Ἡ Κόρη της εἶναι ἡ δύναμη τῆς βλαστήσεως, ἡ ὁποία ἀνέρχεται στό φῶς ἀπὸ τούς ὑποχθονίους τήν ἐποχή τῆς ἀνοιξεως γιά νά δώσῃ τήν χαρὰ τῆς εὐφορίας τῆς φύσεως, νά μείνῃ μέ τήν μητέρα της γῆ, δίνοντας στοὺς ἀνθρώπους τά δῶρα της καί νά κατέλθῃ πάλι τόν χειμῶνα στά ὑποχθόνια καταλείποντας τούς καρπούς πρὸς συγκομιδὴ. Ἐπανερχεται στόν σύζυγό της τόν Ἀδὴ προσωρινῶς γιά νά μισθῇ μετ' αὐτοῦ καί νά τὸν ἐγκαταλείψῃ καί πάλι ἀνερχομένη στήν ζωὴ γιά νά ἐπαναλάβῃ τό ἔργο της. Μία ἐάνη ἐποχιακὴ μεταλλαγή ἐκφράζουσα τὸν κύκλο τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου τῆς φύσεως!

Πολλοὶ ἐρμηνευτὲς διαχωρίζουν τήν προσωπικότητα τῆς Κόρης ἀπὸ τήν προσωπικότητα τῆς Περσεφόνης διότι, κατ' αὐτοὺς, ἡ μέν Κόρη, Θεά τῆς βλαστήσεως, εἶναι κόρη τοῦ ἰδίου χαρακτήρος πρὸς τήν μητέρα της, ἐνῶ ἡ Περσεφόνη ἔχει διαφορετικὸ τύπο ὡς βασίλισσα τοῦ Ἀδὴ. Ἐν τούτοις, τόσο στήν Ἐλευσῖνα ὅσο καί στήν Σικελία οἱ δύο αὐτές προσωπικότητες ταυτίζονται καί στόν ὁμηρικὸ ὕμνο καί σέ αὐτόν τοῦ Ὀβιδίου.

Πράγματι πρόκειται περὶ μιᾶς καί τῆς αὐτῆς θεοποιουμένης δυνάμεως ἡ ὁποία καλλωπίζει τὰ ἐπιχθόνια (γῆινα) καί ἀποσυρομένη στά ὑποχθόνια (ὑπόγεια), ἔχει τήν βασιλικὴ ἰσχὺ της. Ἄν καί ἡ μορφή τοῦ συζύγου της Ἀδὴ-Πλούτωνος (τοῦ ὁποῖου ναὸς λατρείας βρισκόταν στήν Ἐλευσῖνα), παρυσιάζεται σκληρῇ ὡς βασιλέως τοῦ Ἑρέβους, ἐν τούτοις, ἐκεῖνος εἶναι ὁ εὐεργετικὸς φίλος πού συγκροτεῖ τήν Περσεφόνη παρ' ἐαυτῷ κατὰ τήν κατάβασή της, γιά νά τήν ἀφήσῃ πάλι νά ἀνέλθῃ καί νά παράσχῃ τίς ἀγαθές δυνάμεις, τίς ὁποῖες περικλείει στά ἔγκατά της ἡ γῆ. Καί γιά νά ὑπάρξῃ ἀρμονικὴ ἡ παροχὴ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν ὥστε νά μὴ διαφύγουν διὰ παντός, προτρέπει τήν Περσεφόνη ἢ εὐμενῶς ἀγνοεῖ τήν βρώση τῶν σπόρων τοῦ καρποῦ τῆς ροδιᾶς, ἡ ὁποία καρποφορεῖ τήν ἐποχή τῆς ἐπανόδου τῆς συζύγου του παρ' ἐαυτῷ (Σεπτέμβριο πρὸς Ὀκτώβριο) ὑπενθυμίζοντας τήν δοθεῖσα ὑπόσχεσή της περὶ ἐπιστροφῆς.

Ἡ μητέρα της, Δήμητρα, εἶναι κυρία τῆς ζωοδώρου πνοῆς τῆς γῆινης θερμότητος (ὅπως θεωρεῖται καί στά Καβείρια μυστήρια) καί μέσω αὐτῆς δύναται νά καταστήσῃ τήν θνητὴ ὄντοτητα, ἀθάνατη. Τήν θερμαντικὴ τῆς δύναμη ἀποκαλύπτει συμβολικῶς στόν ὁμηρικὸ ὕμνο ὅταν καλύπτῃ τὸν γιό τῆς Μετανείρας μέ πῦρ γιά νά τὸν καταστήσῃ ἀθάνατο.

Γιά νά βρῇ ὅμως τήν ἀπαχθεῖσα κόρη της, ἔχει ἀνάγκη νά διαφωτισθῇ ἀπὸ τόν Ἥλιο, ὁ ὁποῖος τήν βοηθεῖ στήν προσπάθειά της. Ἔτσι ἡ γῆινη θερμότητα βοηθεῖται ἀπὸ τήν οὐράνια γιά νά ἐπαναφέρῃ τήν βλάστηση, τήν ὁποία οὔτε οἱ λαμπάδες καί οἱ πυρσοί, δηλαδὴ τά λάμποντα ἄστρα, οὔτε τό φῶς τῆς Ἑκάτης-Σελήνης δύνανται νά ἐπαναφέρουν στήν ζωή.

Κατά τήν εἰσοδὸ τῆς στὸν οἶκο τοῦ Κελεοῦ ἡ Δήμητρα ἀκτινοβολεῖ μέ τήν θεία λάμψη τῆς ἀφοῦ ἀποκαλύψη τήν θεία ὀντότητά της, ἀποβάλλοντας τὰ καλύμματα τοῦ γήρατος. Εἶναι ἡ γῆ, ἡ ὁποία ἀκτινοβολεῖ τήν γόνιμη θερμότητά της ἀποβάλλοντας τὰ γηρασμένα σύνδρομα τῆς χειμερινῆς ἀνασχεσεως τῆς γονιμότητος.

Κατὰ τόν BRILIANT ἡ ὑπὸ ἀνθρωπίνη μορφή Θεά τοῦ ὀμηρικοῦ ὕμνου ἀνέκυψε βραδέως ἀπὸ κάποια θεϊκή μορφή, ἀόριστη καί μυστηριώδη, ἀπὸ τὸ πνεῦμα δηλαδὴ τῆς γῆς, τήν ἀφθονη βλαστική δύναμη.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τίς ἄλλες Θεές ἡ Δήμητρα οὐσιαστικά εἶναι Θεά εἰρηνική. Τό κυριώτερο χαρακτηριστικό εἶναι ἡ καλwsύνη καί οἱ φροντίδες τῆς γιὰ τήν ἀνθρωπότητα. Ἐφευρίσκει καί προσστατεῦει ὅ,τι μπορεῖ νά κάνη γλυκύτερη καί εὐτυχέστερη τήν ζωή¹⁰⁵.

Τήν κόρη τῆς Περσεφόνη τήν γέννησε ἀφ' οὔτου ἐξαπατήθηκε ἀπὸ τόν Δία, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταμορφωθῇ σέ ταῦρο καί συνεμίχθη μαζί του¹⁰⁶. Βιάσθηκε ὅμως καί ἀπὸ τόν Ποσειδῶνα. Ἐτοί ἡ δύναμή της ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ θαλάσσια ὕδατα, ὅπου ὑφίσταται ἡ δύναμη τῆς βλαστήσεως. Ἐρωτεύθηκε τόν πλανώμενο στὰ δάση Ἰασίωνα καί τὰ μαλλιά της περιπλέχθηκαν μέ τούς στάχεις. Ἐτοί ἡ γεωργία προχωρεῖ πρὸς τίς παρθένες περιοχές τῶν δασῶν καί ἀποδίδει τήν εὐεργετική σοδειά γιὰ τούς γεωργούς καί τόν Πλούτο, πού γεννήθηκε ἀπὸ τήν ἔνωσή της μέ τόν Ἰασίωνα¹⁰⁷. Καταράσθηκε τόν Ἑρυσίχθονα διότι προέβη σέ ἀσκοπη ὑλοτομία δρυὸς καταστρέφοντας τὸ εὐεργετικὸ ἔργο τῆς καί τοῦ ἐπεφύλαξε θάνατο νά κατατρώγῃ τὰ πάντα μέχρι καί τίς ἴδιες τούς τίς σάρκες.

Οἱ ἀγῶνες τῆς ἱερᾶς Ἀρόσεως¹⁰⁸ στὸ Ράριο πεδίο ἦσαν ἐορτές ἀφιερωμένες στὴν Δήμητρα. Κατὰ τήν διάρκεια αὐτῶν ὁ ἱερεὺς ὑποδυόμενος τόν Τριπτόλεμο ὄργανε συμβολικῶς τήν γῆ καί ἐπεδεικνυε τούς στάχεις σιασίου καί κριθαρίου τῆς συγκομιδῆς (τὸ ἴδιο συμβολικῶς παριστάνετο καί στὴν ἱερογαμία τοῦ ὑπάτου βαθμοῦ τῆς μυήσεως στὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια μέ τήν ἐπίδειξη τοῦ γόνου βριμοῦ στάχως). Ἄλλες ἐορτές ἀγροτικές ἦσαν τὰ Χλόεια, ἐορτές τῆς βλαστήσεως, τὰ Καλαμαῖα μέ εὐχαριστήριες τελετές κατὰ τόν σχηματισμὸ τοῦ καλάμου τοῦ σίτου καί τὰ Ἀλῶα κατὰ τήν ὠρίμανση τῶν στάχων ὅπου ἐξυμνεῖτο ἡ γονιμοποιὸς εὐεργετική πρόνοια τῆς Θεᾶς γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Ἡ γονιμοποιὸς εὐεργετική πρόνοια γιὰ ὅλα τὰ ζῶντα ὄντα συμβολιζόταν στὰ Θεσμοφόρια μέ γεύματα μεταξὺ τῶν γυναικῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα προσφέρονταν γλυκίσματα πού ἀναπαριστοῦσαν τὰ ὄργανα καί τῶν δύο φύλων καί ἐπιτρέπονταν ἄσμενες φράσεις.

Ἀλλὰ καί οἱ ἡμερομηνίες τῆς τελέσεως τῶν Μικρῶν καί Μεγάλων μυστηρίων ἀντιστοιχοῦν πρὸς τίς ἐποχές τῆς ἰσημερίας, δηλαδὴ τῆς εἰσοδου τοῦ ἡλίου στὸ βόρειο ἡμισφαίριο καί τῆς ἐξόδου του πρὸς τὸ νότιο.

Εὐνοούμενος τῆς Δήμητρας, ὅπως εἶδαμε, ἦταν ὁ Τριπτόλεμος, ὁ ὁποῖος ταυτιζόταν μέ τόν Δημοφῶντα ἢ, κατ' ἄλλη ἐκδοχή, ὁ γιὸς τοῦ Διαύλου ἢ Δισαύλου¹⁰⁹, πρῶτος ἱερεὺς τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων. Αὐτός, μετὰ ἀπὸ διαταγὴ τῆς Δήμητρας, ἐπιβιάσθηκε σέ ἄρμα πτερωτό, συρόμενο ἀπὸ ὄφεις καί διέτρεξε ὅλη τήν γῆ σπείροντάς την. Σέ διάφορα ἀγγεῖα εἰκονίζεται νά παραλαμβάνῃ ἀπὸ τίς Θεές σπόρους γόνιμους καί τόν κυκεῶνα, ἐνῶ κρατάει στάχυα στὰ χέρια του. Ἐάν δεχθoῦμε ὅτι οἱ ὄφεις συμβολίζουν τούς αὐλακες τῶν ἀγρῶν, ἡ ἀνωτέρω παράσταση δέν χρήζει περαιτέρω ἐρμηνείας.

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη ἔκταση τῆς λατρείας τῆς Δήμητρας στὴν Ἑλλάδα καί τήν Ρώμη, ἡ ἀπειρία τῶν ἱερῶν καί ναῶν της, καθὼς ἐπίσης καί ἡ τεραστία ἐπίδραση τῶν ἐορτῶν τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων στὸ πλῆθος.

Ἡ παρεμβολὴ τῆς θεότητος τοῦ Ἰάκχου στὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια εἶναι μεταγενέστερη καί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐμβόλιμη στὴν σφαῖρα αὐτῶν. Ἐχει προέλευση Ὀρφική καί ἀφετηρία στὰ Μυστήρια τοῦ Διονύσου Βάκχου μέ τόν ὁποῖο ταυτίζεται. Θεὸς καί αὐτός τῆς γονιμότητος, τῆς ἀμπέλου καί τῶν ζυμώσεων τοῦ οἴνου, ἀγροτικῆς προελεύσεως, εἶναι κύριος τῆς θερμότητος τοῦ προϊόντος ἐκείνου, τὸ ὁποῖο μέσω τοῦ λανθάνοντος πνεύματος (οἰνοπνεύματος) συγχύζει τήν ἀνθρώπινη σκέψη καί τήν ἐκτρέπει ἀπὸ τήν σφαῖρα τῆς πραγματικότητος. Γι' αὐτὸ καί θεωρεῖται αὐτός ὁδηγὸς τῶν πομπῶν καί ποδηγέτης στὴν πορεία τῶν ὑποψηφίων πρὸς τὸ ἱερό τῆς μυήσεως. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ περιστατικό τῶν ἀστέων τῆς Ἰάμβης ἢ Βαυβοῦς θίγει τὰ ἀπόκρυφα ὄργανά της, ἀναγόμενος στὴν παιδική του ἀφέλεια πρὸς τήν πηγὴ τῆς γονιμότητος στὴν πανίδα τῶν ὄντων.

Αὐτὰ ἀπὸ φυσιογραφικῆς καί ἀγροτικῆς ἐρμηνευτικῆς ἀπόψεως.

Κατὰ τήν δευτέρη ἐσχατολογικὴ ἐρμηνεία διαπιστώνεται γενικῶς ὅτι στὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια δέν ὑφίσταται πάγιος θρησκευτικὸς δογματισμός. Καθένας ἀπὸ τούς μουμένους ἐρμήνευε τὰ ἀλληγορικά θεάματα καί τίς δραματικές παραστάσεις, σύμφωνα μέ τήν ψυχικὴ του διάθεση καί τίς ἰδέες τίς ὁποῖες ἔφερε.

Εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι οἱ Ἐπικούρειοι δέν γίνονταν δεκτοὶ στὰ Μυστήρια. Διάφορα ρεύματα ὑποψηφίων πρὸς μύηση διασταυρῶννται στὰ Ἐλευσίνια. Θρησκευόμενοι, φιλοσοφοῦντες, σοφιστικῶς πεπαιδευμένοι καί διαπρέποντες στίς τέχνες καί τίς ἐπιστήμες ἐπιζητοῦσαν τήν μύηση μένοντας ἱκανοποιημένοι ἀπὸ αὐτήν. Ἀνώτατοι πολιτικοὶ καί στρατιωτικοὶ ἡγέτες θεωροῦσαν τιμὴ τους νά ἀποβοῦν μύστες. Πάντες δέ ἔμειναν εὐχαριστημένοι.

Ὁλβιος, δηλαδὴ εὐτυχισμένος, λέει ὁ Πίνδαρος, εἶναι ὁποῖος πεθάνῃ ἀφοῦ δῇ αὐτά. Ψυχικὴ ἱκανοποίηση, ἡρεμία, ἀπουσία σκεπτικισμοῦ προέκυπταν κατὰ τήν διαδρομὴ τοῦ μύστου ἀπὸ τήν ζωὴ πρὸς τήν φρίκη τοῦ θανάτου μέ τέρμα τήν πνευματικὴ γαλήνη καί εὐτυχία μετὰ τήν τελετὴ καί μέ ἐνισχυμένη τήν προσδοκίαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Καί αὐτὸ διότι στὰ Ἐλευσίνια ὁ θάνατος δέν παριστάνεται ὡς κατάπαυση καί καταστροφὴ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀλλὰ ὡς στροφή πρὸς ἄλλη ζωὴ, καλύτερη καί τελειότερη.

Στίς μυστηριακές τελετουργίες τῆς Ἐλευσίνος διαφαίνεται μία ἐνότητα θείας ἐνεργείας μέσω τῆς γεννήσεως, τοῦ πάθους, τοῦ θανάτου καί τῆς ἀναστάσεως. Γιὰ τόν λόγο αὐτόν οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς τῶν πρώτων μετὰ Χριστόν αἰώνων τὰ καταπολεμοῦν καί τὰ δυσφημίζουν ὅτι διαστρεβλώνουν τήν γνήσια θρησκευτικὴ ἀποκάλυψη.

Ἡ ἐννοία τῆς κρίσεως καί τῆς ἀνταποδόσεως κυριαρχοῦσε στὰ Ἐλευσίνια καί ἀποτελοῦσε βίωμα στοὺς μυηθέντες:

Ἔχετε μυηθῇ, εἶδατε τὰς ἱεράς τελετάς τῶν δύο Θεαινῶν, ἔλεγε στοὺς δικαστές του ὁ Ἀνδοκίδης, ὁ ὁποῖος κατηγορήθηκε γιὰ ἀσέβεια πρὸς τὰ μυστήρια, ἔγνωρίζετε, λοιπόν, νά τιμωρῆτε τοὺς ἀσεβεῖς καί νά σώζετε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν ἀδικήσει".

Ὡς συμπερασματικὸ ἐπιστέγασμα, ὁ σοφὸς P. Foucart ἀναγράφει γιὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια:

Ἰδοῦ, λοιπόν, κατὰ τήν γνώμην μας τὸ νόημα τῶν μυστικῶν δραμάτων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἱερατεῖον τῆς Ἐλευσίνος παρίστανε κατὰ τὰς ἱεράς ἀγρυπνίας. Ἀνανέωναν μέ πολὺν ρεαλισμὸν τὰ δύο σημαντικώτερα γεγονότα τῆς ζωῆς τῆς Δήμητρας, τὰ δύο μεγαλύτερα δῶρα τῆς Θεᾶς: Τὴν γεωργίαν καί τὴν μύησιν. Ἐπειδὴ, ὅμως, τὰ ἀποτελέσματα τῆς θείας δράσεως ἐξηνεμίζοντο μέ τὴν πάροδον τοῦ ἔτους, ἦτο ἀπαραίτητον νά ἀνανεῶνωνται διὰ περιοδικῆς ἐπαναλήψεως ταύτης. Τὰ δύο δράματα ἦσαν οὐσιαστικαὶ τελετουργίαι τῶν μυστηρίων. Ἐγκατάλειψις των ἢ οἰαδήποτε ἀμέλεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν των, ἐπιστεύετο ὅτι θά εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς θείας ἐπιρροῆς καί συνεπῶς τὴν ἀπώλειαν τῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα ἡ Δήμητρα εἶχε δωρήσει εἰς τὴν Ἐλευσῖνα καί διὰ τῆς Ἐλευσίνος εἰς τὴν Ἑλλάδα καί τὸ ἀνθρώπινον γένος. Δι' αὐτὸ δέν εἶναι ἐκπληκτικόν ὅτι, παρὰ τὴν ἀναχρονιστικὴν μορφήν των καί τὸν ἐνοχλητικὸν ρεαλισμὸν των, τὸ ἱερόν των δύο Θεῶν ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνα καί μέχρι τῶν τελετουργικῶν δραμάτων: τῆς ἀρπαγῆς τῆς Κόρης καί τῆς ἐνώσεως τῆς Δήμητρος μετὰ τοῦ Διός".

Ὁ P. Decharme σαφῶς λέει ὅτι ἡ πηγὴ πάσης βλαστῆσεως καί πάσης ζωῆς εἶναι ὁ τάφος τῶν ὄντων". Οἱ θεότητες ὅλων τῶν θρησκειῶν κρατοῦν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ζηλοτύπως τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον. Στούς ἀνθρώπους καί τοὺς μεγάλους μύστες ἀπόκειται νά τὸ διερευνήσουν καί νά τὸ ἐρμηνεύσουν σαφῶς. Ἐάν τὸ ἐπιτύχουν, ἀνέρχονται στὸν ὑπατο βαθμὸ τῆς θεουργίας.

Σχόλια:

1. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀσχολήθηκαν οἱ Crouyor, Vos, Lobeel, Orfrice, Muller, Velcker, Freller, Jerard, Guigniot, Alfred, Laury, Decharme, Waldemar von Uxkull, Wirth, Foucart de Joung, Clement, Rohde, Lecrivain, Kern, Leipold, Diehl, Magnien, Ersch, Cruber, F.T.B. Cleavel, Ed. Schure, οἱ Ἑλληνες Λ. Κουρτίδης καί Κ. Κουρουνιώτης καθὼς καί τὰ λήμματα ἐγκυκλοπαίδειῶν ἐλληνικῶν καί ξένων.
2. F.T.B. Clavel Histoire pittorchesque des societies Scoretes.
3. P. Decharm Ἑλληνικὴ Μυθολογία.
4. Guigniot.
5. Ὀδύς. ψ 196, Σοφοκλέους Ἀντιγόνη.
6. Ὁ Ὀβίδιος ἀναφέρει: "Ἦταν ἡ ἐπέτειος τῶν ἐορτῶν τῆς Δήμητρας κατὰ τίς ὁποῖες οἱ γυναῖκες, φορῶντας ἐνδύματα λευκά μέ ἀπαστράπτουσα λευκότητα, προσέφεραν στὴν Θεά τὰ πρωτόλεια, δηλαδὴ τοὺς πρώτους καρπούς τοῦ θριαμοῦ. Οἱ γυναῖκες αὐτές ἐπὶ ἐννέα ἡμέρες ἀγνοοῦσαν τὴν Ἀφροδίτη, τίς ἡδονές τίς ὁποῖες καταδικάζει ὁ ἀσκητισμός". Ὁ δὲ Ἡρόδοτος γράφει: "Γιὰ τίς μυστικὲς τελετές τίς ὁποῖες οἱ Ἑλληνες καλοῦν Θεσμοφόρια, οφείλω νά τηρήσω θρησκευτικὴ σιγὴ, ἐξαιρουμένων φυσικῶς τῶν σημείων, γιὰ τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπεται νά ὁμιλοῦμε. Οἱ κόρες τοῦ Δαναοῦ μετέφεραν τίς τελετές αὐτές ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καί τίς διδάξαν στοὺς Πελασγούς".
7. Κατὰ τὸν ὀμηρικὸ ὅμως ὕμνο, ἡ Ἰάμβη καί ἡ Βαυβὼ ἦταν ἓνα καί τὸ αὐτὸ πρόσωπο, ἐπίσης στὰ Ὀρφικά ἡ Βαυβὼ καί ἡ Ἰάμβη ταυτίζονται, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴ παρουσιάζονται ὡς δύο πρόσωπα.
8. Τὴν ἡμέρα τὴν ἀφιερωμένην στὴν νηστεία οἱ μυημένες ἀφῆναν φωνές οἰεῖες, γοερές καί πένθιμες, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ τίς ἐορτές τῆς Ἰσιδος. Συνόδεuan στὸ πρυτανεῖο τὸ καλάθι φερόμενο ἐπάνω σέ ἄμαξα, ἡ ὁποία συρόταν ἀπὸ τέσσερεις λευκοὺς ἵππους καί περιστοιχιζόταν ἀπὸ παρθένες πού ἔφεραν χρυσοὺς ἀμφορεῖς. Οἱ ἀμύητες γυναῖκες δέν εἶχαν τὸ δικαίωμα νά ἀναμειχθοῦν στὴν πομπή. Ἐπακολουθοῦσαν οἱ μυήσεις τελοῦμενες τὴν νύκτα. Κάθε γυναῖκα κρατοῦσε δάδα. Φθάνοντας στὸ θεσμοφόριον, δηλαδὴ τὸν ναὸ τῆς Θεσμοφόρου Δήμητρας, ἔσβηναν τίς δάδες καί τίς ἀναβαν πάλι. Ἀναπαριστοῦσαν στίς μυστικὲς αὐτές τελετές τὴν ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης καί ἀπῆ-

- γαγον τὴν ἱέρεια πού τὴν ὑπεδύετο. Καί στίς μυστικὲς τελετές ἐπιδεικνυόταν ἡ κτεῖς (τὸ κτένι τοῦ ὕφαντοῦ), τῆς γονιμότητος. Οἱ Θεσμοφόροι κρατοῦμενες ἀπὸ τὸ χερί χόρευαν ἱερούς χορούς.
9. Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαίδεια Πυρσοῦ, Λήμμα Ἐλευσίς.
 10. Δηλαδὴ τὸν ἄρτο Ἰλιάδ. N 322.
 11. Ἰλιάδ. E 500.
 12. Ἰλιάδ. A 457 - Ὀδύς. κ 497 - 505.
 13. P. Decharm Ἑλληνικὴ Μυθολογία.
 14. Πλούτων Περσεφόνης ἐρασθεῖς Διὸς συνεργοῦντος ἤρπασεν κρύφα αὐτήν, Δήμητρα δὲ μετὰ λαμπάδων νυκτὸς τε καί ἡμέρας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν ζητοῦσα περιήει.
 15. Waldemar von Uxkul Ἐλευσίνια Μυστήρια.
 16. Πρόκειται περὶ τῆς σημερινῆς Σικελίας.
 17. Κατὰ νεώτερη ἐκδοχὴ τῶν Ὀρφικῶν ἡ μικρὴ τῆς Ἰάμβης ἢ Βαυβοῦς, πού μετέβαλε τὴν ψυχικὴ διάθεση τῆς Δήμητρας, ἦταν ἄσμενη. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναφέρει στίχους ἀποδιδόμενους στὸν Ὀρφέα. "Ἐνῶ τοιαῦτα ἔλεγεν ἀνεσθῆκωσε τὴν ἐσθῆτα τῆς καί ἔδειξεν ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ σώματος τὰ ὁποῖα δέν πρέπει νά ἐπιδεικνύωνται. Ὁ δὲ νεαρός Ἰακχος καταφθάσας τὴν στιγμὴν ταύτην ἐθώπευε ὅ,τι ἐπεδείκνυνεν ἡ Βαυβὼ". Ἐκεῖ ἀνάγονται καί οἱ συχωρούμενες βωμολοχίες στίς Θεσμοφοροῦσες, ὅπως προαναφέρθη.
 18. Ὁ πρωτόγονος ζῦθος.
 19. "... Ὁ δ' ἀέξατο δαίμονι ἴσος οὐτ' οὖν σῖτον ἔδων, οὐ θησάμενος γάλα μητρὸς".
 20. Παράσταση συμβολικὴ τοῦ ἀποκρυφιστικοῦ Igne natura renovator intergra.
 21. "... Δ' αὐτὴ ἐγὼν ὑποθήσομαι, ὡς ἂν ἔπειτα ... ἔρδοντες ἐμόν νόον ... λάσκοισθε".
 22. Στίχος 393 Ὀμηρ. Ὑμν.
 23. Κατὰ μετάφραση τοῦ Ὀμηρ. Ὑμνου ἀπηύθυνε σέ αὐτὴν τοὺς κάτωθι λόγους: "Ἐλθέ, κόρη μου, ὁ Ζεὺς σέ καλεῖ νά ἔλθῃς εἰς τὴν φυλὴν τῶν ἀθανάτων. Ὑπεσχέθῃ νά σοὺ δώσῃ εἰς τὸν Ὀλυμπον ἀπάσας τὰς τιμὰς τὰς ὁποίας θά ζητήσης καί ἐδέχθῃ νά μὴ μείνῃ ἡ κόρη σου εἰς τὰ πικρὰ σκότη, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἔτους. Ἐλθέ τέκνον μου, ὑπάκουσε. Μὴ μνησικακῆς τὸν Θεόν τῶν νεφῶν, καί τὸν υἱόν τοῦ Κρόνου καί κάμε ταχέως νά μεγαλώσουν οἱ καρποὶ τῆς γῆς, οἱ τρέφοντες τοὺς ἀνθρώπους".
 24. Στίχοι Ὀμηρ. Ὑμνου 480-483. Αὐτὸς πού δέν πῆρε μέρος στίς ἱεροτελεστίες αὐτές, αὐτὸς ὁ ὁποῖος δέν ἐμύθηθ, θά στερηθῇ διὰ παντός τῆς τιμῆς ταύτης καί ὅταν ἀκόμη κατέβῃ στίς σκοτεινὲς κατοικίες.
 25. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν, τὸ περιστατικό τοῦτο ἐγίνε νύκτα καί γι' αὐτὸ οἱ μυημένοι δέν ἀγγίζαν τροφή παρὰ τὴν ὥρα κατὰ τὴν ὁποία ἐμφανίζονταν τὰ ἄστρα. Οἱ σημερινοὶ μουσουλμᾶνοι πράττουν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο κατὰ τὴν νηστεία τοῦ Ραμαζανίου.
 26. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ μῦθος ὁμοιάζει μέ τὴν χριστιανικὴ παράδοση τοῦ μῆλου τῶν πρωτοπλάστων.
 27. Ἡ πόλη αὐτὴ ἐδόθη ὡς γαμήλιο δῶρο τοῦ Διὸς στὴν Περσεφόνη.
 28. Ἡ ἀνωτέρω σύντομη περιγραφὴ τῆς ἐκτάσεως τῆς λατρείας τῆς Δήμητρας ἀποτελεῖ περίληψιν τῶν ἐκτιθεμένων σχετικῶς στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία τοῦ J. Richepin.
 29. F.T.B. Clavel Hostoire des Societes Becretes.
 30. Ἀνάλογο ἀξίωμα ἦταν αὐτὸ τοῦ στεγαστοῦ τῶν Ναϊτῶν καί τῶν ἱπποτικῶν Ταγμάτων, ὁ ὁποῖος φυλάσσοντας στὴν στέγη τῶν κτισμάτων, ὅπου συνήρχοντο οἱ μυημένοι, σήμαινε συναγερμὸ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ξένων προσώπων.
 31. Ὑπῆρχαν γυναῖκες ἱερωμένες γιὰ τὴν Περσεφόνη, καλούμενες Ουαίδες, τοῦ γένους τῶν Εὐμολπίδων (Ἡσυχίος).
 32. Ἐυμολπίδαι δὲ καὶ Κήρυκες Ποσειδῶν καί Ἑρμῆν ἀναφέροντες οἱ μὲν ἱεροφάντας, οἱ δὲ δαδούχους παρείχοντο" (Ἀριστείδου Ρητ. Ἐλευσίνια).
 33. Τοὺς ἐκπροσώπους τελετουργοὺς τῆς Δαείρας κόρης τοῦ Ὀκεανοῦ ἡ ὁποία λατρευόταν πρὶν τὴν Δήμητρα στὴν Ἐλευσῖνα καί εἶχε ἀποκτήσει τὸν ἐπώνυμο ἥρωα τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν σύμμιξιν τῆς μέ τὸν Ἑρμῆ.
 34. F.T.B. Clavel Histoire des societies secretes (ἐκ τῆς ἀνασκοπήσεως τελετῶν, πομπῶν καί μυήσεων). P. Decharme Ἑλληνικὴ Μυθολογία. J.Richepin Ἑλληνικὴ Μυθολογία. Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια Λήμμα, Ἐλευσίς. Ζιναραγιαντάσα Ἀπόκρυφος ἐξελίξις τῆς ἀνθρωπότητος.
 35. J. Richepin Ἑλληνικὴ Μυθολογία Foucart Los mysteres do Eleusis.

36. Foucart
37. Ο Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς ἀπεκλείσθη τῶν μυστηρίων ὡς ὑπο-
πτος μαγείας κατά τό ἔτος 31 μ.Χ. (Βίος Ἀπολλωνίου - Φιλο-
στράτου Δ 18)
38. Foucart
39. Δέν μπορούμε ἐδῶ νά μή θυμηθοῦμε ἕναν ἄλλο μῦθο σχετικό μέ
τά χοιρίδια, τά ὁποία ἐσφαζαν οἱ μύστες καί ὁ ὁποῖος ἀπό κανέναν
δέν ἔχει μέχρι τώρα συσχετισθῇ μέ τήν θυσία τῶν ζώων αὐτῶν: Ὁ
Εὐβουλεύς χοιροβοσκός ἐβοσκε τοὺς χοίρους του στό σημεῖο στό
ὁποῖο ἄνοιξε ἡ γῆ γιά νά διέλθῃ τό ἄρμα τοῦ Ἀδῆ. Μέρος τῆς ἀγέ-
λης του ἐξαφανίσθηκε στό χαῖνον χάσμα τό ὁποῖο ἄνοιξε τό ἄρμα.
Σπ. Μπογδάνος.
40. Κατά τον Πλούταρχο καί τόν Πρόκλο.
41. Clavel.
42. Clavel.
43. Σοφοκλέους Ἀντιγόνη στιχ. 1146.
44. Βάτραχοι στιχ. 324.
45. J. Richerpin Ἑλληνική Μυθολογία.
46. P. Decharm Ἑλληνική Μυθολογία.
47. Τό ὁποῖο ἀκολουθεῖ ὁ Clavel στίς σχετικές περιγραφές του, τίς
ὁποῖες ἐκθέσαμε κατ' ἀνάγκη διότι δέν ὑπάρχουν αὐθεντικώτερες.
48. Κατ' Ἀριστοτέλη παρά Συνεσίῳ λόγος "οὐ μαθεῖν τι ἀλλά
παθεῖν τι καί διατεθῆναι".
49. Περιγραφή Προφυρίου.
50. Ὁδηγοῦντο ὑπό τό φῶς πυρῶν σέ σκοτεινά ὑπόγεια σπήλαια
τά ὁποῖα συμβόλιζαν τόν Ἀδῆ καί ἀκολουθῶς σέ ἕνα κατάφωτο
δῶμα, πού ἀντιπροσώπευε ὡς φαίνεται τήν κατοικία τῶν εὐδαι-
μόνων (W. Durant Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, κεφ. 8 Τά
Μυστήρια).
51. Περιγραφή αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ.
52. Συνέχεια περιγραφῆς Πορφυρίου (πρόκειται περί τῶν εὐρισκο-
μένων ἐντός τῆς Κίτης).
53. Περιγραφή Ἀγ. Ἰππολύτου (α).
54. Μετά ἀπό ἕναν μυστικιστικό γάμο ἐνός ιερέως, ὁ ὁποῖος παρί-
στανε τόν Δία, μέ μία ἱέρεια, πού ὑπεδύετο τήν Δήμητρα. Ὁ συμβο-
λικός αὐτός γάμος ἔφερε καρπό μέ μαγική ταχύτητα, διότι τόν ἀκο-
λουθοῦσε μία ἐπίσημη ἀναγγελία ὅτι ἡ "Κυρία μας ἐγέννησεν ἱερὸν
τέκνον". Καί ἐπεδεικνύετο στάχυς, ὁ ὁποῖος συμβόλιζε τόν καρπό
τοῦ μόχθου τῆς Δήμητρας - τήν ἀφθονία τῶν ἀγρῶν (Will Durant
Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, κεφ. 8ον Τά Μυστήρια).
55. Συνέχεια περιγραφῆς Πορφυρίου.
56. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς διδίδει τό περιεχόμενο τῶν ὧσων
ἄκουσαν καί εἶδαν οἱ ὑποψήφιοι.
57. Περιγραφή Πλουτάρχου.
58. Ἡ νέα αὐτῇ ζωῇ δέν ὑπόκειται στοὺς νόμους τῆς κατωτέρας
ζωῆς. Μπορεῖ κάποιος νά ὁμιλῇ ἐπὶ μακρόν γιά τό Αἰώνιον, ἀλλά
μιλῶντας γιά αὐτό, χωρίς προηγουμένως νά κατέλθῃ στόν Ἀδῆ,
δέν γνωρίζει τί λέει. Οἱ λόγοι του δέν εἶναι παρά μάταιος φθόγγος
καὶ καπνός (3). (α) Λουκιανὸς ἐν Καταπλ. 22. Στον διάλογο αὐτόν,
ὁ ὁποῖος διεξαγεται στό κράτος τῶν νεκρῶν, ὁ ἕνας ἐρωτᾷ τόν
ἄλλο: "Εἶπε μου, διότι εἶναι φανερό ὅτι εἶσαι μνημένος στά μυστήρια,
αὐτά πού γίνονται ἐδῶ (τά Ἑλευσίνια) δέν εἶναι ὅμοια μέ ἐκεῖνα πού
εἶδες κάτω (στόν "Αδῆ);"
59. Συνέχεια Πορφυρίου.
60. Συνέχεια Πλουτάρχου.
61. Συνεχεια Ἀριστείδου Σοφιστοῦ.
62. Κατά τοὺς ἀποκριφιστές, μάγος.
63. Συνέχεια Πορφυρίου.
64. Συνέχεια Πλουτάρχου.
65. Ἀριστοτέλης.
66. Πίνδαρος.
67. Γραφεΐσης τό πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως.
68. Συνέχεια καί τελευταία φράση τοῦ Προφυρίου.
69. F.T.B. Clavel, P. Decharme, J. Richerpin. P. Foucart, Victor
Magnien, Serge Mutin.
70. Δίων Χρυσόστομος.
71. Guignant..
72. Πλούταρχος.

73. F.T.B. Clavel.
74. P. Foucart & J. Richerpin.
75. Ἦσαν ἱερές παννυχίδες, Ἀριστοφάνους Βάτραχοι 370.

75α. Ὁ ἱεροκῆρυξ ἄνοιγε τήν τελετὴ τῆς μῆσεως διὰ τῆς φράσεως
"ἐκάς οἱ βέβηλοι" ἡ ὁποία ἐξελίχθηκε βαθμῶν ἰδίως κατά τοὺς
πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ: "Εἴαν τις ἄθεος χριστιανὸς ἡ
ἐπικούρειος θεᾶται τῶν μυστηρίων ἄς ἐξέλθῃ. Οἱ πιστεύοντες τόν
Θεὸν θέλουνι μνηθῇ ὑπὸ τήν προστασίαν του" F.T.B. Clavel.

76. Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς.
77. P. Foucart Τύπος μεταλήψεως Guignant.
78. F.T.B. Clavel.
80. P. Foucart.
81. F.T.B. Clavel.
82. P. Foucart V. Magnien.
83. F.T.B. Clavel.
84. J. Richerpin.
85. P. Foucart Κατά τόν F.T.B. Clavel τό θεῖον δρᾶμα ἐξετυλίσσεται
πρὸ τῆς δοκιμασίας.
86. F.T.B. Clavel - P. Foucart - J. Richerpin - P. Decharme καί
σχεδὸν ὅλοι οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς καί ἐρευνητές.
87. F.T.B. Clavel - P. Foucart.
88. P. Foucart.
89. Ἐπρόκειτο κατά ταῦτα περί μαγικῆς κατηχήσεως. Πausanίου Β
17 1-2 Η 37-8.
90. Φιλοσοφούμενα ἐκδ. Muller V8.
91. Ὁ Ἰππόλυτος.
92. Serge Mutin Los societates sceretes.
93. Κατά τόν Ἅγιο Ἰππόλυτο ὁ ἱεροφάντης, ἀφοῦ ἔπινε εἰδικό ποτὸ
διὰ τοῦ ὁποίου περιερχόταν σέ ἀνικανότητα, διαπράττοντας τήν
ἀνωτέρω "ἱερογαμία", ἀναφωνοῦσε "ἱερὸν ἔτεκε πότνια κοῦρον
Βριμῶ Βριμόν". Κατά αὐτόν πρόκειται περί τοῦ Ἰάκχου ἢ Ζαγραίῳ
Διονύσου. Ἐδῶ ὅμως συμπλέκονται τά Ἑλευσίνια, τά Διονύσια καί
τά Ὀρφικά (Φιλοσοφούμενα ἐκδ. Muller V8).
94. Πιθανῶς ἐξαγνίζονταν στό ἀλμυρὸ νερὸ τῶν Ρειτῶν (σημερινή
λίμνη Κουμουνοῦρου).
95. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά τήν Ἑκάτη.
96. Πλάτωνος Φαίδων. "Καί κινδυνεύουσι καί οἱ τὰς τελετάς ἡμῶν
οὔτοι καταστήσαντες, οὐ φαῦλοι εἶναι, ἀλλὰ τῶ ὄντι πάλα ἀνίτε-
σθαι, ὅτι ὅς ἂν ἀμύητος καί ἀτέλεστος εἰς Ἀἶδου ἀφίκηται, ἐν βορ-
βῶν κείσεται, ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καί τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφι-
κόμενος μετὰ Θεοῦ οἰκῆσει. Εἰσὶ γάρ φασίν οἱ περὶ τὰς τελετάς
ναρθηκοφόροι μὲν πολλοὶ βάκχοι δὲ τε παῦροι. Οὗτοι δ' εἰσὶ κατὰ
τὴν ἑμὴν δόξαν οὐκ ἄλλοι ἢ οἱ πεφιλοσοφηκότες ὀρθῶς".
97. Ὁ Πυθαγόρας κατόρθωσε νά διασταυρῶσιν ἰδεατῶς τίς δύο αὐ-
τές παράλληλες (βλέπε μυστήρια τοῦ Πυθαγόρου ἐκδ. Ἰδεοθέ
ατρου).
98. Διότι "ὡς τρίς ὀλβιοι κείνοι βροτῶν οἱ ταῦτα δεχθέντες τέλη
μολῶσ' ἐφ' Ἀἶδου τοῖς δὲ γάρ μόνοι ἐκεῖ ζῆν ἔστι, τοῖς δ' ἄλλοισι
παντ' ἐκεῖ κακά" Σοφ. ἀπ. 753.
99. Πλούταρχος - Βίος Δημητρίου κεφ. XXVI.
100. P. Decharme Ἑλληνική Μυθολογία.
101. Πλάτων "Πολιτεία" Β 364 - Βλέπε μυστήρια Διονύσου.
102. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαίδεια Πυρσοῦ, Λήμμα Ἑλευσίς.
103. Κατά τοὺς περισσότερους συγγραφεῖς, ἡ λατρεία τῆς Δήμη-
τρας εἰσῆχθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καί ταυτιζόταν μέ τήν Ἰσιδα (Ἡρό-
δοτος, Διόδωρος Σικελιώτης, Πλούταρχος κ.λπ.).
104. Κατά τοὺς Δωριεῖς εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ γῆ, ἀπ' ὅπου καί τό
ἔτερον ὄνομά της, Δηώ. Γῆ καρπούς ἀνίει δι' ὃ κλήζετε μητέρα Γῆ
(Πausan. I 12-20).
105. P. Foucart.
106. Ὁ ἄστερισμός τοῦ Ταύρου σημειώνει ἐμφανῶς τήν ἀνοδική
πορεία τῆς βλαστήσεως ἡ ὁποία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Κριοῦ.
107. Ἰλιάδ. Ν. 322.
108. Κατά τόν λεξικογράφο Σοῦϊδα τά Προηρόσια θεσπίσθηκαν τό
760 π.Χ. ὅταν ἡ Πυθία χρησιμοδότησε ὅτι πρὸς ἀντιμετώπιση τοῦ
μαστιζόντος τήν Ἀθήνα λιμοῦ ἔπρεπε ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν
Ἑλλήνων νά προσφέρουν οἱ Ἀθηναῖοι θυσία στην Δήμητρα καί
ἔπειτα νά ἀρόσουν. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐκκληκτικῆς σοδειᾶς πού
ἐπῆλθε οἱ Ἕλληνες ἔστειλαν στό ἐξῆς τὰ πρωτόλεια (τοὺς πρῶ-
τους καρπούς) τῆς σοδειᾶς τους.
109. Μῦθος τοῦ Τρισαύλου στόν Φενεὸ (Πausan. Η 15 Ι).

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Ἐπικρατέστερος μῦθος γιά τόν Διόνυσο πού σχετίζεται
μέ τὰ Μυστήρια εἶναι ὁ ἐπόμενος.

Ἡ Σεμέλη, ὠραιότατη κόρη τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν
Κάδμου καί τῆς Ἀρμονίας, γονιμοποιήθηκε ἀπὸ τόν Δία ὅταν
ἐκεῖνος κατέβηκε σέ αὐτήν ὑπὸ μορφῇ χρυσῆς βροχῆς. Ἐξ
αἰτίας αὐτοῦ ζηλοτυπῶντας ἡ Ἥρα ἔλαβε μορφῇ τροφοῦ καί
ἐμφανίσθηκε στήν εὐπιστὴ ἐρωμένη τοῦ Διὸς καί τήν ἐπείσε
νά ζητήσῃ ἀπὸ αὐτόν νά ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν της μέ ὅλη του
τήν μεγαλοπρέπεια. Ἡ Σεμέλη χωρὶς νά ὑποψιασθῇ ὅτι ἡ
τροφὸς καί ἡ Ἥρα ἦταν τὸ ἴδιο πρόσωπο ἐπέσε στήν παγίδα
καί ζήτησε ἀπὸ τόν πατέρα ἀνδρῶν καί θεῶν τήν ὑπόσχεση
ὅτι θά ἐκπληρώσῃ κάθε ἐπιθυμία της. Ὅταν ὅμως τήν ἄκουσε
κατέφυγε σέ ὑπεκφυγές προσπαθῶντας νά πείσῃ τήν Σεμέ-
λη νά μὴν ἐπιμείνῃ. Ἀλλὰ ἐκεῖνη ἦταν ἀμετάπειστη.

Δέσμιος στήν ὑπόσχεσή του ὁ Ζεὺς παρουσιάσθηκε
ἐπάνω σέ ἄρμα μέ βροντές καί κεραυνούς. Ἡ Σεμέλη αἰφνι-
διασμένη τρομοκρατήθηκε καί ἐξέπνευσε¹. Ἀπὸ τὰ σπλάγ-
χνα τῆς νεκρῆς, ὁ Ζεὺς, ἔλαβε τόν ἄωρο ἀκόμη καρπὸ τῶν
ἐρώτων του καί τόν ἔραψε στόν μηρό του, ὅπου συνέχισε τήν
κύηση καί ἐξῆλθε ὁ Διόνυσος γεννημένος ἀπὸ τήν ραφή. Στό
σημεῖο αὐτοῦ τοῦ μύθου ὑφίσταται ἡ παραλλαγή ὅτι ἀπὸ τοὺς
κεραυνούς τοῦ Διὸς κατακάηκε τό ἀνάκτορο καί τό ὠρμη βρέ-
φος στήν κοιλία τῆς Σεμέλης ἀφοῦ γεννήθηκε, σώθηκε ἀπὸ
τήν Γαῖα ἡ ὁποία τό ἐκρυσσε κάτω ἀπὸ τοὺς κισσοὺς μέ τοὺς
ὁποῖους περιτύλιξε τό ἀνάκτορο τοῦ Κάδμου γιά νά μὴ καῖ².

Σύμφωνα μέ μία ἄλλη μυθική παράδοση πού ἔχει σχέση
μέ τὰ Μυστήρια, ὁ Διόνυσος γεννήθηκε ἀπὸ τήν Περσεφόνη,
ἡ ὁποία βιάσθηκε ἀπὸ τόν Δία, καί ὀνομάσθηκε Ζαγρεὺς. Ἡ
Ἥρα ὅταν ἔμαθε τήν γέννησή του, ἔστειλε τοὺς Τιτᾶνες νά
τόν ἐξοντώσουν. Ματαίως ὅμως ὁ Ζαγρεὺς μεταμορφώθηκε
διαδοχικῶς σέ λέοντα, τίγρη, ἵππο καί ταῦρο.

Οἱ Τιτᾶνες τόν φόνευσαν καί ἀφοῦ τόν τεμάχισαν σέ δέκα
τέσσερα τεμάχια, τὰ ἔβαλαν στήν χύτρα νά τὰ βράσουν γιά
νά τὰ φᾶνε. Ἀλλὰ ἡ μυρωδιά τοῦ κρέατος πού ἐβράζε εἰλκυσε
τόν Δία, ὁ ὁποῖος ἀναγνώρισε τίς σάρκες τοῦ γιοῦ του καί
διέταξε τόν Ἀπόλλωνα νά τίς θάψῃ στόν Παρνασσό στοὺς
Δελφούς παρά τόν τρίποδα τῆς Πυθίας. Κεραυνοβόλησε δὲ
τοὺς Τιτᾶνες ἐξοντώνοντάς τους γιά τό ἐγκλημά τους. Ἐν
τούτοις ἡ Ἀθηνᾶ κατόρθωσε νά κλέψῃ ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες τήν
καρδιά τοῦ θύματος, τήν ὁποία παρέδωσε στόν Δία. Ἐκεῖνος
τήν κατάπιε καί γέννησε δεῦτερο Διόνυσο³. Στό σημεῖο αὐτοῦ
ὑφίσταται ἡ παραλλαγή ὅτι τήν καρδιά πού πῆρε ὁ Ζεὺς τήν
κονιοποίησε καί τήν σκόνῃ τήν ἔδωσε στήν Σεμέλη νά τήν
καταπιῇ καί ἔτσι ἐγίνε νέα μητέρα τοῦ Διονύσου.

Ἀλλὰ καί στό περιστατικὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διονύσου
ἀπὸ τόν μηρό τοῦ Διὸς ὑπάρχουν παραλλαγές: Ὅτι ὁ Ζεὺς
μετὰ τήν γέννηση τοῦ Διονύσου τόν παρέδωσε στόν Ἑρμῇ
γιά νά τόν ἀναθρέψῃ καί νά τόν προφυλάξῃ ἀπὸ τήν μανία
τῆς Ἥρας, ὅτι τόν παρέδωσε στόν Ἀπόλλωνα ὁ ὁποῖος ἐπι-
στεύθηκε τό νεογέννητο στόν Ὀρχομενὸ, στήν ἀδελφή τῆς
Σεμέλης, Ἰνώ καί τόν σύζυγό της Ἀθάμαντα, τοὺς ὁποῖους ἡ
Ἥρα γιά νά ἐκδικηθῇ ἔκανε νά χάσουν τὰ λογικά τους καί ὁ

Τὸ ὑπάρχον ἀπὸ τήν μυθολογικὴ παράδοση γραπτὸ ὑλικὸ
γιά τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου εἶναι περιπλεγμένο, πολύ-
μορφο καί ἐκτεταμένο, λόγῳ τῶν εὐρισκομένων ἐν συναρτή-
σει παραστάσεων καί μύθων γιά τήν ἀγαπητὴ, σέ ὅλους τοὺς
ἀρχαίους, θεότητα αὐτήν. Δέν ὑπάρχει ἐνιαία μυθοπλαστικὴ
πηγὴ ἀπὸ τήν ὁποία νά ἀπορρέουν οἱ ροές τῶν θρύλων.

Ἀλλὰ καί δέν ὑπάρχει ἐνιαία προσωπικότητα αὐτοῦ.
Διόνυσος, Ἰάκχος¹ Βάκχος, Βαγαῖος, Σαβάζιος, Ζαγρεὺς, εἶναι
διαφορετικὲς μεταξὺ τους μυθικὲς ὀντότητες ταυτιζόμενες
πρὸς μία θεία προσωπικότητα.

Οἱ ἀρχαῖοι μυθογράφοι δέν συμφωνοῦσαν πάνω σέ ὅ,τι
ἔλεγαν γιά τόν Διόνυσο. Διέδωσαν γι' αὐτόν πολλές θαυμά-
σιες διηγήσεις². Εἶναι ὅμως ἱστορικῶς ἐξακριβωμένο, ὅτι τὰ
μυστήρια τοῦ Διονύσου εἰσῆχθησαν στήν Ἑλλάδα ἀπὸ τόν
Μελάμποδα³ καί ὅτι κατὰ τήν χρονολογικῶς ἀπωτάτη ἐποχὴ
προϋπῆρχαν αὐτά στήν Φρυγία, τήν Θράκη, τήν Ἀραβία καί
τίς Ἰνδίες.

Ὑπάρχουν στίς διάφορες διηγήσεις πέντε θεϊκὲς μορφές
καταγόμενες ἀπὸ τήν Φρυγία, τήν Κρήτη, τήν Θήβα, τήν
Αἴγυπτο καί τόν Κιθαιρῶνα οἱ ὁποῖες φέρουν τό ὄνομα τοῦ
Διονύσου⁴.

Σχετικὰ μέ τήν καταγωγή τοῦ Διονύσου στόν ὁμηρικὸ
περί αὐτοῦ ὕμνο ὑπάρχει ἡ ἐπόμενη προσαγόρευση:

**«Ἄλλοι λέγουσιν εἰς τὴν Δράκανον, ἄλλοι εἰς τὴν ὑπὸ τῶν
ἀνέμων δερομένη Ἰκαρίαν, ἄλλοι εἰς τὴν Νάξον, ἄλλοι παρά
τόν Ἀλφειὸν ποταμὸν μέ τὰς βαθείας δῖνας σέ ἐγέννησεν ἡ
Σεμέλη, ὧ εἰραφῶτα⁵ θεῖον τέκον. Ἄλλοι πάλιν σέ θεωροῦσι
γεννηθέντα εἰς Θήβας, ψευδόμενοι. Διότι σ' ἐγέννησεν ὁ
πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νά σέ
ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὴν Ἥραν, τὴν ἔχουσιν λευκοὺς βραχίονας,
ἐκεῖ ἔνθα ἡ Νῦσα, τό ὑψηλὸν ὄρος, κατάφυτον δασῶν, εἰς τὴν
Φοινίκην, πλησίον τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου»⁶.**

Σὲ μερικοὺς μύθους ὁ Διόνυσος ἀναφέρεται δῖς γεννη-
θεῖς⁷. Αὐτὴ ἡ διαδοχικὴ γέννηση τοῦ ἰδίου ὄντος καί ἡ μυθικὴ
παράσταση ὅτι κυοφορήθηκε καί γεννήθηκε ἐξερχόμενος
ἀπὸ ραφή τοῦ μηροῦ τοῦ Διὸς (εἰραφῶς), προδίδει ἰνδικὴ
καταγωγή τῆς Θεότητος αὐτῆς, καθ' ὅσον ἐκτός τῆς διπλῆς
ἐνσάρκώσεως (ἁβατάρ), ἐνυπάρχει καί ἡ ὁμοιότητα μέ τήν
γέννηση τοῦ ἰνδικοῦ θεοῦ Σόμα, ὁ ὁποῖος εἰσῆχθη στόν μηρό
τοῦ θεοῦ Ἴνδρα, κατὰ τίς Βέδδες⁸.

Ὡς θεότητα ὁ Διόνυσος εἶναι μεταγενέστερη, τό δὲ ὄνο-
μά του ἀκούσθηκε ἀργότερα ἀπὸ ὅ,τι τό ὄνομα τῶν ἄλλων
Θεῶν⁹, ἀρχικά στήν Δωδώνη. Ὑπάρχει δὲ καί ἡ παράδοση ὅτι
στήν Μήθυμνα τῆς Λέσβου βρέθηκε ἀπὸ ψαράδες ξόανο ἀπὸ
ξύλο ἐλιάς, τό ὁποῖο δέν ἔμοιαζε μέ τοὺς ἑλληνικοὺς Θεούς¹⁰,
καί ἀνῆκε στόν Διόνυσο.

Δέν πρόκειται βεβαίως ἐδῶ νά σκιαγραφηθοῦν μυθολο-
γικῶς ὅλες οἱ μορφές τοῦ Διονύσου, διότι θά ἐκτρεπόμε-
σαν ἀπὸ τό κύριο θέμα τῆς περιγραφῆς τῶν μυστηρίων τῆς
θεότητος αὐτῆς. Βασικὴ, ὅμως, εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς προ-
σφυγῆς στίς κύριες μυθολογικὲς πηγές καί τήν μυστικὴ
ἐρμηνεία αὐτῶν σέ συνάρτηση μέ τὰ Μυστήρια.

μὲν Ἀθάμας φόνευσε τὸν γιό του Λαέρτη, ἡ δὲ Ἰνώ μὲ τὸ ἄλλο παιδί της τὸν Μελικέρτη ἔπεσε στὴν θάλασσα καὶ πνίγηκε. Ὁ Διόνυσος διασώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑρμῆ ὁ ὁποῖος τὸν μετέφερε στὴν Νῦσα¹⁴ καὶ τὸν παρέδωσε πρὸς φύλαξη στὶς Νύμφες.

Στὴν Νῦσα ὁ Θεὸς μεγάλωσε στὶς ὠραίες πηγές καὶ τὰ μεγάλα δάση. Ἀναπαύονταν σὲ ὠραῖο σπήλαιο τοῦ ὄρους Ἰδη τοῦ ὁποῖου τὸν θόλο σκέπαζαν κλαδιά παρθενικῆς ἀμπέλου. Ὅταν ὁ Θεὸς μεγάλωσε ἄρχιζε νὰ τρῶη τοὺς καρπούς της καὶ αἰσθανόταν τὴν ἡδονή τῆς μέθης μαζί μὲ τὶς τροφούς του καὶ τοὺς δαίμονες τῶν δασῶν, τοὺς κερασφόρους Κενταύρους Πάνες, Σατύρους καὶ Σειληνοὺς.

Ἀνέβαινε στὶς κορυφές τῶν βράχων καὶ γέμιζε μὲ τὸν θόρυβο τῆς χαρᾶς του τὰ δάση *ἽΒρόμος δ' ἔχεν ἄσπετον ὕλην*¹⁵ καὶ γι' αὐτὸ τὸν καλοῦσαν Βρόμιο καὶ Εὖιο. Συναντοῦσε ἐχθρούς καὶ φίλους. Στούς φίλους χάριζε τὸ ὠραῖο ποτό, ἐνῶ στοὺς ἐχθρούς του ἐπέβαλε τὴν μανία του καὶ τὴν τιμωρία. Διὰ τῆς δυνάμεώς του ὑπέταξε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀπειρες εἶναι οἱ μυθολογικὲς περιπέτειες τοῦ Διονύσου, κατὰ τὴν μετέπειτα ζωὴ του, πού ἀφοροῦν στὴν διάδοση τοῦ οἴνου, ὅπου ὀργιάζει ἡ φαντασία στὶς διηγήσεις, στὶς σχέσεις τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ Ἰκαρίου, τὸν ἀγῶνα του κατὰ τοῦ μυθικοῦ Λυκούργου, τὴν νίκη του κατὰ τοῦ Πενθέως, τὴν ἐπιρροή του ἐπὶ τῶν Μαινάδων, τὸν γάμο του μὲ τὴν Ἀριάδνη στὴν Νάξο, τὴν ἀρπαγὴ του ἀπὸ τοὺς πειρατές, καὶ τὴν ἐξόντωσή τους, τὴν νίκη του κατὰ τὴν Τιτανομαχία, τὴν ἐπαναφορά στὴν ζωὴ τῆς μητέρας του Σεμέλης κ.λπ. Ἐπίσης γιὰ τὰ ταξίδια του καὶ τὶς ἀποστολές του στὴν Ἀφρική, τὴν Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν Λιβύη, τὴν Αἰθιοπία, τὶς ἀραβικὲς χώρες μέχρι τὴν Λυδία, τὴν Φρυγία, τὴν Βακτριανή καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ζεύξη τοῦ Εὐφράτη ἀποδίδεται σὲ αὐτόν¹⁶. Τὸ ἐξαγόμενο συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ θεότητα αὐτὴ εἶναι πολύμορφη. Ὁ Διόνυσος εἶναι Θεὸς ἀγροτικός, τῶν τέρψεων καὶ τῶν ὀργίων, ἡρώας μεγάλων πράξεων, ὀδηγητὴς τῆς εὐγενοῦς δημιουργοῦ φαντασίας, ἐμπνευστὴς τῆς μαντικῆς, προστάτης τῆς τραγωδίας καὶ τῶν θεαμάτων ἐν ταυτῷ δὲ μάρτυς ἀποθνήσκων καὶ ἀνιστάμενος.

Ἡ λατρεία του στὴν Ἀττικὴ καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου συμβολίζεται ἀπὸ τὴν παράδοση, ὅτι στὴν πόλιν τῆς Ἰκαρία ἢ τὶς Ἑλευθερές¹⁶ (τοποθεσία ἡ ὁποία καὶ σήμερα καλεῖται Διόνυσος) στοὺς πρόποδες τῆς Πεντέλης βασιλεύει ὁ Ἰκάριος μὲ τὴν Φανοθείη. Αὐτόν ἐπισκέφθηκε ὁ Διόνυσος κατὰ τὰ πολλὰ ταξίδια του καὶ τυχόν φιλοξενίας, τὸν διδάξε τὴν τέχνη τῆς οἰνοποιΐας μὲ τὴν παραίνεση νὰ κρύψει καλὰ τοὺς ἀσκούς πού περιέχουν τὸ ὑγρὸ τῆς συγκομιδῆς, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν δυστυχία γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ὑπηκόους του. Ἀλλὰ ὁ Ἰκάριος λησμόνησε τὴν σύσταση τοῦ Διονύσου καὶ ἔτσι οἱ βοσκοὶ του βρῆκαν τοὺς ἀσκούς, τοὺς ἀνοίξαν καὶ πίνοντας μέθυσαν καὶ ἐν κραιπάλῃ ὄντες, φόνευσαν τὸν βασιλέα τους Ἰκάριο, ἔσυραν τὸ πτώμα του παρὰ τὴν Ἀνυγροπηγὴ καὶ τὸ κάλυψαν μὲ λίθους. Ἡ κόρη τοῦ Ἰκαρίου Ἡριγόνη ἀναζητοῦσε περιπλανώμενη τὸν πατέρα της. Τέλος ἡ σκύλα της Μαίρα βρῆκε τὸ πτώμα του, στὴν θέα τοῦ ὁποῖου ἡ Ἡριγόνη, ἀπελπισμένη, ἀπαγχονίσθηκε ἀπὸ τὸ δένδρο, πού κάλυπτε μὲ τὴν σκιά του τὸν τάφο τοῦ πατέρα της. Οἱ Θεοὶ συγκινημένοι κατέστησαν τὴν Ἡριγόνη καὶ τὴν σκύλα της, ἀστερισμοί^{17,18}.

Ὁ μῦθος αὐτός ἔχει σχέση μὲ τὶς ἱεροτελεστίες, ἐορτές, καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου στὴν Ἀττικὴ. Πλὴν τῆς Ἀττικῆς, τόποι λατρείας του ἦταν ἡ Θράκη, ἡ Θεσσαλία, ἡ Βοιωτία, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὁ Κιθαιρών, ὁ βοιωτικὸς Ὀρχομενός καὶ ὁ Παρνασσός.

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν Διόνυσο μυστήρια ἦσαν:

1. **Τὰ μικρά καὶ τὰ μεγάλα Διονύσια** τὰ τελούμενα στὴν Ἀττική.
2. **Τὰ Ὀρφικά μυστήρια** θρακικῆς καταγωγῆς τελούμενα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀττική.
3. **Τὰ μυστήρια τῶν Ὀσίων** τὰ τελούμενα στοὺς Δελφούς.
4. **Τα Σαβάζια μυστήρια** τελούμενα στὴν Ρώμη.
5. **Τὰ μυστήρια τῶν ἀδελφοτήτων τῶν Διονυσιαστῶν τεχνιτῶν** τὰ ὁποῖα ἐξαπλώθηκαν σὲ ὅλο τὸν ἀρχαῖο κόσμο.

Τὰ ἀνωτέρω μυστήρια, ἐκτός τῶν τελουμένων, συσχετίζονται μὲ κοσμικὲς ἐορτές καὶ θρησκευτικὲς τελετουργίες καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἀναφερθοῦν στὴν κατάλληλη θέση κατὰ τὴν περιγραφή θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον ἀφορᾷ στὰ τελευταῖα καθαρῶς ἐπαγγελματικοῦ χαρακτῆρος ἀποτελοῦν σπουδαιότατο κρίκο συνδέσεως τῆς ἀρχαίας πρὸς τὴν νέα μυστηριακὴ παράδοση καὶ θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο ἰδιαίτερης ἐρευνας, ἡ ὁποία ἐκτίθεται στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ.

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

Τελοῦντο στὴν Ἀττικὴ καὶ εἶχαν κοσμικὸ, θρησκευτικὸ καὶ μυστηριακὸ χαρακτῆρα.

Τὰ μικρά Διονύσια ἐτελοῦντο κατὰ τὸν μῆνα Ποσειδεῶνα (τέλη Δεκεμβρίου μὲ ἀρχές Ἰανουαρίου)¹⁹ διεκρίνοντο στὰ *κατ' ἀγρούς* καὶ στὰ *κατ' ἄστου*. Τὰ πρῶτα ἐτελοῦντο στὴν Ἀθήνα καὶ στοὺς γύρω Δήμους καθὼς καὶ στὶς πολίχνες, εἶχαν δὲ διαφορετικὸ ἐορταστικὸ χαρακτῆρα λαμπρότατο. Στὶς κοσμικὲς ἐκδηλώσεις τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν ἀναπαρίσταντο διάφοροι μῦθοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἐπικρατέστερος ἦταν τοῦ Ἰκαρίου καὶ τῆς Ἡριγόνης. Στὸν δῆμο Ἰκαρίας κρεμοῦσαν πλαγγόνες ἀπὸ ἀργίλλο ἢ κερί στὰ δένδρα σὲ ἀνάμνηση τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τῆς ἀπελπισμένης Ἡριγόνης. Οἱ ἐορτές αὐτές ὀνομάζονταν Αἰῶρα. Ἐπίσης ἐτελοῦντο τὰ Ἀσκῶλια, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἀμπελοουργοὶ ἀλείφονταν μὲ λάδι ἀσκούς γεμάτους μὲ ἀέρα χόρευαν πάνω τους στηριζόμενοι στὸ ἓνα πόδι σὲ ἀνάμνηση τοῦ θρύλου κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰκάριος ἀφοῦ σκότωσε ἓνα κριό ὁ ὁποῖος ἔβσκε στὸν ἀμπελῶνα του, μὲ τὸ δῆμα του κατασκεύασε ἀσκό ἐπάνω στὸν ὁποῖο χόρεψε.

Ἄλλες ἀνάλογες ἐορτές ἦσαν τὰ Ἀλῶα, τὰ Ἀγριώνια κ.λπ. Στὰ κατ' ἄστου Μικρά Διονύσια ἡ πατροπαράδοτη ἐορτὴ ἦταν, ἄλλοτε, γεμάτη ἀπὸ ἀπλῆ καὶ λαϊκὴ χαρά. Ἀρχιζαν μὲ τὴν πομπὴ τῶν Ληναίων. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πομπῆς ἦταν ἓνας ἀμφορεύς γεμάτος μὲ οἶνο καὶ ἓνα κλαδί ἀμπέλου, ἀκολουθοῦσε κριός, τὸν ὁποῖο κάποιος ἔσυρε, ἀκολουθοῦσε ἄλλος μὲ καλάθι γεμάτο μὲ σῦκα καὶ τέλος ὁ φαλλός²⁰. Οἱ γυναῖκες πού μετεῖχαν στὶς ἐορτές φοροῦσαν περιδέραια ἀπὸ τὰ ὁποῖα κρεμόταν εἰκόνα τοῦ φαλλοῦ²¹. Ἡ ἀνωτέρω τελετὴ ἐκαλεῖτο καὶ *Θεοῖνια*. Σὲ μία σκηνὴ χαριεστάτη παρουσιάζεται μία ἀγροτικὴ οἰκογένεια νὰ μεταβαίνει τελετουργικῶς στὸν βωμὸ τοῦ Θεοῦ. Προηγεῖται ἡ κόρη ὡς κανιφόρος πού φέρει τὸ ἱερὸ κύνιστρο, ἀκολουθεῖ ὁ δοῦλος κρατῶντας τὸν φαλλὸ καὶ ἔπειτα ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογενείας Δικαιοπόλις τραγουδώντας φαλλικὸ ἄσμα²².

Ὡς πρὸς τοὺς ὑποψηφίους πρὸς μύηση, ἀπὸ διαφορὲς περιγραφὲς κατεσπαρμένες συνάγεται ὅτι²³ αὐτοὶ θυσίαζαν χοῖρο, τὸν ὁποῖον τεμάχιζαν. Τὰ τεμάχια διαμοιράζονταν ἀπὸ

τὸν ἱεροφάντη καὶ ἔπρεπε νὰ φαγωθοῦν ὡμά. Μετὰ τὴν τέλεση τῆς θυσίας, οἱ ὑποψήφιοι μετέβαιναν, μὲ τάξη λιτανείας, στὸν ναὸ κρατῶντας στὸ χέρι κλαδιά δένδρων καὶ καθ' ὅσον διαρκοῦσε ἡ πομπή, ἐκτελοῦσαν ἱερὸς χορούς. Κανιφόρες νεάνιδες, ἀγνές, ἀπὸ γάμους καλῶν οἰκογενειῶν, ἔφεραν κάνιστρα ἢ κίστες ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχαν οἱ πρῶτοι καρποί, ἱεροὶ πλακοῦντες, ἄλας καὶ ἄλλα μυστηριώδη σύμβολα²⁴.

Μετὰ τὶς κανιφόρους ἀκολουθοῦσε ὁ ἰθύφαλλος σὲ πομπὴ τῶν φαλλοφόρων οἱ ὁποῖοι ἔψαλλαν φαλλικά ἄσματα, φορῶντας στεφάνια ἀπὸ κισσό καὶ ἴα. Τὸν ἰθύφαλλο κρατοῦσαν ἄνδρες, μεταμφιεσμένοι σὲ γυναῖκες μὲ προσωπίδες. Ὁ ἰθύφαλλος ἦταν ξύλο ἐπίμηκες ὑπὸ μορφὴ ἀνδρικοῦ γεννητικοῦ ὀργάνου τὸ ὁποῖο εἶχε στὸ ἄκρο γεννητικὸ ὄργανο γυναίκας. Ἀκολουθοῦσε συνοδεία μεγαλοπρεπέστατη καὶ πολὺ θορυβώδης ἡ ὁποία ἔσυρε βόδια καὶ ταύρους προοριζόμενους νὰ θυσιαστοῦν. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν Βάκχες, μὲ στεφάνια κισσοῦ καὶ κρατῶντας θύρσους καὶ πυρσούς χόρευαν μὲ τὴν συνοδεία κροτᾶλλων, κυμβάλων καὶ σείστρων. Μὲ τὴν ἀφιξη στὸν ναὸ τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν νύκτα ἐτελοῦντο οἱ μυστικὲς τελετουργίες, σχεδὸν ὅμοιες μὲ τὰ Ἑλευσίνια Μυστήρια, οἱ ὁποῖες ἐνέπνεαν ἱερὸ τρόπο στοὺς νεοφύτους. Ἀναπαριστοῦσαν τὸν μῦθο τοῦ Διονύσου ὅταν σφαγιάσθηκε ἀπὸ τοὺς γίγαντες Τιτᾶνες. Καθ' ὅλη τὴν διάρκειά τῶν δοκιμασιῶν ὁ ὑποψήφιος ἔφερε περιελιγμένους στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τεχνητοὺς ὄφεις²⁵ ἢ ὄφεις τῶν ὁποίων παρέλυε τὸν δόκιμο. Αὐτὰ εἶναι τὰ διασωζόμενα ἀπὸ ἀρχαῖα ἀποσπάσματα συγγραφέων περιστατικά τῆς μυήσεως στὰ Μικρά Διονύσια τὰ ὁποῖα ψαύουν τὴν πραγματικότητα²⁶.

Ἐπακολουθοῦσαν ἄφθονες σπονδές, διασκεδάσεις, λαϊκοὶ ἀγῶνες, πομπές, θορυβώδεις εὐθυμίες²⁷ μὲ περιπαικτικούς λόγους, χυδαιολογίες καὶ διάφορες παιδεΐες. Ἀπὸ τὸν ναὸ παρελαμβάνετο τὸ ἄγαλμα²⁸ τοῦ Θεοῦ καὶ περιήγετο ἐν πομπῇ στοὺς ἀμπελώνες. Ὅλοι διετελοῦσαν ἐν εὐθυμῇ. Κατόπιν ἐπανεφέρονταν τὸ ἄγαλμα στὸν ναὸ καὶ ἀφοῦ ἔψαλλαν τὸν διθύραμβο, ἐπεδίδοντο ἀμέσως στὴν οἰνοποισία, χόρευαν ἄσεμνους χορούς κορδακιζόμενοι, ψάλλοντας φαλλικά ἄσματα, τὰ ὁποῖα ἀπέδιδαν στὸν Διόνυσο τὴν ιδιότητα τοῦ κυρίου τῆς πηγῆς κάθε χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Οἱ μεθυσμένοι ἄνδρες ἀπῆγαν ἐταῖρες, ἀλλὰ καὶ οἱ γυναῖκες διατελοῦσαν ἐν κραιπάλῃ διαπράττοντας ἀσχημίες βωμολοχώντας. Μία ὁμαδικὴ μέθη καὶ ἔξαψη τῶν αἰσθήσεων ἐπικρατοῦσε ἡ ὁποία ἐμφάνιζε τὴν ἐντονὴ ζωὴ καὶ ἐκδήλωνε τὶς ὁρμές τῶν παθῶν της. Ὁ Διόνυσος γίνεται ἔτσι Θεὸς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀμεριμνησίας.

Τὰ μεγάλα Διονύσια ἄρχισαν νὰ τελοῦνται ἀρχαιόθεν, ἡ συγκεκριμένη ὁμως μορφὴ αὐτῶν ὁλοκληρώνεται κατὰ τὸν 6ο π.Χ. αἰῶνα. Τότε ἔλαβαν ἐξαιρετικὴ λαμπρότητα. Ἐτελοῦντο σὲ δύο περιόδους. Κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα (τέλος Φεβρουαρίου μὲ ἀρχές Μαρτίου) καὶ τὸν Ἑλαφηβολιῶνα (28 Μαρτίου μέχρι 2 Ἀπριλίου). Κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα ἐωρτάζοντο τὰ Ἀνθεστήρια, τὰ ὁποῖα διαρκοῦσαν τρεῖς ἡμέρες, δηλαδὴ τὴν ἐνδέκατη, δωδέκατη καὶ δέκατη τρίτη τοῦ μηνός. Κατὰ τὴν πρώτη ἐτελοῦντο τὰ Πιθοίγια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀνοίγαν οἱ ἀσκοὶ καὶ οἱ πίθοι καὶ δοκιμαζόταν ὁ οἶνος τῆς τελευταίας σοδειᾶς²⁹. Ὅσοι παρίσταντο καὶ ἔπιναν, φοροῦσαν στεφάνια ἀπὸ ἄνθη. Ἡ ἐορτὴ αὐτὴ κατ' ἀρχάς ὑπῆρξε ἀγροτικὴ, μεταβλήθηκε σὲ οἰκογενειακὴ καὶ τέλος σὲ κοσμικὴ. Κατὰ τὴν ἀγορὰ δοκιμαζόταν ὁ οἶνος δωρεάν. Οἱ ἐπιβαίνοντες σὲ ἄμαξα ξεστόμιζαν τολμηρὰ ἀστεῖα στοὺς παρισταμένους, ἐντεῦθεν δὲ ἡ διασωθεῖσα φράση *«τοῦ ἔψαλε τὰ ἐξ ἀμάξης»*.

Κατὰ τὴν δεύτερη ἡμέρα λάμβαναν χώρα τὰ Χόεια σὲ ἀνάμνηση τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Ἀθηναίου Δημοφώντος νὰ κλείσῃ μὲν τοὺς ναοὺς διότι εἶχε ἔλθει ὁ Ὀρέστης νὰ δικασθῇ ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο, γιὰ τὸν φόνο τῆς μητέρας του, νὰ παράσχῃ δὲ στὸν ξένο, πού μόλις εἶχε ἔλθει, τὴν εὐκαιρία νὰ συνορτάσῃ τὰ Διονύσια. Διέταξε λοιπὸν νὰ τοποθετηθῇ δίπλα σὲ κάθε συμμετέχοντα στὴν ἐορτὴ, χούς (δοχεῖο) πού περιεῖχε τρία λίτρα οἴνου. Κήρυξε δὲ διὰ τῶν κηρύκων, ὅτι ὅταν ἤχοῦσε ἡ σάλπιγγα³⁰ θὰ ρουφοῦσαν τὸ περιεχόμενο οἱ πότες καὶ ἐκεῖνος πού θὰ τὸν ἄδειαζε πρῶτος θὰ ἔπαρνε ὡς ἐπαθλο ἀσκὸ γεμάτο μὲ οἶνο καὶ στεφάνι ἀπὸ χρυσοῦ³¹. Μετὰ τὸν διαγωνισμό αὐτόν οἱ μετέχοντες ἀφαιροῦσαν τὰ στεφάνια, κατευθύνονταν στὸν ναὸ τοῦ Ληναίου καὶ τὰ παρέδιδαν στὴν ἱέρεια.

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἐτελοῦντο οἱ μῦσεις. Ἡ σύζυγος τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, ἡ ὁποία τὴν προηγουμένη νύκτα εἶχε θυσίασει ταῦρο, παρίστανε τὴν σύζυγο τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ ὁποῖου τελοῦσε τὸν ἱερὸ γάμο. Ὅταν δὲ ἐκεῖνη κάθιζε ἐπὶ τοῦ θρόνου πού εἶχε καθορισθῇ, γι' αὐτὴν, οἱ λειτουργοὶ καὶ οἱ ὑποψήφιοι καὶ τῶν δύο φύλων, διότι δὲν ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὴν μύηση οἱ γυναῖκες, ἀπηύθυναν σὲ αὐτὴν χαιρετισμό:

«Χαῖρε σύζυγε! χαῖρε νέον φῶς!».

Ἐπακολουθοῦσε ἡ εἰσαγωγή τῶν ὑποψηφίων στὸν ναὸ, ἀπὸ τὸν πρόναο. Κάθε δόκιμος ὑφίστατο τὸν καθαρμὸ τοῦ πυρός, τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος. Γιὰ νὰ συντελεσθῇ ὁ τελευταῖος, ὁ δόκιμος, ὀρμῶντας ἀπὸ ὑψωμένο μέρος, ἔδραττε ὁμοίωμα φαλλοῦ διακοσμημένου μὲ ἄνθη, πού κρεμόταν ἀπὸ κλαδιά πεύκης μεταξύ δύο ὀρθωμένων στηλῶν³². Μετὰ τὴν καθαρτήρια αὐτὴν τελετὴ, εἰσερχόταν στὸ ἱερὸ τοῦ ναοῦ, στεφανωμένος μὲ στεφάνι μύρτου καὶ καλυμμένος μὲ δῆμα νεβροῦ, ἐκεῖ δὲ βρισκόταν πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, τὸ ὁποῖο ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ φῶς.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἡ νύφη-βασιλίσσα συνοδευόταν ἀπὸ δεκατέσσερες Ἀτθίδες ἀπὸ τὸν Βασιλέα, ἐκλεγμένες, οἱ ὁποῖες ἀπεκαλοῦντο *γεραρές*, σὲ γαμήλια πομπή, ἐπιβαίνοντας σὲ ἄρμα καὶ ἔχοντας παραπλευρῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου³³. Πρὸ τῆς πομπῆς οἱ γεραρές ὁμνυαν τὸν ἐξῆς ὄρκο:

*«Ἀγιστεύω καὶ εἰμί καθ' ὅλα ἀγνή ἀπὸ τῶν ἄλλων οὐ καθαρυνόντων καὶ ἀπ' ἀνδρός συνουσίας καὶ τὰ Θεοῖνια καὶ Ἰοβάκχεια γεραίρω τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια καὶ ἐν τοῖς καθὼς κανεῖς χρόνους»*³⁴. Ἡ πομπὴ κατέληγε στὸν ἐν Λίμναις ληνὸ (πατητήρι) τοῦ Διονύσου καὶ ἡ μὲν βασιλίσσα εἰσερχόταν στὸ ἄδυτο τοῦ ναοῦ, οἱ δὲ δεκατέσσερες γεραρές κατευθύνονταν σὲ ἰσάριθμους βωμούς καὶ τελοῦσαν θυσίες. Οἱ θεσμοὶ τῆς τελετῆς αὐτῆς ἦσαν γραμμένοι ἐπάνω σὲ πλάκα ἀναρτημένη δίπλα στὸν ναὸ τοῦ Διονύσου.

Κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα ἐωρτάζοντο οἱ Χῦτροι³⁵, τὰ πήλινα δοχεῖα ἐντὸς τῶν ὁποίων ψήνονταν κάθε εἶδους σπόροι³⁶, τοὺς ὁποῖους προσέφεραν στὸν Διόνυσο καὶ τὸν Ἑρμῆ. Ἡ τελετὴ αὐτὴ ἀναφερόταν στὸν ἐπισυμβάντα κατακλυσμὸ, μετὰ τὸν ὁποῖο ὁ Δευκαλίων εἶχε ψήσει τὶς ἀπομεινόμενες προμήθειες τῶν ἐπιζησάντων, καὶ τὶς προσέφερε στὸν ψυχοπομπὸ Ἑρμῆ. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ στήνονταν ὡσαύτως δέκα τέσσερες βωμοὶ πρὸ τῶν ὁποίων ἐπτά ἄνδρες ὑποδύμενοι τοὺς Τιτᾶνες³⁷ καὶ ἐπτά γυναῖκες ὑποδύμενες τὶς Τιτανίδες προσέφεραν θυσίες στὸν Θεὸ τοῦ οἴνου πρὸς ἐξίλασμό, γιὰ τὸ εἰς βάρος του κατὰ τὴν μυθικὴ παράδοση διαπραχθέν ὑπ' αὐτῶν ἐγκλημα³⁸. Τὴν ἡμέρα τῶν Χύτρων οἱ ναοὶ ζώνονταν μὲ σχοινὶ καὶ ἀπαγορευόταν ἡ εἰσόδος σὲ αὐτοὺς.

Παρετίθετο στο Ληναίο συμπόσιο δωρεάν, μετά τό πέρας του οποίου οι συμποσιαστές μεθυσμένοι μετέβαιναν στο κέντρο της πόλεως ψάλλοντας ύμνους στον Διόνυσο. Μεταμφιέζονταν σέ Σατύρους, Σειληνούς και Πάνες, επιτρεπόταν δέ μεταξύ τους κάθε σκώμμα και άστεισμός. Έπικρατούσε άκρα εύθυμία πού προσομοιάζει προς τίς σημερινές Άπόκριες.

Οι ύμνοι ή διθύραμβοι οί ψαλλόμενοι είχαν συντεθη από τόν Λάσο τόν Έρμιονέα, διδάσκαλο του Πινδάρου, τόν Σιμωνίδη και τόν Βακχυλίδη, τούς Κείους. Καί αυτός ό ίδιος ό Πίνδαρος έγραψε Διονυσιακό διθύραμβο στον όποιο ψάλλει τήν λαμπρότητα των Άθηνών κατά τήν έορτή.

Οι διθύραμβοι εξελίχθηκαν σέ αναπαραστάσεις, οί αναπαραστάσεις σέ θεατρικά έργα και τραγωδίες ή κωμωδίες³⁹. Έτσι στην Άθήνα, υπό τήν αιγίδα του Βάκχου, γεννήθηκαν τά θεάματα και ή έλληνική θεατρική τέχνη. Άλλωστε από τήν Ίκαρία της Άττικής ξεκίνησε άρχικά τό θεατρικό άρμα του Θέσπιδος όπου έδίδοντο άρχικώς σατυρικά δράματα. Οι πρώτες μόνιμες παραστάσεις δόθηκαν στον ναό του Διονύσου ελεύθερα. Στην περιγραφή του τρόπου της λειτουργίας των αδελφοτήτων των Διονυσιακών τεχνιτών και των μυστηρίων θά δοθη σύντομη ιστορική άνασκόπηση επί της κατασκευής των πρώτων θεάτρων.

Κατά τήν δεύτερη περίοδο των Μεγάλων Διονυσίων έτελούντο οί κοσμικές έορτές του *Προάγωνος*, της *Πομπής*, του *Διθυραμβικού Άγώνος*, του *Κώμου* και των *Δραματικών παραστάσεων*.

Ός προς τήν έορτή του Προάγωνος ελάχιστες ιστορικές πληροφορίες υπάρχουν. Οι άρχαιολόγοι καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι ό *Προάγων* ήταν ή πρώτη πράξη της έορτής κατά τήν όποία γίνονταν ή άναγγελία των έργων πού θά παρουσιάζονταν, γιά τόν Διθυραμβικό άγώνα πού έπακολουθούσε κατά τίς έορτές⁴⁰ και ή παρουσίαση των θιάσων και των ποιητών στο κοινό. Οι ποιητές και οί ήθοποιοί παρουσιάζονται στο κοινό φορώντας στεφάνια⁴¹. Στόν τελούμενο άνα πενταετία Προάγωνα στην Βραυρώνα απέστειλε ή Άθήνα δέκα ιερούς θεωρούς (κριτές)⁴².

Η *πομπή* ήταν μία λιτάνευση του ξόανου του Διονύσου του Έλευθερέως. Κατά τήν ημέρα της πομπής οί δούλοι αφήνονταν προσωρινώς ελεύθεροι. Τό ξόανο μεταφερόταν από τόν ναό των Λιμνών σέ ιερό, κείμενο πλησίον της Άκαδημίας και από εκεί στο Ληναίο. Της πομπής ήγούντο οί άξιωματούχοι, οί ιερείς, οί ιππείς, οί πολίτες και οί έφηβοι⁴³. Άκολουθούσε τό ξόανο τό όποιο περιεστοίχιζαν άνδρες μεταμφιεσμένοι σέ Σειληνούς και Σατύρους τελώντας εύθυμους χορούς.

Συγχρόνως άπήγγελλαν τόν *Κώμο*, δηλαδή τόν έγκωμιασμό του Θεού, όταν ή πομπή στάθμευε σέ διαφόρους βωμούς των δώδεκα Θεών όπου μαζί μέ τίς θυσίες έψαλλαν τά έγκώμια του Διονύσου μέ διθυράμβους από χορωδίες μέ συνοδεία αϋλών. Διεσώθη ένα απόσπασμα των διθυράμβων αυτών:

«Ίδέτε τόν χορόν σας, πέμψατε χαράν και λάμψιν, ω Όλύμπιοι Θεοί, σεις οί όποιοι μέ άρώματα και λιβανωτούς επισκέπτεσθε τάς άγίας Άθήνας. Δεχθήτε τά άνθη του έαρος, τούς άνθίνους στεφάνους, και ρίψατε τά βλέμματά σας εις τόν ποιητήν... Ήλθον νά ύμνήσω τήν φυλήν των ένδόξων ήρώων και των γυναικών της οικογενείας του Κάδμου» (τόν Διόνυσον και τήν Σεμέλην)⁴⁴.

Η πομπή έφθανε στην εξέδρα όπου βρισκόταν ό μέγας βωμός της θυσίας. Έκει νέα θυσία έπετελείτο μέ νέους ύμνους και προσευχές. Έπακολουθούσε ό διθυραμβικός άγώνας. Ένας από τούς άνδρες και ένας από τά παιδιά. Στούς

νικητές απενέμοντο έπαθλα. Έπακολουθούσαν συμπόσια, κατά τά όποία προσφέρονταν γλυκίσματα και οίνος στους πολίτες, οί όποιοι ήσαν ξαπλωμένοι επάνω σέ κλαδιά κισσού⁴⁵.

Τέλος άρχιζε ή έορτή του άγώνος των *Δραματικών Παραστάσεων*. Σέ αυτόν συμμετείχαν ποιητές, οί όποιοι είχαν προκριθή κατά τόν Προάγωνα, και θά παρουσίαζαν τραγωδίες και κωμωδίες προς τελική κρίση. Οι διαγωνιζόμενοι ήσαν άνά τρεις γιά τήν τραγωδία και τρεις γιά τήν κωμωδία.

Κάθε ποιητής έπρεπε νά παρουσιάσει μία τριλογία έργων. Η έλλανόδικος έπιτροπή των κριτών συνεκροτείτο από έμβριθείς πολίτες οί όποιοι εξέλεγοντο μέ κλήρο κατά τόν άκόλουθο τρόπο:

Τά μέλη του Συμβουλίου των Πεντακοσίων, μαζί μέ τούς χορηγούς⁴⁶, εξέλεγαν πριν τήν έναρξη της έορτής από κάθε φυλή καθορισμένο αριθμό πολιτών καταλλήλων γιά τό λειτούργημα του κριτή. Τά όνόματα γράφονταν σέ κλήρους τοποθετούμενους σέ δέκα ύδρίες οί όποιες άντιστοιχοΰσαν στον αριθμό των φυλών. Οι ύδρίες σφραγίζονταν από τούς Πρυτάνεις και έδίδοντο γιά φύλαξη στους θεματοφύλακες της Άκροπόλεως. Τήν ημέρα του άγώνος, ό άρχων άνέσυρε από κάθε άποσφραγιζόμενη ένα όνομα. Οι κατ' αυτόν τόν τρόπο εκλεγόμενοι δέκα κριτές, αντιπροσωπεύοντες τίς δέκα φυλές, δηλαδή όλόκληρη τήν Πολιτεία, όρκίζονταν ότι θά έκριναν κατά συνείδηση. Κάθονταν σέ ιδιαίτερες θέσεις κατά τίς παραστάσεις και ένω τό πλήθος μέ κραυγές και προτροπές εξέφραζε τίς προτιμήσεις του, κάθε ένας κριτής έγραφε επάνω σέ πινακίδα τήν σειρά της κρίσεώς του γιά τούς διαγωνιζόμενους. Νέα κλήρωση έπακολουθούσε και οί δέκα κριτές συνεπτύσσοντο σέ πέντε, των όποιών ή ψηφος ήταν τελειωτική. Ανακοινωνόταν τό όνομα του νικητή, ό όποιος στεφανωνόταν μέ κλαδιά κισσοΰ κατά τήν άνακήρυξη του⁴⁷.

Τέλος, γίνονταν δημοσίως οί ανακοινώσεις των όνομάτων των παιδιών των πεσόντων στον πόλεμο, τά όποία βρίσκονταν στο θέατρο σέ ιδιαίτερες θέσεις ντυμένα μέ στολές της πολιτείας. Από τήν στιγμή αυτήν, αυτά έθεωρούντο θετά παιδιά όλόκληρης της πολιτείας. Μέ τήν ιερή αυτήν πράξη έληγαν οί κοσμικές έορτές των Μεγάλων Διονυσίων.

ΤΑ ΟΡΦΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΖΑΓΡΕΩΣ Ή ΖΑΓΡΑΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Τά μυστήρια αυτά αποδίδονται στον Θράκα Όρφέα ό όποιος κατά τήν παράδοση τά εισήγαγε στην Ελλάδα πολύ πρό της ιδρύσεως των αιγυπτιακών μυστηρίων, γι' αυτό και αποκαλούνται θρακικά από κάποιους συγγραφείς. Ό ιδρυτής είναι μυθικό πρόσωπο στο όποιο άνάγονται πολλοί μύθοι, μεταξύ των όποιών, ό σπουδαιότερος, ή άπαγωγή στον Άδη της συζύγου του Εϋρυδίκης. Ό μύθος έν συνεχεία λέει ότι εκείνος περιφρόνησε τίς προκλήσεις των Θρασών γυναικών και εκείνες τόν κατεσπάραξαν και τήν κεφαλή, τά μέλη του και τήν λύρα του (διότι είναι γνωστό τοίς πᾶσι ότι υπήρξε θεϊός μουσικός) έριξαν στον ποταμό Έβρο. Κατά τήν πτώση, ή κεφαλή του μέ τήν λύρα ήλθαν σέ έπαφή και ή λύρα εξέπεμψε θρηνώδεις ήχους⁴⁸. Τά τεμάχια του σώματός του έφθασαν στην Άντισσα της Λέσβου όπου περισυνελέγησαν και έτάφησαν.

Πρωταγωνιστής των Όρφικών μυστηρίων είναι ό Διόνυσος, ό όποιος άργότερα μετονομάσθη Φάνης. Είναι, κατά τήν παράδοση των μυστηρίων αυτών, γιός της Περσεφόνης και του Διός, ή κατά άλλους της Δηούς και του Διός.

Ός θεότητα των μυστηρίων όνομαζόταν Ζαγρεύς ή Ζαγραίος διότι άγρεύει τήν ζωή και υπερνικά όλες τίς δοκιμασίες. Είναι έν ταύτῳ υιός του Διός, πάσχων, θανατούμενος και άνιστάμενος, αλλά και μεσάζων του ενός και μόνου θεού μετά των ανθρώπων.

Κατά τούς Όρφικούς:

Ζεύς κεφαλή, Διός έκ πάντα τέτυκται.

Ζεύς πυθμίν γαίης τε και ούρανοΰ άστερόεντος.

Ζεύς άρσην έγένετο, Ζεύς άμβροτος έπλετο νύμφη.

Ζεύς πνοή πάντων, Ζεύς άκαμάτου πυρός όρμη.

Ζεύς πόντου ρίζα, Ζεύς Ήλιος ή δέ Σελήνη.

Τό κύριο, λοιπόν, γνώρισμα της όρφικής διδασκαλίας είναι ό μονοθεϊσμός⁵⁰ και ό μεσσιανισμός του υιού του Διονύσου:

Ό μύθος θανατώσεως του Διονύσου παιδιού από τούς Τιτάνες άποτελεί τόν κεντρικό θρύλο της μυήσεως στα όρφικά μυστήρια. Από άπόψεως τυπικών βρίσκουμε πολλά κοινά σημεία μυήσεως μέ τά Έλευσίνια, ιδίως κατά τήν περιπλάνηση των ύποψηφίων στα ύποχθόνια. Άλλά και στα μυστήρια εκείνα λατρεύεται ό Ίακχος, άλλη μορφή του Διονύσου Βάκχου.

Και στα μυστήρια αυτού του Διονύσου ύφίσταται κατά τήν προπαρασκευή των ύποψηφίων ή ύμοφαγία. Θυσιαζόταν ταΰρος του οποίου τά τεμάχια έτρωγαν ώμά. Κατ' αυτόν τόν τρόπο ύπενθυμιζέτο ό τεμαχισμός του Διονύσου μετά τόν φόνο του από τούς Τιτάνες⁵¹. Ό κερασφόρος ταΰρος ήταν μία από τίς μορφές του Διονύσου και έπομένως οί μουύμενοι έτρωγαν τό ίδιο τό σώμα του θεού τό όποιο αϊμόσταζε, γιά νά εισέλθω στο σώμα τους ή ίδια ή ύπόσταση του θεού συμβολικώς. Κατά τήν μύηση οί ύποψήφιοι έφεραν στεφάνια από δάφνη και κυπαρίσσια, κρατούσαν όφεις στα χέρια τους και τούς περιτύλισαν στίς κεφαλές τους άναφωνώντας μεγαλοφώνως:

Ύγης, Άττης, Άττης Ύγης ή Εϋοί, σαβοί, ύές, άπτές, ύές

Άκολουθως τήν νύκτα λούζονταν και αλείφονταν μέ άργιλο ή πίτυρο και περιβάλλονταν δέρμα νεβρού, όταν δέ έξέρχονταν από τό λουτρό έλεγαν «έγκατέλειψα τό κακόν και εΰρον τό άγαθόν»⁵². Οι ελάχιστες αυτές πληροφορίες ύφίστανται από τήν μύηση στα Όρφικά μυστήρια, γιά τά όποια νύξεις ιστορικές ύφίστανται. Ό ρήτωρ Δημοσθένης κατηγορώντας τόν Αισχίνη διότι είχε μυηθί μέ τήν μητέρα του στα Όρφικά, μόνο ύπαινιγμούς κάνει επί του ισχυρισμού του.

Ό Εϋριπίδης, στίς Βάκχες του, έχει γράψει τόν εξής Όρφικό ύμνο προς τόν Ζαγρέα σχετικό μέ τά μυστήρια:

«Είς σε κυρίαρχε δημιουργέ της τάξεως προσφέρω τήν θυσίαν ταύτην και τήν σπονδήν, εις σε Ζεΰ ή Άιδη ως κατά τήν επιθυμίαν σου σέ αποκαλοΰσιν. Δέχθητι τήν θυσίαν άνευ πυρός από διαφόρους καρπούς έκ των πλήρων καλάθων μας. Σύ μεταξύ των Θεών του ούρανοΰ, κρατείς άνά χείρας τό σκήπτρον του Διός και σύ εις τά ύποχθόνια μετέχεις μέ τόν Άιδην του θρόνου του. Φώτισον τήν ψυχήν των ανθρώπων, των θελόντων νά μάθωσι τάς δοκιμασίας της προσκαίρου ζωής άποκάλυψον πόθεν έρχονται, ποία ή ρίζα των κακών και ποίον από τούς πανευτυχείς Θεούς δέον νά εξευμενίσωσι διά θυσιών προς άπαλλαγήν έκ των πόνων».

Οι Όρφικοί ταύτιζαν τίς περί τόν Διόνυσο μυητικές τελετές τους μέ αυτές του Αίγυπτίου Θεού Όσίριδος, ή μάλλον άντιθέτως οί Αιγύπτιοι ταύτιζαν τίς μυστηριακές τελετές τους του Όσίριδος μέ αυτές του Διονύσου. Κατά τόν Ηρόδοτο, ό Μελάμπους - άνθρωπος σοφός - εισήγαγε τήν λατρεία του Διονύσου στην Ελλάδα από τήν Αίγυπτο, αλλά **ιστορικώς τά όρφικά μυστήρια είναι άρχαιότερα των αιγυπτιακών**⁵³.

Ό άργιλλος μέ τόν όποιο αλείφονταν οί ύποψήφιοι συμβόλιζε τήν μεταμφίηση των Τιτάνων γιά νά πλησιάσουν άνεμπόδιστα τό νήπιο Διόνυσο, και νά τόν φονεύσουν, ένω τό πίτυρο συμβόλιζε τήν κονιοποίηση της καρδιάς του φονευέντος προς άναγέννηση, καθώς άναφέρεται στον θρύλο.

Στήν όρφική μύηση ό ύποδυόμενος κατέρχεται στα σκότη του θανάτου δηλαδή αποθνήσκει και άνίσταται⁵⁴.

Οι Όρφικοί αποτελούσαν αδελφότητα μυστική ή όποία λειτουργούσε μέν χωρίς νόμιμη προστασία, ήταν όμως άνεκτή. Τά μέλη της απέκρουαν τήν λύτρωση μέσω του ιερατείου και πρέσβευον ότι διά των τελετών τους άνοίγονταν οί θύρες της ούράνιας εύδαιμονίας. Ίσχυρίζοντο ότι ό Όρφισμός ήταν ή πηγή των άλλων μυστηρίων. Η μύηση τους ήταν άπλη σέ έκδηλώσεις μυστηριακές, δέν είχε πομπώδη λαμπρότητα και δέν ήταν κτήμα των προνομιούχων. Γι' αυτό στην όρφική αδελφότητα προσήρχοντο άνθρωποι κάθε τάξεως μέχρι και των φτωχοτέρων. Μερικοί συγγραφείς θεωρούν τόν Όρφισμό κτήμα των κατωτέρων τάξεων και των άμαθών. Αυτό συμβαίνει διότι ή έρμηνεία του όρφικού μυστικισμού ήταν καθαρή και άπλη άποτεινόμενη απ' εύθείας στην ψυχή και τήν καρδιά του ανθρώπου. Άν και δέν είχε ύποστη κάποια παρακμή, κατά τούς πρώτους χρόνους του χριστιανισμού άναζωπυρώθηκε.

Τήν παρακμή των Όρφικών περιγράφει ό Πλάτων⁵⁵ παρουσιάζοντας τήν εικόνα όρφικού σιμωνισμού. «Επαιτούντες προφήται, μεταβαίνουσιν εις τάς οικίας των πλουσίων και τούς πείθουν, ότι έχουσι τήν δύναμιν νά εξαγοράσουν τάς άμαρτίας των πατέρων των διά θυσιών ή φυλακτών. Και παρουσιάζουσι διάφορα βιβλία γραμμένα από τόν Μουσαϊον και τόν Όρφέα... και τελούν τάς ιεροτελεστίας των συμφώνως προς αυτά και πείθουν όχι μόνον άτομα, αλλά πόλεις όλόκληρους, ότι οί έξιλασμοί και αι εξαγοραί επιτυχάνονται διά θυσιών και διασκεδάσεων, αι όποιαι εξυπηρετούν ταυτοχρόνως ζωντανούς και νεκρούς. Τάς τελευταίας αποκαλούν μυστήρια και αυτά μᾶς άπολυτρώνουν από τά βάσανα της κολάσεως. Άλλά εάν τά παραμελήσωμεν ούδεις γνωρίζει τί μᾶς περιμένει».

Έν τούτοις οί ιδεαλιστικές τάσεις του Όρφισμού άποκορυφώθησαν τήν πρώτη εποχή του Χριστιανισμού⁵⁶. Οι Πυθαγόρειοι και οί Πλατωνικοί έπεχείρησαν νά συγκρατήσουν μέσω του Όρφισμού τήν κατάρρευση του Έθνισμού, επαναφέροντας έν ισχύι τά όρφικά μυστήρια, μεταβάλλοντας τό όνομα του Διονύχου Βάκχου σέ Φάνητα, τόν μέγιστο ένα και μόνον Θεό και φωστήρα της φύσεως. Είχαν μία χρονική επιτυχία παροδική μή δυνηθείσα νά υπερισχύση της νέας θρησκείας του μαρτυρήσαντος Σωτήρος της άνθρωπότητας, ή όποία δογματίζε τήν εξαγορά των άμαρτημάτων και τήν έλπίδα της μέλλουσας ζωής. Άλλά περί αυτού θά γίνη λόγος στα γενικά συμπεράσματα επί των μυστηρίων του Διονύσου και τήν έρμηνεία αυτών.

ΤΑ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΟΕΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ

Πενιχρότατες είναι οί ιστορικές πληροφορίες γιά τά μυστήρια αυτά πού αναφέρονται ως Όσια. Ός γνωστόν κατά τόν θρύλο, ό φονευθείς Διόνυσος έτάφη κοντά στον Τρίποδα της Πυθίας, έντός του ναού του Άπόλλωνος. Εκεί κατά τούς τρεις μήνες του χειμώνας άναστελλόταν ή λατρεία του Άπόλλωνος και έπικρατούσε εκείνη του Διονύσου

«Ἀρχομένου δέ τοῦ χειμῶνος, ἐπεγείραντες διθύραμβον, τόν δέ παιᾶνα, καταπαύσαντες ἀντ' ἐκείνου τοῦτον ἐπικαλοῦνται Θεόν»⁵⁷. Ἦταν στούς Δελφούς ὁ πάσχων Θεός κατά τούς τρεῖς χειμερινούς μήνες.

Ἀπό ὅλη τήν Ἀττική ὄδευαν πρός τόν Παρνασσό γυναῖκες ἀποκαλούμενες **Θυιάδες**⁵⁸. Ἐκεῖ μαζί μέ τίς γυναῖκες τῶν Δελφῶν τελοῦσαν τήν ἐορτή τοῦ Διονύσου. Ἀνέβαιναν ἐξαλλες τίς ὑπώρειες τοῦ ὄρους, ἐφθάναν στίς μή χιονοσκεπεῖς κορυφές, χορεύοντας κατά σταθμούς, ἐξαλλες δέ χαιρετοῦσαν τήν ἐπάνοδο τοῦ Διονύσου στήν ζωή. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι οἱ ἐορτές αὐτές ἐτελοῦντο κατά τό τέλος τοῦ χειμῶνος πρός τίς ἀρχές του καλοκαιριοῦ. Συγχρόνως ἐωρταζόταν καί ἡ δεύτερη γέννηση τοῦ Διονύσου.

Οἱ Θυιάδες⁵⁹ μεταβαίνοντας στόν Παρνασσό ἐκτελοῦσαν ἐντολές εὐλαβῶν προσκυνητριῶν. Ἐκεῖ, στόν τάφο τῶν Δελφῶν τοῦ ἀναγεννωμένου Διονύσου, τελοῦσαν μυστηριακή θυσία καί μέ τίς κραυγές τους καλοῦσαν σέ ἀνάσταση τόν Θεό. Κατά τήν παράδοση τίς ἐορτές καί τίς τελετές ἱδρυσε ὁ ἴδιος ὁ Διόνυσος. Οἱ χοροὶ τῶν Θυιάδων γίνονταν τήν νύκτα ὑπό τό φῶς καιομένων δάδων. Ὁ κωμαστής Διόνυσος, ὁ ὁποῖος κάθεται στόν βράχο τοῦ Παρνασσοῦ, φωτίζει τίς λευκές καί τίς Δελφικές Βάκχες ζωηρῶς⁶⁰.

**Τά δέ ἱερά νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς;
Νύκτωρ τά πολλά σεμνότητα ἔχει τό σκότος,
ἰὼ δειράδες Παρνασσοῦ Πέτρες
ἔχουσαι σκόπελον οὐράνιον δ' ἔδραν,
ἵνα ὁ Βάκχος ἀμφιπύρσους, ἀνέχων Πεύκας
λαξηρά πηδᾷ νυκτοπόλοις ἅμα σὺν Βάκχαις**⁶¹.

Σχετικῶς μέ τίς παραπάνω μυστηριακές ἐορτές ὑπάρχει θρύλος ἀναφερόμενος στήν ὑπόθεση τῶν «Βακχῶν» τοῦ Εὐρ.

Ὁ θεός Διόνυσος ἐπισκέπτεται τήν Θήβα, μεταμφιεσμένος ὡς Βάκχος ἢ ὡς ἐνσάρκωση τοῦ ἑαυτοῦ του, καί κηρύσσει τήν λατρεία τοῦ Διονύσου. Οἱ θυγατέρες τοῦ Κάδμου ἀπορρίπτουν τό μήνυμα. Ἐκείνος τίς ὑπνωτίζει καί αὐτές περιπίπτουν εἰς εὐλαβή ἔκσταση, καί ὀδεύουν στά ὄρη γιά νά τοῦ ἐκδηλώσουν τήν λατρεία τους μέ ἄγριους χορούς. Ἐνδύονται μέ δέρματα ζῶων, περιζώνονται μέ ὄφεις, στεφανώνονται μέ κισσό καί θηλάζουν τά νεογνά τῶν λύκων καί τῶν ἐλάφων.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Πενθεύς, ἀπαγορεύει τήν λατρεία ὡς ἀντίθετη πρός τήν λογική, τήν ἠθική καί τήν τάξη, καί φυλακίζει τόν κήρυκά της. Ἀλλά πρόκειται περὶ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μέ τήν θαυματουργό του δύναμη ἀνοίγει τούς τοίχους τῆς φυλακῆς, ἐξέρχεται καί ὑπνωτίζει τόν βασιλέα.

Ὑπνωτισμένος ὁ Πενθεύς ἐνδύεται ὡς γυναῖκα καί ἀνέρεχεται στούς λόφους, ὅπου συναντᾷ τίς ἐξαλλες γυναῖκες. Οἱ γυναῖκες ἀνακαλύπτουν τό φῶλο του καί τόν διαμελίζουν. Ἡ μητέρα τοῦ Πενθέως μαινόμενη κρατάει στά χέρια της τήν κεφαλὴ τοῦ διαμελισθέντος γιοῦ της καί, νομίζοντας ὅτι κρατεῖ κεφαλὴ λέοντος, ψάλλει θριαμβευτικό ᾄσμα. Ὅμως συνέρχεται, βλέπει τήν κεφαλὴ τοῦ γιοῦ της καί ἐξεγείρεται κατά τῆς Διονυσιακῆς λατρείας, ὅταν δέ ὁ Διόνυσος τῆς λέει: «Μέ περιέπαιζες ὅταν ἦμουν Θεός αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνταμοιβή σου», ἐκείνη τοῦ ἀπαντᾷ: «Ὁ Θεός πρέπει νά φέρεται ὡς ὑπερήφανος ἄνθρωπος κατά τήν ὥρα τοῦ θυμοῦ του».

Κατά τούς ἱστορικούς, παρά τήν παρουσιαζόμενη ἐπίδραση τῶν μυστηρίων τοῦ φρυγικοῦ Ἀττιδος στά Διονυσιακά Ὅσια μυστήρια τῶν Δελφῶν, τῶν ὁποίων ὅμως τήν περιγραφή τῆς μυήσεως ἀγνοοῦμε, **διαφαίνεται ἡ προσπάθεια τῶν ἱερέων τῶν Δελφῶν νά ἀπορροφήσουν τά Διονύσια ἀπὸ τήν Ἀττική στόν ναό τους καί νά θέσουν κάποιο φραγμό στίς ἐλευθεριότητες τῆς Διονυσιακῆς λατρείας.**

ΤΑ ΣΑΒΑΖΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Η προσωνυμία τοῦ Διονύσου «**Σαβάζιος**» εἶναι φρυγικο-θρακικῆς καταγωγῆς. Πράγματι στήν Φρυγία καί τήν Θράκη, ὑπῆρχε Θεός μέ τό ὄνομα τοῦτο τό ὁποῖο συσχετίζεται μέ τό σανσκριτικό Σαμχάζ⁶² καί τό ἑλληνικό σέβας⁶³. Αὐτός ἐθεωρεῖτο θεότητα τῆς Σελήνης. Εἶναι ἄγνωστο, κατά ἄλλους, ἐάν προτοῦ δοθῇ ἡ προσωνυμία αὐτὴ στόν Διόνυσσο λατρευόταν ἴδια φρυγική θεότητα ἢ ἂν ἐξ ἀρχῆς ὁ Διόνυσος ταυτίσθηκε μέ αὐτήν⁶⁴. Οἱ μυστηριακές τελετές στήν Ἑλλάδα ἐτελοῦντο κατά τήν νύκτα καί ἐκαλοῦντο **νυκτάλια**. Κατά τόν Κικέρωνα οἱ σαβαζιανές ἐορτές ἐτυχαν τῆς προσοχῆς τῶν ἀρχόντων καί προκάλεσαν τήν ἀντίδρασή τους. Ὁ δέ Διαγόρας ἀπαγόρευσε τίς ἐορτές αὐτές στήν Θήβα.

Τό ἴδιο συνέβαινε στήν Ρώμη ὅπου ὁ Διόνυσος λατρευόταν ὡς **Liber** καί **Pater Liber**, ἔχοντας καί τήν ἐπωνυμία **Bacchus**. Πρός τιμὴν τοῦ Διονυσίου Βάκχου, ἐτελοῦντο τά γνωστά σέ ὅλους **Βακκανάλια** συνοδευόμενα ὑπὸ ἐορτῶν οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦσαν παρωδία τῶν Διονυσίων τῶν Ἀθηνῶν. Σέ αὐτές δέ δημοσίως, ἐτελοῦντο συμπόσια καί ἀκατονόμαστα ὄργια. Οἱ ἐφηβοί, πού εἶχαν συμπληρώσει τό 17ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους κατά τήν ἐορτὴ αὐτὴν περιβάλλονταν μέ τήν ἀνδρική τήβεννο ἐγκαταλείποντας τά παιδικὰ ἐνδύματα. Ἐπεχειρήθη κατά τό 514 ἀπὸ τήν κτίση τῆς Ρώμης, νά εἰσαχθοῦν σέ αὐτήν οἱ φρυγικῆς καταγωγῆς σαβαζιανές ἐορτές, ἀλλά ὁ Γάιος Κορνήλιος Ἰσπαλλος, πραίτωρ ἐπὶ τῶν ξένων, ἀντετέθη μέ ὅλη του τήν δύναμη, ἐνδιαφερόμενος δέ γιά τά δημόσια ἤθη ἀπαγόρευσε ὁποιαδήποτε συνάθροιση τῶν νεωτεριστῶν. Ἐν τούτοις τό 566, Ἑλλην ἱερεὺς διέδωσε τίς σαβαζιανές ἐορτές καί τά μυστήρια στήν Ἐτρουρία, ἀπ' ὅπου εἰσῆχθησαν μέ ἄκρα μυστικότητα στήν Ρώμη.

Κατά τήν τέλεση τῶν Σαβαζιανῶν μυστηρίων ἐμφανίζοταν ἡ παράσταση τοῦ Διὸς ὑπὸ μορφήν ὄφως πού συμβίωνε μέ τήν Περσεφόνη. Ἡ παράσταση αὐτὴ εἶναι σχετική μέ τόν ἀστερισμό τοῦ Ὀφιοῦχου ὁ ὁποῖος παρίσταται μέ τόν βόρειο οὐράνιο θόλο ἐπεκτεινόμενος πρός τήν Ἑλευθέρα (Liberia) ἢ Περσεφόνη, μητέρα τοῦ Βάκχου. Τά μυστήρια διευθύνονταν ἀπὸ ἱερεῖς οἱ ὁποῖοι ἀπεκαλοῦντο Βηρσοί⁶⁵. Κατά τήν μύσηση κυλοῦσαν χρυσοῦν ὄφι στοὶ στῆθος τοῦ ὑποψηφίου, ἐνῶ ἀκουγόταν ἡ ἐπιφώνηση: «*Εὐοί, σαβοί, ὑές, ἀττές, ὑές*» ἡ ὁποία ὑπῆρχε καί στά Ὀρφικά μυστήρια. Δέν ὑπάρχουν δυστυχῶς περισσότερες αὐθεντικές πληροφορίες ἐπὶ τῶν Σαβαζιανῶν μυήσεων.

Τά Σαβαζιανὰ μυστήρια εἰσῆχθησαν μυστικῶς, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγχθη καί ἀπετέλεσαν ἀληθινὴ ἐπιδημία. Στὴν ἀρχὴ ἐμυήθη μέ ἄκρα μυστικότητα μικρὸς ἀριθμὸς προσώπων καί τῶν δύο φύλων, τά ὁποῖα παρεδίδοντο σέ ἀηδιαστικές καί ἐκφυλες πράξεις. Τό κακὸ εἶχε λάβει ἀπειλητικὴ ἔκταση, χωρὶς νά γίνῃ ἀντιληπτό ἀπὸ τούς ἀρχοντες, ὅποτε τυχαίως ἀπεκαλύφθησαν τά γενόμενα.

Ἐνας νέος ἱππεὺς (δευτέρως τάξεως Ρωμαῖος πολίτης) ζήτησε νά μνηθῇ στά Σαβαζιανὰ μυστήρια. Πληροφορήθηκε ὅμως ἀπὸ κάποια γυναῖκα τά ὄργια τά ὁποῖα διεπράττοντο μεταξύ τῶν μουμένων. Καταγνακτισμέος κατήγγειλε ὅ,τι εἶχε πληροφορηθῇ στόν ὕπατο Ποσθούμιο, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέτρα κατά τῶν αἱρετικῶν καί προκάλεσε διάταγμα τῆς Συγκλήτου, τό ὁποῖο κατεδίκασε τίς Σαβαζιανές συναθροίσεις. Ἀπὸ τίς ἀνακρίσεις πρέκυψε ὅτι πλέον τῶν ἐπτὰ χιλιάδων προσώπων ἦσαν μέλη τῆς ὁργανώσεως τῶν Σαβαζιανῶν καί ὅτι ἐκτός τῆς ἀκολασίας στήν ὁποία ἐπεδίδοντο,

ἦσαν ἐνοχοὶ γιά ψευδορκίες, πλαστογραφίες, ἀνθρωποκτονίες καί ἄλλα ἐγκλήματα. Συνελήφθησαν ὅλοι οἱ μνηθέντες καί ὅσους ἀπὸ αὐτοὺς βαρύνονταν μόνο μέ τήν διὰ ὄρκου σύνδεσή τους πρός τήν ὁργάνωση χωρὶς νά ἔχουν διαπράξει κανένα ἀδίκημα, τούς ἔριξαν στίς φυλακές, οἱ ἄλλοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι προέβησαν σέ ἐγκληματικές πράξεις τιμωρήθηκαν μέ τήν ποινὴ τοῦ θανάτου. Ὁ **Τίτος Λίβιος**, στόν ὁποῖο ὀφείλονται οἱ ἀνωτέρω πληροφορίες, ἀναφέρει ὅτι οἱ καταδικασθέντες σέ θάνατο ἦσαν περισσότεροι τῶν φυλακισθέντων. Ἐν τούτοις οἱ Σαβαζιανές ἐορτές ἐπανεμφανίσθησαν καί πάλι στήν Ρώμη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Αὐτοκρατόρων καί ἰδίως ἐπὶ Δομιτιανοῦ, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ λατινικὲς ἐπιγραφές. Ἔτσι, ἡ λατρεία τοῦ Σαβαζίου Βάκχου, ἐν μέρει μυστικὴ καί ἐν μέρει φανερὴ, ἐπέζησε λίγα ἔτη μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ ἐθνισμοῦ, μολυσμένη μέ τίς πλέον ἀποτρόπαιες ἐνέργειες. Ὑπῆρχαν μυημένοι καλυπτόμενοι μέ δέρματα αἰγός, οἱ ὁποῖοι παρεδίδοντο στήν ἀκολασία, ἔτρεχαν ἀπὸ δῶ καί ἀπὸ κεῖ, ὡς μαινάδες, ὡς ἀλλόφρονες γυναῖκες, καταξοσχίζοντας κύνες καί διαπράττοντας αἰσχροτήτες ἀκατονόμαστες. Νόμιζαν ὅτι μέ αὐτόν τόν τρόπο βυθίζονταν στήν κόλαση τῆς ζωῆς, τήν ὁποία θεωροῦσαν πραγματικὸ θάνατο τοῦ ὄντος στόν τάφο τοῦ σώματος μέ τήν ἐλπίδα, νά ἀπολαύσουν τήν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς, ἀπολυτρωμένης ἀπὸ τά δεσμά της, μετὰ τόν ζωϊκὸ θάνατο. Αὐτό ὅμως ἦταν ἀπατηλὸ πρόσχημα γιά νά δικαιολογήσουν τά ταπεινά τους ἐνστικτα.

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΑΣΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΩΝ

Εἶναι γενικῶς παραδεκτό ὅτι οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, τίς ἐπιστήμες, τίς τέχνες καί τά χειρωνακτικά ἀκόμη ἐπιτηδεύματα, τά ἐμπιστευόνταν σέ μυστικὴ ἐκπαίδευση. Οἱ Αἰγύπτιοι τήν ἐκπαίδευση αὐτὴν τήν εἶχαν ἀναθέσει στοὺς ἱερεῖς τους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τάξη χωριστὴ, ἀσχολούμενη μέ τήν μετάδοση τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Ὑπέβαλλαν σέ εἰδικές μελέτες τούς προσερχομένους πρός ἐκπαίδευση, ἀναλόγως μέ τήν ἐπιστήμη, τήν ὁποία θά ἐξασκοῦσαν καί σέ δοκιμασίες οἱ ὁποῖες ὡς σκοπὸ εἶχαν τήν ἐξακρίβωση τῆς προδιαθέσεως καί τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ὑποψηφίων πρός τήν μυστικὴ διδασχὴ, ἡ ὁποία ἐπρεπε νά ἦταν καλυμμένη ἀπὸ τό εὐρύ κοινό. Στὴν μέθοδο αὐτὴν, ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς, πρέπει νά ἀποδοθοῦν εἰδικές μυήσεις.

Τὴν μέθοδο αὐτὴν ἀκολουθοῦσαν οἱ Πέρσες, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Σῦροι, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Γαλάτες, οἱ Ἕλληνες, ἴχνη δέ ἀνευρίσκονται στά νεώτερα ἔθνη μέχρι τοῦ 17ου μ.Χ. αἰῶνος. Ἀκόμη καί σήμερα οἱ Ἀγγλοὶ μεταχειρίζονται τήν λέξη «**μυστήριον**» (mystery) ὡς συνώνυμο τοῦ χειρωνακτικοῦ ἐπαγγέλματος.

Εἰδικῶς ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ὁποία ἀνάγεται στήν γενικὴ ἀρχὴ τῶν νόμων τῆς δομῆς τοῦ σύμπαντος, διδασκόταν μυστικῶς ἰδιαιτέρως στοὺς Αἰγυπτίους. Ἔτσι αὐτὴ, ἐκτός τῆς ὑλικῆς διδασχῆς της, εἶχε ἐσώτερη μορφὴ ἀπὸ τήν ὁποία ἀπέρρεαν ἐμβληματικοὶ καί συμβολικοὶ τύποι, οἱ ἀναφερόμενοι στίς μεταλλαγές καί ἀναπλάσεις τῆς φύσεως, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυπτε ἡ ἀκολουθούμενη ὁδὸς τῆς ἐρευνας τοῦ ἀρχικοῦ αἰτίου. Ὅλα αὐτὰ γίνονταν μέ ἀποκαλυπτόμενες δοξασίες, ὑπὸ τόν πέπλο ἀλληγοριῶν μυστηριακῶν καί διδασκαλιῶν μυστικῶν. Ἔτσι ὁ μουόμενος καθίστατο κύριος μιᾶς τελείας σχηματικῆς μορφῆς.

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο διαμορφωνόταν στό ἱερατεῖο μία διακεκριμένη τάξη ἀποτελούμενη ἀπὸ μύστες, οἱ ὁποῖοι ἀρχι-

κῶς ἐπάνω στά σχέδια τῶν ἱερέων, οἰκοδομοῦσαν μνημεῖα ἀφιερωμένα στήν λατρεία τῶν θεῶν.

Οἱ μυστηριακές τελετές καί διδασκαλίες στήν Ἑλλάδα καί τήν Αἴγυπτο εἶχαν τήν ἴδια κρυμμένη ὑπὸ τούς διαφόρους θρύλους παράδοση. Κατά τόν Πλούταρχο ὁ Ὅσιρις καί ὁ Βάκχος ἦσαν πρόσωπα τά ὁποῖα ἐξέφραζαν τήν ἴδια θεότητα. Ἴσως καί Δήμητρα ταυτίζονταν, τὰ Παμίλια τῶν Αἰγυπτίων κατέστησαν Διονύσια τῶν Ἑλλήνων καί τὰ Ἰσιακά εἶναι ἀνάλογα πρός τὰ Ἑλευσίνια.

Δέν εἶναι, λοιπόν, ἀπορίας ἄξιον ὅτι καί οἱ ὁργανώσεις τῶν ἀρχιτεκτόνων καί τεχνιτῶν καί στίς δύο χώρες ὑπῆρξαν παράλληλες καί ταυτόσημες καί μυστηριακές. Τὰ πρῶτα θεάτρα, ὅπως θά ἐκτεθῇ ἱστορικῶς παρακάτω, στήν Ἑλλάδα κτίσθηκαν ἀπὸ τούς ἱερεῖς τοῦ Διονύσου. Αὐτοὶ καθιέρωσαν κατά τὰ μεγάλα Διονύσια, τίς πρῶτες θεατρικὲς παραστάσεις. Οἱ ἐπιφορτισμένοι δέ ἀρχιτέκτονες ὑπάγοντο στοὶ ἱερατεῖο, διὰ μύσεως καί ἀπεκαλοῦντο Διονυσιακοὶ τεχνῖτες ἢ Διονυσιαστές.

Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ στήν Μικρὰ Ἀσία μετέφεραν τὰ Διονυσιακά μυστήρια. Ἐκεῖ οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖτες ἐξασκοῦσαν τήν τέχνη τους καί τήν ἀνήγαγαν στοὶ σημεῖο τῆς τελεόττης τήν ὁποία μαρτυροῦν καί σήμερα τὰ μνημεῖα τὰ ὁποῖα ἔκτισαν, καί ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τήν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη.

Μόνον αὐτοὶ εἶχαν τό ἀποκλειστικὸ προνόμιο νά κτίζουν ναοὺς, θεάτρα καί ἄλλα δημόσια κτίρια. Σύν τῷ χρόνῳ δέ, ἀπέβησαν πολυάριθμοι καί μέ αὐτὴν τὴν ὀνομασία ἐξασκοῦσαν τήν τέχνη τους στήν Συρία, τὴν Περσία μέχρι τίς Ἰνδίες.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου καθόρισαν πρός διαμονὴ τῶν Διονυσιακῶν τεχνιτῶν τὴν πόλη Τέων. Ἐκεῖ αὐτοὶ σχημάτισαν τίς ἀδελφότητές τους, τίς ὁποῖες καλοῦσαν «**κοινά**». Πρός ἀναγνώριση μεταξὺ τους εἶχαν εἰδικές λέξεις καί σημεῖα ἀναγνωρίσεως προερχόμενα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ μύσησίν τους στήν τέχνη τους. Κάθε κοινὸ εἶχε ἴδιο τίτλο, ὅπως π.χ. «**Κοινόν τοῦ Ἀττάλου**», «**Κοινόν τῶν ἐταίρων τοῦ Ἑσχίνου**» κ.λπ. καί τελοῦσε ὑπὸ τὴν διεύθυνση διδασκάλου, μέ ἐπόπτες ἐκλεγομένους κατ' ἔτος. Στίς μυστικὲς τελετές τους χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τους. Κατὰ ὀρισμένες ἐποχὲς συνήρχοντο σέ συμπόσια ἢ γενικὲς ὁμηγύρεις καί ἀπένεμον βραβεῖα στοὺς ἐπιδεδιξίτερους τεχνῖτες. Οἱ πλουσιώτεροι ὀφείλαν βοήθεια καί συμπαράσταση στοὺς πτωχότερους καὶ γενικῶς τούς ἐξω τῶν ὁργανώσεων πτωχοὺς καί ἀσθενεῖς. Σέ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διεκρίνονταν γιά τὴν ἀλληλεγγύη καί τὴν ἀδελφότητά τους ἀνήγειραν ἐπιτύμβια μνημεῖα, τὰ ὁποῖα σώζονται καί σήμερα στὰ νεκροταφεῖα τοῦ Σιβερχισάρ καὶ τοῦ Ἐρακί. Πρόσωπα διακεκριμένα, ὅσχετα πρός τὴν οἰκοδομικὴ, ἀνακηρύσσονταν πόλλες φορές πατρωνες ἢ ἐπίτιμα μέλη καί κατά μία ἐπιτύμβια ἐπιγραφή ἀναφερομένη ἀπὸ τόν Chan Ottler, ὁ Ἀτταλος, ὁ δεῦτερος βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου φέρεται νά κατέχῃ τὸν τίτλο αὐτόν στήν ὁργάνωση. Κατὰ τὸν 3ο μ.Χ. αἰῶνα ὁ Θεόφραστος γράφει: «**Συμφώνως πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας λιθουργικῆς οἱ γλύπται καὶ οἱ λιθουργοὶ ἐταξίδευον ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς γῆς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων διὰ νά κατεργάζωνται τό μάρμαρον, τὸν ἐλεφαντόδοντα, τό ξύλον, τὸν χρυσόν καὶ τὰ ἄλλα μέταλλα. Τούς ναοὺς ἤγειρον ἐπὶ θεῶν ὑποδειγμάτων. Εἰς τὴν γενεὴν τειράν των Ἑλλάδα, οἱ Διονυσιασταὶ τεχνῖται εἶχον ὁργανωθῆ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον**».

Δέν ὑπάρχει ἐπίσημη ἱστορικὴ πηγὴ συνδέσεως τῶν ἐνώσεων τῶν οἰκοδόμων τῶν Ἰουδαίων πρός τούς ἀνήκοντες στίς ἀδελφότητες τῶν Διονυσιακῶν τεχνιτῶν. Οἱ Φοῖνικες ὅμως συνεδέοντα μέ αὐτοὺς καί κατ' ἐπέκταση οἱ Τῦροι. **Οἱ τελευταῖοι φέρονται συμμετέχοντες στήν οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ**

του Σολομώντος, ο οποίος φέρει δείγματα παραλλήλου άρχιτεκτονικού πνεύματος των Διονυσιαστών τεχνιτών, διότι εκτίσθη κατά τό υπόδειγμα των ναών του Ἡρακλέους καί τῆς Ἀστάρτης. «*Ἡ σχέσις των μερῶν πρὸς ἄλληλα*», γράφει ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, «*καί πρὸς τό ὅλον, αἱ διαστάσεις τοῦ ναοῦ ἐσυμβόλιζον τό κοσμικόν σύστημα. Οἱ δώδεκα ἄρτοι τῆς σκηνῆς τῆς διαθήκης ὑπενθύμιζον τοὺς δώδεκα μῆνας τοῦ ἔτους, τὰ ἑβδομήκοντα κηροστάσια τῆς λυχνίας τὰς ἑβδομήκοντα ὑποδαιρέσεις τῶν ἀστερισμῶν, τὰ δέ ἑπτὰ κηροστάσια τοῦ ἱεροῦ κηροπηγίου τοὺς ἑπτὰ πλανήτας*». Ὁ δὲ Σολομῶν στίς παροιμίες ἀναφέρει «*ἡ υπερτάτη σοφία ἐκτισε τὸν οἶκον τῆς καί ἐλάξευσε τὰς στήλας τῆς*».

Οἱ Διονυσιαστές ἀρχιτέκτονες παρά τό διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου τό ὁποῖο καταργοῦσε ὅλες τίς μυστικές ἐταιρεῖες καί ἐνώσεις φαίνεται ὅτι διατήρησαν τὰ «*κοινά*» τους μέχρι τίς Σταυροφορίες, ὁπότε διέβησαν στήν Εὐρώπη καί συνέχισαν τήν ζωὴν ὑπὸ μορφὴν μνητικῶν ἀδελφοτήτων. Αὐτό ἀκριβῶς δέχεται ἡ αὐθεντική σχολή τῆς καταγωγῆς τῶν ἀδελφοτήτων τοῦ Μεσαίωνος ἡ ὁποία ἐπεκτείνει τήν παράδοση μέχρι τῶν σημερινῶν μυστηριακῶν θεωρητικῶν ὁργανώσεων⁶⁶. Στά μνητικά τυπικά τῶν ὁργανώσεων αὐτῶν ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀνωτέρω ἱστορική σύνδεση.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Τὰ Διονυσιακά μυστήρια ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθησαν εἶναι πολύμορφα καί ὑποκρύπτουν πολλοὺς δογματισμούς, πολλοὺς συμβολισμούς καί πολλές θρησκευτικο-φιλοσοφικές ἀρχές νοητικές, καί τεχνικές «*αἰσθητικές*».

Δογματικῶς ὁ πολύμορφος αὐτός Θεός παρίσταται ὡς ἀρχικό αἷτιο τῆς μεταβολῆς τῆς ὕλης στήν φύση. Θρησκευο-φιλοσοφικῶς καί ἐσχατολογικῶς ὡς ἐκδήλωση τῶν φάσεων τῆς πορείας τῆς ψυχῆς στό ἀνθρώπινο γένος, νοητικῶς ὡς καθοδήγηση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος στά ἐξευγενισμένα ἐπίπεδα τῆς ἀνατάσεώς του, στίς τέχνες δέ ὡς εὐγενῆς ἐμπνευση τοῦ καλοῦ καί τοῦ ωραίου. Ἐτσι, ἡ προσωποποίηση ἢ οἱ προσωποποιήσεις τοῦ Διονύσου δέον νά ἐρμηνευθοῦν βάσει τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων ἐκδηλώσεων, τῆς ὕλικῆς, τῆς ψυχικῆς, τῆς πνευματικῆς καί τῆς τεχνικῆς «*αἰσθητικῆς*»⁶⁷.

α) Ἡ ὕλική ἐρμηνεία

Ὁ Διόνυσος ὑπῆρξε Θεός ἀγροτικός καί φίλος τοῦ Ἡφαίστου. Ἐφεῦρε τήν ἄμπελο διδάσκοντας στοὺς ἀνθρώπους τήν φυτεία τῆς, τήν καλλιέργεια, τήν μεταβολή τοῦ χυμοῦ τῆς σέ οἶνο, ὁ ὁποῖος μετέδιδε πρόσθετη μυστική δύναμη, καί μεθοῦσε τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς ἐκ τούτου παρίσταται κερασφόρος ὑπὸ τὴν ἐννοία τοῦ κυρίου τῆς δυνάμεως καί τῆς ἰσχύος.

Ὁ Εὐριπίδης, στίς «*Βάκχες*» του, λέει ὅτι ὁ γιός τῆς Σεμέλης βρῆκε τό ὕγρὸ αὐτὸ ποτὸ γιὰ τοὺς θνητοὺς πρὸς κατάπαυση τῆς λύπης τους, ἐπιφέροντας τήν λήθη τῶν καθημερινῶν θλίψεων, βασάνων καί τῶν πόνων τους καί παρέχοντας σέ αὐτοὺς τὸν ὕπνο. Ὁ Διόνυσος προσωποποιεῖ τίς φάσεις τῆς ἀμπέλου. Ἐχει, ὅμως, ὡς σύμβολο τὸν ἀειθαλὴ κισσό, περιπλεγμένο μέ τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου στὸν θύρσο του, παριστῶντας μέ αὐτόν τήν αἰωνιότητα τῆς βλαστήσεως.

Ἡ μητέρα του Σεμέλη - ἡ παρθένος γῆ - γονιμοποιεῖται με τήν θεία ἐπίδραση τοῦ νεφεληγερέτου Διὸς καί ἐνῶ ἐκεῖνη κατακαίεται ἀπὸ τίς ἡλιακές ἀκτίνες, τό τέκνον τῆς, τό κλῆμα, ἐξακολουθεῖ τήν ζωὴν του, ἀποκόπτεται καί ἀνακτᾷ νέα

ζωὴ ὡς χυμός - οἶνος. Κατὰ τήν ἀνθιστὴν τοῦ τό κλῆμα ἐκτρέφεται ἀπὸ τίς Νύμφες οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τήν ὕγρασία. Διὰ τῶν καταβολάδων του πλανᾶται πρὸς τίς πηγές καί τὰ ρυάκια καί γι' αὐτὸ ὁ Διόνυσος εἶναι ὕψης, «*ὕγρος*».

Συλλατρεύεται, ὁ Θεὸς τῆς ἀμπέλου, μέ τὸν Ἀπόλλωνα στοὺς Δελφούς καί ὡς προελέχθη εἶναι ταυτοχρόνως φίλος τοῦ Ἡφαίστου. Κατ' αὐτόν τὸν τρόπο ἡ οὐράνια θερμότητα μαζί μέ τὴν χθόνια συμβάλλουν στήν γονιμότητα τὴν ἀναγκαία γιὰ τὴν βλάστηση τῆς ἀμπέλου. Εἶναι, λοιπόν, φίλος τοῦ πυρός καί τοῦ φωτός. Τό πῦρ καί τό λανθάνον φῶς διοχετεύεται στίς φλέβες τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τὴν μορφὴ τῆς δυνάμεως τοῦ οἴνου καί τοὺς διεγείρει στήν γονιμότητα καί τὸν ὄργασμό. Αὐτὸ συμβολίζεται στίς ἐορτές τοῦ Διονύσου μέ τὴν παρουσία τοῦ φαλλοῦ. Τό πῦρ ὑπὸ ἀλληγορική μορφὴ ἐμφανίζεται μέ τὴν χρῆση τῶν δάδων καί τῶν λαμπτήρων κατὰ τίς ἱεροτελεστίες. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶναι παγγεννήτωρ, παντεπόπτης καί χρυσοφεγγής. Ὄταν οἱ ἀνθρωποι μεθοῦν τό φθινόπωρο, ἀρχίζουν οἱ πρῶτες καταιγίδες καί τό ἐξ οὐρανοῦ πῦρ φαίνεται ὑπὸ μορφὴ ἀστραπῶν καί κεραυνῶν μέ τίς βροχές, ὡς ἐκ τούτου, εἶναι πατέρας τοῦ πόντου τῆς γῆς.

Ὁ χειμῶνας εἶναι ἐχθρὸς του διότι δαμάζει τὴν βλάστηση καί τὴν νεκρώνει.

Κατὰ τὸν μῦθο τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀμπέλου, ὁ Ἰκάριος, παραβαίνει τὴν ἐντολὴ τῆς λογικῆς χρήσεως τοῦ οἴνου καί θανατώνεται, ἡ δὲ κόρη του Ἡριγόνη κρεμάται ἀπὸ τό δένδρο συμβολίζοντας τὸν αἰωρούμενο βότρυ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀρχομένου μαρasmus τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου.

Οἱ ἀγροτικές ἐορτές εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῆς χαρᾶς κατὰ τὸν τρυγητό, ἡ περιπλάνηση μέ τοὺς Σειληνοὺς καί τοὺς Σατύρους στά ὄρη, ὁ συνεορτασμός τῶν ποιμένων πού κατέρχονται ἀπὸ τὰ ὄρη μέ τὰ ποίμνια τους καί συναντῶνται μέ τοὺς ἀγρότες καί τὴν πόση τοῦ νέου οἴνου.

Τὰ παθήματα τοῦ Βάκχου ἀντιστοιχοῦν στό πάθημα τῶν σταφυλίων, τὰ δὲ Λήναια καί Θεοῖνια, ἡ καθιέρωση τοῦ περιστατικού ἀποσφραγίσεως τῶν βυτίων καί τῆς πρώτης καταναλώσεως τοῦ ζυμωθέντος προϊόντος τῆς ἀμπέλου.

Ἡ ἄνοδος τῶν ἐξάλλων Θυιάδων πρὸς τὰ ὄρη παριστᾷ τὴν ἄνοδο τῆς βλαστήσεως στίς κορυφές τῆς γῆς καί τὴν ἐξάπλωση τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου στήν παρθένα φύση.

Τὰ ὄργια τὰ τελούμενα στὸν Κιθαιρῶνα ὑπενθυμίζουν τὴν φρυγικὴν καταγωγὴν τοῦ Θεοῦ, πού ταυτίζεται μέ τὸν ἀγροτικό Ἄττιδα. Τέλος, οἱ Σαβαζιανές ἐκδηλώσεις ὑπενθυμίζουν τὴν ἀκολασία στήν ὁποία ὁδηγεῖ ἡ κακὴ χρῆση τοῦ οἴνου.

β) Ψυχικὴ ἐρμηνεία

Γέννηση, συντήρηση, θάνατος, ἀνάσταση καί μετεμψύχωση, αὐτὸς εἶναι ὁ κύκλος τῶν διαδοχικῶν φάσεων τῆς ψυχῆς, τῆς κυκλιζομένης ἀπὸ τὸν νόμο τῆς γήινης ὑπάρξεως, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν μονάδα ὁλόκληρης τῆς δημιουργίας. Αὐτὸ εἶναι τό δόγμα τῶν Ὀρφυκῶν κατὰ τὸν νεοπλατωνικό ἐθνικό φιλόσοφο Πρόκλο. Ἀπὸ τὴν μία ἀρχὴ δημιουργοῦνται οἱ θνητοὶ καί ἐμψυχοῦνται. Ὁ μοναδικὸς θεὸς τῶν Ὀρφυκῶν, Ζεὺς, πέμπει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Λυσαῖο (λυσίπονο) Διόνυσο, γιὰ νά κατέλθῃ στά ὑποχθόνια σκότη τοῦ Ἄδου, στὸν κόσμον τοῦ θανάτου, γιὰ νά πάθῃ καί νά ἀναστῇ. Στὴν γέννησίν του ὑφίσταται τὸν κίνδυνον τοῦ βρέφους μύστου τοῦ γεννημένου ἀπὸ ἄσπορη κύηση διὰ μέσου τῆς παραδόξης συλλήψεως, ἡ ὁποία ἐμφανίσθηκε μέ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς θείας δυνάμεως ἐν εἴδει χρυσῆς βροχῆς. Ὑποκύπτει σέ πρόωρον

θάνατο γιὰ νά ἀποκτήσῃ νέα γέννηση, ἐνῶ κυοφορεῖται στὸν μηρό τοῦ υπερτάτου ὄντος, τό ὁποῖο πλέον συνδυάζει καί τίς δύο ιδιότητες, τοῦ πατρὸς καί τῆς μητρός. Ἐτσι, «*Ζεὺς ἄρσῃν ἐγένετο, Ζεὺς ἄμβροτος ἐπλετο νύμφῃ, Ζεὺς πνοὴ πάντων, Διὸς δ' ἐκ πάντα τελεῖται*».

Παριστάμενος ὁ Διόνυσος μέ ἀνθρώπινη μορφὴ μεσάζει μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων εἰκονιζόμενος κατὰ τό ἥμισυ θαμμένος στήν γῆ καί κατὰ τό ἕτερον ἥμισυ προβαίνοντας πᾶν ἀπὸ αὐτὴν. Κατ' αὐτόν τὸν τρόπο εἶναι καί μεσάζων μεταξύ νεκρῶν καί ζωντανῶν.

Κατὰ τὴν Ὀρφυκὴ διδασκαλία, ἡ ἀνωτέρω ἀπεικόνιση εἶναι ἡ παράσταση τῆς ψυχῆς πού καταβαίνει στὸν Ἄδου, γιὰ νά δοκιμασθῇ, καί ἐπανερχόμενη ἀμέσως σέ νέα ἐνσωμάτωση γιὰ νά ἐνταφιασθῇ στὸν τάφο τοῦ σώματος, νά κολασθῇ στήν ψευδαισθησίαν τῆς ζωῆς, ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τὴν τέλεια κάθαρση, ὁπότε ἀνακαλεῖται στήν μακαριότητα ἀφοῦ ἀπελευθερωθῇ τελικῶς ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν αὐτήν. Ἰνδικὴ θρησκευτικὴ παράδοση τῶν «*άβατάρ*» τῆς ψυχῆς, πού ὁδεύει μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες δοκιμασίες, πρὸς τὴν νιρβάνα.

Ἡ πάλιν τοῦ Διονύσου μέ τοὺς Τιτᾶνες καί τὰ παθήματά του, ἀποτελοῦν τὴν σύνθεση τοῦ κοσμογονικοῦ μυστηρίου. Ἡ ψυχὴ πλανᾶται ἐξ ἀρχῆς στό χάος, ὅπως ὁ Ζαγρεὺς στά υποχθόνια τῶν Τιτάνων, γιὰ νά ξαναβρῇ μία τάξιν στήν ζωὴ.

Οἱ Τιτᾶνες εἶναι τὰ πνεύματα τῆς ἀποσυνθέσεως, διαλύουν τό πᾶν, ἀπομένει ὅμως ἡ καρδιά, τὴν ὁποία ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναφέρει στήν ζωὴ καί ἡ νέα ὄντοτητα ἐξ αὐτῆς ἡρωϊκῶς μαχομένη κατὰ τῶν τεράτων τοῦ σκότους ἀποδεικνύεται νικητρία. Ἐτσι ἐνώνεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος μέ τὴν θεία ψυχὴ διὰ τοῦ Διονύσου παθοῦσα, ἀθλήσασα καί νικήσασα.

Ὁ Ζαγρεὺς τῶν Διονυσίων καί ὁ Ἰακχος τῶν Ἐλευσινίων, μία καί ἡ αὐτὴ προσωποποίηση τοῦ θεοῦ, διὰ τῶν παθῶν τους, διδάσκουν τοὺς ἀνθρώπους ὅτι πέραν τοῦ τάφου ὑπάρχει ἄφθαρτη ζωὴ. Καί ὁ μὲν Ζαγρεὺς τὴν ζωὴν αὐτὴν συνεχίζει σέ νέες ἐνσαρκώσεις, ὁ δὲ Ἰακχος σέ μία ζωὴ αἰώνια, ἀποδεχόμενη τὴν ἀνταπόδοση ἀναλόγως τοῦ προτέρου βίου τῆς. Ἀλλὰ καί στίς δύο αὐτές μυστηριακές περιπτώσεις ἐνυπάρχει ἡ πίστις πρὸς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Αὐτὸ ἐκφράζουν ἀκόμη τὰ **πανσπέρμια**, δηλαδὴ ἡ θυσία στὸν βωμὸ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἐρμῆ, κατὰ τίς ἐορτές τῶν Διονυσίων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν προσφορά χαρᾶς στίς ψυχές τῶν νεκρῶν, ἀγάπη πρὸς τὴν σκιά τους καί ἀνάμνηση τῆς προϋπάρξεώς τους. Νέα καί αὐτὴ ἀπόδειξη τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ἡ λατρεία στοὺς νεκροὺς προγόνους.

Τὴν προσδοκίαν τῆς ἀναστάσεως συμβολίζουν οἱ στὸν Παρνασσὸ ἀνερχόμενες Θυιάδες. Οἱ δᾶδες καί τὰ φῶτα λάμπουν στά σκότη τῆς γήινης ὑπάρξεως ἐν μέσῳ τῶν ὁρμῶν καί τῆς ἀνθρώπινης ἀμερμηνείας, πού συσκοτίζει τὴν λογικὴν.

Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ὀρφυκῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, ὁ θεῖος μυσταγωγὸς τῶν μελωδῶν Ὀρφεύς, ὅταν ἔχασε τὴν σύζυγό του Εὐρυδίκη εἶχε τὴν χαρὰ νά κατέλθῃ στὸν Ἄδου γιὰ νά τὴν ἀπελευθερώσῃ, ἀλλὰ ἐπαναφέροντάς τιν στήν ζωὴ παρέβη τὴν ἐντολὴν νά μὴ στρέψῃ τὰ μάτια πίσω στό ἔρβεος καί τὴν ἀπώλεσε διὰ παντός. Ἐτσι ὁ θνητὸς θά χάνῃ διὰ παντός τὴν ψυχὴν του ὅταν ὑποκύπτῃ στίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες.

Ὁ **Σαβάζιος Διόνυσος** εἶναι ἐπικούρειος. Κατὰ τὸν **Ἐπίκουρον**, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς, τό μέτρο τῶν **τέρψεων** παρατείνει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Γι' αὐτὸ στά μυστήρια τῶν **Σαβαζίων** παρίσταται ἡ **Περσεφόνη** νά κρατᾷ τὸν ὄφι τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ παντός. Ἀλλὰ οἱ **Σαβάζιοι** μύστες **ὑπερέβησαν** τό μέτρο καί ἔτσι χάθηκαν.

γ) Πνευματικὴ ἐρμηνεία

Στὴν Διονυσιακὴ λατρεία, ἡ πνευματικὴ ἀνάταση εἶναι ἐκδηλὴ καί συνυπάρχει μέ τὴν ἐορταστικὴν παραφορά. Ἡ ἀνάταση προκαλεῖ θαυμάσιες ἐκδηλώσεις, ὅπως οἱ **μεγαλοπρεπεῖς κοσμικὲς τελετές**, ἐνῶ ἡ παραφορά **ὑπερβατικὲς ἐνέργειες**, πέραν τοῦ ὁρίου τοῦ λογικοῦ.

Ἀπὸ τὴν μία πλευρὰ εἶναι ὁ ὕμνος στίς ἡρωϊκὲς πράξεις τοῦ Θεοῦ καί ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ μίμηση τῆς θορυβώδους ζωῆς του καί τῶν μυθολογικῶν διασκεδάσεων του. Ἐδῶ εὐωχίες, χαρά, συμπαθητικὴ συναισθηματικὴ ἔκρηξη, ὁμαδικὰ συμποσία, εὐάρεστη συναδέλφωση τῶν ἀνθρώπων σέ κοινὰ συναισθήματα, προσωρινὴ ἀναστολή τῆς δουλείας, παύση κάθε καταδιώξεως. Ἐκεῖ παραλογισμοί, μέθη, ἀκολασία, μαινόμενος ὄργασμός, ἀποχαλίνωση. Καί πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πλανώμενος ὁ Διονυσιακὸς μυστικισμὸς ἐπεκτεινόμενος εἰς ὑπερβατικὴν μεταφυσικὴν. Ὁ τάφος τοῦ Διονύσου βρίσκεται δίπλα στὸν ὕψηλὸ τρίποδα τῆς Πυθίας, ἡ ὁποία μασᾷ τὰ φύλλα τῆς δάφνης καί χρησιμοδοτεῖ.

Ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων καί τῶν διασκεδάσεων εἶναι συγχρόνως προστάτης τῆς μαντικῆς καί τῆς μαγείας. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν του ὑπόκειται ὁ προφητικὸς ἐνθουσιασμός, τὰ ὄνειρα, ἡ ῥέμβη, οἱ ὄνειροπόλες σκέψεις, ἡ ἔρωτικὴ μυστικοπάθεια, τὰ ὁράματα, ἡ τηλεπαθητικὴ διάθεση, οἱ δεισιδαιμονίες, ἡ δημιουργικὴ φαντασία καί ἡ μυθικὴ ἐμπνευση.

Μαζὶ μέ τὸν Ἀπόλλωνα εἶναι κύριοι τῆς λανθάνουσας στὸν ἀνθρώπο ἐνοράσεως «*πνευματικῆς μέθης*» ἡ ὁποία διασπᾷ τὴν ὕλικὴ ὑπόστασίν του καί τὸν ὁδηγεῖ σέ ἐκδηλώσεις ἐκτός τοῦ ζῶντος κόσμου. Ὁ μάντης Τειρεσίας ψεχθεὶς γιὰ τοὺς χρησμούς του, εἶπε ὅτι «*ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ οἰανδήποτε ἐπήρρειαν τοῦ Διονύσου θεωροῦνται παράφρονες*». Διότι ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ ὕλικά δεσμά του καί τοὺς νόμους τῆς συμβατικῆς λογικῆς τοῦ θετικισμοῦ, ἔλκεται ἀπὸ τὴν δίνην τῶν συναισθημάτων τῆς καρδιᾶς του καί δέχεται ἐντὸς του τὴν ἀκτινοβολία τῶν φανταστικῶν κόσμων. Ὑπὸ τό κράτος τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῆς ἀποβαίνει δημιουργὸς μύθων, πλάστης ἱστοριῶν καί διηγήσεων, καλλιτέχνης ἀριστουργημάτων καί συνθέτης τελετουργικῶν λατρειῶν. Ἡ θρησκευτικὴ ἀνάσταση εἶναι καθρέπτης διεγέρσεως πού παρουσιάζει τό εἶδωλο τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παρατηροῦντος τοῦτον. Ὁ προφητικὸς ἐνθουσιασμός διασπᾷ τὸν πέπλο τοῦ μέλλοντος. Τὰ ὄνειρα εἶναι παραστάσεις πού ἐκκινοῦν ἀπὸ τὸν ἀόρατον κόσμον καί δέν ὑπάρχει θρησκεία νά μὴ τὰ ἀναφέρῃ ὡς προειδοποιήσεις πραγματικῶν συμβάντων. Τὰ ὁράματα εἶναι τό προνόμιον τῶν ἀληθῶν μυστῶν. Ἡ ῥέμβη εὐχάριστη, πνευματικὴ ἀπόλαυση. Ἡ τηλεπαθητικὴ διάθεση ἀόρατος δεσμός, μεταξύ δύο ζώντων πνευμάτων, οἱ δεισιδαιμονίες, φόβοι ἐρχόμενοι ἀπὸ τό ὑπερπέραν καί ἡ δημιουργικὴ φαντασία, ἡ ἀστείρευτὴ πηγὴ τῆς προόδου.

Ἡ παράσταση τῆς ἐπιβεβαιώσεως τοῦ Διονύσου διὰ τῆς πράξεως τῆς Ἀθηνᾶς μαρτυρεῖ τὴν ἐπιζῶσα σοφία τοῦ μεταλογιζόμενου ἀνθρώπου ἢ καί Θεοῦ.

«**Ὁ θεὸς πρέπει νά φέρεται ὑπερήφανος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θυμοῦ του**», ἀπαντᾷ ἡ μητέρα τοῦ Πενθέως ὅταν ὁ Διόνυσος στὸν μῦθον εἰρωνεύεται γιὰ τό πάθημά της διότι δέν τοῦ φέρθηκε καλὰ. Εἶναι τό ἄκρον ἄωτον τοῦ υπερτάτου θρησκευτικοῦ ἰδεαλιστικοῦ πνεύματος ἡ ἀνωτέρω φράση στοὺς ἀρχαίους.

Λυρισμὸς ἐπικρατεῖ στήν ἐρμηνείαν τοῦ Διονυσιακοῦ πνεύματος. Ὁ **Σοφοκλῆς** στὸν «*Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶν*»:

«Σένα στὸν βράχο ἀπάνωθε πού ὁ καπνὸς σέ βλέπει καὶ λάμπει φλόγα φωτεινὴ σάν Βακχικὰ χορεύουν οἱ Νύμφες οἱ Κηρύκειες στῆς Κασταλίας τὴν βρύση κισσένιοι φράκτες σ' ἀκολουθοῦν ἀπ' τὰ βουνά τῆς Νύσας σέ μία πομπή μέσ στίς πλαγιές τίς πράσινες ἀντάμα, στὸ ξέσπασμα τῶν τραγουδιῶν τὰ πάμπολλα σταφύλια τῶν ἀμπελώνων, σάν κοντά νά μᾶς ἰδῆς κοντεύεις διαβαίνοντας καμαρωτός μέσ στῶν Θηβῶν τούς δρόμους. Ὡ σέρνεις σέ χορὸ τὰ λαμπερά τ' ἀστέρια στῆς νύκτας τὸ ξεφάντωμα ἐδῶθε παραστέκεις. Τοῦ Δία σύ παιδί καί γέννα φανερώσου μέ τίς Βακχίδες βασιλιᾷ, πού πάντα σ' ἀκολουθᾶνε κι ὅλο χορεύουν γύρω σου ὅλονυχτίς κοντά σου Σύ πού σκορπᾷς σ' ἐμᾶς χαρὰ ξεφαντωμένη»⁶⁸.

Ἀλλά καί ὁ Ἀριστοφάνης στούς Ἀχαρνῆς γράφει:

«Θά ψάλλω τώρα, θε νά τραγουδῶ θά ξανατραγουδήσω τὴν τελετὴ τοῦ Διόνυσου π' ἀφῆσαν οἱ πατέρες... Ψάλτε τὴν ἱερὴ ὠδή μέσ στὴν ὅλονυχτία οἱ μύστες παίζουν τὸν αὐλό, κάπου ἐδῶ κοντά μας καὶ τραγουδοῦν τὸν Ἰακχο χωρίς ἀμφιβολία. Ἰακχε! ἔλα μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἱερό λειβάδι, γιὰ νά χορέψης συντροφιά μέ φίλους ἀγιασμένους τινάζοντας ἀπὸ μυρτιά πολύκαρπο στεφάνι ὁπού φορεῖς μέ ἀρχοντιά καὶ χάρη στὸ κεφάλι καὶ στήσε τώρα τὸ χορὸ, γεμᾶτο ἅγια χάρη, μέ μᾶς τούς μύστες τούς ἀγνοῦς, τὸν τρισαριτωμένο... Ἔλα καί σήκω Ἰακχε! τίναξε τίς λαμπάδες ὁπού στὰ χέρια σου κρατᾷς καὶ εἶναι φλογισμένες φώτισε μέ λαμπρότητα στὸ φῶς τῆς τελετῆς του ὡσαν ἀστέρι λαμπερὸ τὸ ἱερό λειβάδι»⁶⁹.

Ὁ Διόνυσος ἐξεδιώχθη μαζί μέ τούς ἄλλους Θεοὺς θρησκευτικῶς. Τὸ Διονυσιακὸ πνεῦμα, ὅμως, ἐπέζησε μέχρι σήμερα, ζῇ καὶ θά ὑπάρχει ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνθρωπότητα. Ἀλλά γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ θά μιλήσουμε ἀμέσως παρακάτω.

δ) Ἡ αἰσθητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐρμηνεία

Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ Διονυσιακὸ πνεῦμα ἐπέζησε καὶ θά ζῇ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνθρωπότητα, πού ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ τῆς κοσμοϊστορικῆς διαθήκης τοῦ Διονύσου, ἡ ὁποία ἐλίκνισε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ τὴν τέχνη, δέν χρήζει ἀποδείξεων. Ἡ προσωπίδα τοῦ Βάκχου καὶ σήμερα ἀκόμη εἶναι τὸ σύμβολο τῶν θεαμάτων ὑπὸ οἰαν-δήποτε μορφή, ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῶν σκιῶν μέχρι τοῦ κινηματογράφου καὶ τῆς τηλεοράσεως. Ἀλλά καὶ ἐμπνευσμένοι καλλιτέχνες τοῦ αἰῶνος μας στὴν ἐποχὴ τῶν ἐορτῶν τοῦ Διονύσου θά ἀναχθοῦν, γιὰ νά σπουδάσουν τούς πρώτους κλασσικοὺς τύπους τῆς μουσικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ χοροῦ, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἐν γένει τῶν καλῶν τεχνῶν. Στὴν λατρεία τοῦ Διονύσου ἐνυπάρχει τὸ σπέρμα τῆς φιλήδονης ἀγάπης πρὸς τὸ κάλλος καὶ ὁ προσανατολισμὸς πρὸς τὴν ἰδεώδη ἐκφρασὴ του.

Ἡ κωμωδία ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τούς ἡγουμένους τῆς φιλικῆς πομπῆς οἱ ὁποῖοι ἐψάλλαν τὸν κῶμο⁷⁰. Αὐτὸ ἐγράφη στὴν ἐποχὴ τῶν ἐορτῶν τοῦ Διονύσου. «Ὡλθεν ὁ Διόνυσος νά συγκινήσῃ τὴν Παλλάδα καὶ ἡ τραγωδία ἐγεννήθη εἰς τὰς ἐορτάς τῶν Διονυσίων καὶ ἔσκαψε τὸ ἄσυλόν της παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν» αὐτὸ γράφεται σήμερα μετὰ δύο χιλιάδες ἐπτακόσια ἔτη⁷¹. Οὐδεμία πνευματικὴ κληρονομία δέν παρέμεινε

τόσο ἀδιάφορη ἐπὶ τόσο χρόνο. Καὶ ἀκόμη δέν γέρασε οὔτε ποτὲ θά γεράσῃ, ἐφ' ὅσον ζῇ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Διότι εἶναι μία διαθήκη κοσμοϊστορικῇ.

Στίς κοσμικὲς ἐορτές τοῦ Διονύσου ἐψάλλοντο τὰ ἐγκώ-μιά του καὶ ὁ διθύραμβος. Ὁ Θέσπις, ἓνας κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἐγκωμιαστῶν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ἀπήγγελλε στὴν ἱκαρία τῆς Ἀττικῆς κατὰ τίς ἀγροτικὲς ἐορτές στίχους σχε-τικoὺς δικῆς του ἐμπνεύσεως. Αὐτοὺς, μαζί μέ τούς συγχορευ-τές του, τούς μετέβαλλε σέ στιχομυθίες, διαλόγους καὶ τέ-λος σέ παραστάσεις. Σχημάτισε κατόπιν τὸν πρῶτο θίασο. Ἡ φήμη του ἐξαπλωνόταν καὶ τίς παραστάσεις του τίς ἐπέ-κτεινε παραπέρα. Γιὰ νά κινῆται πρὸς τὰ διάφορα Διονυσιακὰ πανηγύρια μεταχειρίσθηκε ὡς μεταφορικό μέσον ἄμαξα στὴν ὁποία ἐπιβίβαζε τὸν θιασὸ του. Τὴν ἄμαξα χρησιμο-ποιοῦσε ὡς σκηνὴ γιὰ νά γίνεται θεατὸς ἀπὸ τούς πανη-γυρίζοντες. Ἡ ἄμαξα, ὅμως, ἀπέβη ἀνεπαρκὴς γιὰ τὴν κίνηση τῶν ὑποκριτῶν του κατὰ τίς παραστάσεις καὶ ἔτσι μετε-τράπη σέ εἰδικὸ καὶ κατάλληλο ἄρμα, ἐπάνω στὸ ὁποῖο παίζονταν τὰ ἔργα καὶ ἔτσι ἐμφανίσθηκε τὸ πρῶτο πλανόδιο θέαμα στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Παίζονταν σέ αὐτὸ διάφοροι ρόλοι μέ τέτοια ἀληθοφάνεια, ὥστε ὅταν ὁ θίασος τοῦ Θέσπιδος ἔδωσε παραστάσεις στὴν Ἀθήνα, ὁ Σόλων τὴν θεώρησε δημόσια ἀπάτη καὶ καταγγεῖλε τὴν νέα τέχνη ὡς ἀνήθικη⁷². Ὁ Πεισίστρατος ὅμως τὸ 534 ἔλαβε μέρος προσφέ-ροντας ἔργο γιὰ παράσταση στὴν ἐορτὴ τῶν Διονυσίων, αὐτόν δέ τὸν μιμήθηκαν καὶ ἄλλοι. Ἀρχικῶς τὸ κωμικὸ δρᾶμα ἦταν ἄσεμνο, οἱ ὑποκριτές φοροῦσαν οὐρά τράγου, μέ τεχνητὸ ἐμφανὴ φαλλὸ καὶ κέρατα, μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Μενάνδρου. Βαθμηδὸν ἐναθροπίζονταν καὶ οἱ κωμικοὶ φοροῦσαν μόνο τὸ ἐμβλημα τοῦ φαλλοῦ.

Τὸ 500 π.Χ. τὰ ἔργα παίζονταν σέ πρόχειρα ξύλινα θέα-τρα. Κατὰ τὸ ἔτος δέ αὐτὸ τὰ ξύλινα ἐδῶλια ἐπὶ τῶν ὁποίων κάθονταν οἱ θεατές, ὑποχώρησαν καὶ πολλοὶ τραυματίσθηκαν, ἀπὸ τὸν πανικὸ πού προκλήθηκε ἐνῶ παίζόταν ἔργο τοῦ Πρατίνου⁷³. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν στὴν δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως τὸ πρῶτο λίθινο θέατρο ἀφιερωμένο στὸν Διόνυσο. Καὶ αὐτὸ διότι ἐπιμελήθηκαν τὸ κτίσμα οἱ ἱερεῖς τοῦ Διόνυσου ἔχοντας κοντὰ τους τεχνίτες οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονταν Διονυσιακοὶ ἢ Διονυσιαστές.

Ἐν τούτοις τὸ 467 π.Χ. τὸ κωμικὸ δρᾶμα καθιερώθηκε ἐπισημῶς, ὡς ἐκδήλωση κατὰ τίς Διονυσιακὲς ἐορτές. Τὸ θέατρο αὐτὸ ἦταν μέγα καὶ περιελάμβανεν σέ ἡμικύκλιο θέσεις γιὰ 15.000 θεατές.

Στὸ θέατρο αὐτὸ ὁ Αἰσχύλος ἔδωσε γιὰ πρώτη φορά τίς τραγωδίες του, ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Σοφοκλῆς τὰ δράματά τους καὶ ὁ Ἀριστοφάνης τίς κωμωδίες του⁷⁴.

Μέχρι τὸ ἔτος 380 εἶχαν παιχθῇ στὴν Ἀθήνα δύο χιλιάδες ἔργα⁷⁵.

Τὰ Διονυσιακὰ θέατρα - ἔτσι ὀνομάσθηκαν - στὸ ἐξῆς πολλαπλασιάσθηκαν ἀναγερόντα στὴν Ἑρέτρια, τὴν Επί-δαυρο, τὸ Ἄργος, τὴν Μαντινεία, τούς Δελφούς, τὸ Ταυρο-μένιο, τίς Συρακοῦσες κ.λπ.⁷⁶.

Ἡ διακόσμηση τῶν θεάτρων αὐτῶν ἔδωσε νέα ἄλματα στὸν ρυθμὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, στὸν χορὸ, στὴν γλυπτικὴ, τὴν ζωγραφικὴ καὶ τίς καλὲς τέχνες, ὅπως ἐλέχθη στὴν ἀρχή.

Δέν πρόκειται βεβαίως νά ἀκολουθήσῃ ἱστορία τῆς τέ-χνης. Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω γράφονταν γιὰ νά μπορῇ ὁ ἀνα-γνώστης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας νά λάβῃ μία ἰδέα τῶν πολύτι-μων δώρων τὰ ὁποῖα κατέλιπε στὸν κόσμον ἡ Διονυσιακὴ λατρεία, μέ τὰ μυστήριά της.

Σχόλια:

1. Ἰακχος-Βάκχος-Δάχα τῶν Ἰνδῶν, ὁ ἰσχυρὸς Ὡγνι Σόμα (Maury) Ἱστορ. Ἑθνηκ. τῆς Ἑλλάδος.
2. Διόδωρος Σικελιώτης.
3. Ἡρόδοτος.
4. Κικέρων - Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει τρεῖς Διονύσους ἄλλοι δέ ἐπτά.
5. Εἰραφίως - ἐκ ραφῆς γεννηθεῖς.
6. Ὁ Ὀμηρικὸς αὐτὸς ὕμνος ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη.
7. Αὐτόθι κατωτέρω.
8. Ὁ Σόμα ὀνομάσθηκε Βίνας (φᾶξ-αῖνος Β-) δηλαδὴ ἀγαπητός. Καὶ αὐτὸς ἔχει διπλὴ γέννηση ὀνομασθεῖς κατὰ τὴν δευτέρη Διὸνζάμαν (δῖς γεννηθεῖς), Langlois. Memories de la academie des inscriptions XVIII μέρος 2ον.
9. Ἡρόδοτος Β-13.
10. Πausan. Ψ 19-3.
11. Κατὰ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη Σεμέλη-σεμνή-παρθένος-γῆ.
12. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρο τὸν Ἀθηναῖο, πέθανε ἀπὸ κεραυνό.
13. Εὐριπίδου «Φοῖνισσαι».
14. Ἐξ οὗ καλεῖται διθύραμβος.
15. Πιθανῶς τὴν Νάουσα τῆς Νάξου, ἡ ὁποία σχετίζεται μέ τίς μυθικὲς παραδόσεις περὶ Διονύσου καὶ ὀνομαζόταν Διονυσιάς.
16. Ἑλληνικὴ μυθολογία P.Decham, J.Richepin Παγκόσμιος Μυθολογία, Felix Guirand, Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, Will Durant, Παγκόσμιος Ἱστορία II. G. Wolls -Λῆμμα Διόνυσος Ἑγκυκλοπαιδεῖας Πυρσοῦ, Λῆμμα Διόνυσος Παγ-κοσμίου Ἑγκυκλοπαιδεῖας, Λῆμμα Διόνυσος Τεκτονικῆς Ἑγκυκλοπαιδεῖας κ.λπ.
- 17,18. Ἀπολλόδωρος Γ 14,7 Ὁ μῦθος αὐτὸς ἀπετέλεσε ὑπόθεση τραγωδίας τοῦ Φρυνίχου καὶ ἄλλης ὁμοίας τοῦ Σοφοκλέους πού ἔφερε τὸ ὄνομα Ἡριγόνη.
19. Ἀστερισμὸς τοῦ Κυνὸς μέ τὸν Σείριο.
20. Κατ' ἄλλους κατὰ τὴν φθινοπωρινὴ ἰσημερία. Αὐτὸ εἶναι πιθανώτερο διότι ὑπῆρχαν καὶ καλάθια γεμᾶτα μέ σῖκα κατὰ τίς πομπές.
20. Πλούταρχος.
21. Οἱ θεσμοφοριάζουσες κρεμοῦσαν ἀπὸ τὸ περιδέραιο χρυσὸ τέττιγα, ὅπως οἱ Αἰγύπτιες κατὰ τίς ἐορτές τῆς Ἰσιδος τὸν φαλλό.
22. P. Decharme Ἑλλ. Μυθολογία. Ἀριστοφάνους κωμωδία «Ἀχαρνῆς» Ἠθικά 61.243. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Διονύσου πρὸς τὸν φαλλό, βλέπε Pausan. I-19-3.
23. F.T.B. Clavel.
24. Ἀριστοφάνης «Εἰρήνη».
25. Οἱ ὄφεις τούς ὁποίους θά συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης στίς μῆσεις τοῦ Διονύσου συμβολίζουν τὴν ἀναγέννηση τοῦ ὄντος. Καθὼς περιπίπτουν στὴν χειμερία νάρκη καὶ ἀφυπνίζονται τὴν ἀνοιξὴ εἶναι εἰκόνα θανάτου καὶ ἀναστάσεως, ἡ δέ ἀλλαγὴ τοῦ δερματός τους παρουσιάζει τὴν νέα μορφή τοῦ ἀναγεννώμενου μύστη.
26. Ὄντως ὁ F.T.B. Clavel στὴν λιτότητα τῆς περιγραφῆς εἶναι ὁ αὐθεντι-κώτερος τῶν περιγραφῶν τὴν μῆση στὰ μικρὰ Διονύσια.
27. «Κίστου δὲ καὶ θυρσεων καὶ ψαλτηρίων καὶ συρίγγων καὶ αὐλῶν ἡ πόλις ἦν πλέα πᾶσαν ἐθέασατο περὶ τὰ Διονύσια μεθύουσαν» (Πλατ. Νομ. βιβλ. I).
28. Χρυσελφάντινο στὴν Ἀθήνα κατασκευσθέν ἀπὸ τὸν Ἀλκαμένη.
29. Ὅλοι οἱ ἀγρότες, κύριοι καὶ δοῦλοι, εἶχαν τὸ δικαίωμα νά δοκιμάσουν τὸν νέο οἶνο. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὅλοι ἦσαν ἴσοι. Τὴν ἐπομένη ὁ κύριος ἔλεγε τὸ παροιμιώδες «Θύραζε, Κᾶρε, οὐκέτι Ἀνθεστήρια», Ζηνοβ. 33.
30. Ἀριστοφάνους «Ἀχαρνῆς».
31. Αἰλιανοῦ Ποικίλη Ἱστορία. Ἡ καὶ ἐκ φύλλων ἐστέφοντο φυλλίνω - Σουῖδ. «ἀσκὸν πλλειν».
32. F.T.B. Clavel.
33. Μαρτυρίες Θεοπόμου, Ἀπολλοδώρου καὶ Διδύμου Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 961-1076 καὶ Βάτραχ. 219.
34. Πολυδ. VIII 9.
35. Δημοσθ. Κατὰ Νεαίρας παρ. 78.
36. Καλούμενοι «πανσπερμία».

37. Ὁ Πausanίας ἀναφέρει ὅτι πάνω ἀπὸ ὅλα ἐτρεῖτο μυστικὴ ἡ φύση τῶν θυσιῶν αὐτῶν. Ὁ Πλούταρχος ἀντιθέτως βεβαιώνει ὅτι οἱ θυσίαι συνίσταντο ἀρχικῶς ἀπὸ καρπούς τῆς γῆς καὶ ἰδίως ἀμπέλου καὶ συκῆς.
38. Καὶ τὸ τελετουργικὸ τυπικὸ τῶν θυσιῶν αὐτῶν εἶχε καθορίσει εἰδικὸς νόμος χαραγμένος στὴν στήλη τοῦ ναοῦ. Δημοσθ. Κατὰ Νεαίρας 76.
39. Κατὰ τὸν Πλούταρχο ὁ Ρήτωρ Λυκούργος «εἰσήνεγκε νόμους τὸν μὲν περὶ τῶν κωμῶδων ἀγῶνα».
40. Jules Girard.
41. J. Richepin.
42. P. Decharme.
43. C.I.A. II 469-471.
44. Πίνδαρος.
45. Jules Girard - J. Richepin.
46. Ὁ Δημοσθένης ὁμολογεῖ ἑαυτὸν ἐκλεγέντα χορηγὸν περιγράφων τὴν πολυτελεῖ στολὴ τὴν ὁποία ἔφερε κατὰ τὸ λειτούργημα αὐτό. Λόγος Κατὰ Νεαίρας.
47. Jules Girard - J. Richepin.
48. Δημοσθένους λόγος κατὰ Μειδίου.
49. Λουκιανός.
50. Εἰς ἐστ' αὐτοτελῆς, αὐτοῦ δέ ὑπὸ πάντα τελεῖται (Ὀρφικά Λ. I στ. 8)
51. Ὀρφικὸς βακχικὸς βίος Ἡροδ. Β 81 Πλάτωνος Νόμοι - Ἀγλαόφαμος Lobes.
52. Κατὰ περιγραφές, Τεκτ. Ἐγκυκλ. Ἠλείφοντο μέ κόνιν γύψου.
53. Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης δέχεται ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Αἰγυπτίου Θεοῦ Ὀσίριδος εἶναι ἡ ἴδια μέ αὐτὴν τοῦ Διονύσου. Καὶ ὁ Pausanίας ἰσχυρίζεται «Τὰ μὲν δὴ εἰς Διόνυσον ὑπὸ τε Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων πολλὰ λεγόμενα ἐστί».
53. Ὁ Πλούταρχος γράφει, ὁ Διόνυσος ὑπόκειται «εἰς φθοράς πινας καὶ ἀφανισμούς καὶ παλιγγενεσίας».
55. Πολιτεία Β 364.
56. Will Durant Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ Κεφ. 8ον. Οἱ Θεοὶ τῆς Ἑλλάδος III Μυστήρια.
57. Πλούταρχος.
58. Pausanias I-32 οἱ Θυιάδες στίς ὑψηλές καὶ ἀπρόσιτες κορυφές τοῦ Παρνασσοῦ χόρευαν παράφορους καὶ μανιακοὺς χοροὺς πρὸς τιμὴν καὶ κοινὴ λατρεία τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος.
59. Μονογραφὴ τοῦ Κωνσταντίνου Κουρτίδου «Τὸ πῦρ εἰς τὰ Διονύσια καὶ Ἑλευσίνια Μυστήρια» - G.Decharme-J.Richepin F.T.B.Clavel Ἑλληνικὴ Μυθολογία Will Durant Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ Κεφ. 8 III Τὰ Μυστήρια.
60. Ἀριστοφάνους «Ἀχαρνῆς».
61. Εὐριπίδου «Βάκχαι».
62. Lessen.
63. Ἀριστοφάνους «Θεσμοφοριάζουσαι» 9 Ὅρνιθες 875.
64. P. Decharme.
65. Οἱ Βεσσαὶ ἢ Βηρσοὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ἦσαν ἱερεῖς τοῦ ἱεροῦ τῶν θρακικῶν Σατρῶν, ὅπου ὑπῆρχε μαντεῖο τοῦ Διονύσου. Μία ἱέρεια ἐδίδε χρησμούς κατὰ τὸν τρόπο τῆς Πυθίας. Γιὰ τὸ μαντεῖο αὐτὸ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει «ἐν αὐτον ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Διόνυσον ὑπῆρχεν εἰς τοὺς θρακικοὺς Λίγυρας. Τὸ ἱερόν αὐτὸ ἐδίδεν χρησμούς. Μόνον ὅτι οἱ προφητεύοντες ἐπινον πολὺν αἶνον ὡς εἰς τὸν Κλάρον πίνωσι ὕδωρ».
66. Σύνοψη ἀπὸ τὰ γραμμένα ὑπὸ Clavel, Mackey, Waite καὶ τῶν ἀνωτέρω στὴν ἀφήγησιν ἀναφερομένων ἀρχαίων ἱστορικῶν.
67. Σύνοψη τῶν ἐρμηνειῶν τῶν διδομένων ὑπὸ τῶν P. Decharme, J.Richepin, W.Durant, F.T.B.Clavel, Mackey, Waite, Saint, Croix, Λήμματος Ἑγκυκλο-παιδεῖας Πυρσοῦ, Λήμματος Ἑγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Ἐλευθερουδάκη Σχο-λίων ἐπὶ τῶν Διονυσιακῶν Κουρτίδου, Λήμματος τῆς Παγκοσμίου Ἑγκυ-κλοπαιδεῖας καὶ ἡμετέρων. Ἡ κατάταξη σέ τεσσereis ἐρμηνευτικὲς ἐκδοχὲς εἶναι δική μας.
68. Μετάφραση Σπ. Μπογδάνου.
69. Μετάφραση Σπ. Μπογδάνου. 70. Ἀριστοτέλης. 71. Fd Schure (sanctuaire de oïent) 72 Διογένης Λαέρτιος «Σόλων» ΙΑ. 73. Λεξικόν Σουῖδα 74. Ἀριστο-τέλης Ποιητικὴ Ε3 75. Ferguson.
76. W. Durant.

ΤΑ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

Γιώργου Λεγκάκη

Τά ἀναστενάρια' εἶναι θρακιώτικη ἐορτή, πού σήμερα τελεῖται ἀπό πρόσφυγες στὸν Λαγκαδᾶ² Θεσσαλονίκης, τὴν Μελίκη³ Ἡμαθίας, τὴν Μαυρολεύκη⁴ Δράμας καὶ τὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών, τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης. Πρόκειται γιὰ μία ἐορτή πυροβολίας, μὲ καθαριστικό νόημα.

Ἱστορικά: Ἡ παράδοση λέει, ὅτι ἐπὶ ἐποχῆς Μεγάλου Κωνσταντίνου (306-337) οἱ Ὀρφικοί (>Ὀρφανοί) ὑπήκοοί του τελοῦσαν πρὸς τιμὴν του τὰ Ὀρφικά Μυστήρια. Αὐτὰ ἦσαν θρησκευτικά μυστήρια, πού ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ἐπέτρεψε νὰ συνεχίζουν ἐλεύθερα νὰ τὰ τελοῦν. Ἔτσι καὶ μετὰ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀγιοποίησή του, οἱ πιστοὶ του συνέχισαν νὰ τελοῦν στὴν μνήμη του αὐτὲς τὶς ἐορτές, στὰ ὀνομαστήρια τοῦ ἀγίου αὐτοκράτορα.

Τὴν πρώτη ζωντανὴ εἰκόνα μᾶς δίνει ὁ Νικήτας Χωνιάτης⁶ (1155/7-1217), ὁ ὁποῖος τὰ ἀναφέρει μὲ τὸν λαϊκὸ ὄρο ψυχάρια. Λέει, λοιπὸν σχετικὰ, ὅταν γράφει γιὰ δύο Βουλγάρους ἐπαναστάτες, τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἀσάν, στὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνα, «πολλοὺς τῶν δαιμονοπλήκτων ἐξ ἐκατέρου γένους, αἰμωποὺς καὶ διαστρόφους τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ τᾶλλα ἀκριβῶς διασώζοντας, ὅποσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπράττονται».

Ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης (1803) μαρτυρεῖ εἰκονοφορία καὶ ταυτόχρονη ὀρειβασία ἐκστασιαζομένων, ἀλλὰ ὄχι στὴν πυροβολασία τῶν ἀναστεναριῶν⁷.

Περιγραφή τοῦ φαινομένου ἀναφέρει καὶ ὁ Πέτκο Σλαβέικοφ (1866), ἔχοντας κάνει αὐτοψία στὰ χωριά Ματσουρά⁸ καὶ Κωστί⁹ καὶ λίγο ἀργότερα ὁ Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης (1872/3)¹⁰, πάλι μὲ αὐτοψία στὸ Κωστί. Τό 1904-06 ἐπιτόπια ἔρευνα στὸ Κωστί καὶ τὰ γύρω χωριά ἔκανε καὶ ὁ Βούλγαρος λαογράφος Ν. Arnaudoff (δημοσιεύθηκε τό 1917). Τό 1914 δόθηκαν μαρτυρίες προσφύγων στὸν Γ. Μέγα (δημοσιεύθηκαν τό 1961).

Τό ἔθιμο ἐτελεῖτο ὡς τό 1922 στὰ χωριά τῆς περιφερείας Ἀγαθουπόλεως καὶ Βιζύης τῆς Βορειοανατολικῆς Θράκης.

Τὰ ἐλληνικά χωριά Ἀγαθούπολη, Ρέσβι, Γαλαζάκι, Προβίδο¹¹, Κωστί, Πυργόπλο - χωριά πού ὅταν τὰ ἐπισκέφθηκε ὁ Χουρμουζιάδης διαπίστωσε ὅτι «γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν λαλοῦσι, κατ' ἰδιάζουσιν προφορὰν ἐν παρατεταμένη φωνῇ καὶ πλείστας ἀρχαιοτάτας λέξεις διασώζουσιν» - καὶ τὰ βουλγαρικά Βούργαρι¹², Μούρτσοβο καὶ Γραμματικόβο¹³ ἦσαν «ἀποκλεισμένα» σέ μία κοιλάδα, τὴν Κιόρ Καζά (Τυφλή Ἐπαρχία), μὲ μητρόπολη τὴν Ζωζαγαθούπολη (πλὴν τοῦ Πυργόπλου), πού ἔκανε δύσκολη τὴν ἐπικοινωνία τους μὲ τοὺς ἄλλους. Παρὰ τὸ βουλγαρικό ἔδαφος, ὁμως, «οἱ χοροὶ τῶν ἀναστεναριῶν περιορίζονταν ἀρχικὰ μόνο ἀπὸ Ἑλλήνες, ἀλλὰ μεταδίδονταν συστηματικὰ καὶ ἀφομοιώνονταν συνεχῶς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἀποίκους τῶν περιοχῶν αὐτῶν», λέει ὁ Arnaudoff.

Στὴν Βιζύη, τὰ χωριά αὐτὰ ἦσαν ὁ Σοργᾶς, ὁ Ἄη Γιάννης, ἡ Ματσουρά, ἡ Πλέτσα, ὁ Ἄγιος Στέφανος, ὁ Πινακάς καὶ ὁ Ἄη Γιώργης (Εβρενί) καὶ τὸ Ἀγκάρι τῆς ἐπαρχίας Ἀνδριανουπόλεως¹⁴.

Ὅλα τὰ παραπάνω χωριά ποτὲ δὲν φημίστηκαν γιὰ τίς γεμάτες πιστοὺς ἐκκλησίες τους. Ἀκόμη καὶ τὰ Χριστούγεννα, οἱ ντόπιοι ξυπνοῦσαν πρωί, διασκέδαζαν, ἔτρωγαν

χριστόψωμο, ἀλλὰ μέσα στὸν ναὸ δὲν ζύγωναν.

Στὴν ἀρχὴ ἡ ἐορτὴ δὲν σχετιζόταν μόνο μὲ τὴν λατρεία τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλους ἁγίους, κυρίως τὸν Ἅγιο Παντελεῖμονα καὶ τὸν Προφήτῃ Ἡλία. Ἀκόμη καὶ σήμερα, σέ μερικές περιοχές γίνεται πυροβολασία ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεῖμονα.

Τὸ τελετουργικό: Ἀρχικὰ οἱ ἐορτές ξεκινοῦσαν στὶς 2 καὶ τελείωναν στὶς 22 Μαΐου. Τὴν πρώτη ἡμέρα τὰ κορίτσια (καὶ οἱ γυναῖκες) παίρνουν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὴν πηγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, καθαρίζουν τὸν χώρο γύρω ἀπὸ τὸ ἅγιασμα¹⁵, διορθώνουν τὸ ξύλινο παράπηγμά του, ἀνάβουν κεριά, θυμιατίζουν, νίβονται στὸ ἅγιασμα, ρίχνουν νομίσματα στὸ νερό, χορεύουν καὶ ἐπιστρέφουν στὸ χωριό.

Τὴν τελευταία Κυριακὴ, πρὶν τὴν 21η Μαΐου, ὅλα τὰ χωριά συγκεντρώνονταν στὸ Τριπόρι, στὸ φαράγγι τοῦ Βλάχοβου, ὅπου κάθε μία ἀπὸ τίς πηγές του ἀνῆκε καὶ σέ κάθε ἓνα χωριό, τὴν ὁποία καὶ ἔκανε ἅγιασμά του. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν συγκεντρώνονταν μὲ πομπή¹⁶, μὲ τὴν συνοδεία μουσικῆς. Οἱ ἄνδρες θυμιατίζουν συνεχῶς τοὺς συνεορταστές, οἱ ὁποῖοι κρατοῦσαν εἰδικές φορητές¹⁷ στολισμένες¹⁸ εἰκόνες τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, τίς ὁποῖες ὀνομάζουν παπποῦδες καὶ χάρες¹⁹. Εἰδικὰ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὀνομάζεται «ἀναστενάρικο εἰκόνισμα τοῦ ἀγίου». Τῆς δὲ Ἁγίας Ἐλένης, εἰδικὰ, εἰκονίζει τὴν ἁγία μὲ ζωμένο φόρεμα, τὸ ὁποῖο ἀνασηκώνει λίγο μὲ τὸ χέρι τῆς, καὶ προβάλλει τὸ πόδι τῆς, σάν νὰ χορεύη²⁰. Τὶς εἰκόνες αὐτές τίς θεωροῦν κληρονομία τοῦ ἀγίου. Οἱ σημερινές σωζόμενες ἀναστενάρικες εἰκόνες δὲν εἶναι παλαιότερες τοῦ 1833 καὶ ζωγραφισμένες μὲ πολὺ χονδροειδῆ τρόπο, λέει ἡ βυζαντινολόγος Ἄννα Χατζηνικολάου. (Οἱ εἰκόνες αὐτές φυλάσσονται στὰ κονάκια²¹ καὶ θεωροῦνται ἱερές. Εἰδικὰ στὸ κονάκι τοῦ ἀρχιαναστενάρη, τὸ μεγάλο κονάκι, δὲν μπαίνει κανεὶς).

Κάθε οἰκογένεια ἔφερνε μαζί τῆς ἓνα ἀρνί, ψωμί καὶ κρασί. Στὸ Τριπόρι, λοιπὸν, «ἐκεῖ πού χόρευε καὶ ἡ γῆς»²², ὅπως θυμοῦνται οἱ παλιοί, καθάριζαν τὰ ἁγιάσματα. Ὁ κάθε παππᾶς ἔκανε ἅγιασμό στὸ ἅγιασμα τοῦ χωριοῦ του. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ γιὰ κάθε χωριό κι ἓνα πρόχειρο σπίτι, ὅπου τοποθετοῦσαν τίς εἰκόνες τοῦ κάθε χωριοῦ. Ἐκεῖ ἐξομολογοῦνταν καὶ στὸν ἀρχιαναστενάρη.

Ἀρχίζει τὸ ψήσιμο τῶν ἀρνιῶν, τὰ ὁποῖα πρῶτα εἶχε εὐλογήσει ὁ παππᾶς - ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε ὡς ἀμοιβὴ τὴν πλάτη καὶ τὸ δέρμα. Ἐτρωγαν καὶ μετὰ ἀρχίζαν ὀργιαστικὸ ἀντικριστὸ χορὸ, μὲ λευκά ἱερὰ μαντήλια (τὰ ἀμανέτια) τεντωμένα ὀριζόντια. Οἱ κινήσεις τους γίνονταν ὁλοένα καὶ γρηγορώτερες, ἐνῶ τὰ ἐπιφωνήματα πού ἀκούγονταν ἦταν τὸ «ἔχ», τὸ «ἰχ» καὶ τὸ «οὐχ». Τὸ ἀποκορύφωμα ἦταν νὰ ἔχουν μία ταχύτητα, πού λές καὶ εἶχαν καταληφθῇ ἀπὸ μανία. Τότε ἔπαιρναν τίς εἰκόνες καὶ τίς κουνοῦσαν στὸν ἀέρα, σχηματίζοντας τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Μετὰ ὀρμοῦσαν στὸν χορὸ τῶν χωρικῶν καὶ πρόσφεραν τίς εἰκόνες γιὰ προσκύνημα. Κατόπιν ἔφευγαν γιὰ τὰ γύρω δάση καὶ γυρνοῦσαν ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα, ἐξουθενωμένοι πιά, στὰ σπίτια τους.

Καμμιά φορά τοὺς πιάνει τὸ γούστρελο, νομίζουν δηλαδὴ ὅτι βλέπουν βρυκόλακες. Τότε βάζουν τρία ἀγκάθια στὰ χεῖλια τους καὶ βγαίνουν ὅλοι μαζί καὶ κυκλώνουν μία ἀγέλη. Καταδιώκουν τὸν βρυκόλακα πού βλέπουν, ἀκόμη καὶ ἂν αὐ-

τὸς μπῆ μέσα στὸ νεκροταφεῖο. Τότε ἀνοίγουν τάφους καὶ κα-τακαίουν σέ μεγάλες φωτιές τοὺς νεκρούς. Ἔτσι πιστεύουν ὅτι σταματοῦν τὴν ἐπιζωοτία²³.

Σ' αὐτὴν τὴν προετοιμασία ἀναδεικνύονται καὶ οἱ νέοι ἀναστενάρηδες, οἱ νεόφυτοι²⁴. Ἀνάμεσα στοὺς χωρικούς πού χόρευαν, κάποιος ἢ κάποιον καταλαμβάνονταν ἀπὸ «ὀργιαστικὸ ἐνθουσιασμό». Ἐλεγαν τότε οἱ ἄλλοι ὅτι «τοὺς ἐπίασε ὁ ἄγιος» ἢ ὅτι «τοὺς ἐγκαλοῦσε ἡ εἰκόνα» Ὅπως καὶ νὰ 'χῃ, οἱ «νεοδαιμονισμένοι» ἀρχίζαν ξαφνικὰ νὰ τρέχουν, νὰ βγάζουν ἀφρούς ἀπὸ τὸ στόμα, νὰ ἀγριεύουν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοὺς πιάνουν σπασμοὶ καὶ νὰ λιποθυμοῦν. Τότε οἱ ἄλλοι χωρικοί, τοὺς θυμιατίζουν μέχρι νὰ συνέλθουν καὶ μόλις συνέρχονταν, ἔπαιρναν μία εἰκόνα καὶ τρέχανε καὶ αὐτοὶ στὰ γύρω δάση καὶ βουνά. Ἦσαν οἱ νέοι ἀναστενάρηδες...

Μία ἐβδομάδα πρὶν τὴν 21η Μαΐου, ὅλοι οἱ χωρικοὶ συγκέντρωναν ξύλα στὴν κεντρικὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ. Καὶ πῆγαιναν χρήματα στὸν ἀρχιαναστενάρη, ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὰ ἀγόραζε τὸν «τέλειο» ταῦρο, ἡλικίας 3, 5 ἢ 7 χρόνων²⁵. Τὴν παραμονή, μὲ πομπή, ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς συμμύστες μὲ τίς εἰκόνες, μουσικούς, ἄνδρες μὲ θυμιατήρια καὶ στὸ τέλος τὸν ὑπόλοιπο λαὸ, ὀδηγοῦσαν τὸ ζῶο πίσω ἀπὸ τὸ ἱερό τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἔδεναν σέ ἓνα ὀρισμένο μέρος. Ἀπὸ τὸ ἀπόγιομα μαζεύονταν στὸ σπίτι τοῦ ἀρχιαναστενάρη. Ἐπὶ-ναν πολὺ. Μετὰ πάλι μὲ πομπή ἔρχονταν στὴν ἐκκλησία. Ἐμπαίνουν μέσα μόνο οἱ ἀναστενάρηδες. Ὁ ἀρχηγὸς γονάτιζε μπροστὰ στὰ εἰκόνισματα τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Τὴν εἰκόνα τοῦ τελευταίου τὴν ἔδινε στοὺς ἀναστενάρηδες καὶ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ τὴν παλαιότερη.

Μετὰ πῆγαιναν στὴν πλατεῖα, ὅπου εἶχαν καὶ τὰ ξύλα στὴν ἱερῇ φωτιά, στὴν ὁποία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πέση οὔτε ἓνα σπέρτο οὔτε ἓνα ἀποτσίγαρο. Οἱ ἀναστενάρηδες ἔστη-ναν χορὸ γύρω ἀπὸ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα. Πιὸ ἀνοιχτὰ οἱ ὑπόλοιποι χωρικοί. Ξαφνικὰ, ἓνας-ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες ἔφευγαν ἀπὸ τὸν χορὸ καὶ πηδοῦσαν ξυπόλητοι μέσα στὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ὅπου χόρευαν γιὰ λίγα λεπτά καὶ μετὰ ξανάμπαιναν στὴν σειρά τους...

Ἀφοῦ τελείωνε καὶ αὐτό, οἱ ἀναστενάρηδες ἐπισκέπτοντο τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, πού ἦσαν ἑτοῖμα νὰ τοὺς φιλέψουν ἄφθογο φαγὶ καὶ πιωτό. Τότε ἦταν πού ἀναμμένοι καὶ μεθυσμένοι ἐπιδίδονταν σέ διάφορα ὄργια - κατὰ κάποιες πληροφορίες.

Ξαναγύριζαν στὴν πλατεῖα, ὅπου συναντοῦσαν τοὺς ἄλλους ἀναστενάρηδες καὶ πάλι μὲ πομπή (ἀναστενάρηδες, πολλές φορές ὀπλισμένοι, καὶ μουσικοὶ) κινοῦσαν γιὰ τὸ ἄλλο χωριό. Κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ σταματήσει αὐτὴν τὴν πομπή. Οἱ ἀναστενάρηδες τοῦ ἄλλου χωριοῦ τοὺς ὑπεδέχοντο μὲ φανούς καὶ λαμπάδες. Τοὺς φιλοξενοῦσαν - ὅπου ἐπίσης ἐπεδίδοντο σέ ὄργια - καὶ κατόπιν ἐπέστρεφαν σπίτια τους.

Ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, μετὰ τὴν λειτουργία, γινόταν ἡ θυσία τοῦ ταύρου²⁶. Νὰ σημειώσουμε ὅτι ἀπαγορευόταν ρητὰ ἡ παρακολούθηση τῆς τελετῆς ἀπὸ παππᾶ ἄλλου χωριοῦ. Ὁ παππᾶς ἔκανε ἅγιασμό στὸ ἅγιασμα, παρουσία τοῦ ἀναστενάρη, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου. Ὁ παππᾶς εὐλογοῦσε τὰ σφάγια, πού ἦσαν δεμένα στὸ πίσω μέρος τῆς ἐκκλησίας²⁷. Ὁ ἀρχιαναστενάρης ἔσφαζε τὸν ταῦρο μὲ ἓνα τσεκούρι. Τὸ αἷμα τοῦ ζῶου ἔπρεπε νὰ τρέξη πρὸς τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας. Ἐπειτα ἐγδερνε τὸ ζῶο, κομμάταζε τὸ σφάγιο καὶ μοίραζε τὰ κομμάτια σέ κάθε σπίτι, μαζί μὲ ἓνα κομμάτι δέρμα, ὅσο χρειαζόταν νὰ γίνη ἓνα τσαρούχι.

Ἦταν ἡ ἡμέρα πού... ἡμέρευαν οἱ ἀναστενάρηδες. Τότε ὅμως ἀρχίζαν οἱ χωρικοὶ νὰ σφάζουν πρόβατα καὶ νὰ χορεύουν. Πάλι χορὸς γύρω ἀπὸ τὴν φωτιά - ὄχι μέσα αὐτὴν τὴν φορά - πάλι ἐπισκέψεις στὰ σπίτια, ἐκδρομές στὸ ἀπέναντι χωριό κ.λπ. Αὐτές οἱ ἐορτές τῶν χωρικῶν κρατοῦσαν 8 ἡμέρες.

Τὴν τελευταία ἡμέρα, οἱ ἀναστενάρηδες ἐπέστρεφαν στὸ χωριό, πάλι μὲ πομπή, σταύρωναν τοὺς 4 δρόμους τοῦ μέ- τίς εἰκόνες καὶ κατέληγαν στὸ σπίτι τοῦ ἀρχιαναστενάρη, ὅπου τοὺς περίμενε τσιμποῦσι. Ἀφοῦ ἔτρωγαν, ἐπέστρεφαν τίς εἰκόνες στὴν ἐκκλησία. Ἔτσι τελείωνε τὸ πανηγύρι...

Νὰ σημειώσουμε, ὅτι καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῶν τελετῶν, μπροστὰ στὰ σπίτια τῶν ἀναστενάρηδων κρεμόταν φανάρι πού ἔκαιε συνεχῶς²⁸ - δεῖγμα ἱερότητας τοῦ ἰδιοκτήτη τοῦ σπιτιοῦ.

Σήμερα: Ἡ τελετὴ σήμερα εἶναι συντομώτερη. Ξεκινáει μὲ τὰ προεόρτια τῆς 20ῆς καὶ τελειώνει τὸ βράδυ τῆς 23ῆς Μαΐου.

Στίς 27 κάθε Ὀκτωβρίου²⁹, συγκεντρώνονται χρήματα «δι' ἀγερμῶν»³⁰, γιὰ νὰ ἀγορασθῇ ὁ ταῦρος, τὸ μπικάδι³¹, στὶς 18 Ἰανουαρίου, ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Τὴν 18η Ἰανουαρίου, ὑπάρχει ἓνα θρακιώτικο δημοτικὸ τραγούδι, ἀπ' τὸν Σκοπό, τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, πού τὴν συνδέει μὲ «περίεργο» γλέντι καὶ ξεφάντωμα: *Τὴ δεκάτῃ καὶ ὀγδὴ τοῦ Γιανάρη τοῦ μηνὸς ἄλλαξε τὸν σύντεκνό³² τοῦ ὁ Πολίτης ὁ γαμπρός. Ἡ Καλλιὼ βάζει σκαρπίνι³³ καὶ τὴν γούνα τζερκερζι³⁴ κρῖμα εἰς τὸ ἐξηντάρι πού ὅδωσε στὸν τζαλκιτζι³⁵...*

Στὴν Μαυρολεύκη γίνεται καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου μία μικρὴ πυροβολασία. Τὴν θεωροῦν προπομπὴ τῆς ἐορτῆς τῆς 21ης Μαΐου καὶ γι' αὐτὸ τὴν λένε «προζύμι».

Τὴν παραμονή, μέσα στὸ κονάκι γίνεται ἡ ἀγρύπνια, ἡ προπαρασκευὴ τῶν μυστῶν. Ἀνάμεσα σέ εἰκόνες, κεριά, μα- νουάλια, λιβάνια στὰ θυμιατήρια καὶ - καμμιά φορά - τὸ μπι- καδί μὲ ἀναμμένα κεριά στὰ κέρατά του, στέκονται οἱ ἀνα- στενάρηδες αὐτοσυγκεντρωμένοι. Μόνο ἓνα τύμπανο τσα- κίζει τὴν σιγὴ. Καὶ ξαφνικὰ, ὁ πρῶτος οἰστρόπληκτος ἀρχίζει νὰ βγάξῃ ἐπιφωνήματα. «Τὸν πιάνει τότε ὁ ἄγιος» καὶ ἀρπά- ζει μία εἰκόνα καὶ μὲ χορευτικά, θά ἔλεγε κανεὶς, βήματα τὴν γυροφέρνει σέ ὅλους νὰ τὴν ἀσπασθοῦν.

Ἡ κύρια ἐκδήλωση ξεκινάει τὸ πρωὶ στὸ ἅγιασμα τῆς Ἁγίας Ἐλένης.

Οἱ πανηγυριστές μεταφέρουν ἀπὸ τὸ κονάκι τοῦ ἀρχι- αναστενάρη τίς «Χάρες» καὶ τοὺς «Παπποῦδες» καὶ τίς τοπο- θετοῦν σέ πρόχειρα εἰκονοστάσια.

Στὴν Ἁγία Ἐλένη, τὸ πρωὶ τῆς 21ης, μετὰ τὸν Ὁρθρο, «λειτουργοῦνται» οἱ εἰκόνες. Οἱ πανηγυριστές φέρνουν γιὰ τὴν ἀρτοκλασία πέντε ἄρτους, ἓνα μπουκάκι κρασι, ἓνα μπου- κάλι λάδι καὶ ἓνα ποτήρι μὲ σπόρους σταριοῦ. Μετὰ πηγαί- νουν στὸ διπλάνο χωριό, μὲ ἀνοιχτὸ αὐτοκίνητο, νὰ παρα- λάβουν τὸ μαῦρο μπικάδι. Ὁ βοσκὸς ἀσπάζεται τὸ δεξιὸ χερί τοῦ ἀρχιαναστενάρη, ὁ ὁποῖος θυμιατίζει τὸ ζῶο. Στὰ κέρατά του βάζουν ἄνθη μὲ κόκκινη κλωστή. Κάνουν τὸν σταυρὸ τους, παίρνουν τὸ ζῶο καὶ ἐπιστρέφουν στὸ χωριό τους.

Ἀνήμερα, ὀδηγοῦν τὸ ζῶο στὸ μέρος ὅπου θά γίνη ἡ τε- λετὴ. Θυσιάζουν ἓνα πρόβατο ἢ ταῦρο³⁶, πού προηγουμένως εἶχαν στολίσει μὲ κορδέλες, στεφάνι ἀπὸ λουλούδια καὶ ἀναμμένα κεριά - τὰ ψυχοκέρια - στὰ κέρατά του, ἐνῶ ὁ παππᾶς κάμει ἅγιασμό³⁷, ψάλλοντας εἰδικὴ εὐχή θυσίας:

«Γαληνῶ τῷ ὀφθαλμῷ καὶ ἰλαρῶ τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην. Καὶ ὡς προσεδέξω Ἄβελ τὰ δῶρα καὶ Νῶε τὰς θυσίας, Ἀβραάμ τὰς ὀλοκαυτώσεις, Μωυσέως καὶ Ἀαρὼν τὰς ἱεροσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικάς, αὐτός φιλάνθρωπε Κύριε, προσδέξαι τὴν θυσίαν τοῦ δούλου Σου, ἀπὸ τῶν ἐπιγείων εἰς τὰ ἐπουράνια εἰς ὁσμὴν εὐωδίας καὶ ἀντικατὰ-πεμψον ἡμῖν εὐλογίαν τὴν πνευματικὴν».

Οἱ καμπάνες χτυποῦν. Χύνουν τὸ αἷμα τοῦ ζώου στὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας. Τὸ κρέας καὶ τὸ δῆμα του μοιράζεται στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, πού εὐνόησε τὸν περασμένο χρόνο ὁ κλῆρος³⁸. Ἡ κρεονομία συνοδεύεται ἀπὸ μουσικὴ, παιγμένη ἀπὸ αὐλὸ καὶ λύρα. Μετὰ τὸ ζῶο θάβεται σὲ λάκκο πού ἔχει προηγουμένως ὑποδείξει ὁ ἀρχιαναστενάρης. Ὁ λάκκος αὐτός βρίσκεται συνήθως κάτω στὶς ρίζες δένδρου, ἢ στὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ ἢ στὸ ἅγιασμα. Στὴν μία πλευρὰ τοῦ λάκκου καίει ἓνα ψυχοκέρι, στὴν ἄλλη τοποθετοῦν ἓνα δοχεῖο μὲ ἁγιασμό. Τὸ ζῶο θάβεται μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πάνω καὶ πάντα προσέχουν τὸ αἷμα του νὰ ποτίσῃ τὴν γῆ. Ὑπάρχει πάντα συνοδεία μουσικῆς.

Τὸ ἀπόγιομα κάθονται σιωπηλοὶ πλὰι στὸ ἅγιασμα, ὅπου «τούς πίνει ὁ ἅγιος». Χορεύουν στὸν ρυθμὸ ἑνὸς νταουλιού³⁹ καὶ πλένουν τὸ πρόσωπό τους μὲ τὸ ἅγιασμα. Ξαναπηγαίνουν τίς εἰκόνες στὸ κονάκι, ἐνῶ συνοδεύει τώρα καὶ ἡ λύρα. Μὲ τὴν πάροδο τῆς ὥρας καὶ ὅσο κρατοῦν τίς εἰκόνες ἐκστασιάζονται ὅλο καὶ πιότερο.

Στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ ἀνάβουν φωτιά μὲ πουρνάρια καὶ ἀπλάνουν τὴν θρακιά σὲ κύκλο. Τὴν φωτιά ἀνάβουν εἰδικοί μύστες, μὲ «τρίμερο» ραβδί, πού κατέχουν τὸ μυστικὸ κληρονομικὰ. Μόλις ἡ φωτιά «κάτσει» σὲ παχειὰ ἀνθρακιά εἰδοποιοῦνται οἱ ἀναστενάρηδες. Σχηματίζεται ἡ πομπή τῶν ἀναστενάρηδων. Τώρα τὸ τύμπανο βαράει δυνατὰ ὅσο ποτέ ἄλλοτε. Πρῶτος ἄνδρας μὲ ἄσπρη λαμπάδα καὶ θυμιатό. Ἀκολουθοῦν οἱ οἰστροπληκτοὶ ἀναστενάρηδες.

Καὶ τότε συμβαίνει κάτι πού συγκλονίζει τοὺς παρευρισκόμενους καὶ διχάζει τοὺς ἐπιστήμονες: Οἱ ἐκστασιασμένοι πατοῦν πάνω στὰ ἀναμμένα κάρβουνα, πού ἔχουν μεγάλη θερμοκρασία, μὲ γυμνά πόδια⁴⁰, χωρὶς νὰ καίγονται!⁴¹ Καὶ δὲν εἶναι μόνο τὸ ὅτι δὲν καίγονται μόνο αὐτοί. Δὲν καίγονται καὶ τὰ ὑφάσματά τους πού ἀκουμποῦν πάνω στὴν φωτιά...

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα, λένε, ὁραματίζονται ὅτι ὁ ἅγιος χύνει μὲ τσότρα⁴² νερό στὴν ἀνθρακιά καὶ ἡ ἁγία χύνει στὰ πόδια τους δροσερὸ νερό...

Ἡ αὐτοσυγκέντρωση τῶν μυστῶν ἐκείνη τὴν στιγμή εἶναι στὸ ἀποκορύφωμά της. Πολλές φορές ἔτυχε ὁ ἀπλὸς κόσμος πού συρρέει νὰ παρακολουθήσῃ τὸ φαινόμενο, ἀλλὰ καὶ τουρίστες -ιδίως ξένοι- νὰ ὀρμήξουν μέσα στὴν θράκα καὶ ὄχι μόνο νὰ κατακαοῦν, ἀλλὰ νὰ διαταράξουν τὴν αὐτοσυγκέντρωση τῶν ἀναστενάρηδων καὶ νὰ χαλάσῃ ἡ τελετή, γιατί φυσικὰ οἱ χορευτὲς τῆς θράκας δὲν μποροῦν νὰ ξαναβροῦν αὐτὴν τὴν δύναμη. Τοῦτο εἶναι μία τραγὴ ἀπόδειξη ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτα μαγικὸ στὴν ἀκαΐα, παρὰ μόνο ἡ σωστή προπαρασκευὴ καὶ ἡ δύναμη τοῦ νοῦ.

«Θεῖα μοῖρα διδομένη» θὰ ἔλεγε ὁ Πλάτων. Οἱ ἴδιοι πάντως θεωροῦν τὴν πατρογονικὴ πυροβασία «τάμα» τους στὸν ἅγιο, ἐνῶ τὴν ἀκαΐα «δῶρο» καὶ «διαθήκη» τοῦ ἁγίου σὲ αὐτούς!...

Μὲ τὴν ἐκσταση ἐνώνεται ὁ θεῖος ἅγιος μαζί τους. Καὶ οἱ ἀναστενάρηδες ταυτίζονται μὲ τὸν ἅγιο, γιατί οἱ συγχωρευτὲς τραγουδοῦν:

Ἄναψε κόσμε τὴ φωτιά νὰ μπῇ ὁ Κωνσταντῖνος...

Τραγουδοῦν ἐπίσης:

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωνσταντῖνος, μικρόν τόν εἶχ' ἡ μάνα του, μικρόν τόν ραβωνιάζει, μικρόν τόν ἦρθε μήνυμα νὰ πάῃ στὸ σεφέρι⁴³... Νύχτα σελώνει τ' ἄλογο, νύχτα τὸ καλλιβώνει⁴⁴ Βάν' ἀσημένια πέταλα, μαλαματένιες λότητες, σελώνει καὶ τὸ βάθιο του μὲ δεκαοχτὼ κολάνια⁴⁵.

Πήδηξε καβαλίκεψε σάν ἄξιο παλληκάρι

Σάν Ἀηγιώργης φάνηκε, σάν Ἀγιοκωνσταντῖνος...

Μοιρολογοῦν ἓνα παιδί, πού σπαράχθηκε ἀπὸ τὰ θηρία:

Κάτω στὸν Ἄγιοθόδωρο, στὸν Ἀγιοκωνσταντῖνο, πανηγυρίζουν τὴ γιορτὴ τοῦ Ἀγιουκωνσταντῖνου, δώδεκα κάτια⁴⁶ ὁ χορός καὶ δεκαοκτὼ μπαλαῖστρες⁴⁷, λύκος ἐπῆρε τὸ παιδί μέσ' ἀπὸ τίς μπαλαῖστρες. Καὶ τὸ παιδί ἦταν λωλό, τὸ τέλελα⁴⁸ τὸ πίνει κι ἀπολογήθηκε καὶ λέει, κι αὐτὸ τὸ λόγο λέγει:

-Γύρισε μάνα γύρισε, στὸ σπίτι μας νὰ πάῃς...

Στὸ Κωστί λένε καὶ τὸ ἐξῆς, γιὰ τὸν Μικροκωνσταντῖνο, πού φονεύθηκε ἀπ' τὴν μάνα του καὶ οἱ σάρκες του προσφέρθηκαν στὸν πατέρα του γιὰ γεῦμα:

Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῇ καὶ τὸ παιδί θὰ νὰ ῥθῃ

Καὶ στὸ τραπέζι κάθησε καὶ τὸ φαγὶ του ἦρθε.

Καὶ τὸ φαγὶ πλογήθηκε⁴⁹ πὸ μέσ' ἀπὸ τὸ πιάτο:

- Ἄν εἴσαι σκύλος φάγε με, λύκος κατάλυσέ με,

κι ἂν εἴσαι ὁ πατέρας μου, σκύψε καὶ φίλησέ με...

Παράλληλα, φωνάζουν: «Τάξτε στὸν ἅγιο!». Οἱ παρευρισκόμενοι κάνουν τάματα. Φωνάζουν οἱ ἀναστενάρηδες: «Δῶστε τὸ ἄδικο πίσω!». Οἱ παρευρισκόμενοι προσπαθοῦν νὰ θυμηθοῦν τί ἀδικία διέπραξαν, γιὰ νὰ ζητήσουν ἐπανάρθωση. «Στάχτ' νὰ γέν'» ψελλίζουν μέσα ἀπὸ τὰ χεῖλια τους, γιατί πιστεύουν πὼς στὴν στάχτη θὰ ἀποτελειώσουν τὸ κακὸ πνεῦμα.

Οἱ ἀναστενάρηδες προφητεύουν τὰ μέλλοντα, ρωτῶντας τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου. Λένε πὼς κάποτε, πρὶν ἐκπατρίσθουν, εἶδαν αἵματα στὰ εἰκονίσματά τους, πού ἔκαναν τὸν ἀρχιαναστενάρη νὰ μαντέψῃ τὴν ἐπερχομένη συμφορὰ καὶ τὸν διωγμό. Ὁ δὲ Δραγούλης⁵⁰ λέγεται ὅτι μάντεψε πρὸ τοῦ 1940 στὸ μεγάλο κονάκι του «νίκη καὶ συμφορές».

Ἐν τέλει, ὁ ἀρχιαναστενάρης, δίνει τὸ σύνθημα τοῦ τέλους καὶ τῆς ἐπιστροφῆς στὸ κονάκι.

Ἐπιστρέφοντας ξανατραγουδοῦν:

Πά' σέ πράσινο λιβάδι κάθονταν τρία παλληκάρια

τὴν ἡμέρα τῶν καὶ πίνουν καὶ τὸ βράδυ κάνουν βίγλα⁵¹

κάνουν βίγλα καὶ βιγλίζουν⁵² καὶ βιγλίζουνε τίς στράτες⁵³

νὰ βρουν Τοῦρκο νὰ σκοτώσουν καὶ Ρωμιὸ

νὰ ξεσκαβώσουν...

Κάτω στὸν Ἄγιο Θόδωρο, στὸν Ἄγιο Κωνσταντῖνο

πανηγυρίζουν γίνονταν τ' ἁγίου Κωνσταντῖνου

τὸ πανηγύρι ἦταν πολὺ κι ὁ κόσμος ἦταν λίγος...

Πολλές φορές, μετὰ τὴν πυροβασία ὀρμοῦν στὰ γύρω ὄρη, μὲ μία εἰκόνα στὸ χέρι. Ἐκ πρώτης θὰ πῇ κανεὶς ὅτι τρέχουν νὰ σβήσουν τὸ καιγόμενο πέλμα τους. Δὲν εἶναι ἔτσι.

Εἶναι ἡ ἱερὰ ὀρειβασία⁵⁴. Ξυπόλητοι τρέχουν πάνω ἀπὸ πέτρες καὶ ἀγκάθια καὶ ὅταν ἐπιστρέφουν φωνάζουν:

«Λευτερώθηκα!». Πολλές φορές, πάλι, ἔχουν καταφύγει ἐκεῖ οἱ γυναῖκες τους, οἱ ἀναστενάρισσες, καὶ τοὺς περιμένουν. Ὁ Αἰμαυδοφφ διασώζει ὀρειβατικὴ πομπή ἀπὸ τὸ Κωστί στὸ Βούλγαρι, μὲ θυμιатά, λαμπάδες καὶ εἰκόνες τῶν ἁγίων Κωνσταντῖνου καὶ Ἐλένης, καὶ ἑλληνικά τραγούδια, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Συνόδευσαν γκάιντα καὶ τύμπανα.

Τὸ πρωὶ τῆς 23ης οἱ ἀναστενάρηδες ἐπισκέπτονται διάφορα σπίτια τοῦ χωριοῦ. Τοὺς προσφέρονται σταφίδες⁵⁵ καὶ οἶνοπνευματώδη ποτά. Τρῶνε στὸ σπίτι ἑνὸς ἀναστενάρη, συνήθως τοῦ ἀρχηγοῦ. Στρώνουν στρωσίδια κατὰ γῆς καὶ ἓνα μακρυμάντηλο, πού περιλαμβάνει «κουκιά»⁵⁶, φαγητὰ μὲ ἀποκλειστικά προϊόντα τῆς γῆς⁵⁷ καὶ μία ρουφηξιά οἶνο-πνευματώδους ποτοῦ⁵⁸. Τελευταῖος πίνει ὁ οἰκοδεσπότης καὶ κάνει πρόποση: «Καλὴ χρονιά! Καλὸ μπερεκέτ⁵⁹ στὰ χωράφια μας, νὰ δώσῃ ὁ Θεός!».

Ἐπειτα βγαίνουν σὲ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ χωριοῦ καὶ στήνουν κυκλικὸ χορὸ. Ἀνάβουν φωτιές στὰ σταυροδρόμια καὶ τὰ τρίστρατα, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ πιστεύουν ὅτι εἰσέρχονται τὰ κακὰ πνεύματα. Παλιὰ ἔστρωναν 3-4 κόκκινα χαλιά. Τραγουδοῦν τὸν «Μικροκωνσταντῖνο» καὶ μετὰ οἱ μουσικοὶ παίζουν τὸν ρυθμὸ τῆς «ἀπόλυσης».

Μὲ τὸν χορὸ ἐκστασιάζονται καὶ φεύγουν γιὰ τὰ γύρω βουνά. Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία φάση τῆς ἀνατάσεως τοῦ οἰστρολαττημένου ἀναστενάρη.

Τὴν νύχτα τῆς 24ης Μαΐου γίνεται καὶ δευτέρη ἐκστασιακὴ πυροβασία - εὐλαβῇ προσευχῇ καὶ συνάμα θυσία θὰ τὴν λέγαμε - σὲ στενωτέρω κύκλο. Αὕτῃ εἶναι καὶ ἡ σημαντικώτερη πυροβασία γι' αὐτοὺς. Στροβιλίζονται γιὰ νὰ πετύχουν τὴν ὕψιστη ἀνάταση, τὴν «δίνηση τῶν θεοφορήτων», καὶ ψελλίζουν κάτι ἀκαταλαβίστικες λέξεις, πού τίς λένε «σοῦρντικα»⁶⁰. Οἱ ἀναστενάρηδες παραδίδουν τίς εἰκόνες στὸν ἀρχιαναστενάρη καὶ οἱ τελετὲς τελειώνουν.

Ὁ ἀρχιαναστενάρης: Οἱ ἀναστενάρηδες διοικοῦνται ἀπὸ τὴν «Δωδεκάδα», μιά ὁμάδα ἀπὸ 12 ἐντεταλμένους ἱεουργούς, ἀνώτατος ἱεράρχης τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἀρχιαναστενάρης. Οἱ 12 δένονται μεταξύ τους μὲ ἱερὴ σιγὴ νὰ μὴ ἀποκαλύψουν στοὺς ἀτελέστους τὰ μυστικά τῆς τελετῆς. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο κάθε λαογράφου-ἐρευνητῆ καὶ μελετητῆ γίνεται πολὺ δύσκολο.

Ὅἀπ' ὅλους σεβαστὸς ἀρχιαναστενάρης - ἐκλέγεται μὲ τὴν σύμφωνη γνώμη ὅλου τοῦ χωριοῦ - θεωρεῖται κάτι σάν μάγος, γιατρός, προφήτης, ἐξορκιστής, βροχοποιός, ἱεροφάντης, μάντης τοῦ χωριοῦ, μὲ τὴν ἔννοια πού εἶχαν αὐτὰ τὰ πρόσωπα σὲ πρωτόγονους λαούς. Ἐκλέγεται ὁ «αὐστηρότερον καὶ ἀγιώτερον βίον ἐπιδεικνύμενος» (Χουρμουζιάδης). Δὲν μεταβαίνει πολλές φορές στὴν ἐκκλησία, παρὰ μόνο τὰ Φῶτα καὶ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντῖνου. Ἐπίσης δὲν μεταλαβαίνει ποτέ. Ὅταν δὲ, προαισθάνεται τὸν θάνατό του, μεταβαίνει στὸ κοντινότερο δάσος, χαράσσει ἓνα σταυρὸ σὲ κορμὸ μεγάλου δένδρου καὶ ἐξομολογεῖται σ' αὐτό. Ἐξομολογεῖ ἐνόχους, καθαίρει ψυχές, εὐλογεῖ νεονύμφους, θεμελιώνει σπίτια κ.λπ. Ἐάν ἡ γυναῖκα του πηγαίνει συχνὰ στὴν ἐκκλησία τὴν κατηγορεῖ ὅτι ἔχει σχέσεις μὲ τὸν ἱερέα. Θεωρεῖ τὸν Ἄγιο Κωνσταντῖνο σύζυγο καὶ ὄχι γιὸ τῆς Ἀγίας Ἐλένης, τὴν ὁποία ἐπὶ πλέον θεωρεῖ ἀκόλαστη, γι' αὐτὸ καὶ ἐπιτρέπει τὰ ὄργια τῆς Ἀφροδίτης στὴν ἐορτή. Εἶναι ἐντελῶς ψυχρὸς μὲ τὰ θεῖα καὶ ἀδιὰφορος. Δίνει μεγάλη σημασία στὶς προλήψεις, ἐνῶ ἀποδίδει τὴν εὐφορία τῆς γῆς, τὴν εὐκρασία τῶν καιρῶν καὶ τὸν πολλαπλασιασμό τῶν ζώων τους στὴν τήρηση τῶν ἐθίμων τους.

Ὁ ἐπίλογος: Τὸ περπάτημα πάνω στὴν φωτιά καὶ τὸ φαινόμενο τῆς ἀκαΐας ἀναδεικνύει πραγματικὰ τὴν πιστὴ τῶν ἀναστενάρηδων στὶς εἰκόνες καὶ εἶναι ἄξιο βαθύτερης ἐρευνας.

Γι' αὐτὸ «ἡ τελετὴ ἔχει καὶ θρησκευτικὸ καὶ ἠθικὸ χαρακτῆρα», γιατί «τὸ ἔθιμο εἶναι μὲν χριστιανικὸ, καθ' ὅσον

θερμὴ καὶ ἐνεργὸς πίστη πρὸς τὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο κινεῖ τοὺς λατρεύοντες», ἄσχετα ἂν «κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ κατάλοιπο παλαιᾶς ὀργιαστικῆς λατρείας» (Γ. Μέγας) καὶ «οἱ σημερινές τελετὲς παρέχουν ἐμφανέστατα τεκμήρια ἀπώτατης ἀρχαιότητος» (Ν. Πολίτης) - σάματις εἶναι τὸ μόνο;

«Ἡ βαθεῖα πίστη τους τοὺς δίνει μίαν ἀνεξήγητον θωράκισιν ἀκαΐας καὶ τοὺς ἐμψυχώνει» (Θ. Μουρράης-Βελλοῦδιος).

Πολλοὶ λαογράφοι βλέπουν πίσω ἀπὸ τὰ ἀναστενάρια κατάλοιπα τῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν τοῦ Διονύσου. Πράγματι, οἱ ἐορτές τελοῦνται σὲ βουνά, τίς νύχτες⁶¹, μὲ τὴν συνοδεία θορυβώδους μουσικῆς χάλκινων κυμβάλων, ἀπὸ ὁμίλους, πομπές, ὅπως μὲ τοὺς ἱερούς θιάσους τῶν Διονυσίων. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται γιὰ ἱεροπραξίες-δρώμενα, μὲ θεατρικὸ-συμβολικὸ περιεχόμενο, κάτω ἀπὸ τὴν πίστη τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν γιὰ «καλοχρονιά», εὐκαρπία, εὐγονία κ.λπ.

Ἄλλωστε «ποῖο εἶναι τὸ κακὸ πού ἐντοπίζεται, δὲν εἶναι εὐκολο νὰ καθορισθῇ» (Α. Κυριακίδου-Νέστορος).

Οἱ εἰκόνες «θεωροῦνται θαυματουργικὲς καὶ οἱ χωρικοὶ καταφεύγουν σ' αὐτές κατὰ τίς θλίψεις τους, ἐξομολογοῦνται, δέ, ἰδίως στὸν ἀρχιαναστενάρη καὶ προσφέρουν δωρεές γιὰ τὴν θεραπεία τους» (Ν. Θ. Μπουγάτσος). Ἀλλὰ ἡ ἐκτίμηση τῶν ἀναστενάρηδων δὲν σταματᾷ μόνο τὴν κυριώδη ἡμέρα Κωνσταντῖνου καὶ Ἐλένης: «Καὶ σὲ πολλές ἄλλες περιστάσεις τοῦ βίου τους ζητοῦν οἱ χωρικοὶ τὴν βοήθεια καὶ ἐπέμβαση τῶν ἀναστενάρηδων, φιλοδωροῦντες αὐτούς, π.χ. γιὰ τὴν θεμελίωση οἴκου, ἀποκάλυψη κλεπτῶν, ἐρμηνεῖα ὀνείρων, ἐπιδημίες καὶ νόσους ἀνθρώπων ἢ ζώων, φόβο βρυσκολάκων» (Ν. Θ. Μπουγάτσος).

Τέλος, ἄλλα παρόμοια ἐθίμα, δρώμενα ἀναστάσεως καὶ ταυροθυσίας, ἀπαντᾶμε καὶ σὲ διάφορες ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδος, ὅπως στὴν Ἀρίτσα Ἡπείρου («Ἀνάσταση τοῦ Ζαφείρη»), στὸν Πιτύο Χίου («τοῦ Μακαρώνα»), στὴν Λέσβο (ἡ θυσία τοῦ «ἰσναφιού⁶² τῶν ζευγᾶδων» καὶ «τὸ πανηγύρι τοῦ ταύρου» ἢ χαρλαμέλια⁶³), στὶς Μυκῆνες («τοῦ Πεθαμένου»), στὴν Μύκονο («τοῦ Καραντωνέλλου»), στὴν Καστανιά Στυμφαλίας («τοῦ Φουσκοδεντριοῦ»), στὴν Ἀρτάκη Μικρᾶς Ἀσίας («ἡ τρέλα τοῦ Βαθιοῦ⁶⁴»), στὴν Ἀγία Ἐλένη Σερρῶν («τοῦ Καλόγερο»), ὅπως εἶπαμε κ.ἄ.

Σχόλια:

- Κατὰ τὸ ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: ἀνά + ἀσθενάριο. Ὁ τύπος ἀσθενάριο παραδίδεται γιὰ πρώτη φορά στὴν «Σύνομην Χρονικὴν» (ἔργο ἀνωνύμου) - βλ. σχ. Σάθα. «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη», 7, 371). Ἄλλη ἐτυμολογία θέλει τὴν λέξη ἀπὸ τὸ καππαδοκικὸ ἐπίθετο ἀναστενάρης (ἀσθένεια +- ἄρις).
- Οἱ Βιζυηνὸς καὶ ὁ Βούλγαρος Margariton τὴν ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὸ ἀναστενάζω-στεναζώ.
- Ὁ ἐπίσης Βούλγαρος Αἰμαυδοφφ ἀπὸ τὸ στιά (<εστία).
- Τέλος, μία ἄλλη ἐτυμολογία φέρνει τὰ ἀναστενάρια ἀπὸ τὴν ἀνάσταση > ἀναστενάρια.
- Κωμόπολη 6.000 κατοίκων, σὲ ὑψόμετρο 100 μ., περὶ τὰ 20 χλμ. ΒΑ τῆς Θεσσαλονίκης.
- Κωμόπολη 3.300 κατοίκων, σὲ ὑψόμετρο 40 μ., περὶ τὰ 20 χλμ. ἀνατολικά τῆς Βέροιας.
- Χωριὸ 590 κατοίκων, σὲ ὑψόμετρο 50 μ., πάνω στὴν ἐθνικὴ ὁδὸ Θεσσαλονίκης-Δράμας, 12 χλμ. ΝΔ τῆς Δράμας καὶ πρὶν φτάσουμε σ' αὐτήν. Στὴν Μαυρολεῖκη ἔτελοῦντο κρυφὰ ὡς τὸ 1943. Μετὰ, μὲ ἐνέργειες τοῦ προέδρου τῆς Εταιρείας Ψυχικῶν Ἑρευνῶν, Ἀ. Τανάγρα, ἐγίνε δημόσια πυροβασία. Ἀκολούθησε ἐπιστημονικὸς ἐλεγχος τῆς ἀκαΐας τῶν συμμετεχόντων, ὁ ὁποῖος αὐξήσε τὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον τῆς τελετῆς. Συνεχίζουν σήμερα μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς κοινότητος καὶ τοῦ τοπικοῦ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου.
- Χωριὸ 670 κατοίκων, σὲ ὑψόμετρο 15 μ., περὶ τὰ 18 χλμ. νότια τῶν Σερρῶν. Τὸ σπουδαιότερο κέντρο τῆς ἀναστενάρικης λατρείας, κυρίως γιατί ἐκεῖ ἐγίνε ἡ ὁμαδικὴ ἐγκατάσταση τῶν Θρακιωτῶν προσφύγων ἀπὸ τὸ Κωστί.

6. Βυζαντινός αξιωματούχος και ιστορικός. Από τις Χώνες της Φρυγίας.
7. Βλ. σχ. «Χριστοθήβαιν Χριστιανών>>, από την καταγραφή του Ε. Κουρίλλα στην «Εκκλησιαστική Ιστορία Ηρακλείας» τ. 17 και λήμμα «Αναστενάρια» στην «Ιστορική Βιβλιογραφία Φυσικών Έπιστημών», τ. 3
8. Ματσουρά < Madschura.
9. Κωστή ή Κωστή ή Κωστή: Τό μεγαλύτερο χωριό της περιφέρειας. Κέντρο σχετικής λατρείας όλων των γύρω χωριών. Ιδιαίτερη πατρίδα και του συγγενικού με τα αναστενάρια έθιμου, του «Καλόγερου», το οποίο συναντάμε παραλλαγμένο στα υπόλοιπα χωριά, κυρίως της Βιζύης. Αντλεί το όνομά του απ' ευθείας από τον αυτοκράτορα -άγιο, τιμώμενο εκεί, Κωνσταντίνο. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών, το 1922/3 περί τούς 2.500 ήταν οι Κωστιανοί (λέγονται και Κωστηλίδες) που ξεριζώθηκαν από τον τόπο τους και εκτοπίστηκαν στην Μακεδονία.
10. Στόν πανηγυρικό λόγο του, που εκφώνησε στην Μεγάλη του Γένους Σχολή, το 1972.
11. Πρόβιδο ή Μπρόβιδο.
12. Βούλγαροι, Βούλγαρι > Βούργαροι, Βούργαρι > Urgari
13. Μελέτες και αυτοψίες για το φαινόμενο έκανε και ο Βούλγα-ρος κοινοτάρχης του χωριού αυτού, Θ. Μπογιατζιέφ, το 1904 στο Πρόβιδο και αργότερα σε Βούλγαρι και Κωστή.
14. Η Άνδριανούπολη είναι η αρχαία Όρεσιάδα, που έχτισε ο μητροκτόνος Όρεστής, και ο οποίος για να γιατρευθί από την μανία την οποία έπασχε, κατά τον χρησμό, έπρεπε να λουσθί σε συμβολή τριών ποταμών. Γραφει ο Τζέτζης:
- Τό πρίν μικρόν πολίχνιον κλήσιν Όρεσιάδα
Ό Άγαμέμνονος υός πρίν έγγειρεν Όρεστής
έκει λουσθεις γάρ ποταμείς ιδόθ της μανίας...*
- Στην Άνδριανούπολη έγινε η μεγάλη μάχη του Μεγάλου Κωνσταντίνου με τον Λικίνιο, που έληξε με ήττα του δευτέρου, χάρη στην πειθαρχία των στρατιωτών του πρώτου, γιατί ο αυτοκράτορας πληγώθηκε στον μηρό. Γι' αυτό δεν την Εξέχασε αργότερα ο αυτοκράτορας. Από εδώ οι άγγελαι πήραν τα κεραμείδια για να σκεπάσουν την Πόλη. Μαρτυρεί το δημοτικό:
- Όταν την θεμελιώνανε οι άγγελαι την Πόλη,
απ' τ' Άγιον Όρος τό νερό κι από την Χιό τό χῶμα,
κι από την Άντριανούπολη παίρνουν τά κεραμείδια...*
15. Άγίασμα ή αγροτικών τέμενος: Υπαίθριος χώρος, κυρίως άλσος, που θεωρείται ιερό, όπου τελείται άγιασμός. Περικλείει άπαραίτητα πηγή με άγιασμένο νερό, που πιστεύεται ότι έχει προφυλακτική και θεραπευτική ιδότητα. Παλιότερα οι χώροι περιφράσσονταν από ξύλινο φράχτη, τά ξύλα του οποίου την καθορισμένη ήμέρα χρησίμευαν για την ιερή φωτιά. Είναι τόποι που καθόρισαν οι μύστες σε στιγμές ένδης οίστροπληξίας. Στα περισσότερα από αυτά χτίστηκε αργότερα χριστιανικός ναός και μέσα στον περιφραγμένο χώρο έκαιγε άσβεστο καντήλι. Την 21η Μαΐου μεταφέρουν σ' αυτούς τους χώρους τά αναστενάρια εικονίσματα.
- Τό άγίασμα της Άγίας Ελένης τό λένε Μοναστηράκι.
- Η χριστιανική πίστη και παράδοση παραδέχεται τό άγιασμένο νερό και γενικά την κάθαρση μέσω του νερού (βλ. σχ. βάπτισμα, πλύσιμο ποδιών κ.λπ.). Άρκει ή πηγή του να βρέθηκε μετά την στέγαση ναού στον χώρο της ή να κυλά σε παραδοσιακούς θρησκευτικούς τόπους. Η βυζαντινή Θράκη είχε πολλά αγιάσματα. Ίσως τό περισσότερο απ' όλες τις άλλες έλληνικές περιοχές. Είδικα στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν τά δύο μεγάλα ιερά νερά, των Βλαχερνών και της Ζωδόχου Πηγής (Μπαλουκλί).
- Άλλο φημισμένο άγίασμα στην Άνατολική Θράκη αναφέρεται αυτό του Αγίου Άνδρέα του χωριού Καστανιές, κοντά στην Άνδριανούπολη. Εκεί ο άγιος τιμάται για την σάρα (σεληνιασμό). Σ' αυτό τό άγίασμά του, λένε οι παραδόσεις, κυκλοφορούσε ένα μαύρο φίδι, που έλεγαν πώς είναι ο ίδιος ο άγιος. Όποιος σεληνιαζόταν, έπινε απ' τό άγίασμα και έβρισκε την υγεία του. Πρόκειται, φυσικά, για την παλαιότερη αρχαιοελληνική δοξασία του θεού -φιδιού - θεραπευτή (βλ. σχ. Άμφιάραος, Άσκληπιός). Νά σημειώσουμε εδώ, ότι ο Άγιος Άνδρεας φέρεται να έχη ιδιαίτερη σχέση με τό άγιασμένο νερό (από παρετυμολογία Άνδρέας < Άνυδρέας). Ο Μέλβιλ γράφει πώς «*οι Άγγιπτοι σημείωναν τον άγιο άρτο* (σχ. σημ: τά άρτίδια που μοίραζαν στον άγιασμό) *με τον σταυρό του άγιου Άνδρέα*».
16. Πομπή: την λένε και τάγμα ή αδελφάτο ή νεστενάρικη γάσα.
17. Φορητές: με λαβές. Όλη ή εικόνα έχει μέγεθος 30x40 εκατ. Η δε λαβή της είναι περί τά 10 εκατ.
18. Ήσαν στολισμένες βαρεία, με δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, άλυσσίδες, παλιά νομίσματα κ.λπ. και σκεπασμένες με κόκκινη σκέπη (ποδιά, θήκη από ύφασμα) ως τον λαιμό των εικονιζόμενων αγίων, που πάνω της είχε ραμμένα πολλά μεγάλα άσχημα κουδούνια (για να διώχνουν τό κακό, κατά την πανάρχαια δοξασία), καθώς και ιερούς κόμπους (για να κομποδένεται τό κακό).
19. Η χάρη άπεικονίζει τό ιερό ζεύγος, τόν Άγιο Κωνσταντίνο και την Άγία Ελένη δηλαδή, με κόκκινο χιτώνα και με ένα σταυρό στην μέση. Καλύπτονται με φύλλο χρυσού ή αργύρου. Λέει ή παράδοση πως μία πλούσια Έλληνίδα, ή Μακρυμαλλού, σώθηκε, χάρη στον άγιο, από τούς Τούρκους και από εύγνωμοσύνη έριξε όλα τά άσήμα της στην ποδιά του. Πρόκειται για τίς εικόνες που

κρατούν οι άναστενάρηδες στα χέρια τους και τούς δίνουν δύναμη και χάρη για την πυροβολασία.

20. Η περιγραφή αυτή σε άναστενάρικη εικόνα της Άγίας Ελένης δεν βρέθηκε ακόμη.

21. Κονάκι: ιδιαίτερα δωμάτια των σπιτιών, ιδιωτικά ιερά, θά λέγαμε, όπου φυλάσσονται οι άναστενάρικες εικόνες και τά σύνεργα της τελετουργικής ζωοθυσίας: ο πέλεκυς (τσεκούρι) και ή μαχαίρα. Και αυτό έχει την εξήγησή του. Λέει ή παράδοσή τους πώς ο Κωνσταντίνος όταν θέλησε να πη τό μυστικό του πολέμου μάζεψε την Δωδεκάδα του σε κονάκι και όχι στην εκκλησία.

22. Θυμηθίτε τις «Βάκχες» του Εύριπίδη: «*αútika γὰ πάσα χορεύσει*» (114).

23. Επίζωστια (επίζων=παράσιτο σε δέρμα ανθρώπου ή και ζώου) ή επιζωτία: λαμώδης επιδημική άρρώστια, που προσβάλλει τά ζώα.

24. Νεόφυτος: νεοφώτιστος, ένας αρχάριος, που αitéιται ή βάζει ύποψηφιότη-ητα για να γίνη μύστης, να κατανοήση τά μυστήρια.

25. Από την αρχαιότητα και τούς Πυθαγορείους γνωρίζουμε ότι οι περιττοί (πεπερασμένοι) άρθμοι έθεωρούντο κακοί δαίμονες, σε αντίθεση με τούς ζυγούς (άπείρους) που είχαν εύεργετική επίδραση. Παράλληλα, τό «μονοχρονίτικο» (ένος χρόνου) δεν τό δέχεται ο άγιος, ενώ τό «έφτα-χρονίτικο» (έφτάχρονο) είναι τό πλέον εύπρόσδεκτο γι' αυτόν. Στόν Όμηρο τό μονοχρονίτικο είναι δεκτό: «*δυοκαίδεκα βούς ένί νηϊ ήνης ήκέστας ίερευσε-μεν*» δηλαδή να τάξη της Άθηνάς δώδεκα μονοχρονιάρικα δαμάλια άβουκέν-τρωτα να σφάζη άν θέλη (Ιλιάδα, Ζ 93-94, 275, 309). Βλ. σχ. και Άριστοτέλη «*Τά μετά τά φυσικά*», Α, 5, 986.

«*Ζυγής ήλικίας βόδι, που προσφέρει υπό ζυγόν με άρτρο ή και με άμαξα, δεν θυσίαζαν, γιατί κι αυτό ήταν σαν γεωργός και των ανθρώπωνιν μόχθων κοινωνός*» (Deurbner).

Άς δούμε όμως και την σημασία τους στην αρχαία κινεζική παράδοση: Τό γίν (ζυγός αριθμός) είναι ή γυναικα, τό άρνητικό, τό παθητικό, αυτός που έχει μόνιμη κατοικία, ο άγρότης, ή φυγόκεντρος δύναμη, τό πνεύμα, ή Γ' ή, ή Σελήνη, ή νύχτα, τό σκοτάδι, τό κρύο, τό μαύρο, τό μπλέ, τό μωβ, κάτι ύγρο, τό νερό, τό ελαφρύ, τό πάνω, τό βραδυ, τό μακρύ, διάφορα φαγητά, κ.λπ.

Τό γιάνγκ (μονός αριθμός), είναι ο άνδρας, τό θετικό, τό ενεργητικό, ο νομάδας, ο βοσκός, ή κεντρομόλος δύναμη, τό σώμα, ο ούρανός, ο Ήλιος, ή ήμερα, τό φώς, τό ζεστό, τό άσπρο, τό κιτρινο, τό κόκκινο, τό στεγνο, ή φωτιά, τό βαρυ, τό κάτω, τό γρήγορο, τό κοντό, διάφορα φαγητά κ.λπ.

26. Έδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Μέγας Κωνσταντίνος απαγόρευσε, στα τελευταία του, τις δημόσιες θυσίες και τις «*άχρείες λειτουργίες της ειδωλολατρείας*» στην Κωνσταντινούπολη. Ήταν όμως σαφής όσον άφορά στην ανεξιθρησκεία. Έλεγε για τούς έτεροδόξους: «*Ας έχουν, άν τό επιθυμούν, ναούς του ψεύδους*».

27. Έδώ υπάρχει μία διαφορά σχετικά με την ζωοθυσία των Ελλήνων της Καππαδοκίας, οι οποίοι έσφαζαν τό θύμα πάνω σε κινητό ή άκίνητο βωμό, τό λεγόμενο *θάλι*, τό οποίο ήταν τοποθετημένο μπροστά στην Άγία Τράπεζα. Στεφάνωναν τό θάλι με κισσό, άμπέλι και άνθη (καθαρά διονυσιακά φυτά) και από ένα κοίλωμα που είχε έρρεε τό αίμα του σφαγίου στα θεμέλια του ναού. Τό ζώο μεταφερόταν στον ναό από παιδί και δονόταν στην πόρτα του. Μετά την δοξολογία, ο θύτης τό γύρναγε τρεις φορές γύρω από τόν βωμό, ο παππάς τό θυμιάτιζε και έβαλλε. Στο τέλος, με αίμα του ζώου χάραζαν τό σημείο του σταυρού στα μέτωπά τους.

Θυμίζουμε ότι στηνΚαππαδοκία την 21η Μαΐου τελούσαν βροχομαγεία. Τά παιδιά μεταμφιέζονταν και έβγαιναν στους δρόμους και τραγουδούσαν:

Άγιε μί Κωνσταντίνε μου,

δός εδώ βροχός, δός εκεί πελός,

στά χορτάρια μας, στά στάχια μας...

Όπως είπαμε και παραπάνω (βλ. σχ. ύποσημείωση 1) μόνο στην καππαδοκική άπαντάται ο τύπος άσθενάρης, απ' όπου έτυμολογούνται τά αναστενάρια.

28. Αυτή ή άσβεστη φλόγα, μās παραπέμπει στην λατρεία της άσβεστης πυράς, του θεού Ήλιου και του Μίθρα. Σύμβολο θείας λατρείας τους ήταν τό λιβάνι, τό θυμιάμα, ή άρωματική ρητινώδης αυτή ούσία, που οι όπαδοί του ζωοαστρισμού την πετούν στην «*άσβεστη πυρά*» των βωμών στους τόπους λατρείας τους. (Τό θυμιατό της χριστιανικής τελετουργίας είναι αντίγραφο αυτής της πράξεως).

Ήφωπα είναι ή άρχή των όντων, δίδασκε ο Ηράκλειτος. Έπέμενε στην «*φωτιά που δεν σβήνει*» (ήλιος), άν και δεν είναι ταυτόχρονα άναμμένη σ' όλα τά μέρη (άπ. 30). Άν την εξαφανίσης τότε τά παντα εξαφανίζονται μαζί της. Πρέπει εδώ βέβαια να σημειώσουμε ότι υπήρξαν πολλοί λαοί που ή όνομασία τους έδειχνε πίστη στο φώς, τόν ήλιο, την φωτιά. Τέτοιοι ήσαν: οι Φλεγύες του Φλεγύα (φλόγα), ο πατέρας της πυρπολημένης Κορωνίδας, οι Λύκιοι της Λυκίας (λυκαυγές, χώρα του φωτός), οι Φρύγες (φρυκτωρία), κ.ά.

Άλλά και άλλοι θεοί υπήρξαν ταυτισμένοι με τόν ήλιο. Όπως ο Νεβρώδ. Και ο Όσιρις. Και ή Ίσιδα «*ή γυνή ή ένδεδυμένη τόν ήλιο*». Και ο Ρά. Ο πρώτος τη τάξει θεός κάθε λαού ταυτιζόταν με τόν ήλιο. Ακόμα και αυτός ο Χριστός από τούς μανιχαϊστές ταυτίσθηκε με τόν Ήλιο. Πόλεις ολόκληρες ήσαν άφιρωμένες στον Ήλιο, με τό όνομα Ήλιουπολη. Οι Μάγισ, οι Ίνκας και οι Άζτέκοι θυσίαζαν στον Ήλιο. Οι τελευταίοι, μάλιστα πρόσφεραν τις καρδιές των θυσιασμένων ζώων στον θεό για να δυναμώση και να έκτελέση καλύτερα τά

Έπανεκδοση της σειράς του Π. Γράβιγγερ **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ**
Με την συνεργασία ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΥ και οίκου ΔΙΜΕΛΗ

Σύνοψη
της Έλληνικης Φιλοσοφίας
και της Μυστηριακής - Μεταφυσικής
διδασκαλίας περί θεών και κόσμου,
ανθρώπου, ψυχής και είμαρμένης.
Τό έργο αυτό εξεπήγασε
έκ των προσπαθειών του Ίουλιανού
πρός άναστήλωση της Άρχαίας
Έλληνικής Παραδόσεως.

1.500 δρχ.

**ΧΑΛΔΑΪΚΑ
ΛΟΓΙΑ**
Τό βιβλίο
που συνεβουλεύονται όλοι
οι Έλληνες φιλόσοφοι

4.500 δρχ.

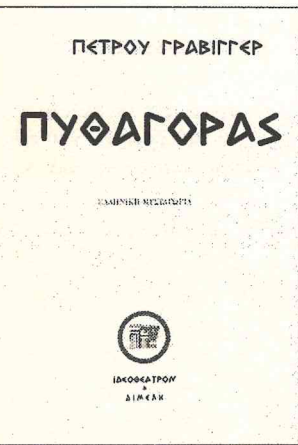
**ΙΑΜΒΛΙΧΟΥ
ΤΑ
ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ
ΤΗΣ
ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ**

3.500 δρχ.

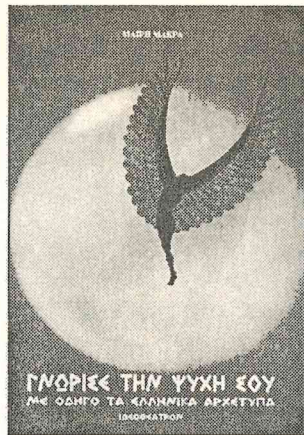
**Jean Mallinger
ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ
ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ
ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ**

3.500 δρχ.

**Πέτρος Γράβιγγερ
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ
ΚΑΙ Η
ΜΥΣΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΟΥ
ΠΥΘΑΓΟΡΙΣΜΟΥ**

12.000 δρχ.

**ΜΑΡΙΗ ΜΑΚΡΑ
ΓΝΩΡΙΞΕ
ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ
Όδηγός
αυτογνωσίας
άλλά και
ψυχολογικής
άναλύσεως
της Μυθολογίας**

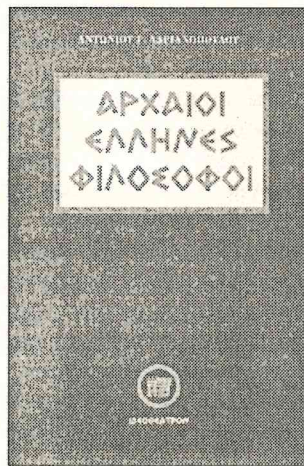
2.500 δρχ.

**ΕΛΕΝΗ ΔΑΓΙΟΥ
Οι ίπτάμενοι δίσκοι που
εμφανίζονται στην Γη
άφάνουν γραπτές
μαρτυρίες ότι είναι
άπόγονοι των Έλλήνων,
που ζούν έντός άτράκτου.
Διέφυγαν
στο διάστημα
μετά την Τιτανομαχία.
Τό πλήρωμα του χρόνου
δμως έφθασε και
ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ**

4.500 δρχ.

**Γνωρίστε τούς
Έλληνες σοφούς**

**Α. ΔΑΔΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
Μία μοναδική
πραγματεία
και έσωτερική ανάλυση
των διδασκάλων
της ανθρωπότητας
ΟΡΦΕΥΣ - ΘΑΛΗΣ
ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ
ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ
ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ
ΖΗΝΩΝ
ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ
ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ
ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ
ΕΣΚΡΑΤΗΣ
ΠΛΑΤΩΝ - ΕΤΣΙΚΟΙ**

5.500 δρχ.

**Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ
Φιλοσοφική
προσέγγιση
της
ΑΡΜΟΝΙΑΣ
του
ΣΥΜΠΛΗΝΤΟΣ
και των
ΟΝΤΩΝ
με
ΜΟΥΣΙΚΗ
και
ΧΟΡΟ**

2.500 δρχ.

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Υπό δρος ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ. ΧΑΡΑΚΑΚΟΥ

Ο σύγχρονος άνθρωπος δονείται υπό τών κραδασμών, οὓς διοχετεύουν εἰς τὴν ψυχὴν του τὰ κύματα τοῦ ἐν τῇ ἐποχῇ ἡμῶν ἀναπτυσσομένου Μυστικισμοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ φιλοσοφία τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ὑποδηλοῖ τὴν ὑποσυνειδητὸν ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νὰ ἀποτινάξη τὰ δεσμὰ τοῦ ἀνεύρου ρασιοναλισμοῦ, ὅστις τῆς ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ μονιστικοῦ εὐρωπαϊκοῦ "διαφωτισμοῦ".

Δὲν εἶναι τυχαῖον ὅτι ἡ διάδοσις τῆς ἐσωτερικῆς φιλοσοφίας ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἤρχισεν ἐμφανιζομένη ἀπὸ τοῦ 1989 καὶ ἐξῆς, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ μαρξιστικὸς κομμουνισμὸς, τέκνον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ρασιοναλιστικοῦ "διαφωτισμοῦ", κατελύθη ὁλοκληρωτικῶς. Τοιοῦτοτρόπως κατεκρημνίσθη καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἀνθρωποκεντρικῶν ἰδεολογιῶν καὶ ἰδεολογημάτων. Τὴν ἐγωϊστικὴν ἰδεολογικὴν ἀνθρωπαρέσκειαν διεδέχθη ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὸ ὑπερβατικόν. Καὶ ὁ ἀνορθολογισμὸς ἐπὶ ἔχει τὴν θέσιν του εἰς τὴν νέαν ἐρευνητικὴν ἰδεόπλασιν τοῦ μεταμαρξιστικοῦ, μεταϊδεολογικοῦ μεταμοντερνισμοῦ. Ὁ ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πάσχων ἄνθρωπος στρέφεται νῦν εἰς τὸν ἑνδον κόσμον του. Ἡ ὑποκειμενικὴ ἰδεοκρατία, ἐνίστε ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν ἀντικειμενικὴν τοιαύτην, εἶναι ἡ ἐξοστρακίσασα τὸν ὀρθολογισμόν καὶ τὸν μαρξισμὸν νέα ἀνθρωπολογικὴ φιλοσοφία. Ἡ μυστικιστικὴ φιλοσοφία διαμορφώνει τὴν Ἀνθρωπολογίαν αὐτῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὅχι εἰς τὴν κοινωνιογενὲ ἐξωτερικὴν πραγματικότητα.

Ὁ σύγχρονος Μυστικισμὸς ἐξ ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔλκει τὴν καταγωγὴν. Τὰ **μυστήρια** ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἦσαν αἱ **μυστικά, ἀπόκρυφοι**, γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους διδασκαλίας καὶ ἱεροτελεστίας. Λόγῳ τοῦ ἀποκρύφου χαρακτήρος τῶν δὲν ἐκοινολογοῦντο.

Ὁ μεμνημένος εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μυστήρια ἐθεωρεῖτο μέτοχος τῆς θείας ὑπερβατικῆς Πραγματικότητος. Εἰς οὐδὲνα καὶ ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ ἀπεκάλυπτόν τι διὰ τὴν μῆσιν τῶν. Διὰ τοῦτο ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ διὰ τὸ τι συνέβαινε εἰς τὸν μουόμενον κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν μῆσιν.

Πληροφορίαι διὰ τὰ ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι μυστήρια ἀπαντῶνται εἰς συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Ἀνασκαφαὶ τῶν τόπων, ἐν οἷς ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια, ἔρριψαν ἐλάχιστον φῶς εἰς τὰς περὶ τούτων γνώσεις.

Μυστήρια πάντως ἐλάμβανον χώραν ἐν πλείστοις μέρεσι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὰ ἐν Σαμοθράκῃ τῶν Καβείρων, τὰ Ὀρφικά, τὰ τοῦ Σαβαζίου, τὰ τοῦ Ἀδωνίδος, τὰ τοῦ Ἀττίου καὶ τῆς Κυβέλης, τὰ τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, τὰ τοῦ Μίθρα, τὰ τῆς Δαμίας καὶ Αὐξησίας, τὰ Θρακικὰ τῆς Βενδίδος καὶ Κότυος, τὰ ἐν Ρώμῃ καὶ Ἰταλίᾳ ποικιλώτατα, ἅτινα ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Διακρίνομεν ἀναλόγως τὰ ἐναργῶς ἑλληνικὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, τὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ἑλληνιστικὰ. Τὰ δευτέρα (τὰ τῆς Ἀνατολῆς) εἶχον περισσότερον αἰσθησιακὸν χαρακτήρα, συνδεόμενα μὲ τὸν εὐνοχισμόν. Τὰ ἑλληνιστικὰ ἔφερον γενικὸν τινα χαρακτήρα ἰδιότητων θρησκείας, δὲν ἦσαν δὲ ἀπῆλλαγμένα ἰδιοτήτων τινῶν εἰσαχθεῖσάν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν.

Τὰ μόνα σπουδαῖα, παλαιότατα, βαθυτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἰδεῶν μεστά, ἦσαν τὰ ἐναργῶς ἑλληνικὰ καὶ ἐκ τούτων πρὸ πάντων τὰ τῆς Ἐλευσίνος περίφημα. Ἀλλ' ἦσαν καὶ ταῦτα, ὡς ἡδὴ ἐπεσημάνθη, τόσον ἑλλειπῶς καὶ διαστρόφως γνωστὰ, ὥστε ὁ ἀρχαιολόγος **Μοβελ** ἐξετάσας τὰ περὶ τούτων διεκέρυξε διὰ τοῦ βιβλίου του "Ἀγλαόφαμος", ὅτι καὶ τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος δὲν ἐνεῖχον σπουδαίας τινὰς ἀποκαλύψεις, οὔτε βαθυτέρας θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ ἀληθείας. Ὅμως ἡ βαθμηδὸν προχωρήσασα ἐξέτασις ἐφανέρωσε τὸ ἀντίθετον. Ὑπῆρχον δύο διακεκριμένοι καὶ σπουδαῖαι τελεταί, τὰ **Μυστήρια**, Μικρὰ καὶ Μεγὰλα καὶ τὰ **Ἐλευσίνια**, ὧν ἀσφαλὴς καὶ ἀναμφίβολος διάκρισις ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1914. Ἄλλως τε αἱ τῶν μυστηρίων ἐορταὶ ἦσαν ἐπίσημοι καὶ ἐλάμβανον χώραν μὲ σοβαρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν ὑπὸ τῶν Εὐμολπίδων καὶ Κηρύκων, μὲ τὸν ἀρχοντα βασιλέα, τοὺς ἱεροποιούς, τοὺς τέσσαρας ἐπιμελητὰς τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, τὸν ἱεροφάντην καὶ τὸν δαδοῦχον. Ἐπιπροσθέτως οἱ μετέχοντες εἰς τὰ καθ' ἑαυτὰ μυστήρια ἦσαν συγκεκριμένοι καὶ παρεσκευασμένοι διὰ **μῆσεως, καθάρσεως, συστάσεως**, μεθ' ἧς μετεῖχον εἰς τὴν **τελετὴν, ἐποπτεῖαν**.

Τὰ **ἀπόρρητα** εἰς τὰ μυστήρια, ἅτινα ἰδιαίτερος ἐκλήθησαν ἀργότερον **ὄργια** ὑπὸ τὴν κακὴν ἔννοιαν, διεκρίνοντο εἰς **λεγόμενα, δεικνύμενα, δρώμενα**. Τὸ ἐν Ἐλευσίνι ἀνευρεθέν Τελεστήριον καὶ τὰ ἕτερα ἱερὰ ἐφανέρωσαν ὅτι δὲν ὑπῆρχε τί ἐκεῖ τὸ φρικτῶς ἀπόκρυφον, τὸ μυστηριώδες καὶ ἀποτροπαῖως ὀργιαστικὸν ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστω. Προσῆκε νὰ ἐρευνηθοῦν τὰ **ἀπόρρητα**. Στοιχεῖά τινα πρὸς τοῦτο διαφωτίζουν τὰ εὐρεθέντα μικρὰ ἀντικείμενα, ἀγγεῖα ἰδιαίτερος μὲ παραστάσεις καὶ περισωθεῖσαι πληροφορίες, βασιζόμεναι εἰς ταῦτα καὶ ἐξελεγχόμεναι ὑπὸ τούτων. Διὰ τούτων φανερώνεται ὅτι πράγματι οἱ μύσται καὶ ἐπόπται, οἱ μετέχοντες εἰς ὅλον τὸν κύκλον τῶν μυστηρίων, ἐδιδάσκοντο καὶ ἐμάνθανον πολλὰ περὶ τῆς μελλούσης καὶ παρούσης ζωῆς, περὶ εὐθανασίας καὶ ἀθανασίας, ἰδιαίτερος περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν πράξεων ἐν τῷ βίῳ. Ταῦτα περισσότερον ἔβλεπον διὰ τινος ὑψηλοτέρας ἐκστάσεως ἐκτυλισσόμενα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὥστε ἐνεῖχον τὰ μυστήρια, τῆς Ἐλευσίνος ἰδιαίτερος, οὐχ ἥττον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὅχι μόνον τελετὰς ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ὑψηλοτάτας πνευματικὰς καὶ φιλοσοφικὰς πραγματικότητας καὶ διδασκαλίας βαθυτέρας καὶ μόνον ἠθικὰς.

Ἡ αὐστηρὰ χρῆσις τοῦ ὅρου **μυστήρια** παραπέμπει εἰς μυστικὰς θρησκευτικὰς λατρείας, αἵτινες ἤκμασαν κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον καὶ περιελάμβανον τὴν λατρείαν διαφόρων θεοτήτων καὶ τελετὰς πνευματικῆς μεταμορφώσεως καὶ ἀναγεννήσεως. Ἡ λέξις **Μυστήριον** παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος **μύω**, ὅπερ σημαίνει κλείω τὰ χεῖλη, τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ **Μύστης**, ὅστις εἰσάγεται εἰς τὰ μυστήρια, εἶχεν ἐντολὴν νὰ κρατᾷ ἐσφραγισμένα τὰ μυστικά τῆς θρησκευτικῆς λατρείας του. Ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν ὁ ὅρος **μυστήρια** ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς διδασκαλίας καὶ τελετὰς τῶν μυστικῶν ἐταιρειῶν ἐκτὸς τοῦ κλασσικοῦ κόσμου.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν, τὰ μυστήρια εἶχον κοινὰ χαρακτηριστικά τινα: ἐπεκεντροῦντο εἰς θηλυκὴν θεότητα, ἣτις ἀπετέλει καὶ τὸ ὄχημα τοῦ μετασχηματισμοῦ καὶ ἐὰν ἐπὶ ἦτο κεκαλυμμένον μὲ τὸν πέπλον τῆς πατριαρχίας. Στόχος τῶν ἦτο νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς τὸν ἕτερον κόσμον μέσῳ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς λυτρώσεως. Περιεῖχον τὸ ἐρωτικόν -σεξουαλικὸν στοιχεῖον ἐνώσεως μὲ τὴν ἀρχέγονον μητέρα. Ὑπῆρχεν ἡ προετοιμασία μέσῳ τῆς ἀναλώσεως εἰδικῶν τροφῶν ὡς μέρος τῆς διαδικασίας μετασχηματισμοῦ ἢ ὡς ἀναβίωσις τοῦ ἱεροῦ γεύματος τῶν θηλυκῶν καὶ ἀρσενικῶν θεῶν. Ὑπῆρχον θυσίαι αἵματος, ὡς καὶ στοιχεῖα ἐκστάσεως καὶ μαγείας ἐν ταῖς τελεταῖς. Ὁ μεμνημένος ἐλάμβανε τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστικῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς λατρείας.

Αἱ τελεταὶ τῶν μυστηρίων ἦντλον τὴν θεματικὴν τῶν ἐκ τῶν θρησκευτικῶν δραμάτων τῶν θεοτήτων, τῶν ἀναβιώσεων τοῦ **ἱεροῦ γάμου** καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς θεότητος. Ὁ ψυχίατρος Carl Gustav Jung παρετήρησεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐμάνθανον νὰ ἀπορεύουν τὸν πνευματικὸν θάνατον, ὑποβάλλοντες τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τὰ δράματα τῶν μυστηρίων, ἅτινα ἐγίνοντο αὐθεντικὴ ἐμπειρία δι' ἑκαστον νεοφώτιστον.

Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, ἡ λατρεία μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν καὶ δημοτικότητα μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐπεκεντροῦντο εἰς τὸν βιασμόν, τὴν ἀπαγωγὴν καὶ τὸν γάμον τῆς Κόρης (Περσεφόνης) καὶ εἰς τὴν ἐκ νέου ἐνωσιν-ἀνάστασιν μὲ τὴν μητέρα αὐτῆς Δήμητρα, τὴν θεὰν τῆς Γεωργίας. Αἱ τελεταὶ ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι μὲ τὸν κύκλον τῆς γονιμότητος τῆς Γῆς. Ἡ αὐτοθυσία τῆς Κόρης ἦτο ἐν τῷ πυρῇ τῆς μεταμόρφωσις, ἥς καρπὸς ἦτο ἡ γέννησις τοῦ θεοῦ Υἱοῦ, ὅστις εἶχε συλληφθῇ καὶ γεννηθῇ πνευματικῶς, δὲν ἐβάσταζεν εἰς τὰ γόνата αὐτῆς.

Τὰ Διονυσιακὰ μυστήρια, ἡ δευτέρα ἐν σπουδαιότητι ἑλληνιστικῇ λατρείᾳ, ἀφεώρων τὸν Διόνυσον, τὸν ἐκ Θράκης τραγόποδα θεὸν καὶ κύριον τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ψυχῶν, ὅστις μετεξειλίχθη εἰς θεὸν τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς βλαστῆσεως. Ἡ ἀθανασία ἡδύνατο νὰ κατακτηθῇ μέσῳ κοινωνίας μὲ τὸν θεὸν ἐν ἐκστατικαῖς τελεταῖς, αἵτινες προφανῶς περιελάμβανον κατανάλωσιν οἴνου καὶ ὡμῆς σαρκὸς τῶν σφαγίων τῆς θυσίας καὶ σέξ. Αἱ περιγραφαὶ τῶν τελετῶν κυμαίνονται μεταξὺ συμποσίων καὶ ὀργίων, εἰς ἃ οἱ μουόμενοι ἐτεμάχιζον τὸ σφάγιον ζῶον καὶ τὸ κατεβρόχιζον. Ἡ ἐπαυλὶς τῶν Μυστηρίων, ἣτις ἀνεκαλύφθη ἐν τοῖς ἐρεπίλοις τῆς Πομπηίας τῷ 1910 περιεῖχε καὶ δωμάτιον, ὅπερ ἐκαλεῖτο Αἶθουσα τῶν Μῆσεων, ἐζωγραφημένη μὲ διονυσιακὰς σκηνάς, αἵτινες παρουσιάζουν τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀριάδνην, τὴν ἡγαπῆμένην του. Συμφώνως πρὸς τινὰ ἐρμηνείαν τῶν μυστηρίων, αἱ τελεταί, διὰ τῶν μεταμορφώσεων τῆς Ἀριάδνης καὶ τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἱεροῦ γάμου τῶν, ἐξεπροσώπων τὴν πορείαν ἐξατομικεύσεως τοῦ ἑαυτοῦ. Καὶ οἱ δύο ἀναπαρίστανται ἐν ταῖς τοιχογραφίαις τῆς ἐπαύλεως τῶν Μυστηρίων.

Εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, οἱ Αἰγύπτιοι ἐγίνοντο μάρτυρες τοῦ μυστηριακοῦ παιγνίου διαδοχῶν, τοῦ θανάτου τοῦ ἐνὸς Φαραῶ καὶ τῆς διαδοχῆς ἐνὸς ἕτερου, μὲ τὴν ἐνταφιαστικὴν τελετὴν τῆς ταριχεύσεως καὶ ταφῆς, καθ' ἣν οἱ νεκροὶ θὰ ἤρχοντο εἰς μυστικὴν ἐνωσιν εἰς τὸν κάτω κόσμον μὲ τὸν Ὀσίριν. Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, τὰ μυστήρια τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος ἐπε-

κεντροῦντο εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ὀσίριδος καὶ τὴν ἀναγέννησιν του εἰς τὸν κάτω κόσμον μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἰσιδος, ὡς καὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ υἱοῦ τῆς Ἰσιδος, τοῦ Ὀρου, δὲν ἐβάσταζεν εἰς τὰ γόνата αὐτῆς.

Τὰ μυθραῖκα μυστήρια ἦτο ἀρσενικὴ λατρεία περσικῆς καταγωγῆς, ἅτινα εἶχον ὡς ἐπικέντρον τὴν σφαγὴν τοῦ Ταύρου ὑπὸ τοῦ Μίθρα, θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ὠφελείας, ἣτις ἡγγυάτο διὰ τὴν πλουσίαν παραγωγὴν προϊόντων τῆς γῆς. Οἱ μεμνημένοι ἔτρωγον ἄρτον καὶ ἐπίνον ὕδωρ, ἅτινα ἀντεστοίχουν εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ αἷμα ἀντιστοίχως τοῦ θεοῦ ταύρου. Οἱ μεμνημένοι ἐπίστευον ὅτι εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν θεῖαν προστασίαν τοῦ Μίθρα, ὅστις θὰ ἐπροστάτευε τὰς ψυχὰς τῶν ἐκ τοῦ σκότους.

Ἐν τοῖς μυθικοῖς ἔργοις Poetic Edda καὶ Prose Edda τῆς ἐποχῆς τῶν Βίκινγκς ὑπάρχουν στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν μυστικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Γουόντεν (Ὀντίν), τοῦ πατριάρχου τῶν τευτονικῶν θεῶν. Ὁ Γουόντεν, οὗ τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ πρωτογερμανικοῦ ὄρου, ὅστις σημαίνει κύριος τῆς ἐμπνευσμένης ψυχικῆς δράσεως, εἶναι ὁ θεὸς τῆς μαγείας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πολέμου καὶ πάλαι ποτὲ τὸν ἐθεώρουν ἀρχικὸν πρόγονον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς βορείου Εὐρώπης. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλοσοφίαν ἐξηρτήθη ἐκ τοῦ Οὐγκτρασίλ, τοῦ Κοσμικοῦ Δένδρου, δι' ἐννέα ἡμέρας ἐν καταστάσει ἐκστάσεως καὶ οὕτως ἔμαθε τὰ μυστικά τῶν ρούνων. Ἀντιστοίχως καὶ τὰ άτομα, ἅτινα μουῦνται εἰς τὰ μυστήρια τοῦ Woden ἐξαρτῶνται ἐκ τινος συμβολικοῦ Οὐγκντρασίλ. Ἑτέρα τελετὴ ἐπικεντρώνεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Woden ἀνάκτησιν τοῦ ποιητικοῦ λειμῶνος.

Τὰ ἑλληνιστικὰ μυστήρια ἐτερματίσθησαν μὲ τὴν ἔλευσιν τῆς εἰς Χριστὸν Πίστεως. Τὰ στοιχεῖα καὶ ὁ σκοπὸς τῶν ἀρχαίων μυστηρίων - ἀνάστασις εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν - ἔχουν διατηρηθῇ ἐν τοῖς τελετουργικοῖς διαφορῶν μυστικῶν κοινωνιῶν, ὡς οἱ Ροδόσταυροι καὶ οἱ Ἐλευθεροτεκτονες.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μυστηρίων ἀπορρέει ὁ Μυστικισμὸς. Θεολογικῶς, θρησκαιολογικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ὁ Μυστικισμὸς εἶναι ἡ τάσις πρὸς συνεχῇ Μυστικοθηρίαν.

Ὁ Μυστικισμὸς ἐν τε τῇ ἱστορίᾳ τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας πιστεύει ὅτι ἡ σύλληψις τοῦ ὑπεραισθητοῦ, τοῦ θεοῦ, τοῦ ὑπερβατικοῦ, τοῦ ἀπροσίτου εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὑπερλόγου, κατορθοῦται διὰ τῆς καταδύσεως εἰς τὰ βάθη τοῦ συναισθήματος, δι' ἧς ἐνοούμενός τις μὲ τὸ θεῖον ἐποπτεῖται τὰ ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν νοῦν ὄντα. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο τοῦ Μυστικισμοῦ διακρίνει τις ἤδη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι φιλοσόφοις καὶ δὴ παρὰ τῷ Σωκράτει, ποιούμενῳ λόγον περὶ δαιμονίου, εἰς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος καὶ παρὰ τοῖς ἐφ' ἐξῆς, ἀλλ' οἱ κύριοι εἰσηγηταὶ συγχρόνως καὶ ὑποτυπῶνται τοῦ Μυστικισμοῦ εἶναι οἱ Νεοπλατωνικοί. Κατὰ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς δι' ἀργίας τοῦ νοὸς καὶ κρατιώσεως τοῦ συναισθήματος, ἦν ἐπάγεται ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παντὸς πρὸς τὴν ὕλην δεσμοῦ, εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνωσις μὲ τὸ θεῖον καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄμεσος τῆς θείας ἀληθείας ἐποπτεία. Τὸν νεοπλατωνικὸν τοῦτον μυστικισμόν ἔχουν ὡς πρότυπον πάντες οἱ ἐφ' ἐξῆς Μυστικισταί: ὁ Βερνάρδος τοῦ Clairveaux, οἱ Μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Βίκτωρος, οἱ Γερμανοὶ Johannes Eckhart, Frank, Jacob Bohme κ.λ.π. καὶ ἐκ τῶν μετὰ τὸν Immanuel Kant φιλοσόφων οἱ Baader, Schelling, ὡς καὶ οἱ νεώτεροι Henri Bergson, Keyserling κ.λ.π.

Εν τοῖς διαφόροις θρησκείμασιν ἀναφαίνεται ὁ Μυστικισμός, ὡς ἀπόρροια τοῦ ἐμφύτου θρησκευτικοῦ συναισθήματος παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ὅμως ἡ ἰδιαίτερα διατράνωσίς του εἶναι ἡ ἐκδηλουμένη ἐν τε τοῖς διαφόροις δόγμασι καὶ ταῖς μυστηριακαῖς τελεταῖς, ταῖς παρὰ τὰ καθιερωμένα Δόγματα καὶ τὰς δημοσίας τελετὰς μορφουμέναις, ὧν μετέχουν μόνον οἱ μεμυημένοι. Οὕτως ἔχομεν εἰς τὸν ἰνδουισμόν τὸ μυσταγωγικὸν σύστημα **Σήνγιαμ**, παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τὰ **Ἐλευσίνια μυστήρια**, ἐξ ὧν ὁ γενικώτερος Μυστικισμός προέρχεται.

Εν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Μυστικισμός παρίσταται ἐν τοῖς διαφόροις γνωστικοῖς συστήμασι τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰς τὰ ψευδώνυμα συγγράμματα τοῦ ἀγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Σκώτῳ (Erigena) καὶ ἐφ' ἐξῆς παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσι Γερμανοῖς καὶ τοῖς ἑτέροις Μυστικισταῖς, ὡς καὶ παρὰ τοῖς θιασώταις τῆς καθολομένης θεωρίας τοῦ Quietismus. Γενικώτερον πᾶσα ἀντίδρασις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τῆς σχολαστικῆς Θεολογίας, ἐναντίον τοῦ ρασιοναλισμοῦ καὶ ἐναντίον τῆς ἐνδυναμώσεως τοῦ Intellektualismus ὡς καὶ πᾶσα ἔξαρσις τῆς πρακτικῆς Εὐσεβείας καὶ ὑποτίμησις τοῦ Δογματισμοῦ, ἣν βλέπομεν καὶ παρ' ἑτέροις καὶ δὴ καὶ παρὰ τοῖς περὶ τὸν Spener Pietisten εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ Μυστικισμοῦ, ὅστις ἐν οὐδεμιᾷ χριστιανικῇ περιόδῳ ἐλλείπει.

Ἐπομένως ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων προερχόμενος Μυστικισμός εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν ἑνωσιν μετὰ τὸ Θεῖον ἢ ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς τῆς ἐνώσεως. Ἡ ἄμεσος συνειδητότης τοῦ Θεοῦ ἢ ἡ ἄμεσος ἐμπειρία τῆς θρησκευτικῆς Ἀληθείας. Ὁ Μυστικισμός ἀποτελεῖ σχεδὸν διεθνή πρακτικὴν καὶ ἐνώνει τὰς περισσοτέρας θρησκείας εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Ἐνός. Ὑπάρχουν διάφορα εἶδη Μυστικισμοῦ καὶ διαφορετικαὶ ἀντιλήψεις διὰ τὸ τί συνιστᾷ τὴν μυστικιστικὴν ἑνωσιν. Ὁ Μυστικισμός δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς Μοναχοὺς καὶ Ἀσκητάς, ἀλλ' ἐγγίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τοῦλάχιστον ἅπαρ ἐν τῇ ζωῇ των.

Ὁ ὅρος Mystica ἐμφανίζεται ἐν τῇ χριστιανικῇ θεολογικῇ καὶ φιλοσοφικῇ πραγματείᾳ Mystica Theologia ἀνωλύμου Σύρου νεοπλατωνιστοῦ Μοναχοῦ τοῦ τέλους τοῦ Ε' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος, γνωστοῦ μετὰ τὸ ψευδώνυμον Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην ὁ Μυστικισμός γίνεται ἀντιληπτὸς ὡς νοητικὴ κρυφότης.

Παρὰ τὰς διαφορετικὰς προσεγγίσεις εἰς τὸν Μυστικισμόν, ὑπάρχουν κοινὰ τινα χαρακτηριστικά. Ὁ φιλόσοφος W.T. Stace ἠρεύνησε τὰς ρωμαιοκαθολικὰς, προτεσταντικὰς, ἀρχαίας κλασσικὰς, ἰνδουϊστικὰς καὶ ἀμερικανικὰς ἀγνωστικιστικὰς ἐμπειρίας τοῦ Μυστικισμοῦ καὶ διέκρινεν ἐπτὰ κοινὰ θέματα:

1. **Ἐνοποιητικὸν Ὅραμα καὶ ἀντίληψιν τοῦ Ἐνός** ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐν τοῖς ἀντικειμένοις καὶ διὰ μέσου πολλῶν ἀντικειμένων.
2. **Τὴν σύλληψιν καὶ κατανόησιν τοῦ Ἐνός ὡς ἐσωτερικῆς ζωῆς.**
3. **Τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ πραγματικὴν αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος.**
4. **Αἰσθήσεις ἱκανοποιήσεως, ἡρεμίας καὶ χαρᾶς.**
5. **Τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ Ἀγίου καὶ τοῦ Ἱεροῦ.**
6. **Τὸ αἶσθημα παραδοξότητος.**
7. **Ἀκατονόμαστα, ἀκράϊα καὶ ἄφατα συναισθήματα.**

Οἱ μυστικοὶ φιλόσοφοι ἐντάσσονται εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο θεωριῶν διὰ τὴν θεῖαν ὑπερβατικὴν πραγματικότητα: τὴν θεωρίαν τῆς ἐκπορεύσεως καὶ τὴν ἐμμοнокρατικὴν θεωρίαν. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐκπορεύσεως πᾶν πρᾶγμα τοῦ σύμπαντος ἀποτελεῖ ἀπόρροια τοῦ Θεοῦ. Συμφώνως μετὰ τὴν ἐμμοнокρατικὴν ἔποψιν, τὸ σύμπαν δὲν ἐκπορεύεται, ἀλλὰ βυθίζεται εἰς τὴν θεῖαν κατάστασιν ὑπάρξεως.

Ὁ Μυστικισμός δύναται νὰ εἶναι εἴτε θρησκευτικὸς εἴτε μὴ θρησκευτικὸς. Ὁ μὴ θρησκευτικὸς ἀντλεῖ πολλὰς ἐκ τῶν ἐμπειριῶν καὶ τοῦ περιεχομένου του ἐκ τῆς φύσεως, παρὰ τὸ ὅτι καὶ πολλοὶ θρησκευόμενοι μυστικοὶ φιλόσοφοι εὔρουν τὴν ὁδὸν των πρὸς τὸν Θεὸν μέσῳ τῆς φύσεως. Ὁ μυστικισμός τῆς φύσεως ἐνίοτε καλεῖται καὶ πανθεϊστικὸς μυστικισμός, ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει ἐν πᾶσι καὶ τὰ πάντα εἶναι θεῖα. Δὲν ἔχουν ὅμως ὅλοι αἱ ὑπερβατικαὶ ἐμπειρίαι μετὰ τὴν φύσιν μυστικιστικὴν ὑφήν. Πολλοὶ ἐκ τούτων δύναται ἀπλῶς νὰ εἶναι κατακλυσμικαὶ ἐκδηλώσεις ἐκστάσεως ἢ χαρᾶς. Ἐν μυστικιστικῇ ἐμπειρίᾳ τὰ ὅρια μεταξὺ ἀντικειμένου καὶ ὑποκειμένου ἐξαφανίζονται: ἐνοῦται τις μετὰ τὴν φύσιν, ἐν ἀντιθέσει μετὰ τὴν κατάστασιν, ἥς ἔχει ἰδιαιτέρως ὑψηλὴν ἀντίληψιν.

Ὁ θρησκευτικὸς Μυστικισμός διακρίνεται εἰς δύο κυρίας ομάδας: τὰς μονιστικὰς καὶ τὰς θεϊστικὰς. Ὁ μονιστικὸς μυστικισμός ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταύτισιν μετὰ τὴν συμπαντικὴν ἀρχήν. Ὁ θεϊστικὸς μυστικισμός ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητα, ἀλλ' ὄχι τὴν ταύτισιν μετὰ τὸν Θεόν.

Ὁ ὑπέρτατος μονιστικὸς μυστικισμός ἐκφράζεται ἴσως εἰς τὰς Οὐπανισάδας τῶν Ἰνδῶν καὶ κυρίως ἐν ταῖς ἐννοίαις "Εγὼ εἶμαι ὁ Μπράχμαν" (ἡ ἀρχὴ ἧτις διαπερᾷ τὰ πάντα) καὶ τοῦτο εἶσαι σύ, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ αἰώνιος καὶ ἀπόλυτος ὀντότης. Ὁ μονιστικὸς μυστικισμός ἀπαντᾷ τὰς αὐτῶν ἐν τῷ ταοῖσμῳ, ὅστις ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητα μετὰ τὸ Ταό, τὸν ἀνεκδήλωτον τρόπον. Ὁ θεϊστικὸς Μυστικισμός, ἡ ὀνότης μετὰ τὸν Θεόν, χαρακτηρίζει τὴν ὀρθόδοξον εἰς Χριστὸν Πίστιν, τὸν ἰουδαϊσμόν καὶ τὸ Ἰσλάμ (τὴν σέκταν τῶν Σούφι), ὡς καὶ τὸν ἰνδουισμόν.

Συγχρόνως μετὰ τὸν Θεϊσμόν καὶ τὸν μονισμόν εὐρίσκεται ἡ γιόγκα, ὁ μυστικισμός τῆς ψυχῆς, ὅστις ἀναζητεῖ τὴν Νιρβάνα, τὴν κατάστασιν ἀφάτου γαλήνης, ἧτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐξαλείψεως πάσης ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τῆς μετενσαρκώσεως, ἧτις χαρακτηρίζει τὴν θεῖαν κατάστασιν. Ὁ μυστικιστικὸς στόχος τῶν τζαϊνιστῶν εἶναι ὡσαύτως ἡ Νιρβάνα, καίτοι ὁ τζαϊνισμός δὲν ἔχει ἀναπτύξει ἐννοίας σχετικὰς μετὰ τὴν ὑπερτάτην ὀντότητα ἢ τὸ ἀπόλυτον. Ἡ ψυχὴ εἶναι αἰώνιος, ὡς εἶναι καὶ τὸ σύμπαν, ὅπερ διέρχεται ἐξ ἀπείρων κοσμικῶν κύκλων.

Ὑπάρχει διαφωνία διὰ τὸ κατὰ πόσον ὁ βουδδισμός εἶναι πράγματι μυστικιστικὸς. Ὁ βουδδιστικὸς στόχος διὰ τὴν βίωσιν τῆς Νιρβάνα, ὅστις περιγράφεται ὡς τὸ νὰ γίνῃς Μπράχμαν δὲν εἶναι ἡ ἑνωσις τῆς ψυχῆς μετὰ τὸ Θεῖον ἢ μετὰ ἀφρημένην ἀρχήν. Δὲν ὑπάρχει μόνιμον ἐγὼ ἐν τῷ βουδδισμῳ καὶ ἡ ὑπαρξις τῆς ψυχῆς εἶναι ἀσαφής. Ἐν τῇ Νιρβάνα δὲν ὑπάρχει προσωπικὴ ἐπιβίωσις, οὐδενὸς εἶδους γίνεσθαι ὑπάρχει. Πᾶς σβέννυται καὶ χάνεται ἐν τῇ φαινομενικῇ ὑπάρξει.

Ἐν Ἀφρικῇ ὁ Μυστικισμός ἀπαντᾷ εἰς θρησκείας ἐκστατικῆς κατοχῆς, ἐν αἷς τὰ προγονικὰ ἢ θεῖα πνεύματα καταλαμβάνουν τὰ μέντιουμ, ἅτινα καθιστοῦν εἴτε ὑπηρέτας των εἴτε ἰδιοκτησίαν των. Τοιαῦτα ἄτομα γίνονται οἱ "σύζυγοι τῶν θεῶν" καὶ εἶναι δέσμια ἱεροῦ γάμου. Ἐρχονται εἰς ἑνωσιν μετὰ τὸ Θεῖον ἐν τε ἐκστατικοῖς χοροῖς καὶ τελεταῖς, εἰς ἃς ἐνσαρκώνουν τὴν συμπεριφορὰν τοῦ θεοῦ ἢ τὸν ἀφήνουν νὰ

ὁμιλῇ μέσῳ τοῦ στόματός των. Αἱ πρακτικαὶ αὗται ἔχουν ἐπιβεβαιωθῇ διεθνῶς καὶ δὲν εἶναι συγκρίσιμοι μετὰ τὰς περιπτώσεις παθολογικῆς κατοχῆς, αἵτινες συμβαίνουν ἐν τοῖς δυτικοῖς πολιτισμοῖς.

Αἱ θρησκείαι τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν περιλαμβάνουν καὶ μονοθεϊστικὰς καὶ πολυθεϊστικὰς ἐννοίας. Τὸ ὑπέρτατον Ὅν, ὅπερ ἐν τισι περιπτώσεσιν εἶναι ἀκατονόμαστον ἐπεὶ δὲ δὲν δύναται νὰ γίνῃ καταληπτόν, εἶναι καὶ ὁ Δημιουργὸς καὶ τὸ σύνολον ὅλων τῶν θεοτήτων, πνευμάτων καὶ δημιουργικῶν δυνάμεων. Τὰ αὐτόχθονα θρησκευτικὰ ρεύματα τῶν Ἀμερικανῶν εἶναι τόσον διαφοροποιημένα, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀναφερώμεθα εἰς μυστικιστικὴν ἀτραπὸν τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν. Ὑπάρχουν ὅμως κοινὰ θεμελιακὰ στοιχεῖα, ἅτινα στηρίζουν τὰς διαφόρους μυστικιστικὰς προσεγγίσεις.

Ἐξέχουσα εἶναι ἡ ἀντίληψις τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἱερὰ καὶ ὅτι συνιστᾷ ἑννουν καὶ ζῶντα ὄργανισμόν μετὰ ἱερὰς δυνάμεις. Ἡ Μήτηρ Γῆ, ὡς συχνάκις καλεῖται, ἀντιμετωπίζεται μετὰ ἰδιαιτέρως μέγαν σεβασμόν. Ὡσαύτως ἱερὰ εἶναι ὅλα τὰ φαινόμενα, ἅτινα σχετίζονται μετὰ τὴν γῆν - τὰ γεωγραφικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ στοιχεῖα - ὡς καὶ πᾶσα ζωικὴ μορφή ἐπ' αὐτῆς καὶ τῶν οὐρανῶν, οἵτινες τὴν περιβάλλουν. Πᾶν ἀποκτὰ ζῶν, κίνησιν μετὰ τὸ Πνεῦμα, ἔποψιν συγγενῇ μετὰ τὸ Κάμι τῆς Σίντο καὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ νοοτροπίαν καὶ ἐτέρων φυλετικῶν κοινωνιῶν. Ὅλοι αἱ ὀντότητες αὗται καὶ τὰ φαινόμενα, συγχρόνως μετὰ τὸν πλανήτην καὶ τὸν κόσμον συνυπάρχουν ἰδεατῶς ἐν τε τῇ ἰσορροπίᾳ καὶ τῇ ἁρμονίᾳ. Εἶναι χρέος παντὸς ἀτόμου νὰ φροντίζη τὰς ἡμερησίας δραστηριότητάς του μετὰ ὑπευθυνότητα, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ τὸ γενικώτερον καλόν. Ἡ ἀνικανότητα ἐν τῇ πραγματικῇ εἰς τοῦ χρέους τούτου φέρει ἀνισορροπίαν, ἧτις καταλήγει εἰς νοσηρὰς μεταπτώσεις καὶ δυστυχίαν ὄχι μόνον εἰς τὸν προκαλέσαντα ταύτην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ὅλον.

Οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικανοὶ αἰσθάνονται ἰδιαιτέραν συγγένειαν μετὰ τὰ ζῶα καὶ ἐκ πολλῶν ἐπόψεων τὰ ἀντιμετωπίζουν ὡς ἀνώτερα ὄντα, ἐπεὶ δὲ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Γῆν πρὸ τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικανοὶ δὲν διακρίνουν διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἐγκοσμίων καὶ τῶν ἱερῶν, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς δυτικαῖς θρησκείαις. Τὸ ἱερὸν ἀποτελεῖ μέρος τῆς καθημερινῆς ζωῆς, προσιτὸν εἰς ὅλους καὶ ὄχι εἰς ὀλίγα ἐκλεκτὰ ἱερὰ πρόσωπα. Ἐν πάσῃ στιγμῇ τῆς παιδικῆς ἡλικίας των οἱ αὐτόχθονες ἀρχίζουν νὰ ἔχουν ἐμπειρίας τοῦ Ὑπερφυσικοῦ, συνήθως μέσῳ ὁραμάτων καὶ ὄνειρων, ἃς ἐνσωματώνουν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Ὅτι πᾶς Δυτικὸς θὰ ἐκάλει ψυχικὸν ἢ παραφυσικὸν ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς καθημερινῆς πραγματικότητός των. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον τι ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τὰ ζῶα, τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἢ τὰ ὑπερφυσικὰ ὄντα ἢ τὸ νὰ ἔχουν προγνωστικὰ ἢ προφητικὰ ὄνειρα. Οἱ μάγοι -θεραπευταί, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, οἵτινες ἔχουν προικισθῇ μετὰ μεγαλυτέρας τοῦ συνήθους δυνάμεις, εἶναι εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσουν μετὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν σφαῖραν τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ὥστε νὰ βοηθοῦν τοὺς ἑτέρους, ἰδιαιτέρως ἐν τῇ θεραπείᾳ. Ἐν τῷ σαμανισμῳ τοῦτο γίνεται.

Ἡ μυστικιστικὴ φιλοσοφικὴ κοινωνία μετὰ τὸ ἱερὸν ποικίλλει ἀπὸ ομάδος εἰς ομάδα καὶ μεταξὺ τῶν ὑποομάδων ἐπὶ καὶ εἰς τὰς τελετὰς αὐτῆς περιλαμβάνονται ἄσματα, ψαλμοὶ καὶ χοροὶ, τὸ κάπνισμα τῆς ἱερᾶς πίπας, ἐξαγνιστικὰ ἐφιδρώσεις (προκαταρκτικὴ διαδικασία πρὸ τινος ἱεροῦ ἐγχειρήματος), νηστεία, ὄνειρα, ὁραματιστικὰ ἀναζητήσεις καὶ, περι-

στασιακῶς, χρήσεις ψυχοτροπικῶν οὐσιῶν. Ὡς συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς ἑτέροις πολιτισμοῖς, ἡ μυστικιστικὴ ἐμπειρία τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν λαμβάνει χώραν ἐν πλασίῳ μετὰ συγκεκριμένην παράδοσιν, γλῶσσαν, ἐννοίας, τελετὰς καὶ ἐπικοινωνιακὰ σχήματα, ἅτινα ἔχουν ἀναπτυχθῇ καὶ ἐξεληχθῇ ἐν τῇ ἐξελίξει χιλιάδων ἐτῶν καὶ ἐνοικούν εἰς τὸ φυλετικὸν συλλογικὸν ὑποσυνειδήτην.

Ὁ Θεολόγος καὶ φιλόσοφος Rudolph Otto ἔχει ὀρίσει τὸν Μυστικισμόν μετὰ βάσιν περισσότερο τὴν μέθοδον, ἣν ἀκολουθεῖ ὁ ἐνορατικὸς Μυστικισμός καὶ ὁ Μυστικισμός τοῦ ἐνοποιητικοῦ Ὁράματος. Κατὰ τὴν ἐνόρασιν ὁ μυστικὸς φιλόσοφος στρέφεται ἐσωτερικῶς εἰς περισυλλογὴν καὶ διαλογισμόν, ἀποσυρόμενος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, εὐρίσκων οὕτως ἐν τοῖς βάθεσι τῆς ψυχῆς τὸ Ἐν. Ἐν τῷ ἐνοποιητικῷ Ὁράματι, ὅπερ ὁ Otto εἶχεν ὡσαύτως καλέσει Ὁδὸν τῆς Ἐνότητος, ὁ μυστικὸς φιλόσοφος στρέφεται ἐξω εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ συναντήσῃ τὸ Ἐν.

Ἡ Evelyn Underhill προσδιώρισε πέντε ψυχολογικὰ φιλοσοφικὰ στάδια, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς μυστικιστικῆς φιλοσοφικῆς ἀτραποῦ. Φυσικὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ὅλοι οἱ μυστικοὶ νὰ ἔχουν ἐντρυφήσει εἰς ὅλα τὰ στάδια ταῦτα. Αὕτη αὕτη ἡ ἀτραπὸς χαρακτηρίζεται ὑπὸ διακυμάνσεως μεταξὺ καταστάσεων ἐντόνου εὐχαριστήσεως καὶ ἐντόνου πόνου. Τὰ πέντε στάδια εἶναι:

1. **Ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἑαυτοῦ ἐν τῇ συνειδητότητι τῆς θείας Πραγματικότητος.** Εἶναι συνήθως ἡ ἐναργής, καλῶς προσδιορισμένη ἐμπειρία, ἧτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ αἰσθημάτων μεγάλης χαρᾶς.

2. **Ἡ τοῦ ἑαυτοῦ κάθαρσις.** Ὁ μυστικὸς, μέσῳ τῆς πειθαρχίας καὶ (ἥ) αὐτοτιμωρίας, προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἀτελειῶν τοῦ ἑαυτοῦ του (της) καὶ ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν ἐμπόδια διὰ τὴν ἐνότητα.

3. **Φωτισμός.** Ἡ ἱλαρὰ κατάστασις ἐπιγνώσεως τῆς θείας Πραγματικότητος, ἧτις βιώνεται κατὰ τὴν περισυλλογὴν ἢ τὸν διαλογισμόν. Δὲν εἶναι πραγματικὴ ἑνωσις καὶ πολλοὶ μυστικοὶ δὲν προχωροῦν πέραν αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Οἱ ἔχοντες ἐμπειρίας φωτισμοῦ εἶναι συνήθως οἱ καλλιτέχναι καὶ ἄτομα μετὰ ἐντονὸν δημιουργικὴν φύσιν.

4. **Ὁ τοῦ ἑαυτοῦ ἐξαγνισμός.** Καλεῖται ὡσαύτως καὶ σκοτεινὴ τῆς ψυχῆς νύξ. Ὁ μυστικὸς προσπαθεῖ νὰ παραδῶσῃ ὁλοκληρωτικῶς τὸν ἑαυτόν του, τὴν προσωπικὴν ταυτότητα καὶ θέλησιν του εἰς τὸν Θεόν καὶ βυθίζεται ἐν τῇ ἐπιπόνοιᾳ καὶ δυστυχῇ καταστάσει ἀπουσίας τῆς Θείας Πραγματικότητος.

5. **Ἐνωσις μετὰ τὸ Ἐν.** Ὁ μυστικὸς κατορθώνει τὸ ὑπερβατικὸν καὶ μόνιμον ἐπίπεδον πραγματικότητος.

Εἰς τὸν ἀνατολικὸν μυστικισμόν θεωρεῖται ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀπείρου ἐπαναρρόφησης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Οἱ Σούφι θεωροῦν ὡσαύτως τὴν τοιαύτην ἐκμηδένισιν τὴν μόνην πραγματικὴν προσέγγισιν τοῦ Θεοῦ.

Σταθερῶς ὁ Μυστικισμός συνοδεύεται ὑπὸ φαινομένων ὡς Ὁράματα, φωναί, προφητικὰ ὄνειρα, παραφυσικὰ δυνάμεις, φερ' εἰπεῖν διόρασις, τηλεπάθεια, ψυχοκίνησις, σύγχρονος παρουσία, μετεωρισμός κ.λπ., ἐκστάσεις καὶ συναισθηματικὰ ἐξάρσεις. Διατείνονται τινες ὅτι τοιαῦτα φαινόμενα προσήκει νὰ ἀποκλείωνται τῆς μυστικιστικῆς ἐμπειρίας, ἐνῶ ἕτεροι ἰσχυρίζονται ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος προπομποὺς τοῦ μυστικιστικοῦ στόχου. Ἐν τε τῷ ἀνατολικῷ μυστικισμῳ καὶ τῇ γιόγκα παρόμοια φαινόμενα, ἅτινα καλοῦνται σίντις, ἀντιμετωπίζονται ὡς ἐμπόδια, παρενοχλήσεις

και ψευδεμπειρία φωτισμού, ἃς προσήκει νὰ ὑπερβῇ τις διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ τὸν πραγματικὸν στόχον.

Ἐχουν γραφῇ πολλὰ καὶ εἰδικώτερον ὑπὸ τὴν ὀπτικὴν γωνίαν τῆς New Age σχετικῶς μὲ τὰ κοινὰ σημεῖα τῶν κοσμοθεωριῶν καὶ τὰς προφανεῖς ἀναλογίας μεταξὺ τῆς συγχρόνου φυσικῆς - κβαντικῆς καὶ σχετικότητος - καὶ τῶν ἀνατολικῶν μυστικισμῶν τοῦ βουδδισμού, ταοϊσμοῦ, ἰν-δουϊσμοῦ καὶ Ζέν. Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ φυσικὴ καὶ ὁ Μυστικισμὸς εἶναι συμπληρωματικὰ προσεγγίσεις τῆς αὐτῆς πραγματικότητος. Μεγάλῃ ὁμως διαμάχῃ περιβάλλει τοὺς ἰσχυρισμοὺς τούτους ἐν ταῖς κόλποις τῆς ἐπιστημονικῆς, φιλοσοφικῆς κοινότητος. Οἱ ἰδρυταὶ καὶ μεγάλοι θεωρητικοὶ τῆς συγχρόνου φυσικῆς, οἵτινες εἶχον μυστικιστικὴν νοοτροπίαν, εἶχον γνωρίσει τὴν ἀνατολικὴν Φιλοσοφίαν καὶ ὑποστηρίζει τὴν διεπιστημονικὴν, φιλοσοφικὴν ἐπικοινωνίαν, ἔχουν εἶπει ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ οὕτε ὑποστηρίζει οὕτε ἀρνεῖται τὸν Μυστικισμόν. Ἡ διαμάχῃ θὰ συνεχισθῇ, ἐφ' ὅσον ἐμφανίζονται εἰς τὸ προσκλήνιον νεώτεροι φιλοσοφικαὶ θεωρίαι.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων προέρχεται καὶ ἡ σύστασις μυστικῶν φιλοσοφικῶν ἐταιρειῶν.

Μυστικαὶ φιλοσοφικαὶ ἐταιρεῖαι ἐμφανίζονται ἐν ὅλοις τοῖς λαοῖς καὶ ἐν ὅλαις ταῖς χρονικαῖς περιόδοις. Συνδυάζουν Ὀρησκείαν, Φιλοσοφίαν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀλληλεγγύην. Εἰς τοὺς πρωτογόνους λαοὺς οἱ ἡγέται τῶν μυστικῶν φιλοσοφικῶν ἐταιρειῶν συνηθίζουν ἐν ταῖς συνελεύσεσιν νὰ φοροῦν προσωπίδας. Τοιαῦται ἐταιρεῖαι ἀπαντῶνται ἐν Ἀφρικῇ, ἐν Μελανησίᾳ καὶ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ παρὰ τοῖς Ἐρυθροδέρμοις. Παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς αἱ μυστικαὶ ἐταιρεῖαι ἀνεπτύχθησαν ἀρκούντως, ἔσχον ποικίλους σκοπούς, διεδραμάτισαν δὲ πολλάκις σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὀρησκευτικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι, μορφαὶ τινες λατρείας διαφέρουσαι τῶν κοινῶν, διατήρησις καὶ μεταβίβασις διὰ μυσσεων ὠρισμένων ἐπαγγελματικῶν μυστικῶν ἢ μυστικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἐπιδίωξις ὠρισμένων πολιτικῶν σκοπῶν, συνήθως ἀπαγορευομένων ὑπὸ τῆς ἰσχύουσης τάξεως, ἀπετέλεσαν τὸ δημιουργικὸν αἶτιον καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐταιρειῶν τούτων. Τοιαῦται ἐταιρεῖαι ἦσαν τὰ ἱερατικὰ τάγματα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἰνδῶν, οἱ Δρυῖδες τῶν Κελτῶν, οἱ σύλλογοι τῶν Ὀρφικῶν καὶ Πυθαγορείων καὶ τῶν μυστῶν τῶν διαφόρων μυστηρίων ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, πλεῖστα ἱερατικὰ τάγματα χριστιανικὰ καὶ μουσουλμανικὰ (Ναῖται, Καθαροὶ, Δροῦσοι, Δερβίσαι κ.λπ.).

Εἰς τὰς μυστικὰς ἐταιρείας συγκαταλέγονται ὁ Ἐλευθεροτεκτονισμὸς, αἱ θεοσοφικαὶ καὶ ἀνθρωποσοφικαὶ ἐταιρεῖαι, οἱ Illuminati, ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ, τὸ Ο.:Τ.:Ο κ.λπ.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ Illuminati, ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ καὶ τὸ συνδεόμενον μὲ τὸν Aleister Crowley Ο.:Τ.:Ο (ORDO TEMPLI ORIENTIS).

Ὁ ὅρος Illuminati ἐν ἀρχῇ ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ Εὐρώπῃ τοῦ 18 μ.Χ. αἰῶνος. Ἐδήλου τοὺς μύστας φιλοσόφους καὶ εἰδικώτερον ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν ἀρκούντως πολυμαθεῖς ἢ κατεῖχον τὸ Φῶς ἐξ ἀμέσου ἐπικοινωνίας μὲ ἀνωτέρας πηγάς. Ὁ ὅρος εἶχε συσχετισθῇ μὲ διαφόρους ἀποκρυφιστικὰς ομάδας καὶ μυστικὰ τάγματα, ὡς οἱ Ροδόσταυροι καὶ οἱ Τέκτονες.

Ἡ περισσότερον ὠργανωμένη κίνησις, τὸ Τάγμα τῶν Περφωτισμένων, ἰδρύθη τῇ 1ῃ Μαΐου 1776 ὑπὸ τοῦ Adam Weishaupt, εἰκοσινοκταετοῦς καθηγητοῦ τῆς Νομικῆς. Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχον πέντε ἰδρυτικὰ μέλη. Ὁ Weishaupt ἴσως

ἐδημιούργησε τὸ τάγμα φιλοδοξῶν νὰ ἐνταχθῇ εἰς τοὺς Τέκτονας, πρᾶγμα, ὅπερ κατώρθωσε τῷ 1777. Τῷ 1780, μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Baron Von Knigge, εὐύπολῃπτου καὶ ἀνωτέρου τεκτονικοῦ στελέχους, εἰσήγαγε τεκτονικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ὀργανωτικὴν δομὴν καὶ εἰς τὰς τελετάς. Παρ' ὅλα ταῦτα, εἰς συνέδριον τοῦ 1782, τὸ τάγμα δὲν κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ ἐπισήμως ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς τεκτονικῆς ἡγεσίας.

Ὁ Ἰλλουμινατισμὸς ἦτο ἀντιμοναρχικὸν κίνημα καὶ ἡ ταῦτισίς του μὲ τὸν ρεπουμπλικανισμόν τοῦ ἔδωκε πολλὰ μέλη ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ γερμανικῇ περιοχῇ. Τῷ 1784 ὁ Τεκτονισμὸς ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς κυβερνήσεως ὡς πολιτικῶς ἐπικίνδυνος, γεγονός ὅπερ ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστολὴν ὅλων τῶν μυστικῶν ταγμάτων, συμπεριλαμβανομένων τῶν Τεκτόνων καὶ τῶν Illuminati. Ἀργότερον τὸ ὄνομα Illuminati ἐδόθη εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Louis Claude de St. Martin (1743-1803), Γάλλου μυστικοῦ, συγγραφέως καὶ ἰδρυτοῦ τῆς μαρτινιστικῆς κινήσεως τῷ 1754.

Τὸ Τάγμα τῶν Illuminati εἶχεν ἀρκετὰς διασήμους φυσιογνωμίας ὡς ὁ Goethe, ὁ Count Alessandro Cagliostro, ὁ Franz Anton Mesmer. Ὁ Cagliostro ἐμυήθη ἐν Φρανκφούρτῃ τῷ 1781 ὑπὸ τῶν Μεγάλων Διδασκάλων τῶν Ναῶν, ὀνομασία ἣν ἐχρησιμοποιοῖ τὸ τοπικὸν Τάγμα. Ὁ Cagliostro φέρεται νὰ ἔχη δεχθῇ χρήματα ὑπὸ τοῦ Weishaupt διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐκ μέρους τοῦ γαλλικοῦ Τεκτονισμοῦ. Ὁ πρῶτος ἀργότερον συνεδέθη μὲ τοὺς Μαρτινιστάς.

Μετὰ τὴν ἐν Βαυαρίᾳ καταστολὴν, τὸ Τάγμα συνεστήθη ἐκ νέου τῷ 1880 ἐν Δρέσδῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Leopold Engel. Τῷ 1895 τὸ Τάγμα ἀνέλαβεν ὁ Δρ Karl Kellner καὶ μετωνομάσθη εἰς ORDO TEMPLI ORIENTIS (Τάγμα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀνατολῆς) μὲ ἐπίσημον σύντημσιν τὸ σῆμα: Ο.:Τ.:Ο.

Ὁ Kellner εἰσήγαγε στοιχεῖα ταντρικοῦ μυστικισμοῦ καὶ μαγείας. Ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων μελῶν οἱ Franz Hartmann καὶ Aleister Crowley.

Τῷ 1906 ὁ Rudolf Steiner, φιλόσοφος, Θεοσοφιστὴς καὶ ἰδρυτὴς τῆς Ἀνθρωποσοφίας, ἐδέχθη τὸ προνόμιον ὑπὸ τοῦ Ο.:Τ.:Ο διὰ τὴν ἰδρυσιν Στοᾶς μὲ ὄνομα Mystica Mystica Aeterna. Ἰσως ὁ Steiner νὰ ἤσκησε τὴν μαγικὴν τέχνην τοῦ Ο.:Τ.:Ο.

Πάντως ἀναφέρεται εἰς τὸ Ο.:Τ.:Ο ὡς Τάγμα καὶ τὸ περιγράφει ὡς "ἐν τεκτονικὸν ἱδρυμα τῶν καλουμένων ἀνωτέρων βαθμίδων". Γράφει: "Ἡμῖν... ὑπὲρ τῆς συνδέσεως, ὅποτε ἦτο τοιοῦτόν τι ἐφικτόν, τοῦ νέου μὲ τὸ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπάρχον... οὐδὲν ἀνέλαβον, οὐδὲν ἀπολύτως ἐκ τοῦ συλλόγου τούτου, ἐκτὸς μόνον τοῦ τυπικοῦ δικαιώματος νὰ συνεχίσω ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἱστορικῆς διαδοχῆς τὴν συμβολικὴν-τελετουργικὴν δρᾶσίν μου".

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Kellner τῷ 1947 τὸ Ο.:Τ.:Ο διεσπάσθη. Σήμερον ὑπάρχουν δύο ὀργανισμοί, ὁ εἰς μὲ ἔδραν τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ ἕτερος τὸ Berkeley τῆς Καλιφορνίας.

Εἰς τὴν δυτικὴν τελετουργικὴν μαγείαν ὁ ὅρος Illuminati ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς μυστικούς καθηγητὰς ἢ μύστας, οὓς ἐπικαλεῖται ὁ μάγος φιλόσοφος ἐπικουρικῶς ἐν ταῖς τελεταῖς του.

Οἱ Illuminati δύνανται νὰ ὑπάρχουν μόνον ἐν τοῖς ἐσωτέροις πεδίοις. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Helena Petrovna Blavatsky, ἰδρυτικὸν μέλος τῆς Θεοσοφικῆς Ἐταιρείας, διετῆρει τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ Καθηγηταὶ αὐτῆς ἦσαν ἐνσαρκωμένοι ὀντότητες.

Ὑπὸ τοῦ συγγραφέως Robert Anton Wilson ἐγένετο

ἰδιαίτερος δημοφιλὴς καὶ εὐρέως διαδεδομένη ἡ ἰδέα τῆς μυστικῆς ἀδελφότητος μυστῶν φιλοσόφων, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα Illuminati.

Τὸ Ἑρμητικὸν Τάγμα τῆς Η.:Δ.:ἢ Χ.:Α.: (Golden Dawn ἢ Χρυσῆς Αὐγῆς) ὑπῆρξε βραχύβιον, ἀλλὰ μὲ ἰσχυρὰν ἐπρροὴν δυτικῶν ἀποκρυφιστικῶν Τάγμα. Τὸ Ἑρμητικὸν Τάγμα τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἀνεδύθη ἐν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ διὰ τῶν κόλπων τοῦ Ροδόσταυρισμοῦ καὶ προσεῖλκυσε ὁμάδα πεφωτισμένων ὡς τὸν Samuel Liddell Mac Gregor Mathers, ἰδρυτικὸν μέλος, τὸν ἀποκρυφιστὴν Arthur Edward Waite, τὸν ποιητὴν William Butler Yeats καὶ τὸν μάγον φιλόσοφον Aleister Crowley. Εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς του τὸ Τάγμα εἶχεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του τὴν μεγαλυτέραν ἴσως παρακαταθήκην δυτικῆς καὶ ἀποκρυφιστικῆς γνώσεως. Αἱ τελεταί, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς συνεχίζουν νὰ εἶναι σήμερον ἐν χρήσει ὑπὸ πινων, οἵτινες ἀσκοῦν ὑψηλὴν μαγείαν.

Τὸ Ἑρμητικὸν Τάγμα τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἀπεσκόπει εἰς τὴν πλήρη ἀνασύστασιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων.

Ἄλλως τε ἡ ἰδρυσις τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς βασίζεται εἰς χειρόγραφον, ὅπερ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἦν ὡς τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ μυστήρια μὲ τὰ ἐλληνοκεντρικὰ αἰγυπτιακὰ τοιαῦτα.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἐταιρείας Sapiens Dominabitur Astris, ἥς τὴν εὐθύνην εἶχεν, ἐν Ἀννοβέρῳ Γερμανίας, ἡ Ann Sprengel, ἀποκρυφίστρια. Μὲ τὴν Sprengel ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν ὁ Δρ William Wynn Westcott. Αὕτη τοῦ συνέστησε νὰ ἰδρύσῃ μὲ τοὺς συνεργάτας του τὸν ἐν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ Στοιχειώδη Κλάδον τοῦ Ροδόσταυρικοῦ Ταγματος.

Ὁ Ναὸς Ἰσις Οὐρανία τοῦ Ἑρμητικοῦ Ταγματος τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἰδρύθη τῇ 1ῃ Μαρτίου τοῦ 1888 μὲ τοὺς Westcott, Mathers καὶ William Robert Woodman, τὸν Ὑπατον Μάγον τῆς Ροδόσταυρικῆς Ἐταιρείας τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ὡς τοὺς τρεῖς Ἀρχηγούς. Ἡ μυστικὴ Ἐταιρεία ταχέως συνεκέντρωσεν ὁπαδοὺς, μύησασα 315 ἄτομα ἐν τοῖς ἔτεσι τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ 1888 ἕως καὶ τοῦ 1896.

Ὁ κεντρικὸς στόχος ἦτο ἡ ἐπιτέλεσις τοῦ Μεγάλου Ἔργου: ἡ ἀπόκτησις ἐλέγχου ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεώς του. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προσέφερε διδασκαλίαν σχετικὰς μὲ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν τελετουργικὴν φιλοσοφικὴν μαγείαν, τὰ Τάρω, τὰ ἀστρικά ταξίδια, τὴν κρυσταλλομαντείαν, τὴν ἀλχημείαν, τὴν γαιομαντείαν καὶ τὴν ἀστρολογία.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἦτο δομημένη ἐπὶ ἱεραρχίας ἑνδεκα βαθμῶν, οἵτινες εἶχον ὑποδιαιρεθῇ εἰς τρία Τάγματα.

Σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἐνάξεως αὐτῆς ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἐμαστιζέτο ὑπὸ ἐσωτερικῶν διαμαχῶν καὶ ἐρίδων. Ὁ Mathers, ἐκκεντρικὸς ἀνὴρ, ἐζήτηε νὰ ἔχῃ τὸν ἀποκλειστικὸν ἐλεγχον τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὑπεστήριζεν ὅτι ἦτο εἰς ἐπαφὴν μὲ τρεῖς μυστικούς ἀρχηγούς ἐν Παρισίοις, οἵτινες τὸν εἶχον ὑπόδειξι ὡς τὴν Ὁρατὴν Κεφαλὴν τοῦ Ταγματος. Οἱ ὁπαδοὶ του ἐπίστευον ὅτι ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Michael Scott, Σκώτου μάγου τοῦ Μεσαίωνα μὲ ἰσχυράς, ὡς θρυλεῖται, δυνάμεις. Τὸ 1891 εὔρε τὸν Mathers καὶ τὴν σύζυγόν του μὲ χαμένην τὴν περιουσίαν των, μὲ μόνον στήριγμα τὴν Annie Horniman, πλούσιον μέλος. Μετεκόμισαν εἰς Παρισίους, ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ὁ Mathers ἰδρύσε τὴν ἰδικὴν του Στοὰν καὶ ἐβομβάρδιζε τὰ μέλη τοῦ Λονδίνου μὲ γραπτὸν ὑλικόν.

Ὁ Westcott παρητήθη τῷ 1897. Τὸν διεδέχθη ἡ Florence Farr, ἥτις δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ Ταγματος.

Ὁ Aleister Crowley ἐμυήθη τῷ 1898 καὶ συντόμως συνεκρούσθη μὲ τὸν Mathers. Ὅταν ἀπεπέμφθη τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἀντεξεδικήθη, δημοσιεύων τινὰς τῶν μυστικῶν τελετῶν εἰς τὸ περιοδικόν του "The Equinox".

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἤρχισε νὰ ἀποσχίζεται. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Mathers ἤρχισαν νὰ φεύγουν διὰ νὰ σχηματίσουν τὸν Ναὸν Alta et Oriega. Ἠκολούθησαν ὁ Waite καὶ οἱ ὁπαδοὶ του, οἵτινες ἐσχημάτισαν ὁμάδα, ἣν ἐκάλεσαν Χρυσὴ Αὐγὴ. Αὕτη ἔδιδε μεγαλυτέραν ἐμφασιν εἰς τὸν Μυστικισμόν παρὰ εἰς τὴν μαγείαν. Ὁ Waite ἀπεσύρθη τῷ 1915 καὶ ἡ ὁμάς παρήκμασε.

Τῷ 1905 ἐτέρα ὁμάς ἐδημιουργήθη, ἡ Stella Matutina, ἡ Order of the Companions of the Rising Light in the Morning ἥτοι Τάγμα τῶν συντρόφων τοῦ Πρωῖνου Ἀνατέλλοντος Φωτός. Ἡ Stella Matutina προσεῖλκυσε εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὴν ἀποκρυφίστριαν Dion Fortune τῷ 1919 καὶ τὴν ἀποκρυφίστριαν Israel Regardie, γραμματέα ἐπὶ τὴν διάσπασιν τοῦ Crowley, τῷ 1934. Ὁ Ναὸς Ἰσις Οὐρανία συνεστήθη ἐκ νέου ὡς Merlin Temple of the Stella Matutina τῷ 1917. Ἡ Stella Matutina ἐφθινεν ἀπὸ τοῦ 1940, ἐφ' ὅσον ἡ Regardie παρητήθη δημοσιεύουσα τὰς μυστικὰς τελετάς του. Κλάδοι τινὲς τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς συνεχίζουν νὰ ὑπάρχουν ἕως καὶ σήμερον.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὸν Yeats, τὸν μεγαλυτέρον καλλιτέχνην μέλος, ὅστις ἐμυήθη εἰς τὸν Ναὸν Ἰσις Οὐρανία τῇ 7ῃ Μαρτίου τοῦ 1890 καὶ ἔλαβε τὸ μαγικὸν ὄνομα Daemon est Deus Inversus. "Ἡ μυστικὴ ζωὴ εἶναι τὸ κέντρον πάσης πράξεως, πάσης σκέψεως καὶ πάσης γραφῆς μου", ἔλεγεν ὁ Yeats τῷ 1892. Ὁ Yeats ἔλεγεν ὡσαύτως ὅτι εἰς τὴν μελέτην τῆς μαγείας ὀφείλει τὴν δημιουργίαν του "The Countess Kathleen", τὸ βιβλίον του διὰ τὸν William Blake.

Ὁ Aleister Crowley ἦτο λάτρης τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων.

Ὑπῆρξε διάσημος ἀποκρυφιστὴς καὶ μάγος φιλόσοφος ἐν Ἀγγλίᾳ. Αὐτὸς οὗτος αὐτεκαλεῖτο Κτῆνος τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τὰ Μέσα Εὐρείας Ἐνημερώσεως τὸν εἶχον χαρὰ κτηρίσει ὡς τὸν περισσότερον διεστραμμένον ἄνθρωπον τοῦ κόσμου. Ὁ Crowley, ἄνθρωπος μὲ μέγα ἐγώ, ἐξώργισε καὶ ἐγοήτευσε τοὺς ἐτέρους μὲ τὰς σεξουαλικὰς τελετάς του μαγείας καὶ τὰς θυσίας αἵματος. Παρὰ τὰς ὑπερβολὰς του, πολλοὶ τὸν ἐθεώρουν τὸν ἰδιοφεύστερον μάγον φιλόσοφον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ἐγεννήθη μὲ τὸ ὄνομα Edwar Alexander Crowley τῇ 12ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1875, ἐν Leamington Spa τοῦ Warwickshire.

Ἡ λατρεία του διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τὸν ὥθησε νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα Aleister, ὅπερ εἶναι ἀμύγως ἀρχαῖον ἐλληνικόν. Aleister εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς Ἀλάστωρ, μὲ τὰ σύγχρονα δεδομένα πουριτανὸς τιμωρός.

Ὁ Crowley τὴν νέαν ταύτην φιλοσοφικὴν ἔννοιαν εἰσήγαγεν εἰς τὰ μυστήριά του. Τὴν σύνδεσιν τοῦ πουριτανισμοῦ ὡς κινήτρου ποινικῶν φαντασιώσεων μὲ τὴν διαστροφικὴν ἐξαγνιστικὴν ὀργιαστικὴν ἀλγολαγνείαν. Φυσικὰ ἢ ἐν τῇ μυστηριακῇ ἀτμοσφαιρᾷ τοῦ Crowley λαμβάνουσα χώραν μαγικὴ ἀλγολαγνικὴ ὀργιαστικὴ λατρεία εἶχεν εἰκονικόν, θεατρικὸν χαρακτῆρα.

Τὸν πουριτανισμόν του ὁ Crowley τὸν παρέλαβεν ὑπὸ τῶν γονέων του, οἵτινες ἦσαν μέλη τῆς φονταμενταλιστικῆς σέκτας Plymouth Brethren. Ἐν ἀρχῇ ὁ Crowley ἀντέδρα εἰς τὸν πουριτανισμόν τῶν γονέων του. Διὰ τοῦτο ἡ μήτηρ

του τὸν ἐκάλει Κτήνος, ἐπωνυμία τοῦ Ἀντιχρίστου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ὁ Crowley εἰθίσθη εἰς τὸν πουριτανισμόν, εἰς ὃν ἔδωκε τὴν ἰδικήν του φανταστικὴν πλαισίωσιν.

Εἰς τὴν φανταστικὴν ταύτην πλαισίωσιν συνέβαλεν ἡ σαγήνη, ἣν τοῦ προῦκάλει ὁ ἀποκρυφισμὸς ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του συνωδᾷ τῇ ἔλξει τῇ ἐπὶ τοῦ ὑποσυνειδήτου του ἀσκουμένη ὑπὸ τοῦ αἵματος καὶ τῆς σεξουαλικῆς ἐξαχρειώσεως. Οὕτως ὁ Crowley εἰσάγει εἰς τὸν ἀποκρυφισμὸν τὸν θεατρικὸν πουριτανικὸν νομικισμόν. Ὁ Ἀρχαῖος Ἑλλην Διόνυσος εἶχε καταλάβει τὴν σκέψιν του.

Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Κολλεγίῳ Trinity τοῦ Cambridge, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπεφοίτησε. Τὸν χρόνον του τὸν εἶχεν ἀφιερῶσει εἰς τὴν ποίησιν καὶ εἰς τὴν ἀποκρυφιστικὴν μελέτην.

Τῇ 18ῃ Νοεμβρίου τοῦ 1898 ἐνεγράφη εἰς τὸ ἐν Λονδίῳ παράρτημα τοῦ Ἑρμητικοῦ Τάγματος τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς καὶ ἐχρίσθη Frater Perdurabo. Ὡσαύτως ἐχρησιμοποιοῖ καὶ τὸ μαγικὸν ὄνομα Master Therion. Ταχέως ἐξελίχθη εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τοῦ Τάγματος. Μέσω τῆς γιόγκα ἀνεκάλεσαν ὑποτιθεμένας προηγουμένας ἐνσαρκώσεις του ὡς Πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ', ὅστις ἐφημίζετο διὰ τὴν ἀγάπην του εἰς τὰς φυσικὰς ἀπολαύσεις. Ὡς Edward Kelly, ὁ κακὸς ἐκεῖνος μάγος-βοηθὸς τοῦ ἀστρολόγου τῆς Βασιλίσσης Ἐλισάβετ Α', John Dee. Ὡς Cagliostro. Ὡς Eliphas Levy, ὅστις ἀπεβίωσε καθ' ἣν ἡμέραν ἐγεννήθη ὁ Crowley. Αὐτὸς οὗτος ἐπίστευεν ὅτι εἶχε ζήσει καὶ ὡς Ankh-n-Khonsy, Αἰγύπτιος ἱερεὺς τῆς εἰκοστῆς ἔκτης δυναστείας.

Ἀφ' οὗ ἀφῆκε τὸ Trinity, αὐτανεκρήρυχθη κόμης Βλαδίμηρος καὶ συνέχισε τὰς ἀποκρυφιστικὰς δραστηριότητάς του εἰς καθημερινὴν βάσιν ἐν Λονδίῳ. Ἐκυκλοφόρουν ἱστορίαι δι' ἀλλόκοτα συμβάντα, τροφοδοτημένα ἴσως ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ μαγνητισμοῦ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Crowley καὶ τῆς αὔρας τῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεώς του. Διετίνοντο τινες ὅτι ἐβλεπον φῶς τι ὡς φάντασμα νὰ τὸν περιβάλλῃ, ὅπερ ἰσχυρίζετο ὅτι ἦτο τὸ ἀστρικὸν πνεῦμα του. Διὰ τὸ διαμέρισμά του ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἐμπεποτισμένον ὑπὸ σατανικῆς παρουσίας καὶ διὰ τὰ άτομα, ὅτινα τὸν συνήντων ὅτι ὑφίσταντο ἀτυχήματα.

Ὁ Mathers ἐδίδασκεν εἰς τὸν Crowley τὴν ἱερὰν Μαγείαν τοῦ Ἄμπρα Μελὶν τοῦ Μάγου ἐκ παλαιοῦ χειρογράφου, ὅπερ ὁ Mathers ἰσχυρίζετο ὅτι εἶχε μεταφράσει. Ὑποτίθεται ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ ἐνῶκει ὀντότης τις μὴ φυσικὴ, ἥτις ἀπετέλει τὴν πηγὴν τῶν μαγικῶν δυνάμεων τοῦ Crowley. Ὁ Mathers καὶ ὁ Crowley φέρονται νὰ διαπληκτίζωνται συνεχῶς καὶ νὰ πολεμοῦν μετὰ τῶν ψυχικῶς με ἀστρικὸς βρυκόλακας καὶ δαίμονας. Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Τάγματος ἀποπομπήν του, ὁ Crowley ἐταξίδευσεν καὶ ἐνετρώθη εἰς τὸν ἀνατολικὸν μυστικισμόν. Ἐζησεν ἐπὶ τι διάστημα ἐν Boleskin Manor τῆς νοτίου ἀκτῆς τοῦ Λὸχ Νὲς ἐν Σκωτίᾳ.

Τὸν ἐχαρακτήριζεν ἡ ἀσίαστος σεξουαλικὴ ἐπιθυμία. Ἡ ζωὴς ἐνεργητικότης καὶ ὡμὴ συμπεριφορὰ του προσέλκυον οὐράς προθύμων γυναικῶν. Τῷ 1903 ἐνυμφεύθη τὴν Rose Kelly, τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο γυναικῶν του, μεθ' ἧς ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ἓν παιδίον. Τὸν ἠκολούθει πάντοτε σταθερὰ σειρὰ ἐρωμένων, ἃς ἐκάλει πόρνας, ἃς εἶχε προικίσει μὲ ἀρκετὰ νόθα τέκνα. Ἡ διασημότερα ἦτο ἡ Leah Hirsig, ἣν εἶχε καλέσει Πίθηκον τοῦ Θῶθ. Ἡρέσκετο νὰ δίδῃ εἰς τὰς γυναῖκάς του Ἀσπασμούς Ἑρπετοῦ, χρησιμοποιῶν τοὺς ἀκονισμένους ὀδόντας του διὰ νὰ ροφᾷ αἷμα. Προσεπάθησε

νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον τέκνον χρησιμοποιῶν τὴν μαγείαν.

Τῇ 18ῃ Μαρτίου τοῦ 1914 ἡ Kelly ἔλαβε μήνυμα ἐκ τοῦ ἀστρικῶν πεδίου διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὸν Αἰγύπτιον Ὀρον. Ὁ Crowley, μέσω τελετουργικοῦ τινος, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὸν πνευματικὸν ἀγγελιαφόρον τοῦ Ὀρου, τὸν Aiwass καὶ τὸν ἐθεώρησεν ὡς τὸν Πραγματικὸν Ἐαυτὸν του. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ Kelly κατέγραφε τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Aiwass ἐν ἐκστάσει. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τὸ Liber Legis. Κεντρικὸν θέμα τοῦ Liber Legis εἶναι ὁ Νόμος τοῦ Θελήματος. Διὰ τὸν Crowley σημαίνει τὸ νὰ πράττῃ τις ὅ, τι προσήκει νὰ πράττῃ.

Τῷ 1909 ὁ Crowley εἶχεν ὁμοφυλοφιλικὴν σχέσιν μετὰ τὸν Victor Neuberg, ὅστις ἐγένετο ὁ ἐν τῇ μαγείᾳ βοηθός του. Ἔως τοῦ 1912 εἶχεν ἐμπλακὴ εἰς τὸ Ο.Τ.:Ο τὸ Τάγμα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἐν ᾧ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῷ 1922.

Ἀπὸ τοῦ 1915 ἕως τοῦ 1919 ὁ Crowley ἐζησεν ἐν ΗΠΑ. Τῷ 1920, ἐνῶ ὠδήγει ἐν Ἰταλίᾳ, εἶδεν εἰς ὄραμα ἑπαυλιν ἐν λόφῳ. Εὔρε τὸ μέρος ἐν Σικελίᾳ, τὸ κατέλαβε καὶ τὸ μετωνόμασεν εἰς ἱερὸν Ἀββαεῖον τῶν Θελημικῶν Μυστηρίων. Ὁραματίζετο τὴν ἑπαυλιν ὡς τὴν μαγικὴν ἀποικίαν του καὶ τὸν ἐξηπρέτει ὡς τοποθεσίαν, ἐν ᾗ θὰ διεδραματίζοντο τὰ σεξουαλικά ὄργιά του καὶ αἱ μαγικαὶ τελεταὶ του, ἐξ ὧν πολὺς παρηκολούθουν καὶ τὰ νόθα τέκνα του. Ἡ συμπεριφορὰ του αὕτη ὠδήγησε τὸν Benito Mussolini νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἐξ Ἰταλίας τὸν Μάϊον τοῦ 1923.

Ὁ Crowley εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος τῆς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μυστηρίων ἐλαυνομένης τελετουργικῆς μαγείας. Ὁ Crowley ἀπεβίωσεν τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1947.

Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μυστήρια παρὰ τὴν παραποίησην ποὺ ὑπέστησαν, ἀπέτελεσαν τὴν μήτραν τῆς μετέπειτα ἐσωτερικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐφηρμοσμένης Ψυχολογίας.

Ο ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΕΞΕΦΟΝΗΣ

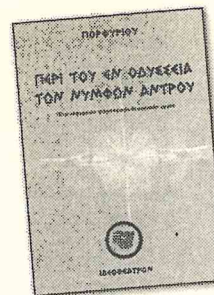
Ἐκεῖ πού φύτρωνε φλισκούνι κι ἄγρια μέντα
Κι ἔβγαζε ἡ γῆ τὸ πρῶτο της κυκλάμινο
Τώρα χωριάτες παζαρεύουν τὰ τσιμέντα
Καὶ τὰ πουλιά πέφτουν νεκρά στὴν ὑψικάμινο.

Ἐκεῖ πού σμίγανε τὰ χερίά τους οἱ μύστες
Εὐλαβικά πρὶν μπουρὶν στό Τελεστήριο
Τώρα πετᾶνε τ' ἀποτσιγάρα οἱ τουρίστες
Καὶ τὸ καινούργιο πᾶν νὰ δοῦν διυλιστήριο.

Ἐκεῖ πού ἡ θάλασσα γινόταν εὐλογία
Κι ἦταν εὐχὴ τοῦ κάμπου τὰ βελάσματα
Τώρα καμινία κουβαλᾷ στὰ ναυπηγεῖα
Ἀδεια κορμιά, σιδερικά, παιδιὰ κι ἐλάσματα

Κοιμήσου Περσεφόνη
Στὴν ἀγκαλιά τῆς γῆς
Στοῦ κόσμου τὸ μπαλκόνι
Ποτέ μὴ ξαναδοῖς

Νίκος Γκάτσος

ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΑΝΤΡΟΥ

Κυκλοφορεῖ γιὰ πρώτη φορά
τὸ κορυφαῖο φιλοσοφικὸ-θεολογικὸ ἔργο
τοῦ Πορφυρίου. Γέμει μυστηριακῶν καὶ
ἀπορρήτων ἀληθειῶν γιὰ τὴν πορεία τῆς
ψυχῆς μετὰ θάνατον, ἀποσυμβολίζοντας
μέρος τῆς μυστικῆς διδασκαλίας τοῦ Ὁμήρου.
Μετάφραση -Εἰσαγωγή - σχόλια - ἀνάλυσις τῆς φιλοσοφίας
τοῦ Πορφυρίου Ἀγνὸς καὶ Παν. Μαρίνης 2.500 δρχ

Διδῶς Καλλέργη
Ἡ σημαντικώτερη ἔρμηνεῖα
γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Δωδεκάθεο
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ

ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΘΕΟΙ

3.500 δρχ.

Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL
PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
Τὶ εἶναι κατὰ τοὺς Πυθαγορείους
Ο ΝΟΥΣ Η ΓΝΩΣΗ
Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

1.800 δρχ.

Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL
PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ
ΜΥΣΤΗΡΙΑ
Ἡ πνευματικὴ κληρονομία
τῆς Ἑλλάδος

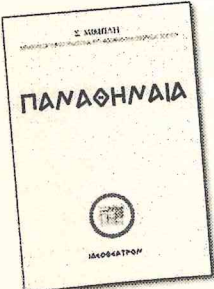
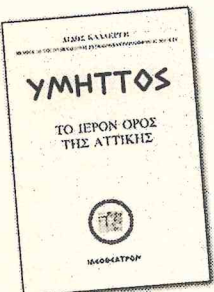
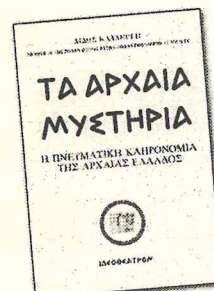
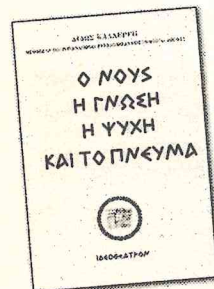
Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL
PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
ΥΜΗΤΤΟΣ
ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1.500 δρχ.

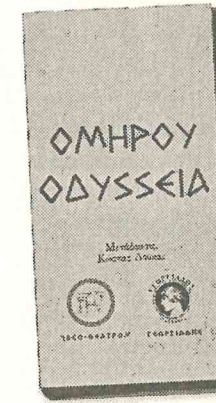
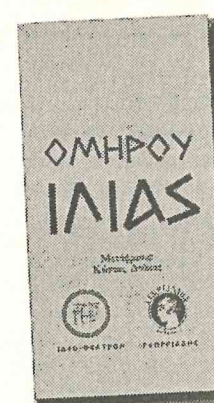
Σπύρου Πιμπιλῆ
ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Πῶς ἐτελοῦντο - Ὁ συμβολισμὸς -
Ἡ διαμόρφωσις καὶ ὀργάνωσις τῶν
Παναθηναίων - Ἀγῶνες καὶ Πομπή

2.000 δρχ.

ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Νέα μετάφραση με προσέγγιση
τῆς Ὁμηρικῆς διαλέκτου τοῦ Κώστα Δούκα
Μία ἱστορικὴ ἔκδοση

Με τὴν συνεργασία τοῦ οἴκου "Γεωργιάδης" ἑκατὸ: 14.000δρχ.

Φιλοσοφικὸ δοκίμιο τοῦ
Ἀναστάσιου Ἀσπριακοπούλου

Ἐσωτερικὴ ἀνάλυση,
ἀποσυμβολισμὸς
καὶ συνέχεια

τοῦ
ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟΥ
ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝΩ
τοῦ Σοφοκλέους

σέ θεατρικὴ μεταφορά ἀπὸ τὸν
Ραδάμανθυ Ἀντ. Ἀναστασίου

2.000 δρχ.

ΟΡΦΕΟΣ ΥΜΝΟΙ

Οἱ ἱεροὶ
Λειτουργικοὶ
Ὕμνοι τῶν Ἑλλήνων

Ἀποβλέπουν
στὴν δημιουργία
πνευματικοῦ κλίματος,
διὰ τὴν ἐπιτέλεση Ἱερουργίας
ἢ καὶ Θεοφανείας

3.500 δρχ.

ΟΡΦΕΟΣ
ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ
ΛΙΘΙΚΑ

Ἡ χρῆσις τῶν λίθων
ἀπὸ τὸν μέγα Ὀρφέα
Ἀρχαῖο κείμενο-μετάφραση-
παρουσίαση ὅλου τοῦ μύθου
τῆς Ἀργοναυτικῆς
ἐκστρατείας- πίνακες
καὶ ἀποσυμβολισμὸς.
3.000 δρχ.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Σ. Κ. ΜΑΓΟΥ

Κατά την γνώμην μου τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐμελέτων τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ πρό παντός ἡρεύνων τὴν πέραν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τύχην αὐτῆς.

Τὰ μυστήρια ταῦτα ἦσαν προαγωγικά καὶ ἔβαινον ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν φαινομένων τῆς φύσεως πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς πέραν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Κατὰ μίαν τῶν ἐκδοχῶν τῆς μυήσεως, ἡ Θεὰ Δημήτηρ ἦτο ἡ προσωποποιήσις τῆς μητρὸς Γῆς ἡ δὲ κόρη τῆς ἡ τῶν σπερμάτων αὐτῆς.

Τό τοιοῦτον ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ἀπλὴν τὴν ἐμφάνισιν εἶναι σπουδαιότατον, ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει τελοῦνται κατ' ἀναλογίαν καὶ ἐάν ἐπομένως ἐκληφθῇ ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεῖα εἰς ἀναλογίαν τῶν νόμων τῆς φύσεως εἰς τὰς περαιτέρω τοῦ Φυσικοῦ κόσμου ἀναλογίας καὶ ἐνεργείας αὐτῶν, εἶναι μιὰ βάσις ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξορμωμένη ἡ σκέψις δύναται προχωροῦσα νὰ λύσῃ σπουδαιότατα προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀφοῦ τὰ πάντα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν αὐτῶν νόμων τῆς οὐσίας τῶν κόσμων.

Ἡ τελετὴ τῆς μυήσεως ἐγένετο μετὰ προηγούμενον ἐξαγνισμόν ἅμα τῇ παρόδῳ τῆς φθινοπωρινῆς Ἰσημερίας. Ὁ χρόνος πρὸς παραδοχὴν τῶν μουμένων μᾶς ἀποκαλύπτει πολλά τῆς δοξασίας τῶν ἀρχαίων μυστῶν περὶ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ Ἰσημερίαι καὶ αἱ Τροπαὶ τοῦ Ἡλίου.

Ποίᾳς ἔχει ἄραγε ἀναλογίας πρὸς τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους αὐτάς, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ ἀνόδῳ τοῦ πρὸς τοὺς φωτεινοὺς κόσμους; Τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἀπετέλουν τὴν σπουδὴν τοῦ εἰσελθόντος μύστου εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεκαλύπτετο, ὡς ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ἡ μήτηρ Γῆ ἀναπαρίσταται διὰ τῆς ψυχῆς τοῦ καὶ ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι νὰ δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους τῆς τὰ σπέρματα τῶν ἰδεῶν τῶν μυστηρίων, τὰ γονιμοποίησιν καὶ τὰ ἐκδηλώσῃ, ὡς πράττει τοῦτο ἡ μήτηρ Γῆ ἡ δεχομένη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὰ σπέρματα τῶν καρπῶν.

Τὰ σπέρματα τῶν ἰδεῶν πρέπει νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ μύστης καὶ νὰ ὠθήσῃ τὴν βλάστησιν ταύτην εἰς μεταμόρφωσιν αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐμφανισθοῦν τὰ χρώματα καὶ τὰ μῦρα τὰ ὁποῖα θὰ ἐρμηνεύουν τὴν ἁρμονίαν τῶν συναισθημάτων τοῦ πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ, ὁφείλων νὰ δημιουργήσῃ ἐν τέλει τοὺς καρπούς τῶν ἰδεῶν, ὅταν θὰ περιβληθῇ μέ τὸν ἱερόν τίτλον τοῦ τελείου μύστου.

Ἐκεῖθεν τῶν σημείων τούτων, τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια ἀνεφέροντο εἰς τὰ Θεϊότερα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ. Ἀνελύετο ἡ ἐσωτερικὴ ἔννοια τοῦ Δράματος. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Δράματος ἡ Περσεφόνη εἶναι θυγάτηρ τῆς ἐν Ὀλύμπῳ διαμενούσης Θεᾶς Δημήτρος καὶ τοῦ Θεοῦ Διός. Τό τοιοῦτον πόσα δὲν μᾶς ἀποκαλύπτει!

Ὁ Θεὸς Ζεὺς εἶναι ὁ πατὴρ Θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ κυρίως τοῦ Θεοῦ Πυρός τοῦ ὁποῖου αἱ ἐνέργειαι διοργάνωσαν ὅχι μόνον τὸ ἀνθρώπινον ὄν, ἀλλὰ καὶ τὰς πέραν αὐτοῦ ζώσας πνευματικὰς υπάρξεις.

Διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας δύναται ἡ Περσεφόνη νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν καρπῶν τῆς Γῆς. Οἱ ἐννοοῦντες ὁμως τὴν ἐλληνικὴν παράδοσιν προχωροῦν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς πραγματικῆς ἀληθείας τὴν ὁποίαν διὰ τῆς μυήσεως ἀπεκάλυπτον οἱ Μῦσται τῆς Ἐλευσίνος.

Κατὰ τὴν ἐλληνικὴν παράδοσιν, οἱ θεοὶ εἶναι προϊόν ἐξελέξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τοῦτο μᾶς ἄγει εἰς τὴν ἔννοιαν ὅτι οὗτοι δὲν εἶναι τὰ σύμβολα τῶν μεγάλων εικόνων τῆς φύσεως, ἀλλὰ οἱ κύριοι τῶν νόμων καὶ δυνάμεων αὐτῆς καὶ πρὸ παντός τῆς πνευματικῆς φύσεως.

Τό τοιοῦτον διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἀνθρωπος μέ τὴν περιωρισμένην ἐκ τῆς ὁργανικῆς τοῦ φύσεως διάνοιαν, καθίσταται κύριος καὶ ρυθμιστὴς φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐπομένως κυρίαρχος αὐτῶν.

Ἡ Περσεφόνη ὡς κόρη τοῦ Θεοῦ Διός καὶ τῆς Θεᾶς Δημήτρος, δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἀναφέρεται εἰς ζῶσαν πνευματικὴν ὑπαρξιν, ἐξελιχθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου εἰς τοὺς Θεοὺς τοιούτους κόσμους καὶ περιβληθεῖσαν μέ τὰς δυνάμεις τοῦ Διός, δι' ὃ κόρη αὐτοῦ ἐγένετο.

Μένουσα ἡ Περσεφόνη πλησίον τῆς μητρὸς τῆς διεποικίλλεν δι' ἐλεφαντίνης βελόνης εἰς τὸν πέπλον τῆς τὴν ἱστορίαν τῶν κόσμων καὶ τῶν Θεῶν.

Διὰ τῶν ἐννοιῶν τούτων τοῦ δράματος παρίσταται ὡς κατέχουσα πᾶσαν γνῶσιν. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην εὐρισκομένη ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἐρωτος λέγουσα τὰ ἑξῆς:

«Επὶ τοῦ κυανοῦ καὶ πολυπτύχου πέπλου μου διαποικίλων τὰς ἀναριθμήτους μορφὰς τῶν ὄντων καὶ παντός πράγματος. Ἀποπεράτωσα τὴν ἱστορίαν τῶν Θεῶν. Διεποίκιλα τὸ τρομερόν ἑκατοντακέφαλον καὶ χιλιόχειρον χάος. Ἐκ τούτου προήλθον τὰ ὄντα. Ἀλλὰ τίς ὁ παραγγέλων ταῦτα; Ὁ Πατὴρ τῶν Θεῶν μοῦ τό εἶπε. Τὰ παρήγαγε ὁ Ἐρως».

Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ὁ Ἐρως παρεδρεῖ ἐπὶ πτερωτοῦ ὀχήματος κατὰ τοὺς ἐξελιγμούς τῶν ἀθανάτων εἰς τὴν μεῖξιν τῶν πρωτίστων οὐσιῶν. Αὐτός ἄγει τοὺς θαρραλέους ἄνδρας, τοὺς ἡρώας, ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ Χάους εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ αἰθέρος, γινώσκει τὰ πάντα, διέρχεται ὡς τὸ ἀρχικόν Πῦρ δι' ὅλων τῶν κόσμων, κρατεῖ τὰς κλεῖδας τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς».

Ἡ ἐκ μέρους τῆς Θεῆς Κόρης διατύπωσις τῶν τόσων θαυμασίων ἐννοιῶν περὶ Ἐρωτος, προάγει κάθε εἰλικρινῆ μύστην εἰς νέας ἀντιλήψεις καὶ γεννᾷ σκέψεις προωρισμένας διὰ θριάμβους. Ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ Σοφία εἶναι ἐκδηλώσις τῶν μυστηρίων, διότι εἰς τὰ μυστήρια ὁ ἀνθρώπος γυμνάζεται καὶ γίνεται ἐλεύθερος νὰ ἐρευνᾷ καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς ἐλευθέρως.

Τό πρόσωπον τοῦ Ἐρωτος διεδῆλου ἡ Θεία Κόρη ὅτι τὸ ἡγνόμε. Τοῦτο ἦτο πολὺ φυσικόν, διότι ὁ Ἐρως δὲν εἶναι πρόσωπον, ἀλλὰ νόμος διέπων τὰς σχέσεις τῶν ὄντων πρὸς τοὺς ἄλλους νόμους τῆς φύσεως. Εἶναι ἡ φυσικὴ τῆς οὐσίας τῶν κόσμων δύναμις εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας ὀφείλουν πάντα τὰ ὁργανικά ὄντα τὸ εἶναι τῶν.

Ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ δράματος ἀφίνετο νὰ νοηθῇ ὅτι ἡ Κόρη παρασύρεται ὑπὸ τοῦ Ἐρωτος ἀποπλανωμένη καὶ ἐρχεται ὡς ἐκ τούτου εἰς μεῖξιν πρὸς τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου ἐκ τῆς ὁποίας μείξεως γίνεται σύζυγος τοῦ Αἰδωνῶντος. Τό μέρος αὐτό εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ δυνάμενον μέ τὴν κατανόησιν αὐτοῦ νὰ δώσῃ πρὸς τὸν μύστην τὴν ἀρχὴν τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς ἀνά τούς κόσμους τύχης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ Θεία Κόρη ἐμίγη μέ τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου.

Ἀλλὰ τί εἶναι Ἄδης;

Πᾶσα οὐσία τῶν κόσμων ἡ ὁποία δὲν ἐξεδήλωσε ἐξ ἑαυτῆς Φῶς καὶ δὲν ἐγένετο ὡς ἐκ τούτου αὐτόφωτος, εἶναι Ἄδης. Πᾶσα ψυχὴ ἡ ὁποία δὲν φέρει (διότι δὲν ἐξεδηλώθη ἐξ ἑαυτῆς) Φῶς, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φυσικοῦ τῆς ὁργανισμοῦ, ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀναλογία αὐτῆς. Μὴ ἔχουσα ἐξ ἑαυτῆς Φῶς εἰς Ἄδην θὰ ἔλθῃ.

Δύο εἶναι αἱ χώραι εἰς τὰς ὁποίας οἰκοῦν αἱ ψυχαί: Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Ἄδης. Αἱ χώραι τοῦ Φωτός καὶ αἱ χώραι τοῦ σκότους.

Ἡ Περσεφόνη εὐρισκομένη εἰς τὴν χώραν τοῦ Φωτός διαδολῇ τὴν αὐτόφωτον ψυχὴν. Ὡς αὐτόφωτος ψυχὴ, ὡς ἀγνή Παρθένος ἔχει ὡς μνηστῆρα τὸν Διόνυσον. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὡς αὐτόφωτος ψυχὴ ἐγένετο τοιαύτη, ὡς τοιαύτη δὲ ἔμαθε ἐκ τοῦ πατρὸς τῆς Διὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἐρωτος. Ἡ τοιαύτη γνῶσις τῆς ὑπέμνησε τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ πληρώσῃ πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς ψυχὴν τὴν εὐρισκομένην ἐν τῷ σκότει. Ὁ Ἐρως τὴν ὠδήγησε εἰς τὴν πληρῶσιν τοῦ καθήκοντος. Τό καθήκον τῆς ὑπηγόρευσε τὴν κάθοδόν τῆς εἰς τὸν Ἄδην. Ἡ Περσεφόνη δὲν ἔπρεπε, ἀλλὰ κατῆλθε ἐκουσίως ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τῆς ὅτι ἡ ἐκ νέου ἀνοδὸς τῆς ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ἰδίου νόμου τοῦ Ἐρωτος.

Ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς φύσεως ὑπῆρξε πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ ὅτι κατεῖχε πλήρη τὴν γνῶσιν, δύναται νὰ διασκεδάσῃ μόνον ἀδυναμίας. Ἡ ἐρμηνεῖα, ὅτι ἡ Περσεφόνη εἶναι ἡ προϋπάρξασα τελεία ψυχὴ καὶ ὅτι ἔπρεπε πρὸς τὸν Ἄδην συνεπεῖα τῶν πρὸς τὸν Ἐρωτα τάσεων αὐτῆς, εἶναι ἐρμηνεῖα ἐξαχθεῖσα ἀπὸ βέβηλον σκέψιν, ἀπὸ μὴ μεμυημένους εἰς τὰς ἀληθείας τῆς φύσεως ἀνθρώπους.

Πάντες οἱ γράψαντες περὶ Ἐλευσινίων, καθ' ὑπόθεσιν πάντοτε, διῃσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Περσεφόνη εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἐκπεσοῦσης ἐκ τοῦ Φωτός εἰς τὸ σκότος ψυχῆς καὶ ἡ ἐν τῷ Ἄδῃ παραμονὴ τῆς ὁ ἐξίλασμός αὐτῆς.

Τὰ πάντα βαίνουν ἐκ τοῦ ἀτελοῦς εἰς τὸ τέλειον, ἐκ τοῦ χάους πρὸς τὴν τάξιν, ἐκ τοῦ σκότους πρὸς τὸ Φῶς, ἐκ δυνάμεων πρὸς ἀνατολάς.

Ἡ Περσεφόνη δὲν ἔπαθε πῶσιν. Ἡ Περσεφόνη εἶναι ἡ φωτεινὴ ψυχὴ ἡ ὁποία κατῆλθε πρὸς πληρῶσιν τοῦ νόμου τῆς ἀλληλεγγύης, πρὸς πληρῶσιν τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἔχει ἡ φωτεινὴ ψυχὴ πρὸς τὰς ἐν τῷ σκότει εὐρισκομένας τοιαύτας, πρὸς τοὺς ἐν δοκιμασίᾳ εὐρισκομένους ὁμοίους μας.

Ἡ κάθοδος τοῦ Προμηθέως πρὸς μετάδοσιν τοῦ φωτός πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, αἱ σχέσεις τοῦ Θεοῦ Διὸς πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Δευκαλίωνος, αἱ πάντοτε διὰ τοῦ νόμου τοῦ Ἐρωτος πρὸς τὰς Νύμφας μεταμορφώσεις αὐτοῦ, ἡ μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κάθοδος τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος καὶ αἱ ὑπὸ αὐτοῦ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀναγκῶν τοῦ, δὲν μαρτυροῦν ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Περσεφόνης ὅτι διέπεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ νόμου τῆς προστασίας καὶ βοηθείας τῆς παρεχομένης πρὸς τὰς ἀδυνάτους ψυχὰς; Ὁ αὐτὸς νόμος δι' ὅλας τὰς διασωθείσας ἀλληγορικὰς εἰκόνας τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως.

Τὴν πρὸς τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου μεῖξιν τῆς Περσεφόνης διαπιστώνει ὁ Θεὸς Ἀπόλλων. Μήπως καὶ ἡ διαπίστωσις αὕτη δὲν ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τί συνέχει τὸν Ἄδην πρὸς τὸν Ὀλυμπον;

Τὴν κάθοδον τῆς Περσεφόνης ἐπακολουθεῖ ἡ κάθοδος τοῦ μνηστῆρος τῆς Διόνυσου, ὁ ὁποῖος καὶ τίθεται εἰς διάθεσιν αὐτῆς. Τὴν Θεῖαν Κόρην παρακολουθεῖ ἡ Μήτηρ αὐτῆς Δημήτρα καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου.

Ὁ Διόνυσος ἀποκαλύπτει τὸν Θεῖον χυμὸν τῆς σταφυλῆς. Ὁ σῖτος καὶ ὁ οἶνος ὑπῆρξαν τὰ κατ' ἐξοχὴν σύμβολα τῶν μυστηρίων καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν. Ὑπὸ τὰ σύμβολα ταῦτα κρύπτονται αἱ μεγαλύτεραι ἔννοιαι αἱ ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὸν πνευματικόν κόσμον ἐκ τοῦ ὁποῖου ἤλθεν ἡ Θεὰ Δημήτρα καὶ ὁ Διόνυσος. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν μυστηρίων ἀπέδιδον σπουδαιότητα εἰς τὰς σχέσεις Περσεφόνης καὶ Διόνυσου. Προφανῶς πρόκειται περὶ πνευματικῶν νόμων τοὺς ὁποίους ὁ μουόμενος ἔπρεπε νὰ μάθῃ. Ὁ Διόνυσος ἀποκαθίσταται εἰς τὰς ἐρωτικές του σχέσεις μέ τὴν Περσεφόνην καὶ διὰ τῶν σχέσεών τοῦ τούτων καθίσταται ὁ ἐλευθερωτὴς αὐτῆς λαμβάνων τὸ ὄνομα Διόνυσος Ἐλευθερεὺς.

Ὁ Ἰακχος ἐξελίσσεται εἰς Ἐλευθερέα Διόνυσον. Τοῦτο ὑπαγορεύει νὰ γίνῃ σύζυγος τῆς Περσεφόνης νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς μείξεως αὐτῆς πρὸς τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου καὶ νὰ τὴν φέρῃ καὶ τὴν ἀποκαταστήσῃ μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸν Ὀλυμπον. Εἰς αὐτὰ ὑπάρχει ἡ μεγάλη ἔννοια τῆς ἀποθεώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταλείψεως ὑπ' αὐτῆς τῶν χωρῶν τοῦ Ἄδου.

Ἡ ἀντίληψις περὶ Διόνυσου τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον εἶναι νὰ μεταφέρῃ τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὰς δοκιμασίας εἰς τὴν χαρὰν καὶ εὐτυχίαν, ἐξέπεσεν δυστυχῶς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐξελήφθη ὡς τὸ σύμβολον τῆς οἰνοποσίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀναισθησίας.

Τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος ὑπῆρξαν τὰ θεμέλια τοῦ διωτισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὰ ὑποδείξαντα εἰς αὐτὴν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ Φῶς τῆς σωτηρίας.

Ἡ εἰκὼν τῆς παλαιούσης πρὸς τὸ σκότος ψυχῆς διευτυπώθη πλήρως, ὅπως καὶ τὰ μέσα δι' ὧν θὰ δυνθῇ ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξέλθῃ νικῆτρια. Ἰδοὺ διατὶ οἱ μυηθέντες εἰς τὰ μυστήρια ὡμολόγησαν ὅτι ὁ μυηθεὶς ἐν Ἐλευσίνι ἀνθρώπος θὰ ἀπολαύσῃ μετὰ θάνατον εὐδαιμονίας.

Εάν τῶν μορφῶν καὶ τῶν ὄντων μήτηρ εἶναι ἡ Γῆ, διότι διαθέτει πρὸς ὀργάνωσιν αὐτῶν τὴν οὐσίαν τῆς, πατὴρ τούτων εἶναι ὁ Ἥλιος, διότι ἄνευ τοῦ Φωτός αὐτοῦ οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὀργανωθῇ, οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ. Ἄνευ τοῦ Φωτός τοῦ Ἡλίου ὁ ἀνθρώπινος ὁργανισμός δὲν θὰ ὑπῆρχεν καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δὲν θὰ εἶχεν μέσον ἐκδηλώσεως τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς.

Ὁ Ἥλιος εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ καὶ ὁ συντηρητὴς αὐτοῦ διὰ τοῦ Φωτός τοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀνθρώπινον γένος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὸν εἰλικρινῆ χαιρετισμόν.

Ὅθεν ἡμεῖς, ἄς ἀπευθύνωμεν πρὸς αὐτὸν χαιρετισμόν, πρὸς τὸν φωτοδότην τοῦ κόσμου, πρὸς τὸν διαλύοντα ὅλα τὰ σκόπη, πρὸς τὸν φέροντα πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Σ. Κ. ΝΑΓΟΥ

Ἐξαιρέτως πρῶτον τὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος μέ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός του ἐπηρεάζει τόσο τὰ δημιουργήματα τῆς μητρὸς Γῆς, ὅσον καὶ τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς, ὅπως ἐκδηλώνουν ἀφθονώτερον τὰ συναισθήματά των, τὴν ἀγάπην των καὶ τὴν λατρείαν των πρὸς τοὺς Θεοὺς νόμους τῆς φύσεως, τοὺς συντρέχοντας εἰς τὴν πρόδοον καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ εἶναι των.

Αἱ θερμαὶ ἀκτῖνες τοῦ συμβάλλουν εἰς τὴν ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν τῆς Γῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντλοῦμεν πλουσίως τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων καὶ τοῦ χυμοῦ των, πρὸς λειτουργίαν τῆς ὁργανικῆς μας φύσεως καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἐκδήλωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Διότι, ἄνευ τῆς ἐπιδράσεώς των, τόσο ἡ διανόησις ὅσον καὶ ἡ λειτουργία τοῦ πνεύματός μας, θά ἐστεροῦντο τοῦ μέσου τῆς ἐνεργείας των.

Ἡ λειτουργία τοῦ πνεύματος καὶ τὰ ὄργανα τῆς διανοήσεώς του δὲν θά ἦτο δυνατόν νά συντελεσθοῦν. Ἡ λειτουργία τῶν αἰσθήσεων θά ἦτο λανθάνουσα εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πνεύματος, τό ὅποῖον δὲν θά εἶχεν ὄργανον ἐκδηλώσεως. Ὁ ἀνθρώπινος ὁργανισμός δὲν θά ἐδημιουργεῖτο ἄνευ τῆς παροχῆς τῶν ἐνεργειῶν τοῦ φωτός ἐπὶ τῆς φυτικῆς οὐσίας.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύστας τό φῶς τοῦ ἡλίου ὄχι μόνον συντρέχει εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν μορφῶν μας, ἀλλά δι' αὐτοῦ παρέχεται πρὸς τό πνεῦμα μας ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ νά ἐκδηλώσῃ τὰς λειτουργίας του καὶ νά δώσῃ πρὸς αὐτάς τὴν ἐννοίαν τῶν ιδιοτήτων μέ τὰς ὁποίας τό διακρίνομεν. Οὕτω αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι, ὡς συνήθως τὰς ἀποκαλοῦμεν, εἶναι ἀποτέλεσμα προερχόμενον ἐκ τοῦ πνεύματός μας τῇ συνδρομῇ τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου.

Αἱ ιδέαι, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, ἐλθοῦσαι εἰς τό εἶναι τοῦ ἐγὼ μας διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν ὀργάνων μας καὶ δι' αὐτῶν ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ πνεύματός μας. Ἄν τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, ὁ σκοπός τῆς θαυμασίας ὀργανώσεως τῶν μορφῶν τῆς φύσεως παραμένει ἀκατανόητος.

Διότι, ἐάν αἱ μορφαὶ τῆς φύσεως δὲν ἐπιδιώκουν νά καταστήσουν ἐνεργόν τό πνεῦμα τῆς διὰ νά ἀποκτήσῃ ὄντοτητα, εἶναι ἀδύνατον νά κατανοήσωμεν τὰς σχέσεις τῆς οὐσίας τῆς φύσεως πρὸς τό πνεῦμα τῆς. Εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῆς συνεργασίας των.

Οἱ ἀρχαῖοι μύσται καὶ κατὰ παράδοσιν οἱ νεώτεροι, ἐώρταζον δι' εἰδικῶν τελετῶν ὄχι μόνον τὴν συνεργασίαν τοῦ πνεύματος μετὰ τῆς οὐσίας τῆς φύσεως, ἀλλά καὶ ἀπέδιδον συγχρόνως καὶ λατρείαν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἐπίστευον ὅτι τό ἡλιακόν φῶς εἶναι ζωηρότερα ἐκδήλωσις τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, δεδομένου ὅτι δὲν ἠδύναντο νά ἐννοήσουν πνευματικὴν λειτουργίαν καὶ μορφικόν κόσμον ἀπουσία τῶν ιδιοτήτων τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Τό φῶς προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰς ἐνεργείας πάντων. Ἡ δὲ διαφορετικὴ ἀνά τούς κόσμους ἐντασις τῶν ἀκτίνων του διακατονοῖ τούς τρόπους τῆς λειτουργίας των. Καὶ κατὰ τὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων μυστῶν εἰς τὰς διαφορετικὰς αὐτὰς λειτουργίας ὀφείλεται καὶ ὁ χωρισμός τῶν ζωικῶν μορφικῶν πλασμάτων εἰς ἄρρενα καὶ θήλεα, ἵνα δι' αὐτῶν ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου ἀνέρχεται εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα προόδου.

Τό γεγονός τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν μυστῶν σπουδαιότατον καὶ βαθέως ἐσπουδάζετο. Ἰδιαίτερος ἐμελετῶντο τὰ φαινόμενα καὶ τὰ αἷτια εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν τὴν ὑπαρξίν μας. Πρὸς τούτοις ἀπένεμον σεβασμόν καὶ πρὸς τὰς ἱεράς πράξεις τῆς φύσεως, αἱ ὁποῖαι παρέχουν εἰς τό πνεῦμα τό μέσον τῆς λειτουργίας τῶν δυνάμεών του.

Διὰ τὸν ἡμέτερον κόσμον, μέ μίαν λέξιν, τό φῶς τοῦ ἡλίου εἶναι ἡ ἀστείρευτος πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ οὗτος τὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου του.

Ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς θρησκείας, ὡς γνωρίζω τουλάχιστον ἐγώ, εἶναι ἄγνωστος. Τό γεγονός τοῦτο ἀπομακρύνει πάντα ὁπαδόν τῆς ἀπὸ προσωπολατρίας καὶ τὴν καθιστᾷ διαφορετικὴν ἀπὸ τὰς ἄλλας θρησκείας παλαιότερων καὶ νεωτέρων ἐποχῶν.

Ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἀποτελεῖ ἓνα μεγαλόπνημα. Ἀπασχολεῖται ἐπιμελῶς ὄχι μόνον μέ το πνεῦμα καὶ μέ τὰς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀλλά καὶ μέ τὴν φύσιν καὶ μέ τὴν δημιουργίαν τῶν κόσμων. Αἱ ἐννοιαὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς θρησκείας αἱ ἀποκαλύπτουσαι δι' ἀλληγορικῶν παραστάσεων τὴν ὑπαρξίν, τὴν γενεαλογίαν, τό φύλλον, τὰς ιδιότητας, τὰς σχέσεις καὶ ἀντιθέσεις τῶν Θεῶν, παρέχουν πλήρη καὶ λεπτομερῆ ἀπεκρίσεις τῶν σταθμῶν τῆς ἐξελισσομένης κατὰ τοὺς Θεοὺς Νόμους οὐσίας τῆς φύσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐρχεται εἰς τό εἶναι τῆς ἐνεργείας του τό πνεῦμα αὐτῆς. Ἀποκαλύπτουν τὰ τελούμενα ἐν τῷ κόσμῳ ἡμῶν ὑπὸ τῆς πνευματικῆς φύσεως τῶν ὄντων. Παρουσιάζουν τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τό ὅποῖον τείνει νά ἀνέλθῃ εἰς Θειοτέρους κόσμους.

Αἱ ἐννοιαὶ αὗται ἀναφέρονται περισσότερο εἰς τὰ θέματα τῆς πνευματικῆς φύσεως. Διότι τὴν πνευματικὴν φύσιν πρέπει νά γνωρίζῃ καλῶς ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ διὰ νά κατανοηθῇ αὕτη, πρέπει νά μελετηθῇ πρότερον ἡ ὅλη φύσις καὶ οἱ λειτουργοῦντες νόμοι τῆς. Διότι, ὡς ἀφίνει ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία νά ὑπονοηθῇ, ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐκδηλοῦται καὶ ἐνεργεῖ διὰ τῶν ὁργανικῶν μορφῶν τῆς φύσεως. Ὁ δὲ νοητικὸς κόσμος εἶναι ἀπόρροια τοῦ φυσικοῦ κόσμου, καὶ ἀποτέλεσμα ἀμφοτέρων εἶναι ὁ κόσμος τῶν Θεῶν.

Ἡ τοιαύτη συνοχὴ τῶν ἐννοιῶν καταπλήσσει τό πνεῦμα τοῦ εἰλικρινῶς καὶ ἐλευθέρως ἐρευνῶντος τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν. Ἀλλὰ περισσότερο καταπλήσσει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου ὁ τρόπος τῆς διατυπώσεως τῆς δι' ἀλληγορικῶν εἰκόνων καὶ συμβόλων. Διότι διὰ τοῦ τρόπου

αὐτοῦ παρέμεινε καὶ θά παραμείνῃ πάντοτε ἄθικτος ἀπὸ τὸν χρόνον, τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸν ἐγωισμόν.

Ἡ παράδοσις περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Θεᾶς τῆς Σοφίας, δὲν διεφθάρη ποτέ. Ἡ ἀλληγορικὴ εἰκὼν τῶν σχέσεων τοῦ Θεοῦ Ἀρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἡ παρουσιάζουσα τὴν γέννησιν τοῦ Ἐρωτος καὶ τῆς Ἀρμονίας, παρέμεινε μέχρι σήμερον ἀμετάβλητος, παρ' ὅλην τὴν εἰρωνείαν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκ τῶν ἀνθρώπων πάσης ἐποχῆς. Αἱ πλήρεις μεγάλων ἐννοιῶν ἀλληγορίαι, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ καθόδους καὶ μεταμορφώσεις τοῦ Θεοῦ Διός, ὡς καὶ εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς τὰς Νύμφας τῆς Γῆς - τὰς ἀγνάς ψυχὰς - διετηρήθησαν ἄρτια καὶ ἐμπνέουν τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τό ἐλευθέρως ἐνεργοῦν ἀνθρώπινον πνεῦμα ὅπως ἀνέρχεται καὶ συλλαμβάνῃ τούς ἀληθεῖς δεσμούς τῆς ψυχῆς τῶν ὄντων καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τούς δεσμούς τοὺς συντελοῦντας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐκ τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα τῆς ἐδημιούργησαν αἱ σκοτεινὰ ἐπιδράσεις τοῦ καθαρῶς ὑλικοῦ κόσμου.

Πᾶσαι αἱ ἀλληγορικαὶ εἰκόνες τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας περικλείουν πλοῦτον ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι ἱκαναὶ νά καταστήσουν τό πνεῦμα τοῦ κατανοοῦντος αὐτάς, σοφόν. Ἀλλὰ ἡ ἐρμηνεία των εἶναι ἐμπιστευμένη μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους πάσης ἐποχῆς.

Τὰ ἐλληνικά μυστήρια, ἀπασχολοῦντο κυρίως μέ τὴν ἐρμηνείαν τῶν παραδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας μετὰ τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο εἰς στενωτάτας σχέσεις, ἐνῶ ὁ ἀμύητος κόσμος εἶχεν συγκεχυμένην ἀντίληψιν περὶ αὐτῶν. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς τὰ μυστήρια ἐλειτούργουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μὴ μεμνημένων ἰθύνοντων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος.

τῆτος, οἱ ἱερεῖς τῶν μυστηριακῶν σκηνωμάτων διέκοψαν τὸν μετὰ τῆς πραγματικῆς ἀληθείας σύνδεσμόν των. Καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν καὶ ἡ πτώσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀλλὰ μετὰ τῶν πρώτων συντελεστῶν τῆς παρακμῆς ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τῆς ἰδεολογίας τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας, οἱ ἔξω τῶν μυστηρίων ἐργασθέντες. Διότι δὲν ἠδυνήθησαν οὗτοι νά ἐννοήσουν τὰς ὑπερόχους πνευματικὰς ιδιότητας τοῦ ἐξελιχθέντος πνεύματος τῶν Θεῶν τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, διότι δὲν ἀντελήφθησαν τὴν τελομένην ἐπιμειξίαν μετὰ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πλασμάτων. Πρωτίστως ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νά μάθουν ὅτι ἐκάστη ἀλληγορικὴ εἰκὼν δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ πραγματικά τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως γεγονότα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς ιδιότητες τῶν Θεῶν. Ἡ δὲ ἀδυναμία αὕτη ὠδήγησεν τοὺς παρερμηνευτὰς τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας εἰς τὴν διατύπωσιν σκέψεων αὐτόχρημα ἀκολάστων.

Ἐσχημάτισαν μετὰ τῶν ἄλλων τὴν ἀντίληψιν ὅτι αἱ σχέσεις τῶν Θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπετέλουν ἀδυναμίας ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς. Καὶ οὕτω ἀπέδωσαν εἰς τοὺς Θεοὺς ἀνθρώπινα ἐλαττώματα ἀνάλογα πρὸς τὴν ἡθικὴν αὐτῶν κατάστασιν. Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὶς ἀδυναμιῶν παρεμποδίζει τὴν νόησιν καὶ τὴν ἡθικὴν δύναμιν νά λειτουργήσουν κανονικῶς καὶ νά κυβερνήσουν τὴν ὑλικὴν ὑπαρξίν κατὰ τοὺς Θεοὺς νόμους, τοὺς συντρέχοντας τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων.

Σπυρίδων Νάγος

ΗΡΩΔΟΤΟΣ **Ξαναγράφει ἱστορία**
ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ **στά... ΕΡΤΖΙΑΝΑ**
ΕΒΔΟΜΑΣΙΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Δευτέρα:
6:00-7:00 "Παράθυρο στὸν Ὀμηρὸν" Κώστας Δούκας
7:00-8:00 "Φωνὴ Ἑλληνίς" Ἀννα Τζιροπούλου-Εὐσταθίου
8:00-9:00 "Τὸ Θεῖον Ἑλληνικὸν Ἀλφάδιον" Σταμάτης Καραμούζης

Τρίτη:
6:00-7:00 "Ὁ Λαὸς ποὺ ἀγνοεῖ τὴν Ἱστορίαν τοῦ εἶναι χαμένος" Ἀδωνίς Γεωργιάδης
7:00-8:00 "Ἐξ Ἑλλάδος φέρειν" Εὐάγγελος Μπεζῆς
8:00-9:00 "Τίς ἀγορεύειν βούλεται" Ἀδωνίς Γεωργιάδης-Εὐάγγελος Μπεζῆς

Τετάρτη:
6:00-7:00 "Τὸ Βῆλον" Κώστας Κούρος
7:00-8:00 "Ὁδὸν κρυπτόν..." Γεώργιος Τσαγγρινός
8:00-9:00 "Ὅπου εἶδε ποίησαι" Βαγγέλης Σπανδάρος

Πέμπτη:
6:00-7:00 "Ῥᾶδιον Τέχνης κατεργάζεται" Λεωνίδας Γεωργιάδης-Κωνσταντὸς Βλαχογιάννης
7:00-8:00 "4.000 χρόνια καὶ δὲν ἄλλαξε τίποτε" Ἐλένη Ζήτη
8:00-9:00 "Ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα εἶναι ἐνιαία" Ἀπόστολος Τζαλαρόπουλος

Σάββατο:
6:00-7:00 "Ἑλλήνων Ὀδὸς" Δημήτριος Σταθακόπουλος
7:00-8:00 "Κάθετι ἐπιστημονικὸν εἶναι πρωτίστως Ἑλληνικόν" Παῦλος Δημοσθένης

Τὸ πρόγραμμα τοῦ Σταθμοῦ εἶναι ὑπὸ διαμόρφωσιν, γιὰ τίς ὅποιες ἀλλαγές ἐπικοινωνεῖστε μέ τὸν "ΗΡΩΔΟΤΟ".

ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΕΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΤΕ ΣΤΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ 6003.777-6004.670.
Υπεύθυνη διαφημιστικῆς τμήματος: κ. Φρονιμίδου